

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1953

ANDRA KAMMAREN

Nr 31

1—2 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 1 december.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Hagberg i Stockholm ang. fem dagars arbetsvecka	3
herr Hagård ang. lag om socialnämnder m. m.	5
Svar på fråga av herr Ståhl ang. de beslutade instruktörsarvodena vid den frivilliga försvarsutbildningen	12
Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Luttra ang. värderingen av skador på enskild egendom vid militära övningar	18
fröken Vinge ang. effektivare gallring av statliga arkiv och för- bättring av den kommunala arkivvården	22
herr Hammar ang. studiebidrag vid folkhögskolorna	27
Svar på fråga av herr Birke ang. förslag till 1954 års riksdag i vatten- och avloppsfrågan	29

Onsdagen den 2 december.

Svar på interpellationer av:	
herr Schmidt ang. förslaget till investeringsfonder för fartyg	31
herr Agerberg ang. missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.	32
herr Munktell ang. prövningen av förslaget om ett rättsvetenskap- ligt forskningsråd	37
Kommunallag m. m.	39
Uppskov med vissa motioner	70
Sexualundervisningen	72
De statsfinansiella resurserna för socialpolitiska reformer samt för- delningen av kostnaderna för socialförsäkringen	78

	Sid.
Regionplanering över hela landet m. m.	94
Begränsning av statskontrollen över kommunal verksamhet	95
Folksjukdomarna	98
Begränsning och rationalisering i den statliga verksamheten	99
Om effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.	115
Förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner	116
Pensionsreglering vid förutvarande enskilda järnvägar	123

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 2 december.

<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 8, ang. tilläggsprotokoll nr 4 till överenskommelsen om europeisk betalningsunion	39
— nr 9, ang. anslutning till överenskommelse om Österrikes förkrigs-lån	39
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. kommunallag m. m.	39
— memorial nr 23, ang. uppskov med vissa motioner	70
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 182, ang. sexualundervisningen	72
— nr 183, om undervisningen i barnavård	78
— nr 184, om professur i näringslära	78
— nr 185, om upptagning av kulturhistoriska filmer	78
— nr 186, ang. resurserna för socialpolitiska reformer samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen	78
— nr 187, ang. samordning av det statliga anstaltsväsendet	94
— nr 188, om allmän regionplanering över hela landet m. m.	94
— nr 189, ang. begränsning av statskontrollen över kommunal verksamhet	95
— nr 190, ang. folksjukdomarna	98
— nr 191, om begränsning och rationalisering av den statliga verksamheten	99
— nr 192, om besparing och rationalisering inom statsförvaltningen m. m.	115
— nr 193, ang. höjning av äldre pensioner	116
— nr 194, om pensionsreglering vid förutvarande enskilda järnvägar	123
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 61, ang. avtal med Danmark mot dubbelbeskattning å inkomst och förmögenhet samt handräckning i skatteärenden, m. m.	128
— nr 62, ang. avtal med Danmark mot dubbelbeskattning å kvarlåtenskap	128
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 31, om pension åt Karin Andersson ...	128
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 45, ang. skärpt straff för bilstölder m. m.	128
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. förhandlingsrätt för pensionärer, m. m.	128

Tisdagen den 1 december.

Kl. 3 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 24 och den 25 nästlidna november.

§ 2.

Svar på interpellation ang. frågan om införande av fem dagars arbetsvecka.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som anförde: Herr talman! Herr Hagberg har frågat om jag har för avsikt att inom den närmaste tiden uppta frågan om fem dagars arbetsvecka till behandling, exempelvis genom att tillsätta en speciell utredning eller genom att utvidga direktiven för den arbetstidsutredning som arbetar med översynen över arbetstidslagen.

På detta vill jag svara följande. Regeringen kommer inom de närmaste månaderna att från arbetstidsutredningen få motta förslag om vissa partiella arbetstidsförkortningar. Dessa kommer emellertid att ha mycket begränsad form och löser inte det stora problemet om generell arbetstidsförkortning. Detta senare problem har emellertid sådana avgörande samhälls-ekonomiska verkningar, att det kräver en speciell utredning för klarläggande av alla härmed sammanhängande frågor, innan något definitivt ställningstagande kan ske och några definitiva omdömen fällas.

Jag finner det emellertid rimligt — eftersom det är en fråga om några få månader — att avvakta arbetstidsutredningens resultat innan den nya utredningen, avseende den större frågan om arbetstidens längd, tillsättes.

Härefter yttrade

Herr HAGBERG i Stockholm (k): Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sträng för svaret på min interpellation liksom för innehållet i svaret.

Innehållet är nämligen positivt i den mening, att det utlovar den av mig begärda utredningen om införande av generell femdagarsvecka. Statsrådet Sträng vill dock vänta någon månad med tillsättandet av den av mig begärda utredningen i avvaktan på slutbetänkandet från den pågående arbetstidsutredningen. Om denna nya utredning tillsättes i december eller februari är icke väsentligt. Viktigare är, hur snabbt den nya utredningen kommer att handläggas saken. Det finns avskräckande exempel på hur stora samhällsproblem har begravts i utredningar.

Den nya utredningen kommer att arbeta under trycket av fortgående partiella förkortningar av arbetstiden. Det finns arbetsområden där femdagarsveckan redan är genomförd. Vi har exempel på att sådana resultat uppnåtts både genom lagstiftning och genom uppgörelser mellan fackförbund och företag. Allt tyder på att energiska framstötter från en del förbunds sida kan resultera i beslut om kortare arbetstid redan nästa år och under därefter kommande år.

Det finns nämligen ingen anledning för arbetarna att avvakta en officiell utrednings arbete när det gäller en arbetstidsförkortning som de kan genomföra själva. Tvärtom bör ett positivt beslut om utredning från regeringens sida uppfattas både som en uppmuntran till egna ansträngningar och som en uppfordran att skärpa sådana för att befordra sakens framgång för samtliga anställda. Ty även om stora arbetargrupper avtalsvägen, ja även utan avtal kan förkorta arbets-

Svar på interpellation ang. frågan om införande av fem dagars arbetsvecka.

veckan, finns det å andra sidan grupper av anställda som behöver lagstiftningen till hjälp — ett faktum som belyses av den långa tid, över 25 år, som behövdes från införandet av lagen om åtta timmars arbetsdag till dess praktiska tillämpning för de utslagsgivande arbetargrupperna.

Det bör väl övervägas, om inte den kommande utredningen också kan forcera fram förslag om lagstiftning för vissa arbetargrupper, där hela frågan nått en sådan mognad att snabba beslut inte kan uppskjutas. Det är vanligt i tyngre arbeten att arbetarna är utslitna redan vid 60 år. Sättet för att förlänga sådana arbetarkategoriernas liv och arbetsförmåga är en förkortning av arbetstiden. Vi har skiftarbetare, gjutare, järnbruksarbetare, byggnadsarbetare och andra arbetargrupper i pressande, hälso- och livsfarligt arbete, där problemet om en förkortning av arbetsveckan är mer brännande än för andra. Det är inte orimligt att, medan problemet i dess helhet bearbetas, sådana och jämförliga uppgifter brytes ut och behandlas särskilt skyndsamt. Jag hemställer till statsrådet att vid utformningen av direktiven för den nya utredningen beakta detta.

Såsom jag framhöll i min interpellation är det inte trivselproblemet som dominerat när arbetarna och de fackliga kongresserna tagit ställning till arbetstidsfrågan. Naturligtvis spelar denna sida av saken också en roll — man lever bara en gång, och tiden för vila och rekreation utgör den bästa tiden i den kroppsarbetande människans liv, gör detta rikare och säkerligen även längre. Det finns samtidigt i den moderna tätbebyggelsen så mycket som bidrar till att förkorta vilotiden. Många arbetare i Stockholm får beräkna både tio och elva timmar från den tidpunkt då de beger sig till arbetet och till den när de återvänder hem. Den vila som bussar och spårvagnar erbjuder eller som kan fås under matraster, som

frånräknas åttatimmarsdagen, är naturligtvis inte någon verklig vila, och allra minst kan det hänföras till rekreation. Sådana faktorer jämte det omfattande övertidsarbetet bidrar till att göra det gamla slagordet »åtta timmars arbete, åtta timmars vila och åtta timmars sömn» till en ren fiktion. Om man i detta vill inränga trivselproblemet, kan man naturligtvis säga att trivselkraven spelar in för att stärka opinionen för kortare arbetstid.

Men det viktigaste är dock den förslitning av arbetskraften som äger rum samtidigt med mekaniseringen av arbetsprocessen. Denna förslitning är av både fysisk och psykisk natur. Den uttryckes i den ohyggliga statistiken för olycksfall och dödsfall i arbetet liksom över omfattningen av yrkesjukdomar. Sannolikt skulle en undersökning visa att sådana faktorer verksamt bidrar till att minska livslängden.

Om detta berättade bland annat Gjutareförbundets förtroendeman inför den senaste förbundskongressen i somras när han motiverade kravet om kortare arbetsvecka: »Vi har framhållit att gjuteriarbetet är ansvarsfullt, tungt och krävande, att arbetet måste utföras i os, rök, ånga och stark dammutveckling, riskfulla temperaturförändringar, att det råder hög olycksfallsfrekvens och ohälsa i form av bland annat silikos.»

Jag tror detta uttalande är karaktäristiskt för en stor del av förhållandena inom industrien. Maskiner, rationalisering och hets har i högre grad än förut blivit den arbetande människans herre. Tiden är verkligen inne att minska denne herres makt.

Vi har redan sett att de s. k. företagen anmält sitt missnöje med den allt starkare opinionen för femdagarsveckan. De behöver inte anstränga sig och gör det inte heller. De bara plockar fram serien av invändningar, farhågor och olycksprofetior mot åttatimmarsdagen och slungar dem mot

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

femdagarsveckans anhängare. Å andra sidan kan anhängare av femdagarsveckan med framgång repetera de skäl som för 30 år sedan och ännu tidigare användes för åttatimmarsdagen. Det finns emellertid en viktig skillnad därvidlag. Utvecklingen har själv påvisat det ohållbara i de flesta skäl som anfördes mot åttatimmarsdagen. Den ledde inte till minskad produktion, utan möjliggjorde tvärtom en oavbruten ökning av produktionen. Följaktligen sjönk inte nationalinkomsten, minskade inte välståndet, rubbades ej konkurrensförmågan, och åttatimmarsdagen ledde inte till utarmning och nöd.

Nu sker en oavbruten och snabb ökning av produktionen. Inför Fabriksarbetareförbundets kongress i somras uppskattade statsministern denna produktionsökning under de senare åren till att varje år ha motsvarat tillkomsten av 100 000 nya arbetare. Sådana avslöjanden animerar naturligtvis arbetarna till ökade ansträngningar för att få något med av de väldiga vinstökningar som måste gå parallellt med en sådan ökning av arbetets produktivitet.

Det råder väl numera stor enighet inom hela arbetarrörelsen — vilket också socialministerns svar nyss bestyrkte — om det önskvärda i att åstadkomma en förkortning av arbetstiden. Trots detta intog riksdagen — första kammaren — så sent som i våras en hållning till kravet om en utredning av problemet vilken dikterades av högerens och folkpartiets negativa inställning. Jag ansåg det därför motiverat att få klarlagt, huruvida regeringen ansåg förstakammarbeslutet uttrycka den verkliga opinionen inom riksdagen. I så fall hade det varit oundvikligt att åter inför 1954 års riksdag framföra förslag liknande dem vilka behandlats i år. Nu anser jag att detta inte är nödvändigt.

Regeringens positiva besked kommer inte att minska opinionsrörelsen för femdagarsveckan utan väsentligt

förstärka denna. I medvetandet därom bör också direktiven för den blivande utredningen utformas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG, som anförde: Herr talman! Herr Hagård har frågat, om jag vill redogöra för anledningen till att det utlovade förslaget angående lag om socialnämnder etc. icke framlagts. Interpellanten önskar veta när ett förslag i denna fråga kan väntas bli förelagt riksdagen.

Det är riktigt som interpellanten framhållit, att det vid början av 1952 års riksdag angavs, att en proposition eventuellt skulle framläggas angående lag om socialnämnder eller någon mindre del av detta problemkomplex. Att med anledning därav beteckna ett sådant förslag såsom »utlovat» kan emellertid inte anses riktigt. Jag hade vid den angivna tidpunkten — kort efter det jag tillträtt min nuvarande post — min uppmärksamhet riktad på problemet om socialvårdens lokala organisation, men av flera skäl kunde något förslag inte framläggas vid 1952 års riksdag.

I år har emellertid riksdagen behandlat ett förslag berörande samma område, nämligen propositionen nr 180 angående tillsättningen av vissa befattningshavare inom socialvården. I propositionen påpekades, att stora delar av lagstiftningen på socialvårdens område f. n. ligger i stöpsleven och att därför nu endast en provisorisk reglering borde ske i syfte att skapa laga grund för den praxis i fråga om tjänstetillsättningen vid de kommunala social-

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

vårdsorganen, som blivit en följd av rationaliseringssträvandena. Propositionen godkändes av riksdagen, som även i sak instämde i ett av herr Hagård motionsledes framfört förslag till uttalande. Genom detta riksdagsbeslut avlägsnades ett hinder vid de strävanden till samordning av det socialvårdande arbetet på det kommunala planet, som pågått under senare år — det gällde för övrigt just den detalj, som herr Hagård pekade på vid en interpellationsdebatt i samma ämne här i kammaren den 24 april 1951.

Såsom framhölls i den nämnda propositionen till vårriksdagen, var jag då inte beredd att ta bestämd ståndpunkt till socialvårdskommitténs förslag rörande socialvårdens kommunala organisation. Jag anser det emellertid vara av stor betydelse, att statsmakterna inom en nära framtid får ta ställning till förslaget rörande fattigvårdslagstiftningens omdaning och därmed också till frågan om de föreslagna socialnämnderna.

Emellertid pågår inom socialdepartementet ett betydelsefullt och omfattande arbete, som har stor räckvidd just då det gäller samordningen av olika socialpolitiska åtgärder främst på socialförsäkringens område. Även om frågan om samordning inom socialförsäkringen är en sak för sig, har den dock vissa beröringspunkter med problemet om den lokala socialvårdsorganisationen. Det är enligt min mening mycket glädjande, att det gamla problemet om samordningen mellan sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna i princip har fått sin lösning vid innevarande års riksdag. Det är min förhoppning, att det skall visa sig möjligt att för 1954 års riksdag framlägga förslag till lösning även av frågan om det statliga moderskapsstödets inordnande i sjukförsäkringen. De problem som uppstår i fråga om samordningen av folkpensioneringen med sjuk- och yrkesskadeförsäkringarna har jag i da-

garna uppdragit åt socialförsäkringsutredningen att överse. Då det gäller arbetslöshetsförsäkringen har en viss samordning i år ägt rum med den nya sjukförsäkringen, nämligen i fråga om förmånernas storlek, och längre anser jag inte att man kan gå f. n. i detta avseende. I den mån ytterligare samordningsproblem föreligger mellan sjuk- och yrkesskadeförsäkringen å ena sidan och arbetslöshetsförsäkringen å den andra — ävensom mellan folkpensioneringen och arbetslöshetsförsäkringen — torde det närmast ankomma på den arbetande utredningen rörande arbetslöshetsförsäkringen att framlägga erforderliga förslag till en lösning härav. En samordning av förmånsbelopp skedde vidare i våras med avseende på särskilda barnbidrag och bidragsförskott.

Den standardförbättring av skilda sociala förmåner som sålunda förestår eller redan ägt rum — jag vill här i första hand peka på folkpensioneringen, sjukförsäkringen och arbetslöshetsförsäkringen — är avsedd att befria ytterligare stora grupper av vårt folk från nödvändigheten att anlita fattigvården då nödsituationer uppstår. Det är helt naturligt att dessa åtgärder därmed också blir av betydelse för beslömandet av frågan om den lämpligaste organisationsformen för den kommunala socialvården.

Jag föreställer mig, att våra i stor utsträckning nyligen ombildade kommuner utnyttjar de möjligheter till rationell organisation av socialvården, som den nuvarande lagstiftningen erbjuder. Jag har inte blivit övertygad om att det just nu skulle finnas några särskilt svåra problem på detta område som har sin grund i lagarnas formulering. Jag skall som sagt emellertid så snart sig göra låter ta upp frågan om socialhjälpens framtida innehåll och dess administration till behandling.

Härpå yttrade:

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för det besked som socialministern har givit på min fråga.

När jag hörde socialministerns redogörelse funderade jag ett ögonblick på om jag hade så illa motiverat och framställt min fråga eller om möjligen ett missförstånd uppstått på socialdepartementet rörande frågans innebörd, men jag fann strax att jag hade nog varit rätt tydlig.

Jag säger detta med anledning av att socialministern gått in på socialförsäkringen i så stor utsträckning. Det är tacknämligt i och för sig. Han har redogjort för en hel del förslag, som man väntar under den närmaste tiden, och jag trodde att han som en följd av detta ville här anknyta till organisationen på socialförsäkringens område.

Han omnämnde vad vi redan varit med om under denna riksdag, nämligen ett försök att sammanföra sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Han nämnde också något som skulle komma till 1954 års riksdag, nämligen ett förslag om förbättrat moderskapsstöd. Då vill jag omedelbart säga, att socialministern får se till att organisationen vad gäller moderskapsstöd blir så rationell som möjligt. Jag misstänker nämligen att den kommitté som arbetar med denna fråga — fastän jag ingenting skall veta och ingenting får veta förrän senare i dag om vad dess betänkande innehåller — tydligen inte är beredd att gå så långt i rationalisering att man tar bort de tre olika typerna av understöd och förenar dem till ett enda, och inte heller att man ändrar organisationen, som i dag är sjukkaserverksamheten, för moderskapspenningen och moderskaps hjälpen. Kanske det blir så — och det var där jag menar att socialministern skulle sätta in en korrigerande pekpinne — att man utom sjukförsäkringens del av moderskapsstödet dessutom får kvar den behovsprövade mödrahjälpen, som

först och främst anlitar ett kommunalt organ, men dessutom ett statligt, nämligen mödrahjälpsnämnden. Jag tror det är alldeles riktigt att när man talar om organisationen av socialvården, man också skall ta fram socialförsäkringen, och jag är tacksam för att socialministern tog upp den, fastän jag inte hade väntat det.

Det är väl inte lämpligt, om man tänker djupare in i saken, att splittra socialförsäkringens organisation så mycket som man gjort. Man har på ett ställe i kommunerna pensionsväsendet, ålderspensionerna och invaliditetspensioneringen. På ett annat ställe i kommunerna har man sjukförsäkringen och på ett tredje ställe har man arbetslöshetsförsäkringen. Man skulle åtminstone kunna förvänta att få en gemensam lokal för allt detta, men det är vi främmande för alltjämt.

Men frågan rör den kommunala organisationen av socialvården i övrigt, den fråga som riksdagen 1937 begärde att få svar på och där tre olika förslag framlagts av utav Kungl. Maj:t tillsatta kommittéer, nämligen 1934, 1942 och 1950, alltså med 8 års mellanrum. Den egentliga anslutningen för min interpellation angav jag inte i min fråga, och den har inte heller socialministern funnit anledning att närmare gå in på. Det är nämligen så, att den närmast ansluter till vad som förekom under 1952 års riksdag. Där hade vi i förteckningen över propositioner, som också socialministern har redogjort för, en uppgift om att man på riksdagens bord skulle få en lag om socialnämnder m. m. När vi kom så långt, att vi förstod, att en sådan proposition icke skulle komma att framläggas, dristade jag mig att fråga om anledningen till detta och precis som nu, när man skulle kunna eventuellt vänta förslag om detta. Då fick jag ett svar, som gav mig anledning att vänta något annat än vad som sedan inträffade. Vad innehöll det besked som socialministern

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

då gav? Först hänvisade han till att kommunallagskommittén möjligen hade vissa propåer i sitt betänkande, som gjorde det besvärligt att ansluta den sociala organisationen till detta, särskilt beträffande tjänstemannatillsättningen. Vi kunde emellertid omedelbart i den interpellationsdebatt som följde klargöra att så inte var fallet. Sedan fortsatte socialministern ordagrant så här: »Med anledning av vad sålunda förekommit har jag funnit lämpligast att de problem det nu gäller erhåller ytterligare belysning i en särskild promemoria. En dylik promemoria är f. n. under utarbetande inom socialdepartementet och kommer inom den närmaste tiden att utsändas på remiss till vederbörande.

När remissbehandlingen är klar, kommer frågan om socialvårdens kommunala organisation att upptagas till förnyad behandling. Det är min förhoppning att hinder ej skall möta mot att ett förslag kan underställas nästa års riksdag.» — 1953 års riksdag.

Dessa positiva linjer väckte tillfredsställelse, och jag uttalade min anslutning till och tacksamhet för detta. En bättre näring för förhoppningarna kunde väl egentligen inte erhållas. Den omnämnda promemorian har så vitt jag förstår inte kommit ut på remissbehandling, i varje fall inte till kommunerna, ty hade så skett, tror jag att jag skulle ha haft kännedom om det. Jag har anledning att tro att något faktiskt inträffat på detta område, och det är det, herr statsråd, som innerst inne är orsaken till att jag har vågat besvara herr socialministern och riksdagen med ytterligare en frågestund på detta område. Det var att märka, att den proposition man väntade vid 1952 års riksdag var satt under rubriken »eventuellt», men i årets förteckning finns den upptagen bland de definitiva propositionerna. Ingen kan väl tro, att en god proposition, som gällde en viss detalj i organisationen — tillsättning av vissa

tjänster inom socialvården — och som vi fick i medio av mars månad och hade att behandla under vårriksdagen, skulle vara densamma som den siade propositionen om socialvårdens lokala organisation. Detta har statsrådet inte heller direkt påstått i sitt svar i dag, men han sysslade med förstnämnda proposition så mycket, att man nästan känner i luften, att det för socialministern är tillräckligt med den. Det må gärna betygas att den proposition vi fick den gången var tacknämlig i och för sig, men med hänsyn till att vi ute i kommunerna under 20 års tid sysslats med en kommunal organisation utan något som helst stöd i lagstiftningen, hade det varit bättre att denna proposition inte kommit i våras, om den skall bli ett verkligt hinder för lösning av hela frågan inom rimlig tid.

Jag har fattat socialministerns resonemang i detta svar så, att han alljämt är positivt intresserad, men hans intresse är framfört i så kortfattade ordalag att det nästan är mikroskopiskt inrymt i resonemanget. I varje fall tycker jag mig finna att socialministern denna gång inte är lika positivt inställd som förut, åtminstone i jämförelse med vad som faktiskt sades vid 1952 års riksdag. Det vore enligt mitt förmenande fatalt om samordningen på detta område skulle ytterligare förhållas. Vi fick ett uppskov och en förhållning år 1936, och då skyllde vi på socialregistret, som inte på något sätt var en samordningsdetalj utan en tämligen grovt tillryxad organisation, som man hoppades skulle kunna bli något i detta sammanhang. Skall nu denna proposition och det beslut vi fattade i våras också bli en anledning till uppskov, måste jag för min del på det livligaste beklaga detta. Det är många som undrar — och jag måste erkänna att också jag hör till dem — över orsaken till de svårigheter vi här i Sverige har att få en god organisation inom den kommunala socialvården. Jag jämför utan vidare vå-

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

ra förhållanden med förhållandena i Danmark och Finland. Jag har försökt finna skillnaden däri att man exempelvis i Danmark vid 1930-talets början hade förmånen att vid Konungens rådsbord ha en målsman, som var synnerligen förtrogen med kommunalt arbete och särskilt med behovet av anpassning på detta område.

Jag skall emellertid inte misströsta om att denna sak kommer fram så småningom, men jag vill hoppas att socialministern även i denna fråga visar, att han kan frångå sin uppfattning, om han nu menar att det hela skulle uppskjutas. I varje fall får jag väl behålla min rätt att vid lämpligt tillfälle ta upp frågan ånyo i denna form eller på något annat sätt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÄNG: Herr talman! Herr Hagård började med att säga, att han hade sig bekant att det till socialministern skulle avlämnas ett förslag om moderskapsförsäkring, och jag kan glädja honom med att det förslaget är avlämnat och följaktligen är en offentlig handling; det är således inte något man behöver hålla tyst med, om det är någonting där som herr Hagård vill använda i debatten i dag. Men även detta förslag har ju inriktat sig på att skapa en samordning av de skilda förmåner, som från samhällets sida utgår till blivande mödrar. Utan att nu föregripa vare sig remissbehandlingen eller regeringsbehandlingen av förslaget kan jag säga, att de sakkunniga funnit vissa linjer för en lösning, som jag tror ingen kan betvivla är rätt utpräglat samordningsbetonade. Jag tog mig friheten att i interpellationssvaret påpeka att det varit en målmedveten strävan från regeringens sida att få en samordning i fråga om socialförmånernas materiella innehåll. Jag tror nog att herr Hagård ger mig rätt om jag säger, att denna utveckling har gått så snabbt som man kan begära, och de ytterligare ingri-

panden som kommer att göras på detta område kommer följaktligen också att präglas av samma målinriktning.

Därifrån kommer emellertid herr Hagård över till själva organisationsproblemet. Det är ju klart att en del kan vara att göra där. Jag är personligen intresserad av att göra vad göras kan, men jag måste säga mig, att den perfekta organisationen på papperet kanske inte alltid motsvaras av den perfekta tillämpningen just för de människor som konfronteras med de olika socialförsäkringarnas innebörd. Det är alltså där man får göra en avvägning. Det är till ingen nytta, att det ser elegant ut, om det inte motsvarar den praktiska verksamhetens krav på området.

Herr Hagård angrep mig, för all del mycket hovsamt, för något av löftesbrott i fråga om aviseringen av de propositioner som rör denna organisationsfråga och vad som sedermera framlagts för riksdagen. Jag vill erinra om att 1952 annonserades frågan om lag om socialnämnder på den del av listan som hade beteckningen »eventuellt», vilket också herr Hagård bemärkte. Vidare fanns ytterligare en parentes, där det gjordes ytterligare en reservation, »eventuellt en mindre del därav». Denna min försiktighet var faktiskt betingad av att när vi i socialdepartementet började behandlingen av socialvårdskommitténs förslag på området, fann vi vissa problemställningar, som jag för min del ansåg behövde övervägas. Förslaget fick följaktligen läggas åsido i avvaktan på att andra praktiska reformförslag skulle kunna genomföras. Ty det har naturligtvis ändå ett visst sammanhang, hur man utformar den sociala verksamheten och hur den organisation ser ut, som har att administrera den sociala reformverksamheten. Att ge sig på att spika fast formerna för organisationerna samtidigt som man har stora avgörande reformkomplex liggande till omstöp-

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

ning kan föra med sig vissa komplikationer. Jag är för min del inte absolut säker på att mödrahjälpnsämndernas organisation skall se ut som den gör i dag, när vi får se remissvaren och behandla moderskapsförsäkringen. Men jag tror att det kunde ha varit ett misstag att utan vidare stuva om mödrahjälporganisationen innan man haft tillfälle att sakbehandla den reform som denna organisation skall handlägga och administrera. Där är ett visst sammanhang som man aldrig får se bort ifrån.

Vidare gick herr Hagård längre fram i tiden och frågade sig, om den aviserade en reformering av socialhjälporganisationen, som verkligen förelades årets riksdag, var den som man hade aviserat i förteckningen. Det var den faktiskt, men den var kanske inte fullt så detaljbetonad som herr Hagård i sitt inlägg ville göra gällande. Jag har protokollet från den 9 maj, då jag med viss tillfredsställelse avlyssnade herr Hagårds inlägg, vari han sade, att det då föreliggande författningsförslaget avhjälpde de mest framträdande bristerna och olägenheterna. Och sedan hänvisade herr Hagård till att därmed hade socialministern realiserat ett önskemål, som han själv motionerat om och vid flera olika tillfällen sagt vara nödvändigt att genomföra. Detta har således så sent som när denna fråga behandlades inte varit en fullt så oväsentlig sak som kammaren kanske fick intryck av när kammaren hörde herr Hagårds inlägg.

Vidare frågade herr Hagård, eftersom jag hade annonserat en promemoria på en del överväganden av socialvårdskommittens betänkande om ny socialvårdslag, vart den tog vägen. Ja, den blev faktiskt inte utsänd, ty vissa överväganden dels i inrikesdepartementet i samband med arbetet med nya kommunallagar, dels i den sittande kommittén för tillskapande av en ny barnavårdslag gjorde att vi när vi behandlade denna fråga i socialdeparte-

mentet sade oss, att det kunde vara klokt att vänta ett litet tag till. Och det har inte hänt någon större olycka genom att man först ville realisera det sociala reformprogrammet och se vad det kräver av organisationen och sedan avväga organisationsförslagen mot bakgrunden härav.

Herr Hagård säger: Se på det lilla Danmark, där man kommit mycket längre i fråga om en rationell lagstiftning på området. Jag är inte alldeles säker på det. Av vad vi kunnat studera frågan kan jag säga, att man där har en gemensam rubrik för lagarna, men att lagarna inte är alldeles samordnade och är, bland annat på sjukförsäkringens område, icke präglade av lika långtgående samordning som vi var överens om så sent som i våras då riksdagen beslutade om sjukförsäkringen. Om herr Hagård anser att vi har en hel del att lära av Danmark i fråga om taktiken och utformningen av den sociala organisationen, är det nog ingen tvekan om att Danmark har en hel del att lära av oss i fråga om det materiella innehållet av sociallagarna och de sociala reformerna. I den jämförelsen kanske det sista väger litet tyngre än det första.

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Jag hörde noga på när socialministern i sitt anförande gick in på frågan om socialförsäkringens organisation, och jag förstår att han är benägen att även på den punkten sätta in något av en översyn, ty han nämnde att det inte är säkert att mödrahjälpens i sin nuvarande utformning är den lyckligaste. En dualism på detta speciella område av socialvården bör emellertid undvikas. Jag hoppas verkligen att man tar itu med en ingående översyn därvidlag och att den blir effektiv. Jag vill erinra om att vi, när vi 1936 och 1937 hade uppe frågan om mödrahjälpnsämnderna, var mycket tveksamma. Jag är också på det klara med att det

Svar på interpellation ang. framläggande av förslag till lag om socialnämnder m. m.

på ett så ömtåligt område som socialförsäkringens — där vi inte har några erfarenheter — är av vikt att gå fram med försiktighet. Men även där är det nödvändigt att man ser till att man får en rationalisering till stånd. Det är annorlunda, herr statsråd, med socialvården i övrigt. Beträffande den har vi i ganska många kommuner en ganska långt gående erfarenhet, och där kan man därför våga gå fram litet frejdigare.

Den proposition om tjänstemannatillsättningarna inom socialvården, som vi behandlade i våras, är jag naturligtvis mycket tacksam för, vilket jag förut har betygat. Men man kan inte och får inte göra något större nummer av den. Jag vet i denna stund inte hur många kommuner som har anammat den nya ordningen och tagit upp frågan till behandling, men om det inte är så många, kan detta bero på en eftersläpning, något som man alltid får räkna med.

Sedan förstår jag mycket väl att man inom socialdepartementet måste göra vissa grundliga överväganden, att man inte vill förhastat sig utan verkligen loda problemen på djupet. Ingen kan vara mera belåten härmed än de, som här i riksdagen sysslar med dessa saker.

Till slut sade socialministern att vi skall vara försiktiga i organisationsarbetet, ty annars kan det bli bakslag. Ja, men man kan dröja så länge, att man försitter tiden — och, herr socialminister, vi har verkligen gjort det när vi inte försökte klara upp denna organisationsfråga innan storkommunerna kom till. Nu har vi faktiskt råkat i bakvatten, som det är besvärligt att komma ur, när det gäller nya former för socialvården. Jag vet att svårigheterna härvidlag är mycket stora och vittgående. Det blir mycket besvärligt att lösa dessa problem en gång, men det är ingenting att göra åt den saken. De måste lösas.

Jag hoppas att socialministern allt-

jämt är lika benägen att diskutera dessa frågor, och jag hoppas fortfarande, att vi skall få ett förslag till dessa problems lösning snarast möjligt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet STRÅNG: Herr talman! Om jag fattade herr Hagård rätt, är grundtanken bakom hans yrkande om rationalisering att hela den kommunala förvaltningsverksamheten, som representeras av fattigvårdsnämnd, barnavårdsnämnd, pensionsnämnd, nykterhetsnämnd, familjebidragsnämnd, arbetslöshetsnämnd och hemhjälpnämnd, får en gemensam kommunal organisation. Vi har velat klara av det väsentliga härvidlag med den lilla proposition, som avlämnades till riksdagen i år och som ger de skilda nämnderna möjligheter att ena sig om ett gemensamt verkställande organ, d. v. s. att ha tjänstemän som arbetar gemensamt för de olika nämndernas räkning. Men är det inte så — och det var närmast för den saken jag begärde ordet — att vi bör ha större praktiska möjligheter att bygga upp en organisation för framtiden, då vi avskatade kommunindelningsreformen, än om vi sprungit åstad och gjort upp organisationen på de gamla småkommunernas status? Inom socialdepartementet resonerar vi i varje fall på det sättet. Låt oss först få den för framtiden troliga kommunindelningen, innan vi ger oss in på de organ, som skall förvalta kommunens olika verksamheter. Jag har inte av herr Hagårds anförande blivit övertygad om att detta skulle vara en galen ståndpunkt.

Till detta vill jag endast ytterligare säga, att det förslag till moderskapsförsäkring som jag fått i dag, ställer vissa problem beträffande hur mödrahjälpnämndernas organisation skall fungera framöver. Den pågående utredningen om ny barnavårdsdag och om olika frågor inom ungdomsvården ställer även problem beträffande frågan hur barna-

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvodet vid den frivilliga försvarsutbildningen.

vårdsnämnderna framdeles lämpligen skall vara sammansatta. Vidare uppställer hela det nykterhetslagstiftningskomplex, som ligger på regeringens bord och som väl kommer på riksdagens bord inom en inte alltför avlägsen framtid, helt andra problem för nykterhetsnämnderna än vad den hittillsvarande situationen har aktualiserat. Jag måste därför vidhålla vikten och önskvärdheten av att få de stora frågorna klara och skönjbara, innan vi definitivt binder oss för hur organisationen skall samordnas.

Till slut vill jag emellertid betyga mitt stora intresse för dessa frågor. Det föreligger inte någon skillnad i uppfattningar mellan mig och den ärade interpellanten om varthän vi bör sträva. Det är endast beträffande utgångspunkterna och vad vi bör göra först som vi har litet delade meningar.

Herr HAGÅRD (h): Herr talman! Jag vill bara med några ord beröra en detalj i socialministerns anförande, och det gäller barnvårdsnämndernas arbete.

Det är riktigt att barnvårdsnämnderna numera hör till de mest tyngda organen inom socialvården, och det är önskvärt att man kan avlasta några av deras uppgifter. Jag hade för min del tänkt att man skulle nå ett resultat genom ett mödraskapsstöd av annan beskaffenhet än det nuvarande, som skulle möjliggöra att barnvårdsnämnderna inte behövde så mycket syssla med dessa uppgifter och att vi i varje fall inte behövde ha en dubbelorganisation — dels en kommunal organisation med olika tjänstemän, dels ovanpå denna en statlig organisation, också med tjänstemän. Detta system kan man ju under alla omständigheter inte beteckna som rationellt.

Sedan är jag medveten om att nykterhetsvården här kräver sitt särskilda kapitel, och detta sade ju också social-

ministern alldeles riktigt. Under den korta tid vi haft en effektivare nykterhetsvård har vi dock skaffat oss vissa erfarenheter. Jag sätter inte denna socialvårdsgren i förgrunden på samma sätt som barnvårdsnämnderna.

Så en sak till. Man kan givetvis vänta och vänta. Men för varje år som går uppstår nya problem — det har visat sig så långt tillbaka jag kan minnas och under den tid som jag arbetat inom socialvården. Man kan alltså inte vänta tills något blir färdigt, och gudskelov att det är på det sättet.

Till slut vill jag bara säga att den erfarenhet vi nu har beträffande organisationen, herr socialminister, den är inte grundad på några småkommuner utan på kommuner av ända upp till, ja, jag höll på att säga Stockholms stads storlek. Det är på de håll där man försökt skapa en centraliserad organisation som man har sådan erfarenhet, och vi har väl i åtminstone ett åttio-tal svenska städer en erfarenhet som är snart bortåt tjugo år gammal. Kunde det inte lämpligen vara någonting att ta vara på? Dessutom har ju storkommunerna funnits inte bara under 1953 utan också under 1952, så där har man även en ganska god överblick över förhållandena.

Jag är emellertid tacksam att socialministern betygar sitt stora intresse för saken. I det avseendet är vi tydligen ense.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvodet vid den frivilliga försvarsutbildningen.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Ståhl har frågat mig om anledningen till att riksdagens beslut

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvoden vid den frivilliga försvarsutbildningen.

den 21 maj 1953 om instruktörsarvoden åt hemvärnsofficerare, hemvärnsunderofficerare och ordinarie instruktörer vid försvarsområdesstaberna icke effektuerats samt när jag avser att i detta ämne utfärda erforderliga bestämmelser.

Jag vill först erinra om att riksdagens beslut innebär, att arvoden till ifrågavarande personal må utgå för instruktörsarbete, som fullgöres å sönd- och helgdag samt å dag före sådan dag, under förutsättning att arbetet utföres å tid utöver sedvanlig arbetstid samt att kompensation i form av ledighet under arbetstid icke kan medgivas. Det bör också erinras om att instruktörsarbete ingår i de göromål, som denna personal har att fullgöra i sin befattning.

Att riksdagens beslut icke effektuerats sammanhänger med de betänkligheter jag vid anmälan av propositionen 1953:110 anfört mot ett arvodessystem, som innebär att man för militär personal fastställer en ordinarie arbetstid, vars överskridande medger rätt till särskild ersättning. Dessa betänkligheter är så tungt vägande, att en annan väg bör sökas för att bereda personalen kompensation för den instruktörsverksamhet, varom här är fråga. En tanke har därvid uppkommit att införa ett system med befattningsarvoden. Enligt detta system skulle de olika instruktörsbefattningarna vara förenade med rätt till visst årsarvode. Ett sådant system förutsätter givetvis att arvodena på smidigaste möjliga sätt kan — år från år — till storleken differentieras alltefter arbetsbelastningen för instruktörerna vid de olika försvarsområdesstaberna.

Inom försvarsdepartementet har ifrågavarande tankegång närmare utvecklats i en promemoria, som den 21 november i år överlämnats till försvarets civilförvaltning. Ämbetsverket har av mig anmodats att i samråd med chefen

för armén och centralförbundet för befälsutbildning före den 15 januari 1954 avgiva yttrande över vad i promemorian anförts samt inkomma med förslag till de bestämmelser, som bör utfärdas vid införande av ett arvodessystem enligt i huvudsak de i promemorian angivna riktlinjerna.

Vidare yttrade:

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Först ber jag att få tacka försvarsministern för svaret på min fråga. Men jag tror inte att det förvånar försvarsministern om jag säger, att jag svärigen kan anse svaret som särskilt tillfredsställande.

Redan detta, att den första åtgärd man vidtar med anledning av ett riksdagsbeslut i maj år dagtecknad den 21 november, vittnar om att man tagit en anmärkningsvärt god tid på sig i detta ärende, där man hade bort vidta åtgärder på ett betydligt tidigare stadium. Det kan kanske synas den oinitierade i kammaren som om detta är en relativt obetydlig sak, men det är det inte. Det förhåller sig nämligen så, att dessa arvoden särskilt inom den frivilliga försvarsutbildningsrörelsen är väsentliga om man skall kunna hålla uppe den utbildningsverksamhet, som statsverket intresserar sig för mycket aktivt i olika former, bland annat genom icke oväsentliga anslag.

Detta är det första jag vänder mig mot. Jag vill alltså allvarligt anmärka på det onödiga dröjsmålet med handläggningen av denna fråga.

Den andra anmärkningen, som jag anser mig ha anledning att framföra, såvitt jag fattade innehållet i svaret rätt vid det flyktiga åhörandet av uppläsningen nyss, är att statsrådet går in för en helt annan princip än den riksdagen tänkte sig i sitt beslut och för denna kategori av personal vill tillämpa några slags särskilda årsarvoden. Jag vågar säga att man på de håll, där man är ansvarig för denna verk-

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvodet vid den frivilliga försvarsutbildningen.

samhet, anser att en sådan anordning icke är lyckad, och detta helt enkelt därför att en ersättning, som utbetalas varje gång som instruktörerna är i verksamhet, stimulerar dem till aktivt deltagande i detta arbete på ett helt annat sätt än en ersättning, som utgår per år. Den kan inte alls ge samma stimulans.

Det är alltså min andra anmärkning.

Den tredje anmärkningen, som jag vill framföra, gäller de svårigheter som departementet tydligen har att finna någon utväg för att åsidosätta riksdagens enhälliga beslut. Det är ganska anmärkningsvärt att statsrådet är så betänksam att han inte anser sig kunna effektuera ett uttryckligt riksdagsbeslut. Saken har ju inte givit upphov till någon betänksamhet hos vare sig försvarets civilförvaltning, rikshemvärnschefen, statens organisationsnämnd, chefen för armén eller i statsutskottet.

Ingen av dessa instanser har delat denna betänksamhet, utan alla har i remissyttranden, som vi hade före i utskottet då detta ärende behandlades, ansett att det är rimligt att de som tjänstgör inom en försvarsområdesstab — hemvärnsofficer, hemvärnsunderofficer och med dem jämställd — skall ha samma ersättning för tjänstgöring utom arbetstid som de instruktörer man anlitar på icke tjänstgöringstid från ett förband på samma ort, t. ex. ett närliggande regemente. De har nu ersättning om de en lördag och söndag tjänstgör som instruktörer, medan däremot de som råkar vara kommenderade till staben icke har ersättning för sådan tjänstgöring. Om detta har riksdagen, med stöd av alla de myndigheter jag här refererat till, sagt att den anser att dessa instruktörer bör åtnjuta samma förmåner, såvida utbildningen icke skall löpa risk att lida betänkligt men.

Nu säger försvarsministern att han fortfarande hyser betänkligheter härvidlag. Jag skall inte fördjupa mig i den gamla stridsfrågan, huruvida Kungl. Maj:t har skyldighet att effektuera ett enhälligt riksdagsbeslut eller inte — detta är ett enhälligt riksdagsbeslut, herr statsråd; det är en gammal konstitutionell tvist som jag inte finner anledning att nu dra upp. Däremot tycker jag verkligen att i en fråga, där det föreligger ett enhälligt riksdagsbeslut, som dessutom är klart tillstyrkt från alla hörda myndigheter och där praxis är så enkel som i detta fall, där måste det föreligga alldeles speciella omständigheter för att departementschefen skall åsidosätta vad riksdagen har beslutat.

Jag beklagar livligt att försvarsministern har intagit denna position, som icke — måste jag säga — tyder på det intresse för den frivilliga utbildningen, som man hade haft rätt att vänta av försvarets främste målsman.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON: Herr talman! Herr Ståhl finner inte mitt svar tillfredsställande. Anledningen till detta skulle vara att jag haft så lång tid att fundera, och det skall jag villigt erkänna. Jag har verkligen sökt utvägar för att komma fram till en lösning, som icke riskerar att leda till de konsekvenser som det beslut, varom herr Ståhl här talar, kanske kan komma att innebära.

Herr Ståhl gav exempel på att man kan ta instruktörer utifrån och att dessa kan få ersättning. Men, herr Ståhl, vad är det för skillnad på en person som är anställd vid en av dessa försvarsområdesstabers och annan militär personal som tvingas att på obekvämt arbetstid fullgöra sin skyldighet utan ersättning? Den ena saken leder obevekligen till att den andra rullas upp. Det kan här bli fråga om nya

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvoden vid den frivilliga försvarsutbildningen.

utgifter, därest man verkligen skall ta hänsyn till konsekvenserna — men herr Ståhl frågar i regel inte efter dem — på tiotals miljoner kronor.

Nu är det en omständighet i detta sammanhang, herr Ståhl, som påverkar och kommer att påverka mitt handlande i högsta grad. Herr Ståhl och hans meningsfränder har under senare tid gång efter annan talat om miljonrullning vid försvaret. Jag är lyhörd, det kan jag försäkra kammarens ledamöter, för varje ord som säges i detta avseende. Och jag kan försäkra att jag kommer att sätta in all min kraft på att begränsa utgifterna för försvaret. Jag skall tillmötesgå herr Ståhl och hans meningsfränder. Detta gör att jag tvingas att på varje område söka efter möjligheter att spara och pruta. Det är så lätt för herr Ståhl att säga, att han inte är tillfredsställd med utgifterna på fjärde huvudtiteln därför att de är för stora. Han är inte heller tillfredsställd med de försök som göres av departementschefen för att undersöka, vilka konsekvenserna av det ena eller andra beslutet kan bli.

Ja, det är synnerligen bekvämt att inta denna attityd, och jag höll på att säga att den är konsekvent inom den meningsriktning som representeras av herr Ståhl. Jag kommer, i motsats till vad som är fallet bland folkpartiets representanter, att på alla avsnitt av denna verksamhet ta konsekvenserna av det resonemang som de fört beträffande nödvändigheten av att spara på utgifterna under fjärde huvudtiteln och det på alla avsnitt av verksamheten.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Statsrådet får verkligen förlåta mig att jag är högst överraskad över detta hans anförande, som väl ändå inte kan ha någon annan avsikt än att dölja vad vi här talar om. Statsrådet drar upp en diskussion om mitt och mina meningsfränders resonemang angående

miljonrullning på fjärde huvudtiteln. Det är för det första, herr statsråd, inte mina meningsfränder som ställt denna fråga, utan det är jag som ställt den. Och jag har aldrig talat om någon miljonrullning på fjärde huvudtiteln, vare sig här i kammaren eller i något annat sammanhang där jag haft anledning yttra mig. Nej, herr statsråd, tvärtom har jag sagt att det väsentliga beträffande fjärde huvudtitelns behandling är, att vi kan bevara den demokratiska enigheten omkring den, vilket vi hittills har gjort, och det hoppas jag att vi skall göra även i fortsättningen.

Men varför, herr statsråd, dra in ett fullkomligt ovidkommande politiskt resonemang i detta sammanhang om några instruktörsarvoden som gäller ett belopp som är så pass obetydligt till sin storleksordning, att när vi på första avdelningen behandlade det, vi var fullkomligt medvetna om att det inte behövdes ett öre i nytt anslag för att täcka det, något som heller icke har anvisats? Sådan är storleksordningen, medan herr statsrådet säger att det här kommer att gälla tiotals miljoner kronor och rubba ramen för försvarskostnaderna. Jag är verkligen så överraskad, att jag har svårt att tro mina öron.

Vad sedan beträffar herr statsrådets yttrande om skillnaden mellan den ena och den andra kategorien instruktörer så skall jag be att få läsa för herr statsrådet vad försvarets civilförvaltning har sagt rörande denna kategori. Försvarets civilförvaltning anför: »Enligt vad civilförvaltningen inhämtat, föreligger numera stora svårigheter att erhålla kvalificerade sökande till arvodsbefattningarna för hemvärnsofficere och hemvärnsunderofficere just av den anledningen, att vederbörande icke erhåller ersättning för den instruktörsverksamhet, som fullgöres på för tjänstemän i allmänhet arbetsfri tid.» Det är denna lilla bagatell det nu gäller. Det finns ungefär 25 fo-staber

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvoden vid den frivilliga försvarsutbildningen.

i landet, och diskussionen gäller om de två befattningshavarna vid vart och ett av dessa skall få ersättning för att de åker bort ifrån förlägningsorten lördagskvällar och söndagar, som annars är arbetsfri tid. Vi har då sagt oss att de bör ha samma ersättning som de instruktörer som reser ut från regementet i samma stad. Detta, att dessa senare får ersättning, anser inte försvarsministern — och med all rätt — vara något slags miljonrullning eller att spränga försvarets kostnadsram. Det andra är emellertid en ekonomiskt lika liten fråga. Den skulle med en smula god vilja utan vidare kunna effektueras. Jag efterlyser forfarande herr statsrådets goda vilja i dubbel mening, dels i så måtto att ett riksdagsbeslut av honom bör respekteras, dels så att han icke försvårar arbetet för den frivilliga utbildningen vid försvaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Vad beträffar civilförvaltningens yttrande angående det frivilliga försvarets möjligheter att få instruktörer är det alldeles riktigt, som herr Ståhl säger, att det kan vara svårt att erhålla sådana instruktörer. Men, min käre herr Ståhl, jag kan ju påvisa att det finns ett stort antal vakanser inom försvaret. Men då kan man fråga sig: Varför finns dessa vakanser? Jo, därför att det inte finns folk som vill anmäla sig. Varför vill folk inte anmäla sig? Jo, därför att de kanske anser att de inte får tillräckligt goda ekonomiska villkor, och så rullas hela saken upp på nytt. Det är inte bara försvaret som brottas med sådana svårigheter, ty det gör man på praktiskt taget alla områden, därför att vi just nu tycks ha brist på folk.

Herr Ståhl kan vidare inte förstå, att denna ersättning till instruktörerna för obekväma arbetstider skulle spränga ramen för försvarsutgifterna. Nej, det

kan den verkligen inte göra, herr Ståhl. Men kan herr Ståhl inte förstå så mycket som att därmed rullas ett problem upp om den obekväma arbetstiden för all militär personal. Det gäller nämligen inte bara dem som är instruktörer vid försvarsområdesstaberna, utan jag kan påvisa, att den militära personalen verkligen får arbeta i våra dagar, och får arbeta i mycket stor utsträckning, på obekväma arbetstid. Jag säger då till herr Ståhl, att detta kan föra med sig utgifter på tiotals miljoner kronor. Kan inte herr Ståhl förstå det?

Vad sedan beträffar möjligheterna att begränsa försvarsutgifterna säger herr Ståhl: Varför skall försvarsministern dra upp detta problem? Ja, det tror jag det. Det är naturligtvis obekvämt att jag påminner om detta, när folkpartisterna vill vara lättsinniga på enskilda punkter. Men det är väl inte så märkvärdigt att jag påpekar att jag ständigt får erinringar från deras sida om att här gäller det att sätta en broms, ty det saknas en säker sådan, som man har uttryckt det i Göteborgs-Posten. Vad herr Ståhl själv beträffar läste jag häromdagen en ledare i hans egen tidning, där han skriver att försvarsutgifterna nu är tillräckliga; det erkände han plötsligt, men han stod och förnekade det alldeles nyss. Typiskt folkpartistiskt, det måste jag säga!

Vad sedan till slut beträffar de olika punkterna i försvarets huvudtitel är det lätt att vara flott på ett visst bestämt avsnitt, samtidigt som man kräver att man skall hålla igen när det gäller det hela. Men, herr Ståhl, det är ändock så, att många små läckor kan sänka ett stort fartyg. Det bör herr Ståhl komma ihåg i sin praktiska politiska verksamhet.

Herr **STÅHL** (fp): Herr talman! För det första vill jag säga försvarsministern, när han talar om folkpartisternas lättsinne, att detta icke är folkpartis-

Svar på fråga ang. effektueringen av riksdagens beslut om instruktörsarvoden vid den frivilliga försvarsutbildningen.

ternas lättsinne, utan att om det är lättsinne, så är det en enhällig riksdags, alltså båda kamrarnas lättsinne, eftersom de har beslutat att dessa arvoden skall utgå. Socialdemokraterna har majoritet både på första avdelningen och i statsutskottet, såvitt jag vet, och de har själva enhälligt varit med om detta.

Därför är det väl ett ganska orimligt resonemang som försvarsministern här för, och jag förstår över huvud taget inte att diskussionen i denna bagatellartade fråga — ty det är ju det, herr statsråd — skall behöva förvrida huvudet på vettiga människor så att man gör detta till en fullkomligt storpolitisk, ja, en partifråga. Den har ju inte på något sätt de dimensionerna; det rör några tusen kronor och inte mera.

Herr statsrådet säger, att jag erkänner att jag har talat om miljonrullning till försvaret. Nej, det har jag icke talat om, och följaktligen erkänner jag det icke, ty det är inte sant. Vad jag har diskuterat, liksom andra människor, det är försvarets kostnader, men det är *en* sak. En annan sak är att tala om miljonrullning till försvaret.

I sakfrågan vill jag säga, att statsutskottet har skrivit och riksdagen har beslutat bl. a. enligt följande: »Utskottet anser för sin del obilligt, att berörda personal skall i motsats till det ordinarie truppbefälet utan ersättning tagas i anspråk på fritid för fullgörande av sin instruktörsverksamhet. Även departementschefen är inne på samma tanke utan att dock nu framlägga något förslag i sådant syfte.» Redan detta konstaterande visar väl att försvarsministern icke har anledning att diskutera den här bagatellfrågan såsom han gör, eftersom han, såsom här mycket riktigt konstateras, i sin proposition varit inne på precis samma tanke som riksdagen sedan har beslutat i enlighet med. Det är efter beslutet han ändrat sig.

Försvarsministern säger — och det
2 — *Andra kammarens protokoll 1953. Nr 31.*

skulle vara det fällande för hela den här anordningen och det som medför risk för utgifter på tiotals miljoner — att här skulle det kunna komma nya grupper och begära ersättning för oökväm arbetstid. Men då ber jag att därtill få påpeka att utskottet skrivit: »Med anledning av det sålunda anförda vill utskottet föreslå, att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter av innehåll, att till hemvärnsofficerare och hemvärnsunderofficerare vid försvarsområdesstaberna samt ordinarie instruktörer vid nämnda staber må utgå arvoden enligt Kungl. Maj:ts bestämmande för å sön- och helgdag ävensom å dag före sådan dag fullgjort instruktörsarbete, under förutsättning att arbetet utförts å tid utöver sedvanlig arbetstid samt att kompensation i form av ledighet under arbetstid icke kunnat medgivas.» Hur skall ett så klart preciserat beslut, herr statsråd, där det exakt anges vilka begränsade grupper av personal det gäller, kunna åberopas som ett prejudikat för stora kadrer av annan personal, så att vi skulle få utgiftsökningar på tiotals miljoner kronor? Ett sådant påstående är inte vederhäftigt.

Jag vidhåller fortfarande vad jag sade i mitt första anförande, att försvarsministerns sätt att föra resonemanget i den här frågan är för mig totalt obehagligt, därför att han gör en hel hönsgård av ett litet, litet fjun.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Jag nödgas ytterligare säga några ord. Här kommer herr Ståhl och hänvisar till ett beslut som har omfattats av socialdemokrater, högermän och folkpartister, och så säger han att jag beskyller alla för lättsinne. Nej, det gör jag inte, herr Ståhl.

Vad som för mig är uppgiften är att, när jag skall effektuera ett beslut, se efter till vilka konsekvenser det kan

Svar på interpellation ang. sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar.

leda. Jag undersöker dessa möjligheter och finner — sedan får herr Ståhl säga vad han vill — att därest dessa grupper skall ha denna ersättning, då kan det med samma fog framföras önskemål och krav på att andra i försvarets tjänst anställda, som fullgör sin tjänst på obekvämd arbetstid, skall erhålla liknande ersättning därför. All erfarenhet om facklig verksamhet säger mig att detta också skulle bli resultatet, därest man inte kan finna en annan utväg, och det är den utvägen som jag har sökt.

Nu är det emellertid herr Ståhl som har frågat mig varför jag har tövat så länge. Jag säger och jag erkänner att jag har sökt utvägar. Så snart jag har trott mig finna en utväg har jag handlat. Men då säger herr Ståhl på tal om lättsinnet, att jag då riktar mig emot alla dem som har varit med om beslutet. Inte alls, herr Ståhl, men herr Ståhl säger samtidigt i sin egen tidning, för att ta orden direkt: »Redan nu kostar försvaret tillräckligt.» Eftersom herr Ståhl har den meningen måste jag säga: Kostar försvaret tillräckligt måste jag se till att jag inte vidtar en åtgärd som innebär att jag bara på denna post kan komma att behöva ytterligare tio miljoner. Jag tar intryck av vad herr Ståhl och hans meningsfränder skriver i sina tidningar, och sedan lastas jag för det, när jag i riksdagen tar konsekvenserna av deras resonemang. Men det är så typiskt, ty folkpartisterna själva är ju aldrig beredda att ta konsekvenserna av sina ståndpunkter. Där ligger skillnaden mellan folkpartiet och de flesta andra politiska riktningar i detta land.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Nu har ju diskussionen från försvarsministerns sida halkat ned på ett sådant plan att det inte lämpar sig att fortsätta den här. Jag vill bara säga, att när man diskuterar försvarskostnader, alltså en kostnadsram på i runt tal

två tusen miljoner kronor, och sedan i detta fogar in huruvida det till vissa arméinstruktörer skall betalas några kronor för lördageftermiddagen och söndagen — en fråga där riksdagen medvetet har beslutat att avgränsa det så hårt som jag tidigare påvisade — då är detta verkligen att läsa och tyda alldeles för långsökt för att det skall kunna göra effekt. Jag är naturligtvis mycket stolt och mycket smickrad över att herr försvarsministern läser min tidning och även rättar sig efter den så i detalj som herr försvarsministern tycks göra. Det verkar nästan, som om jag vore något slags direktivgivare för försvarsdepartementet. Den ställningen har jag verkligen aldrig vågat hoppas på. Men jag skulle naturligtvis vara ännu mer tacksam om försvarsministern hädanefter när han läser Karlstadstidningen ville försöka läsa den med visst omdöme. Det skulle inte göra saken sämre.

Till sist vill jag, herr talman, bara avrunda debatten för min del genom att uttala förhoppningen, att försvarsministern med något större mått av god vilja än vad hans uppträdande här ådagalagt omprövade vad det här är fråga om. Det är viktigt att frivilligorganisationerna får det stöd de behöver för sin verksamhet, vilket de nu tyvärr på grund av att ingenting har gjorts enligt riksdagens beslut har betydande svårigheter att göra. Försvarsministern skulle bara genom att följa riksdagens beslut kunna ge ett mycket betydelsefullt handtag åt frivilligrörelsen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation ang. sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet TORSTEN NILSSON, som anförde: Herr talman! Herr Larsson i Luttra har i en interpellation frågat mig om det nu tillämpade förfarings-sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar är att betrakta såsom tillfredsställande, särskilt med hänsyn till den enskilde sakägarens möjlighet att överblicka och bedöma de erbjudna ersättningarnas skälighet.

Föreskrifter om förfarings sättet vid värdering av skador i samband med militära övningar finns i en av arméförvaltningens intendenturavdelning utfärdad instruktion.

Vid övningar av större omfattning, t. ex. de i interpellationen berörda fälttjänstövningarna i Västergötland, tillsätter övningsledaren, genom vederbörande länsstyrelses försorg, en eller flera värderingsnämnder. Dessa består av en ordförande (vanligen någon landstatstjänsteman) och två sakkunniga gode män. Beroende på skadeplatsernas antal och skadornas omfattning ingår ofta ytterligare gode män samt en sekreterare i nämnden. Vidare står en militär representant till förfogande för att kunna orientera om de områden som berörs av övningarna och lämna uppgift om anmälda skador m. m. Vid behov tillkallas experter såsom jägmästare, lantmästare m. fl.

Vid mindre övningar, då tillsättande av värderingsnämnd i regel icke skulle vara ekonomiskt försvarbart, bestämes ersättningsbeloppet av förbandets sakkunniga representant tillsammans med markägaren.

Över värderingarna skall protokoll upprättas i markägarens närvaro. Skadorna skall i protokollet specificeras och sättet för ersättningsbeloppets uträknande angivas. Nöjdförklaring — om sådan kan erhållas — påtecknas eller bifogas protokollet. Om markägaren icke åtnöjes med den beviljade ersätt-

ningen, skall besvärshänvisning meddelas. Den ersättning, som lämnas, skall svara mot den ekonomiska förlust som åsamkats markägaren.

Skadereglering genom värderingsnämnd enligt nu angivna principer har tillämpats sedan lång tid tillbaka. Enligt erfarenheterna hittills synes förfarings sättet lämpligt. Besvär har endast i undantagsfall anförts. Värderingsnämnderna är opartiska organ som på objektiva grunder avgör hur stor ersättning den skadelidande rätteligen bör ha. Genom att i protokollet över värderingen såväl skadorna som sättet för ersättningsbeloppens uträknande specificeras har markägaren möjlighet att bedöma skäligheten av den erbjudna ersättningen. Vid minsta tveksamhet beträffande skäligheten i erbjuden ersättning har sakägaren möjlighet att anföra besvär i administrativ väg, varvid han till stöd för sina yrkanden kan åberopa ytterligare av honom införskaffad utredning. Möjligheten att draga saken inför domstol står ju dessutom alltid öppen.

Interpellantens förslag att markägarna före en större övning skulle orienteras om värderingsnormer m. m. synes värt beaktande. Sedan nämnden bestämt de allmänna riktlinjerna, priser m. m., som skall tillämpas vid värderingen kan ju detta genom jordbrukets fackorganisationer eller på annat lämpligt sätt delgivas markägarna inom de områden som övningen beräknas komma att beröra.

Vad beträffar den aktuella fälttjänstövningen innevarande höst i Västergötland tillsattes för markskadevärderingen två värderingsnämnder, en för Skaraborgs och en för Älvsborgs län, varje nämnd bestående av fyra ledamöter. Dessutom har till nämndernas förfogande stått fyra experter på skogsmark och vägskadorna. Enligt vad jag erfarit har den för Skaraborgs län tillsatta nämnden hittills utbetalat ersättningar

Svar på interpellation ang. sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar.

för omkring 350 reglerade skador, var- till kommer ett avsevärt antal av trupp reparerade vägskador. I samtliga dessa fall har vederbörande markägare av- givit så kallad nöjdförklaring. Hittills föreligger inga oreglerade skador i vad avser denna nämnds verksamhetsom- råde. Resultatet av skaderegleringen i samband med den ifrågavarande fält- tjänstövningen förefaller mig därför i stort sett tillfredsställande.

Härefter yttrade:

Herr LARSSON i Luttra (bf): Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation. I den- na anförde jag, att det ur olika syn- punkter är synnerligen angeläget, att de skador som uppkommer genom fält- tjänstövningar blir rättvist och till- fredsställande ersatta. Man kan väl säga att dessa skador står i särklass. En- skild mark tas i anspråk som tummel- plats för militära övningar utan att man frågar markägaren om lov. Det är en betydande förmån för försvarsmakten att på detta sätt få hålla övningar på enskild mark. Man kan ju då göra öv- ningarna mera realistiska och mera om- växlande och ställa större krav på led- ningen. Allt detta måste emellertid leda till att full ersättning skall utgå. Det är inte tillräckligt att man betalar 60 eller 70 eller 80 procent. Man måste komma fram till hundraprocentig er- sättning. Det är inte staten värdigt att smita undan att betala fulla ersätt- ningar.

Hur går det nu till? All värdering är vansklig, och jag vill inte att interpel- lationen skall vara någon anmärkning mot värderingsnämnderna. Jag har själv varit med om att försöka kontrollera deras arbete och kan intyga att det ut- föres noggrant. Skadorna på gröda — det är fråga om höstsäd, oljev växter, val- lar och dylikt — blir, såvitt jag kan förstå, riktigt värderade. Skogen är ett mera vanskligt kapitel. Redan efter den

stora övning som hölls 1951 i tida- holmstrakten yppades det ganska stort missnöje med ersättningarna för skog. Vid dessa tillfällen skadas ju i regel ungskogen. Kör man ner tjugoårig skog med stridsvagnar eller på annat sätt, innebär det att man stryker bort 20 år ur den skogens liv, om jag så får säga. Ingen vet vilka ekonomiska kon- sekvenser detta innebär för skogsägar- na, eftersom man inte kan bedöma priserna framåt. Det är angeläget att man kan få fram normer för skogsäga- rens förluster genom att avverkningen skjuts framåt i tiden och kostnader för återplantering. Nu har jag funnit att man gör ganska slumpartade värdering- ar som inte alltid leder till riktigt re- sultat. Det är ju också troligt att sko- gens värde framöver kommer att öka.

Skadorna på hägnader har varit sto- ra, främst på grund av stridsvagnsöv- ningarna. Jag har sett exempel på att jordbrukare fått sina hägnader ned- körda på 50 ställen. Där har man läm- nat en ersättning av 2 kronor per ska- da. Detta har markägarna inte haft någonting att erinra mot.

Däremot har man inte kunnat få ersättning för de olägenheter som har följt därmed, att man under tiden tills skadorna är värderade och hägnaderna hunnit lagas inte har kunnat släppa ut djuren på den mark det gäller. Detta är en sak som inte har beaktats vid skadornas värdering.

Då det gäller vägarna lämnas, såsom statsrådet här har påpekat, ersättning på två olika sätt. Antingen lagas vägar- na genom truppens eller kronans för- sorg, eller också betalas det ut ett visst belopp. Även i detta avseende är det fråga om ganska stora skador. Jag vill nämna ett exempel. Mellan Bris- mene och Jäla socknar går en 4 km lång enskild väg. Omständigheterna gjorde att denna väg blev en flaskhals under övningarna och att den därigenom blev illa skadad. Intressenterna värderade

Svar på interpellation ang. sättet för värdering av skador på enskild egendom i samband med militära övningar.

själva skadorna till uppåt 2 000 kronor, men den ersättning som sedermera utbetalades uppgick till mellan 700 och 800 kronor. Det är uppenbart att dessa intressenter inte kunde vara nöjda, men efter att ha resonerat om saken kom man till det resultatet att man inte ville bråka med ett överklagande, då man räknade med att det fanns risk för att ersättningen ändå inte skulle bli nämnvärt större. Det förhållandet, att den skadelidande förklarar sig nöjd, innebär ju långt ifrån alltid att han anser att den erbjudna ersättningen är skälig.

I interpellationen har jag påpekat att det skulle vara av stort värde, om markägarna vid sammanträden orienterades om värderingsnormer m. m. och då hade möjlighet att uttala sin mening om dessa. Detta har statsrådet också funnit vara en lämplig anordning, och jag är tacksam, om den kunde komma till stånd för framtiden. Det skulle säkert undanröja många anledningar till missnöje, om det hölls sådana sammanträden före värderingarna.

Till sist vill jag, herr statsråd, betyga att vid övningarna i Skaraborgs län har relationerna mellan militären och allmänheten varit goda och präglats av ömsesidig förståelse. Även ur denna synpunkt är det angeläget, att de anledningar till irritation, som ligger i de ofrånkomliga skadorna, i möjligaste mån undanröjes genom att skadorna värderas och ersätts på ett skäligt sätt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **TORSTEN NILSSON**: Herr talman! Det finns egentligen inte så mycket att tillägga. Jag vill bara fästa herr Larssons uppmärksamhet på att för det första har det i alla dessa 350 fall, som det varit fråga om i Skaraborgs län, kunnat träffas uppgörelser. För det andra vill jag erinra om att markägarnas egna organisationer har,

efter vad jag vet, varit inkopplade. Herr Larsson betygade ju också själv att det har rått ett gott förhållande mellan markägarna och de militära myndigheterna.

Det är naturligtvis alltid en omdömessak att avgöra vad som kan kallas för full ersättning, och det finns mycket drastiska exempel som visar, att vederbörande ägare tar till väl mycket när det gäller ersättningsanspråken. Av handlingarna framgår att en markägare i Skaraborgs län begärde en ersättning på 5 000 kronor. Alla var emellertid — slutligen även han själv — ense om att värdet av den uppkomna skadan endast belöpte sig till 400 kronor. En annan person hyrde ut två rum och tog fem kronor per natt och man med fyra inneboende i vartdera rummet. Han fick denna ersättning, men sedan kom han och ville ha 200 kronor för slitage av trappan.

När man ser sådant måste man säga sig, att det även bland de s. k. intressenterna förekommer överdrifter. Jag tror emellertid att om nu både jägmästare och andra samt markägarnas och skogsägarnas egna organisationer blir inkopplade, bör det finnas förutsättningar att åstadkomma en tillfredsställande anordning för värderingen.

Herr **LARSSON** i Luttra (bf): Herr talman! Jag är självfallet medveten om de förhållanden som statsrådet här påpekade. Jag vill bara nämna att de fall jag här tagit upp endast är sådana som jag själv har kunnat kontrollera, och där har det varit fråga om relativt skäliga anspråk.

Sedan sade statsrådet något om att jordbrukets fackorganisationer varit inkopplade. Jag vet inte om det skett på annat sätt än att länsorganisationens ordförande har varit med i värderingsnämnden.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Svar på interpellation ang. effektiviseringen av arbetet med gallring av statliga myndigheters arkiv samt å interpellation ang. åtgärder för förbättring av den kommunala arkivvården.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fröken Vinge till mig riktat två interpellationer angående arkivväsendet, vilka jag önskar besvara i ett sammanhang, nämligen

1) om jag har för avsikt att i en nära framtid vidtaga åtgärder för att effektivisera gallringsarbetet i de statliga arkiven; samt

2) om jag vill lämna riksdagen en redogörelse för de åtgärder, som från ecklesiastikdepartementets sida planeras för en förbättring av den kommunala arkivvården?

Vad den första frågan beträffar vill jag erinra om att spørsmålet om gallring av statsmyndigheternas arkivalier varit föremål för omfattande utredningar samt att en rad konkreta förslag till gallring i de statliga arkiven genomförts under senare år, varvid flera tusen hyllmeter utgallrats. Jag får i detta sammanhang hänvisa till den redogörelse för sin verksamhet, som 1940 års arkivsakkunniga avgav i december 1951.

Men självklart ger, som interpellanten framhåller, en efterhandsgallring inte alltid resultat motsvarande det omfattande arbete, som måste nedläggas på en sådan. En fortlöpande utgallring av nytillkomna arkivalier är att föredraga, och över huvud taget måste gallringsarbetet numera räknas till arkivväsendets primära uppgifter. När interpellanten därför efterlyser nya och moderna gallringsföreskrifter, vill jag meddela, att arbetet inom departementet på en ny, allmän gallringskungörelse

nu kommit så långt, att jag räknar med att de nya bestämmelserna skall kunna träda i kraft från och med instundande årsskifte. Den 20 november i år har vidare gallringsbestämmelser för stadsfogde- och exekutionsbiträdesarkiven utfärdats.

När det gäller arkivsakkunnigas förslag om personalförstärkning för riksarkivet för att effektivisera gallringsarbetet, vill jag ingalunda bestrida önskvärdheten härav. Men denna framställning måste vägas mot många andra i och för sig lika välmotiverade förslag om personalförstärkningar och om inrättande av nya tjänster och måste behandlas i samband med budgetarbetet i övrigt.

Slutligen har interpellanten påtalat, att flera gallringsärenden sedan lång tid är beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Jag beklagar dröjsmålet, som måste tillskrivas den hårda arbetsbelastningen inom vederbörande departement och verk.

I den andra till mig riktade frågan, som angår den kommunala arkivvården, förefaller interpellanten vara sämre underrättad. Här efterlyses ett initiativ från ecklesiastikdepartementets sida. Jag vill då endast framhålla, att jag redan i juni 1952 tillkallade två sakkunniga för att utreda bland annat frågan om gallring av de kommunala arkivalierna. De sakkunniga lämnade redan vid förra årsskiftet sitt betänkande med förslag till kungörelse rörande råd och anvisningar angående gallring av kommunala arkivalier och med förslag till tillägg till landsarkivinstruktionen. Betänkandet granskas för närvarande av riksarkivet, som under hand anmodats att vid avgivande av sitt utlåtande taga i betraktande vad som anförts i övriga remissvar, vilka likaledes under hand överlämnats till riksarkivet. Efter vad jag inhämtat från vederbörande föredragande i riksarkivet är ärendet där i stort sett slutbehandlat, och jag kan för-

Svar på interpellation ang. effektiviseringen av arbetet med gallring av statliga myndigheters arkiv samt å interpellation ang. åtgärder för förbättring av den kommunala arkivvården.

säkra interpellanten, att det inte kommer att fördröjas i ecklesiastikdepartementet.

Härpå yttrade:

Fröken VINGE (fp): Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på mina båda interpellationer.

Jag skall först med några ord beröra den senaste av dessa. Det gällde inte här speciellt gallringen i de kommunala arkiven utan den kommunala arkivvården över huvud taget. Anledning till min interpellation var att frågan aktualiserades genom propositionen nr 210, där man i korthet nämner riksarkivets bekymmer för den kommunala arkivvården. Riksarkivet hade föreslagit att centrum för den rådgivning, som man var överens om var nödvändig, skulle förläggas till lands- och länsarkiven. Riksarkivet framhöll att dessa arkiv i så fall måste få ökade resurser. På den punkten, alltså för att få dessa ökade resurser, menar jag att det är nödvändigt med ett initiativ från statsrådets sida. Jag menar att initiativet vid detta tillfälle bör tagas av ecklesiastikdepartementet och inte av inrikesdepartementet, eftersom man måste räkna med att inrikesdepartementets befattning med dessa ärenden nu kommer att upphöra.

Jag skall villigt erkänna att statsrådet tagit ett viktigt och uppskattat initiativ, då statsrådet tillkallade 1952 års arkivgallringssakkunniga. Nu frågar jag i min interpellation inte vad man *gjort* inom departementet utan vad man *planerar* att göra. Jag förstär att de sista orden i interpellationssvaret är avsedda som svar just på den frågan. Statsrådet säger att ärendet inte kommer att fördröjas i ecklesiastikdepartementet. Om

jag i detta uttalande får inlägga den tolkningen att ärendet inte bara får en snabb utan också en positiv behandling, då är jag fullt nöjd med svaret på den interpellationen.

Sedan övergår jag till den först framställda interpellationen, som avser gallringen i de statliga arkiven. Svaret på den interpellationen innehöll en glädjande nyhet. Vi kan antligen räkna med att en ny allmän gallringskungörelse snart träder i kraft. Detta innebär en viss lättnad för bl. a. länsstyrelserna. Dessa har i samband med sin omorganisation också hållit på med att modernisera och rationalisera diarieföring och arkivläggning. I samband med detta har flera länsstyrelser i höst klagat över de svårigheter med gallringsarbetet, som de nuvarande otidsenliga bestämmelserna vållar. Över huvud taget räknar man ju med att genom de nya bestämmelserna få vidgade möjligheter att gallra i de statliga arkiven. Detta är helt enkelt nödvändigt med tanke på den fart, med vilken pappersbuntarna växer i ämbetsverken. Men de nya allmänna gallringsbestämmelserna bereder i alla fall bara en viss lättnad för de myndigheter, som väntar på att speciella gallringsbestämmelser för deras räkning skall utges av Kungl. Maj:t. Jag syftar här på de stora frågor som jag berört i min interpellation, t. ex. gallringen av källskattematerialet och folkbokföringsmaterialet.

Statsrådet säger sig beklaga dröjsmålet, och det är väl det minsta man kan göra. Jag måste å min sida beklaga att statsrådet inte ens gör en antydning om att han förbereder åtgärder för att få en bättre arbetsbalans inom departementet. Jag betvivlar inte alls att vederbörande departementstjänstemän gör vad de kan för att hinna i kapp den växande arbetsbördan. Det är tydligt att arkivbyrån är underbemannad.

Svar på interpellation ang. effektiviseringen av arbetet med gallring av statliga myndigheters arkiv samt å interpellation ang. åtgärder för förbättring av den kommunala arkivvården.

Det har den varit under lång tid och säkerligen under hela statsrådet Perssons ämbets-tid. Flera av de ärenden som jag berör i interpellationen har legat i departementet sedan sommaren 1951. Ämnar herr statsrådet göra en omfördelning av arbetskraften så att man hinner med dessa ärenden i departementet? Här står stora värden på spel.

Frågan har uppmärksammats rätt mycket i pressen. I Expressen stod dagen efter interpellationen följande att läsa, hållet i en något skämtsamt ton: »Organisations- och rationaliseringsexperter hittar på något listigt, som vanligen resulterar i mera papper. Till slut får inte tjänstemännen plats. Korridorer, tjänsterum, garderober, källare och vindar är fyllda med handlingar. Då ropar man på hjälp från riksarkivet, som inte har fått vara med och planera arkivens tillkomst. Byggnadsstyrelsen måste skaffa nya lokaler. Kanske ligger i pappersmassorna viktiga och gallringsbara handlingar om varandra. Inget ämbetsverk har tid eller råd att låta tjänstemännen sitta och vända igenom pappershögar och plocka ut det värdefulla. Det blir antagligen billigare att bygga nya hus för de svällande arkiven.» Nå, man får sällan bygga nya hus, utan man får försöka att på olika sätt reda sig med vad man har.

Av ett aktuellt reportage i dagens nummer av Dagens Nyheter från länsstyrelsen i det län, som jag har äran företräda här i kammaren, framgår att man till och med måst lägga upp arkivmaterial på vindarna. Nu är detta otvivelaktigt en mycket brandfarlig plats, och förhållandet är mycket olyckligt med hänsyn till att det här är fråga inte bara om arkivalier som kan utgallras utan även om sådana som måste bevaras.

I samma tidningsartikel förekommer en intervju med en representant för riksarkivet, vilken framhåller de vansk-

ligheter som följer med gallringsarbetet. Det är inte bara det att man är nödsakad att gallra hårdare än förut för att över huvud taget få plats med de nödvändiga arkivalierna. Det är också mycket farligt, om någon myndighet gallrar ut något som den inte har rättighet till. Det har t. ex. hänt, att ämbetsverk velat gallra sekretessbelagda handlingar. Detta skulle innebära, att de i dessa papper behandlade åtgärderna för all framtid vore undantagna från insyn, vilket vore en stor fara för rättssäkerheten.

I intervjun framhålles också, att somligt material är av sådan art, att det måste bevaras viss tid innan det kan gallras ut. Gallringsfristerna är också olika långa för olika arkivalier. Vissa ekonomiska handlingar måste nödvändigtvis bevaras under preskriptionstiden, som oftast är tio år. Det som riksarkivet särskilt har att bevaka är att ingenting gallras ut, som har betydelse för den vetenskapliga forskningen på historiska, ekonomiska, geografiska, lokalhistoriska, personhistoriska och andra områden. Så långt artikeln i Dagens Nyheter.

Jag nämnde i min interpellation, att det är nödvändigt med en tillsyn över om och hur gallringarna sköts. Att jag säger »om» vill jag motivera med att det har visat sig att vissa ämbetsverk, av brist på arbetskraft eller andra skäl, inte effektuerat de en gång beslutade gallringarna. Det lär till och med finnas en statlig myndighet, som ännu icke effektuerat ett gallringsbeslut av år 1934.

Det behövs alltså en myndighet, som kan kontinuerligt övervaka detta, och det behövs nya gallringsinitiativ.

1952 års riksdag ansåg, att riksarkivet borde få personalförstärkning för att kunna ta erforderliga initiativ, men statsrådet avfärdar nu hela saken med en allmän och till intet förpliktande

Svar på interpellation ang. effektiviseringen av arbetet med gallring av statliga myndigheters arkiv samt å interpellation ang. åtgärder för förbättring av den kommunala arkivvården.

fras om att detta är en budgetfråga. Ja, det blir en budgetfråga, om statsrådet ser till att frågan kommer med i budgeten.

Vid bedömningen av denna sak bör man även ta hänsyn till att statsverket får icke oväsentliga inkomster genom gallringen, eftersom de utgallrade handlingarna brukar säljas. Det finns ett aktuellt anbud från en uppköpsfirma, som erbjuder sig att betala 140 kronor per ton för sådant papper. För några år sedan betalades ännu mera. Statistiska centralbyrån sålde häromåret efter en omfattande gallring cirka 40 ton papper, och statsverket fick därigenom 30 800 kronor. Tyvärr fick inte byrån själv använda pengarna till en mycket nödvändig upprustning av bibliotek och arkiv, utan dessa rann direkt in i statskassan.

Lokalfrågan har jag redan berört i min interpellation. Jag skulle vilja tillägga, att den rådande trängseln medför ganska många tidsödande och kostsamma omflyttningar såväl inom lokalerna som mellan olika lokaler, vilket också tar en hel del arbetskraft i anspråk. Alla är överens om att något måste göras. Statsrådet är tydligen också av den uppfattningen att detta är en viktig fråga. Men nu väntar man på vad ecklesiastikministern närmast kommer att göra. Vill statsrådet lämna kammaren ett svar på den saken i dag?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON: Herr talman! Jag har tyvärr ingen arkivbyrå, som den ärade interpellanten sade att jag skulle ha, där jag skulle kunna disponera arbetskraften till detta arbete. Tvärtom är det så, att det är jämte mycket annat löpande arbete som vi måste söka få fram de författningar som det åligger oss i ecklesiastikdepartementet att utfärda. Jag har under den tid jag varit chef för departemen-

tet mycket klart kommit underfund med vilket utomordentligt och tidsödande och noggrant arbete — krav därpå finns ju absolut — det är att få fram kungörelser av någon vidare omfattning. Därför är det kanske inte så märkvärdigt att vissa dylika tagit litet lång tid.

Sedan föreföll det den ärade interpellanten som om det bara vore fråga om ett beslut i ecklesiastikdepartementet, om de ärenden, som hon hade pekat på och som varit vilande under lång tid, snart skulle komma fram. Nu har det emellertid, som jag sade, berott på hård arbetsbelastning inom vederbörande departement och verk. Det har nämligen varit andra än fröken Vinge kanske tror som haft med detta att göra. Det har varit finans- och inrikesdepartementen, riksarkivet, kammarrätten och kanske några andra verk, som jag inte direkt har angivit här. Efter vad jag har hört är emellertid beslut snart förestående även i fråga om dessa angelägenheter, som interpellanten har pekat på.

Sedan vill jag säga att dessa 30 800 kronor i alla fall inte är någon så förskräckligt stor summa i dagens penningvärde och med de kostnader vi har för anställande av kvalificerad personal, som det här skulle vara fråga om. Jag vidhåller fortfarande att vi måste väga de tjänster, som riksarkivet här har begärt, emot andra tjänster och att det sålunda måste vara en budgetfråga.

Fröken VINGE (fp): Herr talman! När jag talade om arkivbyrån syftade jag givetvis på den byrå inom departementet, som bl. a. har hand om arkiven. Har man arbetsbalans där, är det givetvis där man behöver få en personalförstärkning, och det måste ju vara departementschefens sak att se till att man får den, om departementschefen verk-

Svar på interpellation ang. effektiviseringen av arbetet med gallring av statliga myndigheters arkiv samt å interpellation ang. åtgärder för förbättring av den kommunala arkivvården.

ligen delar min uppfattning att detta är en fråga av stor räckvidd.

Riksdagens revisorer har gjort det bestämda uttalandet, att vad man lägger ner här för att verkställa gallring har man många gånger igen, inte bara på grund av dessa pengar som man får in genom försäljning av papper — det var ju för övrigt flera än statistiska centralbyrån som sålde; det framgår av revisorernas berättelse — utan givetvis framför allt på grund av dessa väldiga lokalutrymmen, som måste tas i anspråk på grund av de alltmer växande arkivalierna.

Det var mycket glädjande att statsrådet nu i sitt andra anförande antydde att det snart kommer beslut också i fråga om de andra stora gallringsärendena. Jag vill understryka, herr talman, att det är alldeles nödvändigt att så sker.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Eftersom riksarkivet har figurerat i denna debatt, vill jag passa tillfället att rikta en hemställan till ecklesiastikministern.

Här har för det första sagts att det behövs personalförstärkning, och jag vill inte bestrida det, jag har inte sakkunskap att bedöma det. Men jag tror det skulle vara viktigt att se till att den personal man har i första hand används för de för denna lämpade uppgifterna. Man blir litet fundersam — jag vill bara nämna ett exempel — när man hör att som registrator i riksarkivet används en person som är filosofie doktor, medan man i många andra verk har kansli- biträden till motsvarande befattningar. Man undrar då om det inte även på den punkten skulle behövas en översyn.

Att jag begärt ordet beror på att jag i tidningarna har sett, att en tjänst som extra ordinarie förste arkivarie i Ce 31 i riksarkivet utannonserats ledig. Denna befattning skall förenas med den be-

fattning som statsheraldiker, om vilken herr ecklesiastikministern och jag diskuterade i våras. Jag skall inte fördjupa mig i den frågan nu. Därtill blir nog tillfälle att återkomma senare. Såsom herrarnas nya institution nu är på väg att utveckla sig tror jag det så småningom blir ett så nöjsamt kapitel, att det vore synd att nu föregripa det nöjet.

Jag ifrågasätter, om det inte vore klokt att tills vidare vakanssätta denna tjänst i väntan på den andra lösning som nog ändå måste komma. Vi har ju läst i pressen om det rätt fatala miss- tag som den nya institutionen har be- gått beträffande vapen efter vapen. Herr Svensson i Alingsås kan nog berätta vad som hänt i hans stad, och lands- kronaborna vet hur det är med deras vapen. Häromdagen omtalades det i tidningarna, att man fastställt felaktiga emblem för både televerket och stock- holmspolisen.

Man kan naturligtvis säga att allt detta är bagateller, men när man nu ändå skall bestämma emblem för, som jag antar, hundratusentals kronor, vore det bra att ha en institution som såg till att lag och förordning iaktogs även på denna punkt och att vi fick riktiga emblem. När verket fungerar på detta sätt, kan det vara klokt att ta sig en funderare på huruvida det inte är rik- tigare att skynda långsamt och låta till- sättandet av denna befattning anstå i varje fall något år, tills man får se om den nya institutionen fortsätter såsom den har börjat eller om det finns ut- sikt att den rättar till sig.

Jag skall inte alls locka ecklesiastik- ministern till någon polemik. Jag vill bara rikta en hemställan till ecklesia- stikministern och till hans statssekre- rare, som jag ser här i kammaren, att ta sig ytterligare en funderare innan man skrider till verket. Jag tror att betänksamhet är i hög grad påkallad.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Svar på interpellation ang. studiebidrag till elever vid folkhögskolorna.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Hammar till mig riktat följande fråga: »Vill herr statsrådet under hänvisning till riksdagens beslut meddela kungl. skolöverstyrelsen, att stipendiesystemet kan anpassas till folkhögskolorna på ett sådant sätt, att de kurser, som förut erhållit stipendium med ett maximalt belopp av 105 kr. per månad, även i fortsättningen kan erhålla en studiehjälp med samma belopp, d. v. s. studiebidrag och behovsprövat stipendium?»

Det av 1952 års riksdag antagna systemet för studiehjälpen vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter utgick i vad beträffar studiebidrag och stipendier från den grundläggande principen, att elever, som ger sig in på de längre utbildningslinjerna, skall erhålla ett förhållandevis bättre ekonomiskt stöd än de elever, som räknar med enbart en kortare utbildningstid. I enlighet med denna princip bestämdes, att för elever i kurser kortare än fyra månader studiebidrag icke skulle utgå utan studiehjälpen begränsas till behovsprövade stipendier på högst 75 kronor i månaden. Kungörelsen angående statlig studiehjälp åt elever vid folkhögskolor utgår härifrån och stadgar följaktligen, att studiebidrag må tilldelas elev för genomgång endast av kurs, som omfattar minst fyra månader. Samma begränsning av studiehjälpens omfattning gäller för elever vid statsunderstödda kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning samt för elever vid vissa lantbruksundervisningsanstalter. Av vad som nu anförts framgår klart, att elever i folkhögskolornas sommarkurser av mindre längd än fyra månader icke i regel är berättigade

till studiebidrag. Skolöverstyrelsen har emellertid i samråd med studiehjälpnämnden bestämt, att elev, som genomgått folkhögskolans vinterkurs och samma år i så gott som omedelbar anslutning till vinterkurs genomgår sommarkurs, skall anses genomgå en sammanhängande utbildning — till exempel för att erhålla den av interpellanten omnämnda kompetensen för inträde vid sjuksköterskeskola — och därmed bli berättigad att även under sommarkursen erhålla studiebidrag för inackordering. Stöd för sådan tillämpning av studiehjälpförfattningen har myndigheterna funnit i statsutskottets uttalande om folkhögskolekursernas inbördes sammanhang. Myndigheterna har dock icke funnit sig kunna mot riksdagens beslut och författningens klara bestämelse medgiva studiebidrag för elever, som utan att först genomgå vinterkurs intages på folkhögskolors sommarkurs. Åtskilliga elever nöjer sig med en sommarkurs, och för dem ingår sålunda icke den kortare kursen som ett led i en sammanhängande folkhögskoleutbildning. Det finns beträffande dessa icke de ekonomiska och andra skäl, som motiverat medgivandet att bevilja studiebidrag åt elever, som efter en längre vinterkurs fortsätter på sommarkursen. Men även beträffande de elever, som vid sommarkursens början måhända har för avsikt fortsätta sin folkhögskoleutbildning i vinterkursen, är det ovisst, huruvida de verkligen fullföljer sin föresats. Ett medgivande, att alla elever vid sommarkurser skulle erhålla studiebidrag, skulle därför på en viktig punkt för en viss elevkategori upphäva den differentiering av studiehjälpen, som var en grundläggande princip vid statsmakternas utformning av studiehjälpen. Ett sådant medgivande för folkhögskolornas del skulle också utan tvivel medföra ett införande av studiebidrag även vid andra läro- och utbildningsanstalters kortare kurser.

Härefter yttrade

Svar på interpellation ang. studiebidrag till elever vid folkhögskolorna.

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Först vill jag framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Det svar han har lämnat har bidragit till att skingra en del ovisshet som rått på folkhögskolehåll i fråga om stipendiesystemet, framför allt studiehjälpen åt eleverna vid folkhögskolornas sommarkurser.

Själv systemet för studiehjälpen, d. v. s. studiebidrag och behovsprövade stipendier, antogs vid 1952 års riksdag. Redan då framhöll statsutskottet i sitt yttrande, vari riksdagen instämde, »att det bör ankomma på den stipendieutdelande myndigheten att ta hänsyn till de olika folkhögskolekursernas inbördes sammanhang och anpassa stipendiesystemet med beaktande härav».

Detta uttalande har myndigheterna uppmärksammat, som också herr statsrådet poängterar. Skolöverstyrelsen har i samråd med studiehjälpsnämnden bestämt, att elev som genomgått vinterkursen och i anslutning till denna fortsätter med sommarkursen även för sommaren skall erhålla studiebidrag för sin inackordering. Så långt är allt gott och väl. Förstår jag rätt, har vederbörande myndigheter handlat helt i linje med statsutskottets och riksdagens intentioner. Felet är blott som jag ser saken, att man inte tagit steget fullt ut och medgivit samma förmån åt elever, som först bevisat sommarkursen och där-efter fortsätter med vinterkursen. Elev, som genomgått en folkhögskolas kurser i ordningsföljden vinterkursen först, sommarkursen därefter, erhåller både studiebidrag och stipendium, d. v. s. maximalt 105 kronor per månad. Sväng-er eleven emellertid om ordningsföljden och tar sommarkursen först och vinterkursen sedan, kan han inte på-räkna något studiebidrag för sommaren, utan studiehjälpen begränsas till högst 75 kronor per månad. I båda fal-len har jag räknat med en sommarkurs på mindre än fyra månader. Motsätt-ningen står i öppen dag. Det måste

framstå som en obegriplighet och en orättvisa, att folkhögskoleeleven kan räkna på 105 kronor i månaden under hela tiden, om han tar vinterkursen först och sommarkursen sedan, men maximalt blott 75 kronor för sommaren, om han börjar sina studier med sommarkursen och sedan fortsätter under vintern.

Med stort eftertryck har det hävdats från de folkhögskolor i vårt land, som har sommarkurser — således omkring två tredjedelar av Sveriges folkhögskolor — att resonemanget om kursernas inbördes sammanhang äger sin tillämpning icke bara i fråga om ordningsföljden vinter—sommars utan också när följden blir sommar-vinter. I själva verket torde såväl statsutskottet som riksdagen i sin helhet med sitt uttalande om inbördes sammanhang ha åsyftat alla kurserna vid en folkhögskola. Mer eller mindre står nämligen både sommar-, vinter- och fortsättningskurser i ett visst organisatoriskt sammanhang med varandra. Den tolkning, som har givits åt riksdagens beslut, måste därför betraktas som både olycklig och i hög grad för skolornas och elevernas del otillfredsställande.

Litet annorlunda ligger stipendiefrågan till för de elever, som bevisat enbart en sommarkurs på mindre än fyra månader. Här tvekar statsrådet inför konsekvenserna. Som det heter i svaret: »Ett medgivande att alla elever vid sommarkurser skulle erhålla studiebidrag skulle på en viktig punkt för en viss elevkategori upphäva den differentiering av studiehjälpen, som var en grundläggande princip vid statsmakternas utformning av studiehjälpen.» Vidare pekar statsrådet på faran för att man skulle kräva »studiebidrag även vid andra läro- och utbildningsanstalters kortare kurser».

Gentemot detta vill jag erinra om att eleverna vid våra folkhögskolor hit-tills alltid rönt samma behandling i fråga om stipendier vare sig det gällt

Svar på fråga ang. förslag till 1954 års riksdag med anledning av en av särskilt tillkallade sakkunniga verkställd utredning beträffande vatten- och avloppsfrågan.

sommar- eller vinterkurser, oberoende av kursernas längd. Vågar man tala om tradition, så är det faktiskt fråga om en stipendietradition vid våra folkhögskolor! Det som är nytt är myndigheternas anpassning på folkhögskolorna av det nya stipendiesystemet. Därigenom ställs eleverna vid sommarkurserna — fortfarande gäller det kurser på mindre än fyra månader — i en mindre gynnad ställning än vinterkursernas elever. Och det betyder i själva verket brytande av en gammal hävd.

Ett femtiotal folkhögskolor har inrättat sommarkurser. Deras längd är i regel sedan gammalt bestämd lika väl som deras struktur. En förändring och försämring av stipendiemöjligheterna för deras elever kan lätt inverka på kursernas hela struktur. Med rätta har man varnat för att låta ekonomiska ting inverka strukturförändrande på folkhögskolorna. Den faran är emellertid icke helt utesluten med den nu utfärdade förordningen angående stipendiegivningen åt sommarkursernas elever.

Vad jag framför allt vill understryka är just detta, att jag med min interpellation inte på något sätt velat inaugurerat en ny princip för stipendieutdelningen till våra folkhögskolor. Tvärtom är det detta vi eftersträvar, att det blir likställighet mellan de olika folkhögskolekursernas elever, d. v. s. det gamla beräkningssättet. Som det nu är har sommarkursernas elever kommit i en relativt sämre ställning än tidigare, och detta har med säkerhet aldrig varit riksdagsbeslutets mening. Statsutskottets talesman sade också vid stipendiefrågornas behandling i riksdagen rent ut, att det fanns goda skäl för att behandla dem, som går på folkhögskolor, gynnsammare än vad utskottet föreslagit. Att han ändå stannat vid utskottets hemställan berodde på den förhoppningen, som också delades av övriga talare i debatten, att en omprövning av nu föreslagna grunder för studiehjälpen skul-

le ske, sedan erfarenhet vunnits om deras verkningar.

Herr talman! Under uttryckande av samma förhoppning, den om en snar omprövning av folkhögskolans stipendier i här berörda avseenden, vill jag än en gång till herr statsrådet framföra mitt tack för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8.

Svar på fråga ang. förslag till 1954 års riksdag med anledning av en av särskilt tillkallade sakkunniga verkställd utredning beträffande vatten- och avloppsfrågan.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **HJALMAR NILSON**, som anförde: Herr talman! Herr Birke har frågat mig, om jag har för avsikt att med anledning av 1946 års vatten- och avloppssakkunnigas år 1951 avgivna betänkande framlägga något förslag till 1954 års riksdag.

I anledning av denna fråga vill jag anföra följande.

De sakkunniga har i sitt betänkande satt som mål för förbättring av vatten- och avloppsförhållandena, att all varaktig bebyggelse inom landets kommuner inom en tidrymd av 20 år anslutes till gemensamma eller förses med separata vatten- och avloppsanläggningar. Detta program kräver väsentligt ökade investeringar. I anslutning härtill föreslår de sakkunniga ändrade rättsliga och administrativa regler med bl. a. en helt ny lagstiftning på detta område samt ett reviderat statsbidragssystem. Utredningens förslag berör i dessa delar ett tiotal lagar och författningar samt griper in även på centrala rättsområden. Slutligen föreslår man ändring och förstärkning av både den centrala och den regionala stalliga vatten- och avloppsorganisationen.

Svar på fråga ang. förslag till 1954 års riksdag med anledning av en av särskilt tillkallade sakkunniga verkställd utredning beträffande vatten- och avloppsfrågan.

Det är med andra ord ett ekonomiskt, legislativt och administrativt problemkomplex av synnerligen komplicerad och omfattande art, som här föreligger för behandling.

Vid genomgången av det vidlyftiga remissmaterialet — yttranden har nämligen avgivits av ett 80-tal myndigheter och organisationer — har det därtill visat sig, att remissinstanserna intagit tämligen delade meningar i flera viktiga punkter.

Inte minst de under remissbehandlingen framkomna nya synpunkterna har nödvändiggjort ytterligare överväganden beträffande även centrala frågeställningar, och såvitt i dag kan bedömas torde väsentliga jämkningar bli erforderliga, innan utredningsförslaget kan föreläggas riksdagen. Arbetet härmed pågår för närvarande inom kommunikationsdepartementet. Med hänsyn till utredningsmaterialets omfattning och vidlyftiga natur torde detta arbete ej kunna avslutas, så att några på utredningen grundade förslag kan framläggas till nästa års riksdag.

Härefter yttrade

Herr BIRKE (h): Herr talman! Jag ber först att få tacka herr statsrådet Nilson för svaret på min fråga.

Numera är de kommunala myndigheterna i flertalet fall medvetna om nödvändigheten av att de har att handlägga dessa avloppsfrågor, men tyvärr möter kommunerna ganska många och stora besvärligheter när det gäller detta frågekomplex. Väntetiden för statsbidrag är ganska lång. Den har tidigare varit två år, men den tenderar alltjämt att bli längre och längre. Några enhetliga bestämmelser för kommunernas uttagande av anslutningsavgifter finns inte. En kommun kan anlägga vatten och avlopp i en tätort inom kommunen, men om tätorten händelsevis är ett municipalsamhälle kan kommunen inte verkställa någon sådan anläggning.

I årets statsverksproposition anförde föredragande statsrådet, att frågan om förbättringar i detta avseende skulle tas upp till omprövning samtidigt med behandlingen av 1946 års vatten- och avloppssakkunnigas betänkande. Statsutskottet framhöll i sitt yttrande, att det var angeläget att man snarast vidtog åtgärder för att få denna fråga löst. Det är därför, herr talman, som jag anser det vara ytterst beklagligt att det förslag man väntat sig med anledning av detta betänkande, som avgavs år 1951, inte kan komma upp till behandling vid 1954 års riksdag utan av allt att döma kommer först år 1955. Det dröjer alltså fyra år efter det betänkandet är avlämnat. Kommunerna kommer därför, såvitt jag förstår, att under ännu en lång tidrymd få arbeta under besvärliga former när det gäller att lösa vatten- och avloppsfrågorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 8 och 9, konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 22 och 23, statsutskottets utlåtanden nr 182—194, bevillningsutskottets betänkanden nr 61 och 62, bankoutskottets utlåtande nr 31, första lagutskottets utlåtande nr 45 samt andra lagutskottets utlåtande nr 40.

§ 10.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fastighet i Västerbottens län;

nr 401, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan;

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts

Svar på interpellation ang. företagsbeskattningskommitténs förslag beträffande investeringsfonder för fartyg.

proposition angående flyttning av Stockholms örlogsbas;

nr 403, i anledning av väckt motion om inläggande av vatten- och avloppsledningar i vissa fastigheter i gamla Djurgårdsstaden;

nr 404, i anledning av väckta motioner angående tryckning och utdelning i folkskolorna av Förenta Nationernas förklaring om de mänskliga rättigheterna; och

nr 405, i anledning av väckta motioner om förbättring av pensionerna åt vissa f. d. arbetare vid vägväsendet.

Vidare anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 399, till Konungen i anledning av väckta motioner angående utredning om införande av högertrafik i Sverige.

§ 11.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 625, av herrar *Hjalmarson* och

Kyling i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 239, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 6 juni 1952 (nr 375) med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning.

Denna motion hänvisades omedelbart till bankoutskottet.

§ 12.

Herr talmannen meddelade, att herr *Hæggbloom*, som vid kammarens sammanträde den 25 nästlidna november med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.15 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Onsdagen den 2 december.

Kl. 10 fm.

§ 1.

Svar på interpellation ang. företagsbeskattningskommitténs förslag beträffande investeringsfonder för fartyg.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr *Schmidt* till mig framställt följande fråga:

Är herr statsrådet villig att, så snart överväganden kunnat ske inom departementet med anledning av företagsbeskattningskommitténs förslag beträffande investeringsfonder för fartyg, då meddela, huruvida statsrådet anser det troligt att förslag skall kunna föreläggas 1954 års riksdag i så god tid och med sådan innebörd, att lagstiftningen kan avse även de försäljningar som göres under innevarande beskattningsår?

I anledning härav får jag anföra följande.

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

Företagsbeskattningskommitténs förslag innebär, att om vinst uppkommit vid fartygsförsäljning, ett motsvarande belopp skall få skattefritt avsättas till en särskild investeringsfond. Denna skulle därefter användas för ersättningsanskaffning av fartyg inom en tid av sex år. Som förutsättning för avdragsrätt skulle gälla att bankgaranti ställs för den skatt, som påföres om återanskaffning ej sker.

Med förslaget åsyftas att undanröja de hinder, som skattelagstiftningen anses innebära för ersättningsanskaffningar. Förslaget är så konstruerat att det skulle gälla även vid försäljningar under 1953.

Förslaget har varit föremål för sedvanlig remissbehandling och därvid genomgående tillstyrkts. Jag har för avsikt att i statsrådet förorda att lagförslag underställes 1954 års riksdag med tillämplighet jämväl på 1953 års försäljningar. Huruvida några ändringar i detaljhänseende kan finnas erforderliga att göra i kommitténs förslag, är jag icke nu beredd att yttra mig om.

Härefter yttrade

Herr SCHMIDT (fp): Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det tillfredsställande svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2.

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Agerberg frågat mig om jag har min uppmärksamhet riktad på de missförhållanden, som framför allt ur

markägarnas synpunkt råder inom de områden, där de stora sjöregleringarna genomförs, samt om jag i så fall har för avsikt att vidtaga åtgärder, som medför en snabbare handläggning av mål angående sjöregleringar vid vattendomstolarna.

Till svar härpå får jag anföra följande:

Redan under åren närmast före det senaste världskriget började en forcering av utbyggnaden av våra vattenkrafttillgångar. Läget skärptes ytterligare efter krigsutbrottet, då möjligheterna till import av fossilt bränsle blev starkt beskurna med därav följande ökad efterfrågan på elektrisk kraft. Även efter kriget har kraftbehovet företett en stark ökning, och utbyggnaderna fortgår alltså i hastig takt.

Vattenkraftutbyggnaderna och de därtill anslutande sjöregleringarna skall enligt vattenlagen föregås av ett prövningsförfarande inför vattendomstol, varvid ersättningsfrågor och andra rättsliga spörsmål i samband med företagen skall regleras. Det är givet att den nyss antydda utvecklingen medfört kännbara påfrestningar för vattendomstolarna. Till en början — innan det stod klart att det här ej var fråga om en rent tillfällig krissituation utan om en utveckling på längre sikt — sökte man bemästra dessa svårigheter med tillfälliga förstärkningar av vattendomstolarna. Sedermera har det emellertid befunnits erforderligt att mera stadigvarande förstärka organisationen. År 1949 vidtogs den radikala åtgärden att en helt ny vattendomstol inrättades, Mellanbygdens vattendomstol med kansliort i Östersund. Man hade hoppats att denna åtgärd skulle medföra en avgörande förbättring av läget. Då emellertid arbetsbalansen alltjämt visade tendenser till ökning, tillkallade jag i september 1951 en särskild sakkunnig för att inom justitiedepartementet biträda med utredning bl. a. rörande vatten-

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

domstolarnas behov av juridiskt och tekniskt utbildade befattningshavare. Utredningens resultat framlades i en promemoria, som efter remiss till olika myndigheter och sammanslutningar lades till grund för anslagsäskandena till 1952 års riksdag. Enligt beslut vid nämnda riksdag inrättades ett flertal nya befattningar vid vattendomstolarna. Inalles har antalet jurister och ingenjörer vid dessa domstolar fördubblats under det senaste årtiondet. Ökningen faller huvudsakligen på de båda norrländska vattendomstolarna. I jämförelse med personaluppsättningen för tio år sedan har antalet där tredubblats.

Sålunda har omfattande åtgärder successivt vidtagits för att sätta vattendomstolarna i stånd att bemästra den ökade arbetsbördan. Emellertid är nu ett flertal stora anläggningar förberedda för domstolsbehandling samtidigt som vattendomstolarna är fullt sysselsatta med äldre mål. Vattenfallsstyrelsen har i en framställning till Kungl. Maj:t den 10 oktober i år anmält, att flera ur kraftförsörjningssynpunkt angelägna byggnadsföretag i Norrland kommer att avsevärt fördröjas på grund av att vattendomstolarna ej hinner avarbete målen i tid. Den onormalt stora arbetsbördan vid de nordliga vattendomstolarna har uppmärksamats även av riksdagens revisorer i ett i dagarna offentliggjort uttalande. Interpellanten uppehåller sig huvudsakligast vid det dröjsmål som i många fall har uppkommit i fråga om regleringen av ersättningar till skadelidande. Det är fullt förståeligt att detta väckt irritation i de berörda bygderna. Jag vill påpeka att vi här har att göra med en eftersläpning, sammanhängande med en särskild krislagstiftning, som ansågs nödvändig att genomföra på detta område under kriget. Genom en lag angående tillfällig vattenreglering, som utfärdades strax efter krigsutbrottet år 1939, skapades möjlighet att igångsätta regle-

3 — *Andra kammarens protokoll 1953.*

ringsföretag efter en summarisk prövning, varvid ersättningsfrågorna fick komma i efterhand. Under trycket av den allvarliga bränslebristen under kriget utnyttjades denna lagstiftning i mycket stor omfattning, och det var ej möjligt att avveckla den omedelbart efter krigets slut. Kraftförsörjningsläget har varit sådant, att vi behövt en dylik undantagslagstiftning även under flera år därefter. Sedan den 1 januari 1953 är emellertid lagen försatt ur tillämpning, och några nya företag får ej genomföras enligt detta summariska prövningsförfarande. Under förutsättning att icke läget blir sådant, att en krislagstiftning ånyo måste tillgripas, kommer alltså i framtiden alla nya utbyggnads- och regleringsmål att behandlas enligt den i vattenlagen fastslagna grundsatsen, att ersättningsfrågorna i regel skall vara avklarade, innan företaget får igångsättas; och i de fall, då undantag nu kan medgivas från denna princip, skall den skadelidande provisoriskt hållas skadeslös i avbidan på den slutliga prövningen. Men den nämnda krislagstiftningen har som sagt medfört, att ett mycket stort antal frågor beträffande redan genomförda företag nu måste behandlas i efterhand.

Det är uppenbarligen i hög grad angeläget, att vattendomstolarna kan klara sin dubbla uppgift att avarbete denna tyngande eftersläpning och behandla de många nya vidlyftiga ansökningsmål som inkommer. Man måste emellertid ha klart för sig, att frågan om hur en snabbar handläggning av målen skall komma till stånd icke enkelt löses genom att anslag beviljas till ytterligare ett antal nya befattningar inom vattendomstolsorganisationen. Det gäller även att få tjänsterna besatta med kvalificerat folk, och denna rekryteringsfråga är ett svårlöst problem. Det har visat sig att de jurister, som ägnar sig åt domarbanan, i allmänhet icke är särskilt intresserade av att tjänstgöra inom den

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

na speciella gren av rättsskipningen. Trots den förhållandevis höga lönesättningen har vissa befattningar, som inrättats vid de norrländska vattendomstolarna, haft svårt att locka kompetenta sökande. Under budgetarbetet inom justitiedepartementet nu i höst har vi ägnat stor uppmärksamhet åt denna fråga. För att få ett säkert underlag för bedömandet har jag funnit erforderligt, att en undersökning verkställas, och jag har för detta ändamål tillkallat en särskild utredningsman. Det är avsett att denna utredning skall verkställas så snabbt, att den kan läggas till grund för förslag till 1954 års riksdag.

Jag vill slutligen nämna, att utvecklingen på området även har lett till en anhopning av mål i vattenöverdomstolen. Frågan om vilka åtgärder som bör vidtagas för att ernå en tillfredsställande överrättsprövning i vattenmål, ingår i den år 1951 tillkallade utredningens uppdrag. Även denna utredning beräknas bli slutförd under den närmaste tiden, men jag kan ej nu bedöma, huruvida den kan ge anledning till något förslag redan till nästa års riksdag.

Vidare yttrade

Herr **AGERBERG** (h): Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det svar jag fått på min interpellation. Jag tycker att jag ur detsamma kan utläsa att statsrådet delar min uppfattning att förhållandena på här berörda område inte är tillfredsställande, trots de åtgärder som under senaste tiden vidtagits för att förbättra vattendomstolarnas arbetskapacitet.

Statsrådet anför att jag i min interpellation huvudsakligen har uppehållit mig vid det dröjsmål, som i många fall har uppkommit beträffande regleringarna av ersättningsarna till de skadelidande, och statsrådet säger också att det är fullt förstäeligt att detta har väckt irritation i de berörda bygderna.

Jag har uppehållit mig vid frågan ur den synpunkten närmast därför att de skadelidande själva har så små möjligheter att göra sin rätt gällande. Det är inte att förvåna sig över att det uppstår en viss irritation, när man ser hur handläggningen av vattenskademålen går till. Jag nämnde i min interpellation som ett exempel regleringen av kallsjögruppens sjöar i Jämtland. Där ansöktes om tillstånd till tillfällig reglering i början av 1940, och det första tillståndet till en sådan reglering gavs i april—maj samma år. Det nuvarande tillståndet utlöper vid årsskiftet 1954—1955. Något tillstånd enligt vattenlagen anser man sig inte kunna förvänta när detta tillfälliga tillstånd utgår, utan en dom enligt vattenlagen kan emotes först i slutet på 1950-talet, alltså efter närmare 20 år.

Ett annat exempel är Långans sjöar i Jämtland. Där ansöktes om tillstånd för tillfällig reglering 1942 och 1943. Regleringarna genomfördes för resten utan att man inväntade vattendomstolens dom. År 1951 anmälde fiskeriintendenten i distriktet till landsfogden, att regleringarna genomförts utan vattendomstolens medgivande. Man pressade vattendomstolen till att ge tillstånd till en tillfällig reglering i slutet av året, och domstolen medgav sådan reglering i den omfattning vari den då redan var genomförd. Detta tillstånd utlöper vid instundande årsskifte. Man väntar inte dom enligt vattenlagen och alltså utdömande av ersättningar förrän någon gång under år 1955.

När de sökande gör framställningar om sådana här regleringar får markägarna framlägga vissa ersättningsanspråk, men det krävs ofta att det skall ske en utredning och värdering av de skador som uppstår. Jag känner till flera fall där man har gjort sådana utredningar i början av 1940-talet och även anlitat sakkunniga härför. Det förekommer också att man fått lov att

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

göra om värderingen när det dragit så långt ut på tiden som nu sker. I många fall väntar både de skadelidande och de sakkunniga fortfarande på att domstolen skall döma ut ersättningar.

I vissa fall är det ju i förväg klart hur regleringen skall genomföras och hur högt det skall dämmas, men det är inte alltid klart för markägarna. Det kan inte vara trevligt för sådana markägare att gå och inte veta hur stor del av fastigheten som skall överdämmas. Man kan inte planera för framtiden och för driften av sina jordbruk, när man inte vet hur stora arealer som kommer att dräckas. Det är också förklarligt om många av dem tröttnar på att vänta och accepterar en frivillig uppgörelse. Men det har ofta inträffat att dessa uppgörelser varit ganska oförmånliga för markägarna, och det har blivit irritation efteråt, när vattendomstolen i liknande fall dömt ut högre ersättningar.

Denna stora eftersläpning beror kanske i första hand på tillämpningen av 1939 års krislagstiftning, men från och med i år skall vattenlagen tillämpas igen. Då får man inte igångsätta företagen innan ersättningsfrågorna är klara. Men jag är rädd för att detta kan medföra en ytterligare eftersläpning av de gamla målen, ty nya företag, där stora ekonomiska värden står på spel, ligger och pressar på. Man får ju förstå om vattendomstolarna tvingas att i första hand avgöra sådana saker, och då kan det hända att de gamla eftersläpande målen får ligga och vänta ännu längre.

Nu vill jag också göra klart att jag inte påstår att just denna fråga om dröjsmålet beträffande reglering av ersättning till de skadelidande är det allra viktigaste. Jag tillåter mig att citera vad vattenfallsstyrelsen anförde i sin skrivelse till regeringen i oktober, vilken ju herr statsrådet omnämnde. Vattenfallsstyrelsen skriver: »Läget i fråga

om vattenmålens behandling vid domstolarna i fråga är alltså ägnat att ingiva allvarliga farhågor för långvariga förseningar. En anpassning av vattenfallsstyrelsens byggnadsverksamhet efter de möjligheter, som med domstolarnas nuvarande personaltillgång för dem står till buds, måste nödvändigtvis medföra en radikal nedskärning i vattenfallsstyrelsens byggnadsverksamhet med därav följande omöjlighet för vattenfallsstyrelsen att tillgodose det alltjämt snabbt växande kraftbehovet inom de delar av landet, där vattenfallsstyrelsen har ansvaret för kraftförsörjningen. Motsvarande återverkningar uppträda även beträffande den privata sektorn inom kraftindustrin. Betydande svårigheter skulle härjämte uppstå beträffande den kontinuerliga sysselsättningen av den i utbyggnadsverksamheten engagerade arbetskraften. Den försening av vattenfallsstyrelsens och övriga kraftföretags utbyggnadsverksamhet, som blir följden, om utbyggnadstakten skall anpassas till vattendomstolarnas nuvarande prestationsförmåga, kan redan nu förutses medföra förluster för landet av storleksordningen ett par hundra miljoner kronor. I händelse av vattenbrist torde inskränkningar i elkraftkonsumtionen icke kunna undvikas.»

Vattenfallsstyrelsen slutar med att anhålla om snabba åtgärder till förstärkning av den nuvarande domstolsorganisationen. Överrevisorerna i vattenfallsstyrelsen har också varit inne på samma sak.

Att frågan är av allvarlig art tycker jag även framgår av en uppgift, som jag såg i tidningarna i går, enligt vilket statsrevisorerna på grund av ärendets brådskande natur ur sin berättelse för i år bryter ut avsnittet om arbetsbördan vid Norrbygdens och Mellanbygdens vattendomstolar. Revisorerna säger, »att frågan om vattenmålen vid de norrländska vattendomstolarna nu kom-

Svar på interpellation ang. vissa missförhållanden för markägare m. fl. inom områdena för större sjöregleringar m. m.

mit i ett så kritiskt läge, att snara och verkningfulla åtgärder erfordras, om inte en för kraftproduktionen förlustbringande stagnation skall inträda. För närvarande är de båda norrländska vattendomstolarna starkt överbelastade. Självaste kraftutbyggnaden försenas härigenom, och sakägare får vänta oskäligt länge på ersättningar. De förluster, som skulle uppstå, om utbyggnaden anpassas efter vattendomstolarnas nuvarande kapacitet, har uppskattats till ett par hundra miljoner kronor. En väsentlig ökning av vattendomstolsorganisationen är ofrånkomlig, om inte ett mycket svårbemästrat läge beträffande nytillkommande vattenmål skall inträda.»

Nu anför statsrådet att man måste ha klart för sig att frågan, hur en snabbare handläggning av mål skall komma till stånd, inte enbart löses genom att anslag beviljas till ett antal nya befattningar inom vattendomstolsorganisationen. Det gäller också att få tjänsterna besatta med kvalificerat folk, och denna rekrytering är ett svårlost problem. Det vill jag gärna instämma i. Jag känner till ett fall från Mellanbyggdets vattendomstol, där det har inrättats en befattning som biträdande vattenrättsdomare. Denna befattning kom till år 1949 men har endast varit besatt med tillfälliga befattningshavare under korta perioder då och då. Det tar mycket lång tid innan en domare hinner sätta sig in i sådana här mål, och om han tjänstgör bara några månader eller kanske på sin höjd ett halvår är det troligt att hela den tiden praktiskt taget går till spillo. Detta är inte tillfredsställande. Det måste vara något fel i fråga om lönesättningen eller beföringångningen eller beträffande anställningsvillkoren i övrigt, eftersom man inte kan besätta dessa befattningar. Jag noterar att statsrådet tillkallat en utredningsman och att utredningen skall verkställas så snabbt att förslag kan

föreläggas 1954 års riksdag. Det är alltså något positivt som utträttats i saken.

Jag tror emellertid inte att det räcker med att besätta de redan nu inrättade tjänsterna. I likhet med både vattenfallsstyrelsen, dess överrevisorer och statsrevisorerna tror jag det är ofrånkomligt att utöka antalet befattningshavare. För övrigt råder det brist inte bara på juridisk personal och ingenjörer vid vattendomstolarna. Vid Mellanbyggdets vattendomstol har man flera år utan resultat gjort framställning om att få anställa ytterligare ett skrivbiträde, som man är i så stort behov av att det har förekommit att de sökande måste hjälpa till med utskriften av domstolsutslag för att man skulle få utskriften färdig inom rimlig tid. Domstolen har sålunda inte själv haft tillräcklig personal för detta ändamål.

Det är klart att inrättandet av nya befattningar kostar pengar. Det har emellertid framhållits av både vattenfallsstyrelsens överrevisorer och statsrevisorerna att dessa kostnader skulle kunna bestridas genom höjda vattendomstolsavgifter, varför det alltså inte behöver bli någon ytterligare belastning på statsverket. För övrigt har även ett par av de större sjöregleringsföreningarna förklarat sig villiga att betala höjda vattendomstolsavgifter, om de bara kan få en snabbare handläggning vid domstolarna.

Det framgår inte av interpellationssvaret, huruvida den nu tillkallade utredningsmannen eller 1951 års utredning fått i uppdrag att överväga en eventuell ytterligare utvidgning av vattendomstolsorganisationen. Ett positivt besked på den punkten hade varit värdefullt. Det är kanske för mycket begärt att redan nu få veta om statsrådet har för avsikt att till 1954 års riksdag framlägga förslag i detta avseende, men speciellt mot bakgrunden av vad statsrevisorerna anförat kanske man ändå kan hoppas på ett sådant förslag.

Hiärmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. prövningen av förslaget om inrättande av ett rättsvetenskapligt forskningsråd.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Munktell frågat mig, om förslaget om inrättande av ett rättsvetenskapligt forskningsråd snarast kan förväntas bli föremål för slutlig prövning.

Härpå kan jag endast svara, att denna fråga är föremål för prövning i samband med nu pågående budgetarbete, vars resultat kommer att redovisas i nästa års statsverksproposition.

Härpå yttrade

Herr MUNKTELL (h): Herr talman! Jag ber att till herr ecklesiastikministern få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag gläder mig över att denna viktiga fråga nu efter så långt dröjsmål blivit upptagen till behandling och ber att få framföra några synpunkter på densamma.

Den efter kriget genomförda vetenskapliga upprustningen kom alla forskningsområden till godo utom just juridiken, vilket bland annat visar sig i att rättsvetenskapen är det enda vetenskapsområde, som saknar forskningsråd. Ja, än mera, när det samhällsvetenskapliga forskningsrådet tillkom knöts uttryckligen därtill den inskränkningen, att rättsvetenskapen skulle hållas utanför rådets kompetens såväl beträffande anslag som i övriga hänseenden. Detta beror emellertid uppenbarligen på att utredningsmän och remissinstanser förutsatt, att rättsvetenskapen skulle tillerkännas en självständig ställning i den allmänna upprustningen. I själva verket är ju, åtminstone enligt min uppfattning, rättsvetenskapen strängt taget helt och hållet en samhällsvetenskap.

Behovet av en utvidgad forskning

inom olika områden av juridiken är erkänt av alla. För att bara nämna några exempel så finns det ju egentligen ingen forskning alls där den senaste tidens utveckling gått så snabbt som inom de viktiga områdena strafflagstiftning, sociallagstiftning och arbetsrätt. Dessutom vill jag understryka att praktiskt taget ingen här i Sverige har ägnat sig åt det vidsträckta forskningsfält, som rättssociologien utgör, medan detta i Förenta staterna och England räknas som ett av de centrala områdena inom samhälls- och rättsvetenskapen.

Redan år 1949 föreslog den samma år tillsatta kommittén för den juridiska och samhällsvetenskapliga utbildningen inrättandet av ett rättsvetenskapligt forskningsråd. Då betänkandet utsändes på remiss fick det över lag ett utomordentligt gott mottagande. Jag vet att två av kammarens ledamöter — de är förhindrade att vara här i dag — som båda är praktiker, mycket starkt understryker behovet av ett forskningsråd, så det är inte bara från vetenskapsmännens sida som man kräver ett sådant.

Det är uppenbart att bristen på ekonomiska resurser måste leda till en stagnation inom den juridiska forskningen. Samtidigt som det är svårt för jurister att bedriva grundforskning i vanlig mening i brist på medel till och med för den nödvändigaste tekniska utrustningen, blir rekryteringen till den vetenskapliga karriären allt sämre. Det är ett ytterst begränsat urval som efter avläggandet av juris kandidatexamen vill bedriva vetenskapliga studier. Rekryteringen framstår dessutom som odemokratisk, eftersom yngre forskare många gånger måste låna upp pengar för att kunna fullborda sina arbeten, i motsats till vad fallet är inom andra vetenskapsgrenar.

Inte minst vill jag understryka att fältarbeten inte kan bedrivas. En juridisk vetenskapsman saknar helt enkelt

Svar på interpellation ang. prövningen av förslaget om inrättande av ett rättsvetenskapligt forskningsråd.

möjlighet att fastställa, hur rättsordningen som social realitet är beskaffad. Han kan inte undersöka hur lagstiftning och rättsskipning påverkar medborgarnas beteenden och i vilken utsträckning lagarna vinner efterföljd. Han kan naturligtvis inte heller, såvida det inte finns klara och publicerade prejudikat, undersöka hur lagarna tillämpas av domstolar eller andra myndigheter. Ty hur går det i allmänhet till när en rättsvetenskapsman vill ta reda på hur ett institut praktiskt fungerar? Jo, han får helt enkelt gå omkring och fråga några slumpvis utvalda domare, advokater och ämbetsmän. Några systematiska fältundersökningar kan det för närvarande över huvud taget icke bli fråga om. Och när man går omkring och frågar på detta sätt så finner man till exempel, att den erfarenhet som en stockholmsadvokat har av ett institut kan vara helt annorlunda än hans kollegas i Luleå eller Ystad.

Jag skall, herr talman, bara ta ett par exempel på områden, där det verkligen skulle behövas ett forskningsråd för klarläggande fältundersökningar. I förarbetena till processreformen berörs frågan om rättegångskostnadernas storlek knappast alls. Men sedermera har det som bekant klagats över att dessa har blivit för höga. Det finns emellertid ingen undersökning om hur det verkligen ligger till. Man vet inte alls, om och i vilken utsträckning dessa, som det uppges, höga processkostnader avhåller folk från att söka rättskydd vid domstolarna. Och ännu mindre är detta fallet med frågan, i vad mån de nuvarande förhållandena på detta område eventuellt inverkar på allmän rättskänsla, på affärsmoral etc.

Ett annat exempel kan tas från exekutionsrätten. Jag ser just nu att min vän justitieministern är här, och han är säkerligen också beredd att instäm-

ma med mig i att utsköningslagen är hopplöst föråldrad. Sedan lagens tillkomst har det inte gjorts en enda undersökning om hur den fungerar. Man vet inte om egendom slumpas bort vid exekutiv auktion på lösegendom. Hur har den begränsade användningen av införsel påverkat folks villighet att göra rätt för sig? Exempelen kan mångfaldigas. Man vet att den nuvarande skattelagstiftningen i många avseenden har påverkat medborgarnas beteenden, men det finns ingen vetenskaplig undersökning om saken. Hur har reformerna beträffande straffverkställigheten och påföljder på brott i övrigt påverkat den allmänna laglydnaden? Här behövs det fältundersökningar, och för sådana fordras bl. a. pengar.

Vare sig den juridiska forskningen får ett eget forskningsråd eller detta råd eventuellt blir inordnat i det samhällsvetenskapliga på ett eller annat sätt, vill jag uttrycka den förhoppningen att det blir ekonomiskt väl tillgodosett. Det rör sig här om ett kulturanslag, vars tillkomst endast skulle innebära fullföljandet av en för alla övriga vetenskapsgrenar genomförd politik och som alltså inte kan draga med sig liknande krav från andra håll. Jag vill också understryka att hur man än ordnar det så bör — eller måste — det bli praktiker med i rådet.

Till sist, herr talman, vill jag betona en fråga som intimt sammanhänger med den behandlade och som är av den allra största betydelse, så som vi ser det inom de juridiska fakulteterna. Det är att det utom av detta forskningsråd på ett eller annat sätt måste åstadkommas åtgärder, som mera direkt tar sikte på att göra juridiska studier lockande i konkurrens med praktiska juristbanor. En hel del har gjorts genom inrättande av juridiska doktorandstipendier. Men vad som torde vara minst lika viktigt är att skapa

garantier i fråga om det värde, som utanför de juridiska fakulteterna skall tillmätas akademiska prestationer. Det är icke ägnat att förväna att begåvade studenter resonerat som så att de praktiska juristbanorna med deras bättre utkomstmöjligheter föredragits även av vetenskapligt intresserade och för högre juridiska studier lämpade jurister. En väsentlig anledning härtill, det är jag alldeles säker på, torde vara de svårigheter som möter att efter disputationssprov eller docenttjänstgöring övergå till praktisk juridisk verksamhet. Om de juridiska fakulteterna i längden skall förmå locka till sig några av de för vetenskaplig forskning mest begåvade juristerna måste därför anordningar träffas för att den, som disputerar för juris doktorsgrad, får tillgodogöra sig detta som merit. De enda bestämmelser som nu finns härom är synnerligen otillfredsställande. Dels hänför sig bestämmelserna endast till domarbanan och värdet ur meritsynpunkt av juris doktorsgrad, dels tillerkännes meritvärde endast avhandling i vissa ämnen, och dels kan man i allra bästa fall endast få tillgodoräkna sig tre tjänstår. När man vet att genomsnittstiden för en juridisk avhandling är omkring fem år eller mera inser man utan vidare hur otillfredsställande detta är. Nästan ännu värre är att några bestämmelser om merit- och tjänstårsberäkning för docent vid juridisk fakultet över huvud taget inte finns.

Juristutbildningssakkunnigas förslag på detta område är ju för närvarande ute på remiss, och jag tror att jag uttrycker en allmän uppfattning bland vetenskapligt verksamma jurister, då jag uttalar den förhoppningen, att denna fråga skall få en mycket positiv lösning. Det är erforderligt för att vi skall få en verklig juridisk forskning i gång här i Sverige. Ovissheten om de framtida möjligheterna för en licentiand och för en docent har säker-

Ang. förslag till kommunallag.

ligen varit av mycket stor betydelse för det olyckliga förhållandet, att vi här i landet har en så obetydlig rättvetenskaplig produktion.

Häruti instämde herr *Rylander* (fp).

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat utrikesutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av tilläggsprotokoll nr 4 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion; samt

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående Österrikes utländska offentliga förkrigs lån.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Ang. förslag till kommunallag.

Föredrogos konstitutionsutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kommunallag m. m. ävensom i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 15 april 1953 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 210, däri Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 8 april 1953 föreslagit riksdagen att antaga förslag till

1) kommunallag;

2) lag om införande av kommunallagen;

3) lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning;

Ang. förslag till kommunallag.

4) lag angående ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

5) lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

I samband med propositionen, vars behandling uppskjutits till höstsessionen, hade utskottet till behandling förehått ett flertal i anledning av propositionen väckta och till utskottet hänvisade motioner.

I propositionen hade föreslagits, att de nuvarande särskilda lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad skulle ersättas med en för de borgerliga primärkommunerna gemensam kommunallag med i stort sett enhetliga bestämmelser för den kommunala organisationen i landskommuner, köpingar och städer. Beträffande formerna för den kommunala beslutanderättens utövning innebar förslaget, att kommunalstämman och allmänna rådstugan skulle avskaffas och beslutanderätten i samtliga kommuner tilläggas fullmäktige. Ledningen av den kommunala förvaltningen avsåges skola reformeras genom att kommunalnämnd på landet och drätselkammare i stad gäves ställningen av kommunens styrelse. I samband härmed föreslogs, att magistratens befattning med kommunalstyrelsen skulle upphöra. För de största städerna öppnades möjlighet att med bibehållande av drätselkammaren som specialorgan på det finansiella området inrätta en styrelse av särskild typ, benämnd stadskollegium. Mandattiden för kommunens styrelse skulle enligt förslaget vara fyra år och sammanfalla med fullmäktiges. Styrelsen skulle utses i december det år, fullmäktigval ägt rum, av de nyvalda fullmäktige. I fråga om de olika organens verksamhetsformer innefattade förslaget nyheter i fråga om bl. a. interpellationsrätten i fullmäktige, formen för kommunala tillkännagivanden, en allmän jävsregel för fullmäktige och ledamöter av nämnder och

styrelser samt nya regler om valbarhet till kommunala uppdrag och om avsägelserätt. Bestämmelserna om kommunernas fondbildning hade inarbetats i kommunallagen. Rätten att anföra besvär skulle utsträckas att även avse beslut av de särskilda nämnderna. Besvärstiden skulle regleras enhetligt. Kommunerna föreslogos få rätt att utse en särskild besvärsnämnd med befogenhet att på materiella grunder pröva besvär i tjänstetillsättningsärenden och vissa andra frågor rörande kommunala befattningshavare. — Förslaget innebar vidare jämkningar i reglerna om municipalsambälle i syfte att minska användningen av denna organisationsform.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition ej kunnat i oförändrat skick bifallas, i anledning av sagda proposition samt motionerna I: 501, I: 502, I: 503 och II: 622, I: 507 och II: 624 samt I: 508 och II: 623, ville för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

1) kommunallag;

2) lag om införande av kommunallagen;

3) lag angående ändring i lagen den 13 juni 1919 (nr 293) om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning;

4) lag angående ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253); samt

5) lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen;

B) att motionerna

a) I: 501,

b) I: 504 och II: 620,

c) I: 505 och II: 619,

d) I: 506 och II: 621,

e) I: 507 och II: 624,

f) I: 508 och II: 623 samt

g) II: 618,

i den mån de icke blivit besvarade

genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåntag hade fogats sju reservationer och två särskilda yttranden.

I Kungl. Maj:ts förslag var 5 § kommunallagen så lydande:

5 §.

Fullmäktiges antal bestämmes i förhållande till folkmängden sålunda, att kommun med 2 000 invånare eller därunder utser 15—30,

kommun med över 2 000 till och med 5 000 invånare utser 20—35,

kommun med över 5 000 till och med 20 000 invånare utser 25—40,

kommun med över 20 000 till och med 40 000 invånare utser 35—50, samt

kommun med över 40 000 invånare utser 45—60.

Fullmäktige besluta, med iakttagande av vad nu är sagt, huru många fullmäktige skola utses för kommunen. Om beslutet skall länsstyrelsen ofördröjligen underrättas.

Har beslut fattats om ändring av fullmäktiges antal, skall kommunen ändock intill utgången av det år, då allmänna fullmäktigval nästa gång skola förrättas, företrädas av fullmäktige till det antal, som tidigare blivit bestämt.

Om bestämmande av fullmäktiges antal, då beslut därom påkallas av ändring i kommunal indelning, är särskilt stadgat.

I de likalydande motionerna I: 505 av herr *Weiland m. fl.* samt II: 619 av herrar *Hammar* och *Hagård* hade hemställts, att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t hemställt måtte för sin del besluta att stadgandet angående antalet fullmäktige för en kommun måtte ges sådan lydelse, att kommun med 2 000 invånare eller därunder skulle utse 25, kommun med 2 001—5 000 invånare 35, kommun med 5 001—15 000 invånare 40, kommun med 15 001—35 000 invånare 45, kommun med 35 001—50 000 invånare 50 och kommun med

Ang. förslag till kommunallag.

över 50 000 invånare 60 fullmäktige samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig ändring i lagtexten.

Utskottet hade tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 5 §.

I en med 1) betecknad reservation hade herrar *Englund* och *Hammar* förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka det i motionerna I: 505 av herr *Weiland m. fl.* och II: 619 av herrar *Hammar* och *Hagård* väckta förslaget att riksdagen för sin del ville besluta sådan ändring av 5 § i propositionens förslag till kommunallag, att kommun med 2 000 invånare eller därunder skulle utse 25 fullmäktige, kommun med 2 001—5 000 invånare 35, kommun med 5 001—15 000 invånare 40, kommun med 15 001—35 000 invånare 45, kommun med 35 001—50 000 invånare 50 och kommun med över 50 000 invånare 60 fullmäktige.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 8 § kommunallagen lyda:

8 §.

Fullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett; dock skola fullmäktige redan samma år de utsetts förrätta val av fullmäktiges ordförande och vice ordförande samt kommunalnämnd, drätselkammare och stadskollegium på sätt bestämmes nedan i denna lag.

Om val av fullmäktige i anledning av ändring i kommunal indelning är särskilt stadgat.

Enligt utskottets förslag skulle paragrafen avfattas sålunda:

Fullmäktige väljas för fyra år, räknade från och med den 1 januari året näst efter det, då valet skett.

Om val — — — särskilt stadgat.

I en med 2) betecknad reservation hade herrar *Karl August Johanson*, *Englund*, *Herlitz*, *Lindén*, *Hansson*, *Thun* och *Hammar* yrkat, att val av kommunens styrelse och av fullmäkti-

Ang. förslag till kommunallag.

ges ordförande skulle förrättas i december månad det år, då fullmäktigval ägt rum, och för den skull ansett, att utskottet bort i avseende på 8 § förslaget till kommunallag och motsvarande lagrum tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

Beträffande 32 § kommunallagen hade Kungl. Maj:t föreslagit denna lydelse:

I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i kommunens styrelse, verkan av valbarhetens upphörande och rätt till avsägelse skall vad i 7 § är stadgat om fullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller i kommunens tjänst anställd befattningshavare, som är chef för något till styrelsens förvaltningsområde hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i styrelsen.

I de likalydande motionerna I: 507 av herr *Sunne m. fl.* och II: 624 av fru *Sjöstrand m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta förbud för i kommunens tjänst anställd befattningshavare, vilken såsom föredragande hos kommunens styrelse eller eljest på grund av sina tjänsteåligganden intar en ledande ställning i kommunens samfällda förvaltning, att tillhöra fullmäktige, kommunens styrelse och kommunala nämnder för oreglerad förvaltning samt förbud för anställda i kommunala verk att vara ledamot eller suppleant i nämnd, varunder verket ligger».

Utskottet tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag till lydelse av 32 § kommunallagen.

Herrar *Herlitz, Nilsson* i Göingegården och *Hammar* hade i en med 3) betecknad reservation ansett, att utskottet bort hemställa att riksdagen med bifall till motionerna I: 507 av herr *Sunne m. fl.* och II: 624 av fru *Sjöstrand m. fl.* för sin del måtte antaga 32 § förslaget till kommunallag i följande lydelse: »I avseende å valbarhet till ledamot eller suppleant i kommunens styrelse, verkan av valbarhetens upphörande och rätt

till avsägelse skall vad i 7 § är stadgat om fullmäktig äga motsvarande tillämpning; dock må utom personer, som avses i andra stycket av nämnda paragraf, ej heller den, som tillhör personalen vid något till styrelsens verksamhetsområde hörande verk, utses till ledamot eller suppleant i styrelse.»

I de likalydande motionerna I: 506 av herr *Spetz* och herr *Ohlsson, Ebbe*, samt II: 621 av herr *Ekdahl m. fl.* hade yrkats, »att riksdagen måtte för sin del besluta sådan ändring i föreliggande förslag till kommunallag samt i följdförfattningar till densamma, att vid val av stads-, kommunal- och municipalfullmäktige även suppleanter måtte utses att inträda såväl vid ledamots avgång som vid hinder för honom att bevista sammanträde, samt att konstitutionsutskottet måtte utarbeta vederbörlig lagtext».

Utskottet hade som förut nämnts avstyrkt ifrågavarande motionsyrkande.

I en med 7) betecknad reservation hade herrar *Spångberg* och *Hammar* ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 506 av herrar *Spetz* och *Ohlsson, Ebbe*, samt II: 621 av herr *Ekdahl m. fl.* bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande i kommunallagen av sådana bestämmelser, att vid val av stads-, kommunal- och municipalfullmäktige även suppleanter måtte utses för att inträda såväl vid ledamots avgång som vid hinder för honom att bevista sammanträde.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, lämnades beträffande föredragningsordningen på begäran ordet till

Herr *PETTERSSON* i Norregård (bf), som yttrade: Herr talman! Med avseende å föredragningen av konstitutionsutskottets utlåtande nr 22 får jag hemställa, att kammaren måtte besluta som följer:

1) Utlåtandet företages till avgörande

Ang. förslag till kommunallag.

punktvis samt punkten A) på det sätt, att de av utskottet framlagda lagförslagen föredragas vart för sig, i den mån så erfordras paragrafvis och momentvis med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna samt beslut fattats angående eventuellt förekomna yrkanden med avseende å utskottets motivering, utskottets hemställan i punkten A) föredrages.

2) Vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, må denna omfatta utlåtandet i dess helhet.

3) Lagtext må ej behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres.

4) Utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment samt i formellt hänseende i övrigt vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed föredrogs nu *punkten A*.

Utskottets förslag till kommunallag.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr FAST (s): Herr talman! Jag ber om kammarens välvilliga överseende för att jag, ehuru icke reservant på någon punkt i utskottsbetänkandet, ändock tar först till orda för att i korta ordalag presentera förslaget till ny kommunallag för kammarens ledamöter.

Jag ber då först att få uttala kommunallagskommitténs tack till regeringen och då främst till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för att detta förslag framlagts för riksdagen och detta i så pass obeskuret skick som fallet är. De många remissmyndigheter, som haft att yttra sig över kommittéförslaget, har också i största utsträckning tillstyrkt förslagets huvudlinjer, och yttrandena har i allmänhet varit mycket välvilligt hållna. I allt som är mera väsentligt har också utskottet tillstyrkt propositionens olika förslag.

Det råder stor enighet om att de nuvarande kommunallagarna för land och stad är i behov av en revision, såväl i formellt hänseende som med hänsyn till det sakliga innehållet. Den revision, som företogs år 1930, var till övervägande del av formell natur. Sedan dess har den primärkommunala verksamheten utökats i betydande utsträckning och är därför också nu i behov av nya, vidgade och moderniserade arbetsformer.

Särskilt om man tar hänsyn till de ändringar i kommunallagarna, som de senaste riksdagarna har beslutat, utgör den samlade kommunallagsrevisionen ett förstärkande av den kommunala självstyrelsen. Värdet av denna självstyrelse är i vårt demokratiska samhälle så omvittnat att jag därom icke behöver vidare orda.

Man tycks i allmänhet vara tillfreds med att de särskilda lagarna om kommunalstyrelse på landet och i stad har sammanförts till en gemensam lag. Värdet av gemensamma och enhetliga bestämmelser för alla slags kommuner är väsentligt större än de eventuella olägenheterna av att vissa föreskrifter icke är tillämpliga på samtliga kommuner eller att vissa regleringsföreskrifter kan anses onödiga för vissa landskommuner och kanske också för vissa städer. Någon svårighet att anpassa sig till de nya bestämmelserna torde icke föreligga för vare sig landskommuner eller städer.

Det tycks också råda mycket stor enighet om att tiden nu är inne för ett avskaffande av kommunalstämman och den allmänna rådstugan och överföra beslutanderätten till fullmäktigeförsamlingarna, i den mån det inte är fråga om innehavare av i mantal satt jord. För dessa ärenden kvarstår den s. k. jordbruksstämman intill utgången av år 1959. Det är av vikt att kvarstående utredningar på detta område företas i så god tid att en förlängning av övergångstiden inte behöver ske. Det gäller här närmast förvaltningen av vissa jord-

Ang. förslag till kommunallag.

ägarkassor, t. ex. rothållarkassor och magasinsskassor. Värden av dessa angelägenheter bör enligt utskottets och kommitténs mening regleras i annan ordning än i kommunallagen.

Den så länge omstridda frågan om magistratens befattning med kommunala ärenden har nu fått sin lösning, och magistraten har skilts ifrån befattningen med dessa ärenden.

Legalitetskontrollen över den kommunala verksamheten har överlevt sig själv. Den har under senare år knappast varit i tillämpning och kan därför avskaffas utan att annan statskontroll sättes i dess ställe. Däremot väntar frågan om magistratens och rådhusrättens ställning i övrigt alltjämt på sin lösning. Departementschefen har inte ansett sig nu kunna ta ställning till kommunallagskommitténs principuttalande för avskaffande av kommunalborgmästarämbetet. Departementschefen har ansett att detta ställningstagande bör anstå till dess ståndpunkt tages till magistratens avskaffande och rådhusrättens förstatligande. Det finns också onekligen mycket goda skäl för ett sådant uppskov, och utskottet har anslutit sig till denna uppfattning.

Kommunallagskommittén har för sin del varit angelägen om att ge dessa så länge omdiskuterade frågor en stöt framåt till en lösning. Utan att framlägga direkta förslag har kommittén i en bilaga visat att det är möjligt att på kommunala och statliga organ överflytta de statligt administrativa ärenden som nu handhas av magistrat eller kommunalborgmästare. Om magistraten avskaffas är det orimligt att fögderistäder, som i många fall är större än vissa magistratsstäder, skall ha sin ledande tjänstemansställning statsreglerad. Nu har departementschefen och även utskottet föreslagit att kommunalborgmästar-tjänster som blir lediga skall vakanssättas. Därmed har man bibehållit en erforderlig rörelsefrihet för kommande lagstiftning på detta område. Men allt

detta är ägnat att kräva snar lösning av dessa mycket invecklade och betydelsefulla frågor, och det har utskottet för sin del velat kraftigt understryka. Det nuvarande provisoriet på området måste bringas att så fort som möjligt upphöra. Jag uttalar förhoppningen om att i dessa frågor, som väl närmast hör hemma under justitiedepartementet, erforderliga utredningar snarast skall igångsättas och att utredningsarbetet skall bedrivas med all möjlig skyndsamhet.

Man har från några håll ansett att man i samband med legalitetskontrollens avskaffande bort i kommunallagen ge regler av annat slag för en enhetlig statskontroll över kommunala beslut. Detta kunde väl knappast ske på annat sätt än att man i varje kommun skulle ha en tjänsteman vars ställning vore garanterad och reglerad av Kungl. Maj:t. Kommunallagskommittén har för sin del haft denna fråga till ingående övervägande men av många olika skäl måst avstå ifrån sådana förslag.

Om man här skulle göra skillnad mellan landskommuner och städer, vilket i många fall icke är sakligt motiverat, skulle detta spränga sönder den enhetliga ramen för lagstiftningen. Man har också kommit till den bestämda uppfattningen, att någon statlig uppsikt, framför allt i denna form, över kommunala beslut icke är påkallad.

Att, såsom i föreliggande motioner har föreslagits, införa bestämmelser i lagen att det skall företagas val av suppleanter för fullmäktigeledamöterna, har Kungl. Maj:t avvisat. Jag hänvisar i det sammanhanget till vad utskottet anfört i sin motivering, men jag vill därutöver erinra om att ett dylikt suppleantsystem sannolikt skulle nödvändiggöra en obligatorisk användning av den spaltade valsedel. Detta system med personliga suppleanter skulle ju innebära att suppleanten för den sist valde på ett partis vallista kunde komma att inkallas till tjänstgöring i samma eller till och med

större utsträckning än en suppleant för en ledamot som står först på partiets vallista. Man har knappast tillgång till verkligt dugligt folk i en sådan utsträckning, att man kan tillåta ett sådant obligatoriskt system. Man skall vidare ha i minnet, att endast lagliga skäl väl skulle få föranleda att en suppleant inkallades i den frånvarandes ställe, och att anmälan om förhinder skulle ske till fullmäktiges ordförande i så god tid att vederbörande suppleant kunde skriftligen underrättas av ordföranden. Om man vill upprätthålla sådana enligt min mening ofrånkomliga regler, skulle suppleantsystemet komma till ganska ringa användning och inte på något sätt kunna garantera fulltaliga fullmäktigeförsamlingar. Det skulle väl också te sig rätt besynnerligt om riksdagen skulle påtvinga kommunerna ett suppleantsystem som flertalet av dem inte finner erforderligt och inte vill ha. Att som i reservationen till utskottets utlåtande föreslagits företaga en utredning, som i själva verket redan verkställts av kommunallagskommittén, skulle väl te sig rätt orimligt. Innan utredningsmaterialet fanns tillgängligt fanns det vissa sympatier inom kommunallagskommittén för ett sådant suppleantsystem, men när alla papperen låg på bordet och man kunde se, vilka verkningar detta system kunde komma att få, skedde en klar omkastning i uppfattningen.

Mot vad som föreslagits i fråga om delegation av beslutanderätten har knappast gjorts några invändningar. Endast i fråga om så kallad extern delegation har man på några håll ansett att det behövs en lagreglering. Här är det ju närmast fråga om centralt överenskomna löne- och avtalsfrågor, där förhandlingar förs av kommunförbunden. Utvecklingen inom landstingens avtalsväsende vittnar emellertid om att man kan komma fram till fullt godtagbara resultat utan i lag reglerad extern delegationsrätt. Men om en reglering

Ang. förslag till kommunallag.

emellertid skall tas upp till allvarlig prövning, bör väl detta ske i samband med behandlingen av 1948 års förhandlingsrättskommittés förslag. Det är väl inte alldeles säkert att dylika bestämmelser hör hemma i kommunallagen.

Stor enighet råder om att tiden nu är inne för att göra kommunalnämnd på landet och drätselkammare i staden till kommunernas verkliga styrelse, det ledande och överinseende kommunala organet, som skall bereda alla fullmäktigeärenden och avge yttranden över av andra kommunala organ företagna utredningar. För de allra största städerna med undantag av Stockholm blir det stadskollegiet som utgör den kommunala styrelsen medan drätselkammaren får omhänderha de s. k. drätseluppgifterna. Mellan drätselkammaren och stadskollegiet kan fördelningen av arbetsuppgifterna vara skiftande, men den skall regleras i ett reglemente, som fastställs av Konungen. Detta har ansetts erforderligt även av det skälet att man har ansett det vara nödvändigt med central prövning av frågan huruvida den ansökande stadens förvaltning är av sådan storleksordning att inrättandet av ett stadskollegium kan anses erforderligt och inte beror på en mode-nyck.

För städernas del innebär den nya lagen många förändringar beträffande det ledande styrelseorganets arbetsformer och sammansättning. I lagen ges nu föreskrifter härom som förut återfunnits i de olika drätselkammarreglementena, vilkas innehåll varit mycket skiftande och detta utan att bärande skäl för dessa olikheter förelegat. Där det funnits självständigt beslutande drätselkammaravdelningar, skall dessa nu enligt den nya lagen ombildas till förvaltande nämnder. Mandattiden för kommunens styrelse har gjorts enhetlig, och valet gäller nu för fyra år. Det har rätt delade meningar om lämpligheten av det nuvarande systemet, där styrelsevalet skett i december månad året

Ang. förslag till kommunallag.

efter det allmänna fullmäktigevalet ägt rum. Kommunallagskommitténs majoritet och departementschefen har ansett att det är de nyvalda fullmäktige som skall sammanträda i december månad året innan deras mandattid börjar och då förrätta val av presidium och av kommunens styrelse. Utskottsmajoriteten har följt reservationen i kommunallagskommittén och bifallit motionsledes framlagda förslag om den nuvarande ordningens bibehållande. Såväl departementschefen som utskottsmajoriteten framhåller, att det finns goda skäl för båda ståndpunkterna, men utskottet har ansett att skälen för den nuvarande ordningen väger över. Utöver de skäl som har anförts i utskottets motivering för att vidbliva den nuvarande ordningen vill jag i korthet anföra följande.

Det verkar irrationellt att i december månad två fullmäktigeförsamlingar sammanträder för beslut. Det ter sig vidare egendomligt att de nyvalda fullmäktige skall förrätta den viktigaste kommunala valet innan deras mandattid har börjat. Det bör vidare erinras om att länsstyrelsen inte är färdig med sammanräkningarna från fullmäktigevalen förrän fram emot års slutet. Detta kan leda till betydande komplikationer. Inkomst- och utgiftsstaten görs vidare upp i oktober, och därmed är ramen för den kommunala hushållningen uppgjord. Det minskar i hög grad möjligheterna för den nya fullmäktigeuppsättningen att göra några större avvikelser. Vidare är de partipolitiska förskjutningarna i fullmäktigevalen i allmänhet rätt obetydliga. Det kan väl inte spela någon avgörande roll om ett parti under ett år har ett mandat i kommunens styrelse för mycket eller för litet.

Utskottet anser sålunda i motsats till reservanterna och i likhet med dem, som motionerat i detta ärende, att de praktiska skälen väger tyngre än strävandena att låta de partipolitiska förskjutningarna vid fullmäktigevalet ome-

delbart avspegla sig i sammansättningen av kommunens styrelse.

Genom utskottets förslag vinnes också den fördelen att man får överensstämmelse mellan kommunallagen och landstingslagen, beträffande vilken senare det ju inte råder några delade meningar om att det nuvarande systemet även av lagtekniska skäl måste bibehållas.

Angående valbarhetsreglerna kan det erinras om att en del av de nuvarande valbarhetshindren har blivit undanröjda. Jag tänker därvid bl. a. på valbarhetshindren för den som omhändertagits av den allmänna fattigvården och på redovisningsskyldigheten till kommunen. Departementschefen och utskottet är ense om att bland personalen den ledande chefstjänstemannen inte skall kunna väljas in i den styrelse varunder verket lyder. Att gå så långt, som har påyrkats i ett par motioner, att man låter valbarhetshindret gälla samtliga i verket anställda, kan väl knappast vara lämpligt. Jag vill erinra om att riksdagen vid två tillfällen under de senaste åren har haft att taga ställning till denna fråga, därvid det gällt både sjukhuspersonalen och polispersonalen. Vi anser sålunda att förslaget på denna punkt står i god överensstämmelse med den uppfattning som riksdagen under senare år har hyst.

I propositionen har föreslagits att även den ledande chefstjänstemannen, som bl. a. skall vara föredragande i kommunens styrelse, skall vara valbar till kommunala förtroendeuppdrag. Härvidlag har emellertid utskottet följt utredningskommittén och även de motionärer, som ansett att denne tjänsteman, som intar den ledande ställningen inom kommunens samlade förvaltning, icke bör kunna mottaga kommunala förtroendeuppdrag. De skäl, som utskottet har anfört och till vilka jag hänvisar, synes mig så starka att jag inte tvekar att här rekommendera kammarledamöterna att antaga utskottsförslaget. Det

Ang. förslag till kommunallag.

måste vara angeläget att denne ledande tjänsteman helt verkar som sådan och icke inom de kommunala församlingarna uppträder som representant för ett politiskt parti. Jag vill, med anledning av frågor som i detta sammanhang framställts, erinra om att när det här talas om den ledande tjänstemannen, är det icke fråga om tjänstemän som är förtroendevalda och utsedda för viss tid, utan om befattningshavare som är valda enligt de vanliga reglerna för val av tjänstemän.

I fråga om arkivvården har utskottet företagit en del mindre jämkningar i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, men detta har uteslutande skett i förtydligande syfte och för att närmare fastslå ansvarigheten för en kommuns arkivalier, inte minst i sådana fall när ett kommunalt organs verksamhet har upphört. Utskottet har funnit det angeläget att understryka vikten av att de kommunala arkivalierna blir väl tillvaratagna och vårdade. I samband med kommunsammanslagningen är det av allra största betydelse att arkivalierna från de många små kommuner, som nu uppgår i större enheter, blir väl förvarade och vårdade. Närmare råd och anvisningar rörande den kommunala arkivvården får väl lämnas av vederbörande uppsiktsmyndigheter. Att i lagtexten införa, såsom det diskussionsvis har föreslagits, detaljerade och tyngande bestämmelser om dessa förhållanden kan inte vara rimligt, och det skulle bryta mot hela den uppläggningslagstiftningen har fått.

I kommunallagen har nu införts ett principiellt skydd för den kommunala förmögenheten. Även om lagstiftningen härvidlag endast kan ge uttryck för ett bestämt syftemål, har dessa bestämmelser både ett praktiskt och ett ideellt värde. För övrigt kommer både fondreglerna och lånebestämmelserna att medverka till att den kommunala förmögenheten inte får tas i anspråk för driftutgifter. I detta sammanhang är det för

mig en glädje att konstatera, att de flesta kommuner har en rätt god ekonomisk ställning och undan för undan har ökat sin förmögenhet.

De nuvarande fondreglerna har fått sin plats i drätselkapitlet i stället för i en särskild lag, och de har väsentligt förenklats och blivit mer anpassbara till kommunernas verkliga behov. De reglerade fondernas antal har minskat från nio till fem. Genom investeringsfonderna kan kommunerna nu avsätta medel till såväl angivna som icke angivna investeringar. Rätten att utan inskränkningar avsätta medel till skat- teregleringsfond har lämnats obesuren. Om kommun skulle ha behov av ytterligare fondtyper, får framställning här- om göras till Kungl. Maj:t.

I fråga om medelsförvaltningen och revisionen har samordnade regler givits rörande nämndernas räkenskaps- föring och tiderna för bokslutsarbetet. Antalet revisorer har ökats från två till minst tre, detta för att ge minoriteterna i fullmäktigeförsamlingarna ett ökat in- flytande på revisionen. Det har upp- ställts vissa minimiregler för vad revisionsberättelsen skall innehålla, och i dessa stadgas bl. a. att revisorerna skall till- eller avstyrka ansvarsfrihet samt, om ansvarsfrihet avstyrkes, i revisions- berättelsen klart ange skälen härför.

De nuvarande jävsreglerna lägger inte några hinder i vägen för ledamöter i kommunala organ att delta i behand- lingen av ärenden som rör dem själva eller deras anhöriga. Nu har jävsreg- lerna så utformats, att de gäller såväl ledamöter av fullmäktige som av andra kommunala organ. Bestämmelserna har av naturliga skäl måst göras enkla och rätt snäva, och de lämnar givetvis ut- rymme för s. k. anständighetsjäv, som ledamöterna själva bör iakttaga.

När det gäller att bestämma kretsen av anhöriga, som beröres av ett kom- munalt beslut, och ledamot till följd härav förklaras jävig, har utskottet fal- lit tillbaka på kommitténs förslag att

Ang. förslag till kommunallag.

åberopa jävsbestämmelserna för domare. När utskottet gav dessa regler i stället för reglerna i taxeringsförordningen, som av Kungl. Maj:t föreslagits, skedde detta främst av det skälet, att rättegångsbalkens bestämmelser i berört avseende kunde väntas bli normerande för även andra jävsregler än dem som regleras i kommunallagen.

Kallelser och tillkännagivanden skall ske på kommunens anslagstavla i stället för genom det nuvarande kyrkokungörandet. Besvärstiden löper från tiden för anslaget om protokollets justering. Klagan skall kunna framföras endast av kommunmedlen och på grund av att beslutet icke tillkommit i laga ordning eller kränker enskild mans rätt eller eljest vilar på orättvis grund.

I detta sammanhang bör erinras om att i lagen upptagits bestämmelser om rätt, men ej skyldighet, för kommun att inrätta en kommunal besvärsnämnd för handläggande av besvär över tjänstetillsättningar och varning av tjänsteman. Här utsträcker klagerätten till de berörda, även om dessa icke är medlemmar av kommunen. Denna besvärsrätt berör endast tjänstetillsättningar av kommunens styrelse samt s. k. oreglerade nämnder. Kommunalbesvär skall kunna föras efter det att besvären avgjorts av besvärsnämnd, och besvärstiden löper då från den dag då på anslag meddelats, att nämndens protokoll blivit justerat.

I lagen har givits bestämmelser om vad fullmäktiges protokoll skall innehålla. Vi har i utskottet ansett, att det måste vara av värde både för arkivforskningen och för den kommunala förvaltningen att veta, vilka ledamöter som varit närvarande vid ett beslut och hur varje ledamot i så fall röstat.

Av motioner, som icke berörs av det anförda, kan erinras om motionen om att fullmäktiges antal skall vara fixerat till ett bestämt tal i stället för som nu är fallet, att kommunerna kan bestämma ledamotsantalet inom ett fixerat

högsta och lägsta tal. Utöver vad utskottet anför som skäl för avslag på motionen vill jag erinra om att riksdagen så sent som 1948 bestämt de nuvarande reglerna, som inte minst efter kommunindelningen visat sig svara mot ett kommunalt behov och kommunala önskemål. Det finns väl ingen anledning att nu göra stelbenta föreskrifter, som hindrar kommunerna att laga efter lokala förhållanden.

Vad angår motionen om rätt att giva ersättning åt suppleanter i kommunens styrelse och kommunala nämnder kan erinras om att här icke framkommit några mera markerade önskemål eller påvisade kommunala behov. Ett bifall till motionen skulle bland annat medverka till att nämndförsamlingarna kunde bli alltför stora och arbetet tyngas. Givetvis erhåller suppleant, som tjänstgör för ordinarie ledamot, även dennes förmåner.

Jag vill understryka vad utskottet och kommunallagskommittén framhållit, att det är av stor vikt, att de speciallagar, som reglerar stora delar av den kommunala verksamheten, bringas principiellt i överensstämmelse med kommunallagens grundläggande bestämmelser i alla de avseenden, där detta utan olägenhet kan ske. Därvid är det önskvärt, att den kommunala självstyrelsen blir så tryggad som fallet är i det föreliggande lagförslaget. Många av speciallagarnas detaljföreskrifter kan säkerligen undvaras utan att olägenheter uppstår, men den kommunala trivseln och ansvarskänslan skulle i stället ökas.

Jag vill framhålla, att om det vore möjligt att åstadkomma enklare regler för statsbidragens utgående, där tyngdpunkten mera lades vid driftbidragen i stället för anläggningsbidragen, skulle åtskilligt av den statskontroll, som man nu talar om, och åtskilligt av det förvaltningskineseri, som för närvarande finns, kunna upphöra.

När jag nu, herr talman, till sist ber att få yrka bifall till utskottets förslag

Ang. förslag till kommunallag.

i samtliga punkter, i fråga om såväl motivering som lagtext, uttalar jag en varm förhoppning om att lagen skall motsvara det behov av både lagregler och rörelsefrihet för en alltmera utvecklade kommunal verksamhet, uppburen av de kommunala förtroendemännens känsla av ansvar och vilja att gagna och tjäna icke blott dem som bor i den egna kommunen utan även hela det svenska samhället, varav de olika kommunerna är betydelsefulla delar.

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Det förslag till kommunallag m. m., som här föreläggs riksdagen, har i allt väsentligt bakom sig ett enigt konstitutionsutskott. Dock är förslaget ganska genomgripande och bjuder på en hel del nyheter. Man har emellertid länge varit på det klara med att de gamla lagarna, som berör landskommuner och städer, i hög grad behöfve en översyn för att något så när kunna motsvara tidens berättigade krav. År 1946 tillsattes också en kommunallagskommitté med herr Fast, han som nyss talat och redogjort närmare för förslaget, en gammal klok och erfaren kommunalman, såsom ordförande. Det är denna kommittés betänkande som legat till grund för den kungl. propositionen. Helt allmänt kan man säga, att det är ett gott arbete, som kommittén har utfört, i alla stycken kanske inte fullkomligt, ty vilket kommittébetänkande är väl det, men dock väl värt erkännande — om nu ett omdöme skall få givas av en, som i 25 år sysslat med kommunala uppgifter. Vi har all anledning att vänta, för att nu använda ett slitet uttryck, att den nya kommunallagen kommer att fylla ett länge känt behov.

Om jag säger, att konstitutionsutskottet i allt väsentligt står bakom utlåtandet och dess förslag, betyder det icke, att det är enigt i alla stycken. Det vore att begära för mycket. Den kungl. propositionen har föranlett en hel del

4 — *Andra kammarens protokoll 1953.*

motioner, som tagit sikte på olika delar av föreliggande förslag. En del av dessa motioner har vunnit utskottets beaktande, andra åter har avvisats, och dessa avvisade motioner är det, som kommer till synes i reservationerna. Då mitt namn återfinnes under några av dessa, har jag ansett det vara på sin plats att ta till orda vid kammarbehandlingen av ifrågavarande ärende. För att slippa yttra mig vid varje reservation har jag valt utvägen att i ett sammanhang kommentera de olika förslagen samt därefter ställa mina yrkanden. Då jag dessutom vet, att de enskilda motionärerna kommer att taga till orda vid vissa av reservationerna, kommer jag här inte att beröra dem.

Den första punkt, som uppkallat oss reseranter, gäller 5 § i kommunallagsförslaget, den paragraf som bestämmer fullmäktiges antal i förhållande till folkmängden. Utskottet föreslår här — vilket herr Fast också nämnde — i likhet med propositionen, att vissa latituder bestämmas, när det gäller fullmäktigeantalet. Kommun med 2 000 invånare eller därunder utser 15—30 fullmäktige. Kommun med över 2 000 till och med 5 000 invånare utser 20—35 fullmäktige o. s. v.

I de likalydande motionerna I: 505 av herr Weiland m. fl. och II: 619 av herr Hagård m. fl. har hemställts om en fixering av antalet fullmäktigeledamöter på ett sådant sätt, att kommun med 2 000 invånare eller därunder utser 25 fullmäktige, kommun med 2 000—5 000 invånare 35 ledamöter etc. Motionerna syftar, som kammaren väl förstår, till fasta intervaller, när det blir fråga om antalet fullmäktigeledamöter. Det kan nämligen tänkas — och detta har också enligt uppgift till mig verkligen hänt — att en tillfällig majoritet så avvägt antalet fullmäktige, att den egna gruppen bättre tillgodosetts i fråga om ledamöter än övriga grupper. Sakligt sett är detta givetvis ingenting att eftersträva ur vare sig den ena eller

Ang. förslag till kommunallag.

den andra gruppens synpunkter, då ju fullmäktigemajoriteten kan växla från det ena valet till det andra. Ingenting skulle sålunda kunna hindra, att fullmäktigeledamöternas antal ändrades från den ena valperioden till den andra utan att en ändring i invånarantalet motiverade detta. Motionärerna har sett en fara i att fullmäktiges antal på detta sätt bestäms inom vissa ganska rymligt tilltagna högsta och lägsta siffror.

Huvudsyftet med motionerna har varit att fixera antalet fullmäktigeledamöter och skapa fasta intervaller. Själva antalet ledamöter, t. ex. 25 på en kommun med 2 000 invånare eller därunder, är i detta sammanhang inte det avgörande. Då jag har tyckt mig finna att bärande skäl talar för de synpunkter, som anlagts i motionerna, har jag reserverat mig mot utskottets förslag. I stället yrkar jag bifall till den av herr Weiland m. fl. väckta motionen.

Den kungl. propositionen upptog i sitt förslag till kommunallag under 3 § följande: »I samtliga kommuner och municipalsamhällen skola de fullmäktige, som utses vid de allmänna valen av fullmäktige år 1954, i december samma år förrätta val av fullmäktiges ordförande och vice ordförande, ledamöter och suppleanter i kommunens styrelse samt ordförande och vice ordförande i styrelsen i enlighet med bestämmelserna i den nya lagen. I stad, där stadskollegium skall finnas från ingången av år 1955, skola i enahanda ordning väljas ledamöter och suppleanter jämte ordförande och vice ordförande i drättselkammaren.» Så lydde propositionens förslag.

Utskottet däremot har — som kammaren nyss lyssnade till i herr Fasts redogörelse — efter en ganska ingående prövning framlagt ett förslag, som går ut på att valet av kommunens styrelse skall ske i december månad året efter det allmänna fullmäktigeval ägt rum och avse de fyra därpå följande

åren. Sju reservanter i konstitutionsutskottet vill emellertid tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Då jag är den ende utskottsledamot i denna kammare, som reserverat sig, kan jag inte gärna underlåta att yttra mig. De skäl som kommit mig att ansluta mig till Kungl. Maj:ts förslag är desamma som bestämt departementschefens position. I allt väsentligt instämmer jag med honom.

Så här säger han: »Vad som framför allt bestämt min ståndpunkt är, att det synes mest förenligt med den moderna demokratiens allmänna grunder, att den fullmäktigupsättning, som framgått ur ett val, så snart som möjligt blir i tillfälle att öva inflytande på kommunens angelägenheter. Argumentet att de nyvalda fullmäktige skulle vara mindre skickade att så kort tid efter valet som här avses utse styrelse synes mig ej kunna tillmätas större vikt. Erfarenheten visar, att vid varje val en mycket stor procent fullmäktige omväljes. Och de som väljes första gången är ofta personer, som redan förvärvat viss erfarenhet i nämnder och styrelser eller eljest ådagalagt intresse för kommunala angelägenheter. Enär såsom kommittémajoriteten erinrat — det är fråga om kommunallagskommitténs majoritet — »förskjutningarna mellan partierna vid fullmäktigevalen mera sällan är avsevärda, är det sannolikt, att den styrelse, som utses av de nyvalda fullmäktige, oftast kommer att innesluta flertalet av ledamöterna i den äldre styrelsen. Med hänsyn till dessa förhållanden torde man ej behöva hysa några farhågor för att genomförandet av förslaget skulle bli till nackdel för kontinuiteten i det kommunala arbetet. Helt allmänt sett förefaller den föreslagna ordningen kunna underlätta detta arbete genom att de friktioner undvikas som kan uppstå mellan en nyvald representation och en styrelse, vars sammansättning icke återspeglar representationens. Att samspelet mellan kommunens båda viktigaste organ är av

stor betydelse för den kommunala verksamhetens fortgång behöver icke här särskilt understrykas.» Med de orden slutar departementschefen sitt inlägg i denna sak.

Med stöd av vad jag här anfört yrkar jag följaktligen bifall till reservationen nr 2, som innebär att Kungl. Maj:ts förslag vad angår val av kommuns styrelse och fullmäktiges ordförande bifalles oförändrat.

Till sist, herr talman, vill jag med några ord erinra om reservationen nr 7. Reservanterna anser att utskottet i anledning av motionerna I: 506 av herr Spetz m. fl. och II: 621 av herr Ekdahl m. fl. »bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande i kommunallagen av sådana bestämmelser, att vid val av stads-, kommunal- och municipalfullmäktige även suppleanter måtte utses för att inträda såväl vid ledamots avgång som vid hinder för honom att bevista sammanträde».

Från min egen kommunala erfarenhet har jag inte kunnat undgå att få den erfarenheten, att starka skäl talar för denna motion, och när jag kom hit till riksdagen blev jag ännu mera styrkt. Jag läste nämligen följande, som uttalats från ett håll, där jag vant mig vid att finna de kloka, förståndiga och eftertänksamma orden: »Betydande olägenheter äro förenade med gällande ordning, enligt vilken suppleanter ej finnas för ordinarie ledamöter av fullmäktigeinstitutionerna. Sålunda måste det anses vara olämpligt, att suppleant saknas, för det fall att ledamot t. ex. på grund av sjukdom, fullgörande av ofentligt uppdrag under längre tid eller till följd av jäv i frågor om ansvarsfrihet är förhindrad deltaga i fullmäktiges sammanträden. Nackdelarna med rådande system göra sig särskilt påmint i de fall, då en ledamots frånvaro medför att ett annat beslut fattas, än vad som skulle skett, om den meningsgrupp den frånvarande tillhör

Ang. förslag till kommunallag.

varit fulltaligt representerad.» Vidare skriver man: »Till stöd för denna tanke må framhållas det värdefulla i att vid fullmäktiges avgång personer finnas att tillgå, som i anledning av sin tidigare ställning som suppleanter förvärvat erfarenhet eller i varje fall haft större anledning att sätta sig in i det kommunala arbetet. Emot det åsyftade förslaget skulle möjligen kunna invändas, att därigenom ansvarskänslan hos fullmäktiges ordinarie ledamöter kommer att undergrävas. Enligt vår mening äro emellertid riskerna härför obetydliga, då vi förutsätter att anmält hinder icke må godkännas med mindre verkligt bärande skäl för utevaro från sammanträde föreligga.»

Vem eller vilka eller vilket utskott är det som yttrat sig med ett sådant eftertryck precis i herr Ekdahls motions anda? Det är inte utan att man blir litet konfunderad, när man vänder bladet och ser, att det är konstitutionsutskottet, som gjort det. Det var visserligen 1944, det yttrade sig så. Det är det utskott, vars majoritet i dag avstyrker förslaget! Man är nästan frestad att våga sig på att citera det gamla, av mycken klokskap fyllda ordet: Förliten eder icke på furstar!

Herr talman! Med det sagda vill jag yrka bifall till reservationen nr 7.

Fru SJÖSTRAND (fp): Herr talman! Bara ett par ord i anledning av en av de många punkter som det föreliggande utlåtandet omfattar.

Det var med stor tillfredsställelse jag fann att konstitutionsutskottet hade tillstyrkt den del av min motion som sammanfaller med kommunallagskommitténs förslag, nämligen det som är formulerat i 2 kap. 7 § i det förslag till kommunallag som i dag ligger på riksdagens bord. Där vill kommunallagskommittén liksom konstitutionsutskottet att i kommunens tjänst anställd befattningshavare, vilken såsom föredragande hos kommunens styrelse eller

Ang. förslag till kommunallag.

eljest på grund av sina tjänsteåligganden intager en ledande ställning inom kommunens förvaltning, icke må utses till fullmäktige. Jag vill bara med tacksamhet notera att detta förslag har tillstyrkts av konstitutionsutskottet.

Jag hade ett litet tillägg till denna sak i min motion. Jag ville ha förbud också för anställda i kommunala verk att vara ledamöter eller suppleanter i nämnd, varunder verket ligger. Jag vet att det är utsiktslöst att ta upp en strid på denna punkt, och jag skall heller inte göra det. Jag vill bara i korthet nämna att jag inte är ensam om dessa synpunkter. Svenska stadsförbundet anser detsamma och likaså åtminstone en länsstyrelse samt stadsfullmäktige i åtskilliga städer.

Svenska stadsförbundet anser »att arbetstagares valbarhet medför många olägenheter och försvårar arbetet inom vederbörande styrelse eller nämnd». Det är uppenbart att det i vissa situationer kan vara svårt för den anställda att se bort från sina egna personliga intressen och fördelar, i all synnerhet om dessa kommer i konflikt med det allmännas intressen. Det kommer också att krävas stor hänsyn från båda parter sida, om det skall gå utan gnisvel, att en underordnad arbetstagare vid ett kommunalt verk på sätt och vis blir överordnad verkschefen. När verkschefen inte får sitta i styrelsen, borde inte heller någon i verket anställd få göra det.

Herr talman! Med anledning av denna min mening ber jag att i anslutning till denna del av min motion få yrka bifall till den vid utskottsutlåtet fogade reservationen nr 3 av herr Herlitz m. fl.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Jag kan i långa stycken instämma i herr Fast's anförande och helt ansluta mig till det föreliggande förslaget.

Jag har begärt ordet närmast för att yrka bifall till det förslag om tillsättan-

de av en utredning som finns i reservation nr 7. Det var med en viss förvåning jag såg att propositionen inte hade upptagit ett förslag om suppleanter i fullmäktigeinstitutionerna.

Som kammarens ledamöter finner i det föreliggande betänkandet är detta en gammal fråga, som många gånger har debatterats här. Vid den senaste behandlingen av ärendet anslöt sig riksdagen till tanken på tillsättandet av suppleanter i fullmäktigeinstitutionerna och begärde en utredning därom. Någon egentlig utredning härvidlag har faktiskt inte skett. Det frågeformulär som har skickats ut och som omtalas i betänkandet har inte varit så utförligt, att man kan tala om någon egentlig utredning av frågan. Det anföres här som ett starkt skäl mot förslaget att omkring hälften av de 79 kommuner som denna enquête omfattat har avstyrkt tanken på suppleanter i fullmäktige. Såvitt jag kan finna har 40 kommuner avstyrkt — jag vet inte om det är småkommuner eller storkommuner, men 79 kommuner är ju inte något större antal när vi efter sammanslagningen har ungefär 900 kommuner i landet. Av dessa 79 har 40 avstyrkt och 30 tillstyrkt medan nio haft olika meningar. Med samma metod skulle ju vi kunna säga, som håller på att det behövs suppleanter för att valmännens i val uttalande mening skall kunna få en riktig återspeglning vid alla beslut i fullmäktige, att inga starka skäl talar för att man bör överge tanken på suppleanter när det kan redovisas avstyrkande från endast ett 40-tal kommuner.

Herr Fast anförde här vissa betänkligheter. Det gällde, såvitt jag fattade honom rätt, först valsedeln, som antagligen skulle få bli spaltad. Vidare kunde det möjligen bli svårt att få lämpligt folk. Jag tror ändå att detta är överdrivna farhågor. Svårigheten med en spaltad valsedel är väl så pass betydelselös, att man inte kan tala om någon svårighet alls. Det är en lämplig-

Ang. förslag till kommunallag.

hetsfråga som knappast kan sägas vara svårlöst. Talet om svårigheten att få folk tror jag också är litet överdrivet. Det är snarare ett sökt argument för att motivera ett avslag, ungefär samma metod som kommittén har använt när den har sänt ut sin enquête och sina förfrågningar till kommunerna. De kommuner, som anslutit sig till den gamla tanken på införande av suppleanter, har ju också påvisat mycket starka motiv för ett förslag i den riktningen.

Ett annat skäl som herr Fast anförde var, att det från dem som är frånvarande måste föreligga uppgivna skäl för frånvaron, som sedan skulle godkännas av fullmäktige eller kanske i förväg godkännas av nämnden eller eventuellt ordföranden. Det är ju inte utrett hur man skall kunna ordna denna fråga, men den som aldrig så litet känner till förhållandena i kommunerna vet, hur bra de kommunala institutionerna arbetar i sådana avseenden och att det, när det gäller nämnder och styrelser, egentligen aldrig är några svårigheter därvidlag. Vi har praktiskt och mångfaret folk ute i våra kommuner; några större svårigheter kan väl ändå inte föreligga på den punkten. Om det i kommittén hade funnits en verklig vilja för i stället för en ovilja mot suppleantsystemet, är jag alldeles övertygad om att kommittén skulle ha haft mycket lätt att finna en acceptabel och ganska bra form härvidlag.

Jag tror inte på detta skäl, fastän det är givet att man kan säga att det uppstår visst arbete, att det inte är lika lättvindigt att ha en spaltad valsedel som att ha en sedel av nuvarande utformning, att det inte går lika snabbt för länsstyrelserna att verkställa sammanräkning av ledamöterna och att förslagets genomförande alltså medför en del arbete. Jag tror emellertid att det är värt att underkasta sig detta arbete med hänsyn till de uppgifter, som denna institution kommer att fylla. Något arbete och besvär kan vi ju offra för

en väl ordnad och väl fungerande demokrati. Men nog är det litet underligt — jag tror jag uttalade mig i den riktningen i utskottet också — att det utskott, som vid det tillfälle, då denna fråga senast behandlades, enhälligt anslöt sig till tanken på suppleanter, nu har övergett denna tanke och säger, att det är bäst att avslå detta förslag. Jag behöver inte göra några stora ansträngningar för att finna skäl som motbevisar vad utskottet nu säger. Det är bara att gå till konstitutionsutskottets utlåtande föregående gång denna fråga behandlades. På sidan 12 i detta utlåtande finner man en rad tungt vägande skäl för suppleantinstitutionen. Det framhålls att det är förenat med betydande olägenheter att suppleanter saknas. Dessa olägenheter inträder exempelvis vid sådana tillfällen då en ordinarie ledamot är sjuk eller då han av offentligt uppdrag är förhindrad att närvara vid fullmäktiges sammanträden. Båda dessa fall inträffar ju som vi vet. En fullmäktigledamot kan vara sjuk och en fullmäktigledamot kan ha uppdrag av annan art, som kräver hans bortovaro från hemorten och närvaro vid ett annat sammanträde. Det är ju möjligt att kommunen önskar, att just denne ledamot skall tillhöra fullmäktige därför att han anses vara en värdefull tillgång där, och då vill man givetvis inte att platsen skall stå tom om denne ledamot måste vara frånvarande vid något sammanträde.

Dessutom anför utskottet i utlåtandet vid tidigare tillfälle, att detsamma gäller vid exempelvis jäv i ansvarsfrågor. Som vi finner i det föreliggande lagförslaget skall, då det gäller ansvar för en ledamot eller en ledamots personliga eller honom närståendes angelägenheter, ledamoten i fråga icke delta i förhandlingarna eller i beslutet. Även vid sådana tillfällen kan det vara betydelsefullt att det finns en suppleant.

Sedan framhålls återigen, hur nack-

Ang. förslag till kommunallag.

delarna med rådande system gör sig särskilt påmind i fall, då frånvaron medför andra beslut än som skulle skett om den meningsgrupp den frånvarande tillhörde hade varit fulltaligt representerad. Jag skulle tro att de flesta fullmäktige här i kammaren — och både våra kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige är ju rikt representerade i kammaren — nog har varit med vid något tillfälle, när man mött dylika olägenheter. Jag skall inte alls vittna från min egen verksamhet på detta område, men jag har varit med vid sådana tillfällen.

Sedan framhålls det i samma utlåtande, hur värdefullt det är att suppleanterna i den mån de inkallas blir tränade och får erfarenhet i det kommunala arbetet.

Kommittén anser också att de principiella skälen talar för en suppleantinstitution, men man har särskilt fäst sig vid vad de omkring 40 kommunerna av de 900 har sagt. Nog är det förvånande, att man i kommittén liksom i utskottet kan godkänna den farhåga som anförts på sidan 13, där det heter att ett av de betydelsefulla skälen mot detta är faran för att ansvarskänslan försvagas hos fullmäktige. Det heter att det kunde ligga nära till hands för en ledamot, som av bekvämlighetsskäl eller för att slippa ansvaret för visst avgörande ville utebli från sammanträdet, att anmäla förhinder och påkalla inkallande av suppleant. Men nog är väl detta en skrivbordsteori och knappast något som har vunnits genom kommunal erfarenhet!

Jag tror inte att någon i kommunalpolitiken verksam bär sig åt på det sättet, och att så skulle ske har mycket kraftigt tillbakavisats av kommunerna i de svar som dessa avgivit till kommittén. Finns det så ansvarslösa människor att de stannar hemma för att de inte vill ta ställning till de kommunala frågor som kan förekomma, ja, då tror jag att de stannar hemma även

om det inte finns några suppleanter för dem. Jag tror sålunda att de t. o. m. lättare stannar hemma då, ty det måste vara tråkigare för dem att få in en suppleant och anmäla ett skäl för sin bortavaro i en fråga, där de av bekvämlighetsskäl eller rädsla för att ta ställning vill stanna hemma. Men finns det sådant folk, så låt dem då stanna hemma! Det är bra för de kommunala institutionerna att en dylik avfjällning sker genom ledamotens bevisande av sin feghet, men jag tror inte att man möter sådana fall, i vart fall inte i sådan utsträckning att det kan vara något skäl för ett avslag. Då detta anföres såsom det betydelsefullaste skäl som kommittén kunnat anvisa, ja, då måste man väl säga att de anförda skälen vilar på en synnerligen svag grund.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till här föreliggande reservation nr 7.

Herr NILSSON i Göingegården (h):
Herr talman! Konstitutionsutskottets förevarande utlåtande borde inte behöva föranleda någon längre debatt, eftersom man väl är överens om allt väsentligt i huvudpunkterna.

För den som följt med debatten är det anmärkningsvärt, att man i det nya förslaget till kommunallag inte har behövt föreslå några genomgripande förändringar av kommunallagen av år 1862, vilken alltså nu är 90 år gammal. Den enda verkligt stora förändringen är väl, att det nya förslaget gäller i huvudsak lika för stads- och landskommun. Måhända ställer sig en och annan gammal kommunalman ute i bygderna betänksam inför detta. Även om det finns både fördelar och nackdelar med det nya förslaget på den punkten, är man väl ändå överens om att utvecklingen i vårt samhälle är sådan, att fördelarna överväger och att vi därför kan godtaga förslagets huvudlinjer.

Ang. förslag till kommunallag.

De flesta av de gamla grundstenarna och riktrotarna i den gamla kommunallagen är ju kvar, som t. ex. kommunernas rätt att sig själva beskatta. Något av det nya i sammanhanget är bl. a. fondbildningen. Där kommunerna nära nog får obegränsade möjligheter att av skattemedel bilda fonder för framtida behov.

Även om man i konstitutionsutskottet i stort sett har varit ense på de väsentliga punkterna, har naturligtvis meningarna gått isär i detaljfrågorna. En sådan detaljfråga är t. ex. behörigheten för i kommunens tjänst anställda i vad gäller valbarhet till i första hand fullmäktige men även till olika styrelser och nämnder. I den frågan har jag tillåtit mig att tillsammans med herr Herlitz och herr Hammar avge en reservation, som innebär att jag ansluter mig till de synpunkter som framförts i motioner av herr Sunne och fru Sjöstrand m. fl.

Kommunallagskommittén har beträffande nämnda behörighet föreslagit en ganska väsentlig inskränkning, jämförd med gammal praxis på detta område. Landskommunernas förbund har i likhet med en hel rad andra institutioner haft tillfälle yttra sig över kommunallagskommitténs förslag, och förbundet säger i det sammanhanget följande: »I förslaget 7 § andra stycket har införts ett allmänt förbud för kommunal tjänsteman, vilken såsom föredragande hos kommunens styrelse eller eljest på grund av sina tjänstealliganden intager en ledande ställning inom kommunens samfällda förvaltning, att tillhöra fullmäktige.»

Detta tycker jag är alldeles riktigt.

Styrelsen för Landskommunernas förbund säger i fortsättningen: »Ehuru förbundsstyrelsen i princip ansluter sig till kommitténs uppfattning, vill styrelsen framhålla att motiven för bestämmelsens införande även kunna vara tillämpliga på en del andra kommunala tjänstemän, t. ex. kommunalkas-

sör, socialvårdssyssloman, kommunalingenjör» etc.

Jag vill för min del understryka, att det vore klarare linjer att här gå in för ett förbud för sådana tjänstemän att tillhöra de styrelser och nämnder, i vilka de är ansvariga både som föredragande och redovisande. Jag tror inte det sker någon olycka, om man låter denna behörighetsbestämmelse få en mera allmängiltig utformning. Det har ute i kommunerna inte saknats tecken, som pekat på att det är klokast att här göra den förändringen i kommunallagarna, att man låter bestämmelsen i nämnda paragraf omfatta även de här uppräknade tjänstemännen.

Herr talman! Samtidigt som jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets förevarande utlåtande i övrigt, hemställer jag om bifall till reservation nr 3.

Herr FAST (s) kort genmäle: Herr talman! Endast några ord med anledning av det som anförts här senast. Herr Nilsson i Göingegården talade för att vi borde utsträcka bestämmelsen i § 7 om obehörighet för vissa tjänstemän att väljas till en del förtroendeposter. Jag vill då framhålla att utformningen av denna bestämmelse har erbjudit stora svårigheter redan när det gällt de ledande kommunaltjänstemännen. Utskottet har i sin motivering framhållit, att om det är tveksamt — framför allt i en stad — vilken tjänsteman som är den ledande tjänstemannen, så får frågan avgöras av reglementet. I sista hand får regeringsrätten med ledning av lagen och reglementet bestämma vem som är att betrakta som den ledande tjänstemannen. Nu vill herr Nilsson i Göingegården utsträcka obehörigheten men samtidigt slopa den nuvarande bestämmelsen om redovisningsskyldighet — som är fullständigt orimlig, och som avstänger människor därför att de är redovisningsskyldiga för några kronor, samtidigt som andra personer är valbara, trots att de borde vara obehöriga.

Ang. förslag till kommunallag.

Jag tror att alla är överens om att nämnda bestämmelse bör slopas, och jag kan då inte se någon möjlighet att tillmötesgå önskemålet att uppställa flera obehörighetsregler för andra än den ledande tjänstemannen.

Härutöver vill jag framhålla att riksdagen redan har tagit ståndpunkt i denna fråga genom vissa uppmjukningar i bestämmelserna, både när det gäller polislagen och sjukhuslagen. Vid val till fullmäktige vill man nämligen inte hindra »urväljarna» att kora och välja sina egna kandidater, om inte mycket tvingande skäl föreligger. Sedan får väljarnas goda omdöme tala, när det gäller att göra upp kandidatlistorna. Samma sak gäller även beträffande val till olika nämnder och styrelser. När vi nu skall få en ny lagstiftning på detta område till stånd, tror jag inte det är rationellt att försöka gå fram med sådana obehörighetsbestämmelser som rekommenderas från reservanternas sida.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr NILSSON i Göingegården (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Fast framhöll i sitt första anförande här i kammaren, att det måste vara synnerligen angeläget för den kommunala styrelsen att de helt kommunalt anställda inte får vara representanter i beslutande församlingar för, som han sade, något särskilt politiskt parti. Ja, de synpunkterna kan man väl anlägga också när det gäller andra styrelser och nämnder. Och när herr Fast framhåller svårighetsgraden i att kunna bestämma skillnaden mellan en chefsbefattning och en underordnad befattning är det då inte, herr Fast, betydligt rejälare att gå in för den allmängiltiga bestämmelsen för dem som är anställda, avlönade och har redovisningsskyldighet och föredragning etc. i alla såväl stads- som landskommuners nämnder och styrelser. Då behöver man inte ha denna svårighet

att bestämma huruvida det är fråga om chefsbefattning eller inte.

Då herr Fast också säger, att det skall vara speciellt tyngande och särskilda skäl för att någon skall uteslutas, ja då är man enligt min mening inne på en omdömessak; här kommer omdömet att växla från den ena kommunen till den andra. Vi skall komma ihåg att nu föreliggande lagförslag gäller stad och landsbygd lika. Det är därför jag anser det vara riktigt att man i författningen går in för denna bestämmelse. För landskommunerna betyder det kanske inte så mycket som för stadskommunerna.

Herr KYLING (h): Herr talman! Jag tänker inte ingå på detta lagförslag i och för sig, utan det är bara i ett enda avsnitt jag tänkt säga några ord, nämligen den fråga som behandlar det kommunala besvärsinstitutet, en fråga som vid otaliga tillfällen förelegat här i riksdagen i form av motioner eller på annat sätt. Redan på 1930-talet drogs den för första gången inför riksdagen. Då menade man att det fanns anledning, att de som ansåg sig ha blivit förbigångna eller inte fått sina tjänster efter meriter skulle ha rätt att vända sig till någon instans för att överklaga ett sådant beslut. Frågan har inte avancerat mer än att sista gången den var uppe i riksdagen gick denna med på att hänskjuta ärendet till kommunallagstiftningskommittén, och det är denna kommittés förslag som ligger till grund för konstitutionsutskottets utlåtande och det beslut riksdagen kommer att fatta i dag.

Man tycks vara oerhört rädd för att få ett statligt besvärsinstitut då man menar, att en statlig besvärinstans skulle komma att sätta alltför stor hämsko på den kommunala självstyrelsen. Jag kan i viss utsträckning förstå resonemanget men det beror väl, herr talman, på hur denna instans kommer att bli sammansatt. Om man tänker sig en

Ang. förslag till kommunallag.

sammansättning av denna besvärsnämnd på följande sätt, exempelvis den som motionsvägen tidigare föreslagits, nämligen att representanter för huvudorganen, jag tänker på Landstingsförbundet, Stadsförbundet och Landskommunernas förbund, tillsammans med representanter för de fackliga organisationer som kan vara berörda av ärendet och t. ex. någon känd domare, kan man väl inte tänka sig att det skulle betyda något ingrepp i den kommunala självstyrelsen som man velat göra gällande. Utskottet säger: »Ehuru det väl knappast framträtt något mer allmänt behov av att kunna underkasta tjänstetillsättningar och övriga berörda ärenden en omprövning inom den kommunala organisationens ram, vill utskottet, särskilt i betraktande av de goda erfarenheter man uppges ha haft av den i Stockholm inrättade besvärsnämndens verksamhet, tillstyrka att även övriga kommuner få rätt att tillsätta sådan nämnd med de befogenheter som förslaget upptager.» När utskottet säger att det inte förefunnits något direkt behov av en sådan besvärnsinstans, ligger däri i alla fall underförstått, att det i enstaka fall förekommit att en sådan hade varit påkallad. Det är inte antalet fall det rör sig om, utan bara det förhållandet att det finns fall, som visar behovet av en sådan besvärsnämnd.

Man har emellertid gått så långt att man i utskottsutlåtandet säger, att besvärsrätt hos den nämnd, som man nu tänker sig inrättad — om vederbörande fullmäktiginstitution så beslutar — skall komma även icke kommunmedlemmar till del, såvida dessa berörs av fallet. Det är klart att i och för sig hade det väl varit mindre befogat att få en besvärsnämnd om denna rätt inte kommit alla sökande till del, ty det är många gånger sökande utanför en församling eller en kommun som har anledning att föra en fråga till besvärsnämnden.

Här har väckts en motion vid årets riksdag av bland andra herr Nihlfors, i vilken begärs att besvärsnämnden skall få en sådan sammansättning, att även representanter från de berörda organisationerna skulle kunna få säte och stämma i den. Men inte ens detta krav har utskottet velat tillmötesgå, utan man ställer äver de anställdas organisationer helt utanför, och då är det väl fara värt att besvärsnämnden inte kommer att kunna fylla den betydelsefulla uppgift, som man räknar med.

Jag skulle vara benägen, herr talman, att ställa ett yrkande, men då de reservationer, som avlämnats och som i viss utsträckning även går in i diskussion av denna fråga, inte har utformats på ett sådant sätt att det är möjligt att göra ett yrkande i anslutning till dem, så får jag avstå därifrån. Jag vill bara uttala en förhoppning om att den besvärsnämnd, som kan komma att skapas i de olika kommunerna, ändå skall fylla en viss uppgift. Och skulle det visa sig att besvärnsinstitutet inte maktar lösa de många gånger besvärliga problem, som det kan ställas inför, så får vi väl återkomma riksdagsvägen.

Jag har, herr talman, för dagen intet yrkande.

Herr FAST (s) kort genmäle: Herr talman! Jag tror att herr Kyling denna gång begär litet för mycket. Jag erinrar om att kammaren två gånger avvisat förslag till införande av bestämmelser om besvärsnämnder. Sista gången då konstitutionsutskottets majoritet förordade något liknande det som nu föreslås strök kammaren med stor majoritet även utskottets motivering.

Vi har därför trott att vi nu spämt bågen så hårt som det över huvud taget är möjligt att göra, om man vill nå fram till några resultat, och jag skulle vilja passa på att vädja till kammaren att inte följa traditionen och slå hjäl även detta förslag. Att nu sträcka sig ännu längre och införa bestämmelser,

Ang. förslag till kommunallag.

där det skulle talas om hur dessa nämnder skulle se ut, vore väl ändå att lämna föreskrifter, som om de skulle fullföljas i lagstiftningen i övrigt komme att te sig ganska främmande.

Jag vill erinra herr Kyling om att kommunerna på många områden konkurrerar med enskild verksamhet och företagsamhet. Varför vill herr Kyling inte då också ha en besvärsnämnd för enskild företagsamhet på detta område? Det vore ju lika motiverat. Jag tror att vad som här är föreslaget är så mycket som vi tål för närvarande, och sedan får utvecklingen visa hur denna institution arbetar.

De erfarenheter man har från Stockholm ger vid handen att institutionen varit ganska effektiv även ur de anställdas synpunkt. Den omständigheten att man inte velat tillstyrka motionen genom att föreskriva att en anställd måste tillhöra besvärsnämnden, innebär givetvis inte att en kommun inte skulle ha rättighet att välja in både en och två. Men man har inte velat ge några lagföreskrifter, utan man har velat lämna frågan öppen, ty i annat fall blir det inte en kommunal besvärsnämnd utan en lagkontrollerad besvärsnämnd.

Herr KYLING (h) kort genmäle: Herr talman! Jag vill till herr Fast säga, att jag tycker att han begär litet för mycket av mig i tillmötesgående när han säger att jag begär för mycket. Det kan jag säga därför att jag ju inte yrkade bifall till någon motion, utan jag har bara försökt att motivera den inställning jag har till detta problem, och jag ville med mitt inlägg stryka under hur betydelsefullt det är att vi får till stånd ett besvärsinstitut på detta område. Den replik som herr Fast nu gav lugnade mig i mycket stor utsträckning, ty den tydde på att herr Fast är positivt inställd till att det inom kommunerna skall finnas ett besvärsinstitut, och därmed är herr Fast och jag fullt överens.

Sedan är bara frågan den, om vi

även i framtiden skall kunna vara överens. Herr Fast tror helt och fullt på denna besvärsnämnd. Jag är i dag något tvivlande, men jag skulle hälsa det med tillfredsställelse, om jag kan förena mig med herr Fast även i fortsättningen. Något större krav har jag inte, herr Fast.

Herr EKDAHL (s): Herr talman! Det hör ju till konvensansen i Sveriges riksdag, att vi som mera sällan belastar kamrarnas protokoll skall be om ursäkt för att vi uppträder. Jag har alltid försökt uppföra mig passande, och det skall jag också försöka nu. Som försvar och motivering för att jag yttrar mig ber jag därför få åberopa, att jag uppträtt i denna fråga som — mycket framgångsrik — motionär år 1944 och — tyvärr något mindre framgångsrik — år 1953.

Mitt inlägg skall inte bli alltför långt. Jag skall bara be att få komplettera några av de argument, som mina meningsfränder Spångberg och Hammar har anfört.

Herr Spångberg betecknade det som en skrivbordsprodukt, när såväl kommittén som statsrådet och konstitutionsutskottet i sina yttranden talar om faran för bristande ansvarskänsla hos ledamöter i kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och de municipalfullmäktige, som ännu finns, om dessa ledamöter skulle få tillfälle till frånvaro från fullmäktigesammanträde med utnyttjande av suppleant.

Jag anser mig böra använda ett starkare uttryck än skrivbordsprodukt — jag tillåter mig beteckna det som en direkt förolämpning. Givetvis kan vissa enstaka exempel letas fram, där en sådan beskyllning för bristande ansvarskänsla kan vara berättigad. Men att med rena undantagsfall som underlag formulera en så allmän tillvitelse det är, herr talman, ett övergrepp. Det är att misstänkliggöra den form av demokrati i detta land som man i alla tider

funnit vara den förnämligaste, nämligen den kommunala. Och något argument mot den föreslagna suppleantinstitutionen är det sannerligen inte.

Det säges vidare från deras håll som ingenting vill i denna fråga att suppleanterna skulle vara inkompetenta att rycka in vid förfall för en ledamot. Men den inkompetensen finns väl i så fall hos alla nyvalda fullmäktigledamöter och kunde lika gärna anföras som argument mot deras mandat. Vi har — säkert med all rätt — i vår motion framhållit, att om suppleantinstitutionen blir permanent skulle detta bidra till att det stora flertalet av dem som utses till suppleanter kommer att i mycket god tid sätta sig in i de kommunala frågor, som de kan räkna att bli inkopplade på.

Bland de argument som anförts i utskottets utlåtande är det ett, som jag tycker hör till de mera underbara. Utskottet säger att det kan föreligga risk för att om en arbetsgivare vet, att en hos honom anställd kan sätta en suppleant i sitt ställe vid ett fullmäktigsammanträde, skulle denne arbetsgivare känna sig frestad att utan giltigt skäl neka den anställde permission. Jag tillåter mig, herr talman, nöja mig med att apostrofera detta argument. Jag skall inte polemisera emot det. Därtill är det för dyrbart.

Den spaltade valsedeln är herr Fast mycket rädd för. Jag förstår inte vad det är för skrämmande risker med den. Jag kan inte heller inse att den spaltade valsedeln kan vara så oundviklig, att den fyller kravet som argument i detta sammanhang. Då herrar Spångberg och Hammar i sin reservation yrkar på en ny utredning, så tycker herr Fast att detta är en överloppsgärning, emedan frågan redan enligt hans mening är utredd. Förlåt, herr Fast, men frågan är verkligen inte utredd. Det har visserligen kommit svar från en del kommuner, men man kan gott säga att grunden för deras svaromål i denna fråga

Ang. förslag till kommunallag.

har varit en smula osäker. Kommittén har gjort sig all möjlig möda att anföra bevis för suppleantinstitutionens olämplighet. Man kan inte påstå att det har varit en förutsättningslös frågeställning som kommunerna fått sig förelagd.

Nu tycker herr Fast emellertid att dessa remissvar ger honom rätt att säga: Vi kan väl inte tvinga på kommunerna en suppleantinstitution, som de inte vill ha. — Men så där entydigt besked har de hittills gjorda undersökningarna ingalunda gett. Jag tillåter mig konstatera vad herr Spångberg nyss yttrade med att peka på att när det gäller våra nordliga län var det femton tillstyrkanden mot fjorton avstyrkanden, och från sådana industrisamhällen, som våra s. k. agglomererade kommuner i regel utgör, var det elva tillstyrkande svar mot åtta avstyrkande.

Sedan skall jag bara i största korthet komplettera argumenteringen för suppleantinstitutionen.

Det är ju mycket vanligt att människor i våra dagar får mer och mer ont om tid. Detta gör sig märkbart inom alla former av föreningsliv, alla former av samfundsverksamhet. Det medför också att det i våra dagar kan bli rätt svårt att få riktigt kvalificerat folk att ägna sig åt kommunala angelägenheter. Det finns många framstående industri- och affärsmän, som det skulle vara av stort värde att få med i arbetet inom våra kommunala institutioner, men som inte vågar åta sig denna uppgift, då de inte anser sig kunna garantera att de kan vara närvarande vid alla sammanträden — vilket med nuvarande system nästan får sägas vara deras absoluta plikt. — En suppleantinstitution, som kunde medge dem att i särskilt trängande fall skicka en annan i sitt ställe, skulle säkerligen göra det lättare för dem att åta sig uppdraget i fråga. Inom skiftarbetet vid industrierna, som nu står under en ny och mycket intensiv debatt, är de anställda vissa veckor bundna varje eftermiddag av

Ang. förslag till kommunallag.

sitt arbete och kan inte åta sig fullmäktiguppdrag utan risk för att gång på gång nödgas antingen ta ledigt från sitt arbete eller lämna sin plats tom i fullmäktige. — Föryngringen av våra fullmäktigkåror fortskrider allttjämt, och i glädjande grad. Men detta innebär också att åtskilliga fullmäktigledamöter på grund av militärtjänstgöring eller deltagande i utbildningskurser för viss tid nödgas vara frånvarande från sammanträdena. För dem skulle det också vara synnerligen lämpligt att ha en suppleant.

När jag säger att frågan inte är tillräckligt utredd tänker jag också på den omständigheten att man i Norge sedan någon tid, hur länge vet jag inte, har praktiserat detta suppleantsystem. Har kommittén tagit reda på hur det verkar där? Kommittén har i varje fall inte redovisat någon sådan undersökning. Inte heller har kommittén försökt klara ut hur ett sammanräkningsförfarande skulle kunna ordnas, och den har inte försökt att närmare penetrera frågan vilka skäl som skulle gälla för frånvaro och vilka som icke skulle få gälla. Det återstår således, herr talman, åtskilligt som skulle kunna granskas i den här frågan, och därför anser jag det förnyade utredningskravet vara fullt sakligt motiverat.

Jag skall be att nu, innan jag går ifrån denna talarstol och för sista gången står i polemik mot min gamle värderade partikamrat herr Fast, få understryka de lovord som herr Fast ägnades av herr Hammar. Herr Fast har lagt ned ett oerhört förtjänstfullt arbete för åstadkommande av denna kommunallag, och det tack som han riktade till inrikesministern kan man säkerligen med minst lika stort berättigande rikta till herr Fast själv. Det är beklagligt att herr Fast, med den auktoritet som han genom en lång och förtjänstfull gärning förvärvat, har låtit föga tidsenlig konservatism spela in i

sitt ställningstagande emot suppleantinstitutionen.

Nu är motionen kvaddad i utskottet. Det är föga antagligt att herrar Spångbergs och Hammars reservation lyckas vinna majoritet i kammaren. Men jag vågar hysa den förvissningen, att även om den reform, som jag har sökt få till stånd genom mina motioner år 1944 och år 1953, för tillfället avvisats av riksdagen, så innebär detta bara en tillfällig motgång. Jag tror att utvecklingen förr eller senare kommer att föra dit-hän, att herr Fast hemma i Nässjö och jag nere i Vejbystrand en gång kommer att få läsa i Smålands Folkblad och i Skånska Socialdemokraten om att en riksdag med vidare vyer kommer att lagfästa den reform som 1953 års riksdag nu avvisar.

Herr NIHLFORS (fp): Herr talman! Jag befinner mig i den lustiga situationen att redan ha haft en förespråkare, nämligen herr Kyling, i den fråga jag har tänkt ta upp här.

Jag har väckt en motion om beredande av möjlighet för kommunerna, när man inrättar besvärsnämnder, att i nämnderna välja in även representanter för personalorganisationer. Man skulle därigenom få en vidgad bas, kan man säga, för dessa besvärsnämnders verksamhet.

Herr Fast har i en replik till herr Kyling framhållit — och det är ju riktigt — hur riksdagen tidigare har ställt sig kallsinnig till frågan om besvärsnämndernas inrättande och hur man år 1948 till och med strök en välvillig motivering i samband med ett avslagsyrkande.

Jag är fullt medveten om att det på detta område har funnits en ganska stor skepticism hos kommunerna. På kommunalt håll har ansetts att det skulle vara ett slags ingrepp mot kommunal självbestämmanderätt om man skulle kunna tänka sig att man genom en besvärsnämnd kunde kullkasta vissa

Ang. förslag till kommunallag.

beslut i utnämningsfrågor. Det har, tycker jag för min del, varit en litet väl ömhadad inställning till problemet, men den kan vara förstälilig mot bakgrunden av den tidigare utvecklingen.

Emellertid vill jag framhålla, att denna fråga ventilerats från folkpartihåll vid upprepade tillfällen. Herr Ohlin tog upp saken år 1939, och vi har fullföljt den senast år 1950, då vi skisserade uppläggningsen av denna nämnds sammansättning ungefär så som jag nu har påyrkat i min motion.

Jag hörde herr Fast säga att det finns möjligheter för kommunerna, trots att det inte kommer att bli någon lagstiftning på detta område för närvarande, att utan speciella anvisningar dock sätta in i dessa nämnder personer som har anknytning till personalorganisationer eller på annat sätt skulle kunna sägas företräda personalintressen. Jag är tacksam för att herr Fast kom med detta yttrande. Med den auktoritet som herr Fast har i dessa frågor är det ju nästan lika värdefullt som om det hade stått i utskottsutlåtandet, och jag hoppas att de kommuner som nu kommer att inrätta besvärsnämnder, tar fasta på detta uttalande.

Herr talman! Utöver vad herr Kyling har sagt vill jag slutligen endast framhålla, att från folkpartiets sida aldrig den tanken förefunnits, att man skulle på något sätt skapa en centraliserad besvärsinstitution, någonting som skulle kunna innebära alltför mycket av överhöghet över kommunerna. Vår uppfattning har varit att detta skall vara en kommunal angelägenhet på samma sätt som det har varit det i Stockholm och som det nu kommer att bli i en hel del större städer och samhällen men att man inom ramen för denna begränsning dock skall gå fram på den väg som jag har skisserat i min motion och som herr Fast tydligen ansett att ingenting lägger hinder i vägen för. Det är, tycker jag, en tillräckligt stor framgång för dagen.

Med hänsyn till vad som tidigare har sagts här om att det inte finns formella möjligheter att yrka bifall till herr Hammars reservation i denna punkt har jag inget särskilt yrkande.

I detta anförande instämde herr *Dahlén* (fp) och fröken *Höjer* (fp).

Herr **PETTERSSON** i Norregård (bf): Herr talman! Vi har ju redan fått en ingående redogörelse för hela detta nya kommunallagsförslag av utredningskommitténs ordförande. Jag skall inte nu alls gå in på vad lagförslaget kan få för betydelse för kommunerna, utan jag skall begränsa mig till att något bemöta de reservanter, som har yttrat sig.

Man kan säga att detta kommunallagsförslag har omfattats av en ganska stor enighet både inom kommittén och i utskottet, men det har blivit några detaljfrågor, där enighet inte har kunnat nås. Det är helt naturligt att både utredningskommittén och utskottet har sysslat rätt ingående med dessa frågor, därför att de har föranlett och kommer att föranleda debatt. Vi får inte fatta det så, att dessa detaljfrågor här har större betydelse än vad de har. Det som kanske är av största betydelsen är stadgandena om styrelseval. I övrigt är det endast detaljfrågor. Dessa har ingående behandlats, och det finns kanske anledning för reservanterna att något förstora dessa frågor betydelse.

Detta har särskilt gällt suppleantsystemet, som några har varit uppe och talat för. I reservationerna har det begärts att vi skulle på nytt utreda denna fråga. Detta tycker man är litet väl löjligt, när en utredningskommitté arbetat så länge och så grundligt utrett just frågan om suppleanterna.

Både herr Hammar och herr Spångberg har påmint om vad utskottet tidigare skrivit vid behandlingen av denna fråga. Motionärerna menar, att utskottet vid behandlingen av motionerna 1944 angående suppleantsystemet skrev så positivt, att det också i dag borde ha

Ang. förslag till kommunallag.

gått in för detta system. Nu är det emellertid att märka, att utskottet skrev positivt då, därför att det var inställt på en utredning, ty mycket kan anföras som talar för att det skall finnas suppleanter i kommunerna. Nu har denna utredning kommit till, och den visar att det hos majoriteten av kommunerna inte finns något intresse för detta system. Det går inte att, som herr Spångberg gör, förstora det hela och ta till med alla våra 900 kommuner. Vi kan inte jämföra svaren från flera än de kommuner, som har fått dessa frågor på remiss för att inte proportionerna skall bli alltför onormala. Det visar sig då att av de 367 kommuner och municipalsamhällen, som yttrat sig över kommitténs förslag, är det endast fyra som har förordat suppleantsystemet. Det är en betecknande siffra för kommunernas avståndstagande från denna princip.

Kommittén har ju utförligt behandlat denna fråga, och utredningens förslag har redan varit ute på remiss till kommunerna även det, ehuru inte i så stor utsträckning, men svar har i alla fall kommit från 70 kommuner. Av dessa 70 kommuner har 30 sagt att de ingenting har emot suppleantinstitutionen. Men 40 har bestämt avstyrkt en sådan reform. Av 20 städer har 9 yttrat att de inte har någonting emot ett sådant suppleantsystem, men det är rätt intressant att se hur de har yttrat sig. Då de har tillstyrkt förslaget om suppleanter för fullmäktige har de anfört, att de ingenting har emot detta system, emedan de anser att inga nackdelar är förenade med tillgång till suppleanter, men även dessa svar som har räknats såsom tillstyrkande har inte alls varit positiva i sina svar.

Jag menar med detta att utredningen har varit så grundlig, att man tycker att det är tämligen onödigt att riksdagen nu skall förorda en utredning på nytt angående detta spörsmål, ehuru det inte är otänkbart att utvecklingen kommer

att gå i den riktningen längre fram i tiden att suppleantsystemet bör införas, men ej för närvarande.

Det var egentligen herr Ekdahl som protesterade mot det skrivsätt, som både kommittén och utskottet använt, nämligen att suppleantsystemet skulle minska ansvarskänslan hos de ordinarie ledamöterna. Det har vi inte direkt skrivit, utan vi har skrivit att suppleantinstitutionen skulle kunna frammana just något sådant som inte är önskvärt hos de ordinarie fullmäktige. Vi vet inte hur verkan skulle bli, men vi har velat varna för det. Det intressanta här är, inte bara att vi har skrivit att vi är rädda för det utan att det har i remissyttrandena från kommunerna själva i många fall just anförts detta att systemet skulle kunna minska ansvarskänslan, d. v. s. att fullmäktige skulle kunna bli frånvarande utan laga förhinder. Det går därför inte att finna någon helig vrede hos kommunalmännen mot vårt skrivsätt och på det sättet finna gehör för suppleantsystemet.

Vidare har av herr Hammar framförts tre reservationer, i vilka han haft från utskottet avvikande meningar. När det gäller paragraf 3 om antalet fullmäktige har både kommittén och utskottet varit eniga om att stadga en viss ram, inom vilken kommunen får rätt att fritt välja antalet ledamöter. Här ville herr Hammar att det i enlighet med motion nr 505 i första kammaren skulle föreskrivas i lagen, hur många fullmäktige som skall finnas för varje antal medborgare i kommunen. Vi vill inte gå så långt när det gäller att binda kommunerna. Vi har ju skrivit i inledningen till denna kommunallag, att vi vill ge kommunerna så stor frihet som möjligt. För övrigt har riksdagen nyss beslutat i denna sak, och vi bör väl inte ändra ett beslut, som inte har tillämpats längre än sedan storkommunerna kom till.

8:e paragrafen om styrelsevalet var ordföranden i utredningskommittén

Ang. förslag till kommunallag.

inne på i sitt anförande. Av reservationerna angående lagförslaget berör reservationen om den paragrafen den största frågan. Där delade kommittén sig i två ungefär lika stora delar. Det blev ju bara en röst mera för yrkandet att styrelsevalet skulle ske redan i december samma år som fullmäktigvalet sker. Vi äldre och försiktigare kommunalmän tyckte det var onödigt att ändra den bestämmelsen, när ingen kommun begärt det och det inte motiverats därom i riksdagen. Det var en fix idé, som kom fram i kommittén och så småningom vann anslutning. Man blev så demokratisk, att man ville att valet genast skulle avspeglas i den kommunala styrelsen. Det anfördes helt riktigt av herr Fast, att staten redan är fastställd för det året och att de nya kommunalfullmäktige alltså inte kan göra så mycket åt själva utgifts- och inkomstramen. Då säger kanske motståndarna till denna uppfattning att de gamla kommunalmännen på samma sätt nästa år sitter och gör upp staten. Men så behöver inte ske, ty de nya fullmäktige kan då tillsätta en budgetberedning som motsvarar den nya uppsättningen av fullmäktige.

Vi som håller på den gamla bestämmelsen anser alltså att det inte finns någon anledning att ändra när det inte framkommit krav från kommunerna därom. Remissyttrandena visar ju en tydlig önskan hos kommunerna att bibehålla den gamla bestämmelsen. Denna stämmer också bra överens med den landstingslag, som vi får nästa år, ty vid landstingsvalen går det inte att låta de nyvalda tillträda samma år som valet hålles. Då är i regel ännu inte valresultatet slutligt sammanräknat, när landstinget har sitt sammanträde.

Att, som herr Hammar framhöll, förskjutningarna i regel inte är så stora talar ju i stället för att inte vidtaga någon ändring, ty en sådan får då inte heller så stor betydelse. Här slog herr Hammar ihjäl sin egen argumentering.

Om det å andra sidan blir förskjutningar, är det väl rätt nyttigt att den politiska känslan, som finns kvar efter valet, får lugna sig litet. Det är nog inte så bra att få in alltför mycket politiskt tänkande i det kommunala livet. Ute i landskommunerna försöker vi om möjligt hålla frågorna utanför de partipolitiska diskussionerna. I de kommunala församlingarna, i detta fall kommunalnämnd och drätselkammare, sitter ju representanter för alla partier. Åtminstone kommittén och utskottet har utgått ifrån att vi inte skall göra de kommunala frågorna mera politiska än nödvändigt. Politiska blir de i alla fall, det vet vi ju. Det finns kanske mera i de norra delarna av landet och i de större städerna. Men i de södra delarna finns det inga spår av majoritetsvälde, utan partierna får genom samarbete som regel in ledamöter i kommunalnämnden och drätselkammaren i enlighet med vad de proportionellt är berättigade till. Det är också en fördel, att de nya först får visa sin vilja och förmåga och inte väljs in i styrelsen omedelbart efter valet. Det händer ofta att en nyvald inte visar sig vara den person man räknat med, när han skall göra sig gällande i en församling.

Det har också framhållits som motivering för en ändring, att i riksdagen och regeringen återspeglas genast resultatet av ett politiskt val. Men i riksdagen har vi dock första kammaren som håller balansen, om förskjutningarna blir så överraskande som de någon gång kan bli i en kommun. Men i sådana fall är det, menar vi, bara förmånligt för kommunens arbete, om stämningen får lugna ned sig under ett år.

I den reservation, som fru Sjöstrand talade för, vill man att valbarhetshindret när det gäller val till fullmäktige skulle avse alla som har tjänst i kommunen och inte bara den ledande tjänstemannen. Det skulle väl ändå vara att gå baklänges, om vi sträckte oss så långt som fru Sjöstrand här vill. Det

Ang. förslag till kommunallag.

är ju inte många år sedan riksdagen gjorde en sådan ändring av sjukvårdslagen att även de vid sjukhusen anställda får tillhöra vederbörande direktion.

Herr Nilsson i Göingegården, som talade för samma reservation, var också inne på den frågan att det kan bli svårt att avgöra vem som är ledande tjänsteman inom kommunen och som alltså skall vara jävig vid val av fullmäktige. Det har helt naturligt varit mycket diskussion om detta, men därvid har från rättsexperternas sida — och även herr Herlitz var i utskottet inne på den linjen — framhållits, att praxis får bli det avgörande. Vår kommunallag grundar sig ju sedan gammalt i stor utsträckning på rättspraxis. När det har uppstått en tvist och denna har överklagats, så har man fått ett prejudikat. Det är en stor fond av sådana prejudikat som vi går miste om, när vi på detta sätt reviderar kommunallagen. Å andra sidan kommer det ju att skapas nya prejudikat genom de besvär som kommer att anföras. I regel möter det emellertid inte några svårigheter att avgöra vem som är den ledande tjänstemannen inom en kommun. Där det finns en kommunalkamrer eller en kommunalborgmästare, är han givetvis den ledande tjänstemannen och skall alltså inte få tillhöra fullmäktige. Men naturligtvis kan det finnas fall, där det är tveksamt, om den ledande kommunalmannen skall räknas såsom förtroendevald eller anställd. Jag tänker t. ex. på det fallet att en förtroendevald kommunalman på äldre dar blir i viss mån anställd i kommunens tjänst såsom kommunalkamrer eller liknande. Men såsom utredningskommitténs ordförande här framhållit, går det ju att i reglemente och instruktion ange hur det skall förfaras i sådana fall.

Vad reservanternas i övrigt anfört behöver knappast föranleda något genmäle från min sida, men jag skall kanske säga några ord om kommunal-

besvärsnämnden som ju är en ny sak i kommunallagen. Man är inte riktigt nöjd med att det skall stå kommunerna fritt att besluta, huruvida de vill ha en besvärsnämnd eller icke! Jag vill framhålla att det inte alls skulle ha gått att få någon enighet om förslaget om en besvärsnämnd, därest det obligatoriskt skulle åläggas kommunerna att inrätta en sådan nämnd. Nu får de kommuner, som så vill, inrätta en sådan nämnd — detta kan de emellertid knappast få annat än i de största landskommunerna och i de större städerna — och sedan får vi se hur det hela utvecklar sig. Riksdagen har ju tidigare varit mycket avogt inställd till tanken på besvärsnämnder inom kommunerna för de kommunalt anställda, och jag tror att det är lyckligast att det inte nu ställts något yrkande om obligatoriska besvärsnämnder, ty då hade det nog gått som tidigare, d. v. s. riksdagen hade avvisat förslaget.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dess helhet.

Herr EKDAHL (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Pettersson i Norregård anförde i sitt första anförande några siffror, som både herr Spångberg och jag tyvärr glömde att granska litet närmare, när vi tidigare hade ordet.

Det låter mycket imponerande att, såsom herr Pettersson i Norregård påpekade, endast 4 av 367 tillfrågade kommuner har tillstyrkt suppleantinstitutionen. Herr Pettersson i Norregård underlät emellertid att redovisa, att det bara är 30 kommuner som över huvud taget yttrat sig om detta problem. Av dem, som intresserat sig för denna fråga, har alltså 26 mot 4 ställt sig avvisande till suppleantinstitutionen, och även detta låter ju rätt mycket. Men vi har inte fått veta — och det är detta som gör att jag vidhåller min uppfattning att vi inte har fått klart besked om vad kommunerna önskar — hur rösterna fördelat sig på de

Ang. förslag till kommunallag.

fullmäktigsammanträden, där man tagit ställning till frågan om en suppleantinstitution. Det kan mycket väl hända att det i vissa fall varit bara någon rösts majoritet för ett avstyrkande.

Vidare noterar jag med tacksamhet att herr Pettersson i Norregård backar litet grand i fråga om sitt misstroende-votum mot fullmäktigledamöterna. Han försökte nu värja sig mot beskyllningen för att ha fällt komprometterande omdömen om våra fullmäktige och stadsfullmäktigledamöter genom att säga, att han inte menade ledamöter sådana de nu är, utan sådana de kan bli, om det införes en suppleantinstitution. Detta argument är, herr Pettersson, av ungefär samma genomslagskraft som talet om den där stygga arbetsgivaren, som kanske inte skulle vilja ge permission till en anställd, när denne skulle gå på fullmäktigsammanträde.

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! Jag kan i det väsentliga instämma i de synpunkter som här framförts av herr Fast rörande betydelsen av den lagstiftning, som i dag skall verkställas och som vi ute i kommunerna har all anledning att hälsa med tillfredsställelse. Jag understryker de synpunkter som herr Fast framfört när det gäller kommunalborgmästarinstitutionens avskaffande. I min hemstad Trollhättan har vi sedan 1938 haft en kommunalborgmästartjänst, men stadsfullmäktige har tillstyrkt utan omröstning att icke göra något uttalande om denna tjänst. Jag anser den bör avskaffas och att det skapas en ny ordning.

När det gäller tidpunkten för val av kommunalstyrelse sammanfaller utskottets yrkande även i den frågan med den ståndpunkt vi har intagit. I fråga om delegationsrätten tror jag också det är lämpligt att kunna ha möjlighet att fördela en del av de uppdrag, som många gånger kan tynga ett drätsel-

kammarsammanträde. Det är bra att kunna delegera bestämmanderätten på någon eller några inom denna kommunala styrelse.

Då det sedan gäller ersättning av den nuvarande kommunalborgmästarinstitutionen så har vi redan praktiserat en linje, som jag tycker är värdefull. Vi har ordnat med en fast lön till drätselkammarens ordförande. Denne har nu att samordna de olika synpunkter, som framföres från chefs-tjänstemännen. Man har i detta syfte ordnat med gemensamma sammanträden, där man diskuterar de större frågorna. Drätselkamarordföranden blir alltså här en länk, som förenar de olika intressena och fyller en ganska stor uppgift. Jag vill här understryka nödvändigheten av den ordning, som varit omstridd på sina håll och som består i att man lämnar en sådan ersättning åt drätselkammarens ordförande eller ordföranden i den kommunala styrelsen, att han har möjlighet att helt ägna sig åt sin uppgift. Det är nämligen sant vad man anfört i argumenten beträffande suppleanterna att det många gånger är svårt för en människa, som har en anställning, att få erforderlig tjänstledighet för att klara ett betungande uppdrag. Jag finner att man i den kungl. propositionen nr 210, s. 122, redan är inne på den linjen, att man som en motsvarighet till borgarrådsinstitutionen skall ha möjlighet att ge avlöning till en kommunal förtroendeman och kunna fastställa den för en tidpunkt av fyra år. Jag tror att detta är nödvändigt om lekmannainflytandet skall kunna göra sig gällande i den kommunala förvaltningen.

Den väsentliga anledningen till att jag har tagit till orda är närmast en paragraf i föreliggande förslag, där jag icke helt kan dela utskottets uppfattning. Frågan om lagstadgad rätt för stadsfullmäktiges ordförande att närvara vid den kommunala styrelsens sammanträden har ju varit föremål för

Ang. förslag till kommunallag.

omprövning. Några motionärer har yrkat på att det skall göras ett tillägg till 36 § av följande lydelse: »Vad ovan sagts om suppleants rätt att närvara vid styrelsens sammanträden och om underrättelse om tid för sammanträde må även gälla för fullmäktiges ordförande eller vice ordförande, då denne fungerar som ordförande.» Med anledning av detta säger utskottet på s. 67: »Utskottet har ej kunnat finna att det föreligger något behov av en lagbestämmelse för det angivna ändamålet. Det synes böra vara en intern kommunal angelägenhet att bestämma i en dylik fråga.»

I detta utskottets uttalande kan jag instämma, men jag vill gärna överflytta det till att gälla 24 §, där utskottets förslag innebär bestämmelser rörande protokollföringen. Jag skulle där vilja ändra den sista meningen, där det står: »Har omröstning skett öppet, skall i protokollet angivas, huru envar röstat.» Jag anser för min personliga del att detta bör vara en intern angelägenhet. Jag medger att det kan vara intressant och många gånger nyttigt att kunna fastslå hur var och en röstat vid det och det tillfället. Inte minst när det gäller de politiska debatterna och inför kommunalvalen kan det vara gagneligt att ha en sådan sak fastslagen. Jag tror dock inte att denna sak är så betydelsefull att den motiverar den merbelastning som den åsamkar våra sekreterare. Jag utgår nämligen från att man här icke enbart avser stadsfullmäktige och kommunalfullmäktige. Det står nämligen på s. 67 i konstitutionsutskottets utlåtande: »De föreslagna bestämmelserna avses bli tillämpliga också på kommunens styrelse och övriga nämnders protokoll.» Om vi till exempel har sjuttio eller åttio ärenden i en drätselkammare i en medelstor stad, då är det klart, att det kan bli fråga om åtskilliga voteringar. Jag vet inte om det är nödvändigt att belasta protokollet och skicka med en förteck-

ning över huru vederbörande röstat i det och det fallet.

Det är ju klart att man i utskottet haft möjlighet att dryfta denna fråga mera ingående än jag haft tillfälle att göra. Jag anser emellertid för min personliga del att man med förtroende borde kunna överlämna åt den kommunal församlingen att själv besluta huruvida en omröstning skall återges i protokollet. Det är klart att vi här i riksdagen har möjlighet att efter omröstningen ta del av hur var och en har röstat. Detta kan vi göra inne på kansliet. I det tryckta protokollet kan vi emellertid ytterst sällan läsa hur vederbörande riksdagsman röstat i den eller den frågan. Detta anges först efter ett särskilt yrkande. Jag undrar om man inte även i detta fall borde kunna överlåta åt de kommunala församlingarna att bestämma härom.

Det är enbart denna lilla ändring jag skulle vilja göra. I övrigt instämmer jag med vad utskottet föreslagit. På detta stadium av debatten vill jag framställa det yrkandet, att den sista meningen i 24 § på s. 78 skall strykas. Denna mening lyder: »Har omröstning skett öppet, skall i protokollet angivas, huru envar röstat.»

Herr PETERSSON i Norregård (bf) kort genmäle: Herr talman! Herr Lundqvist har föreslagit att en mening i 24 § skall utgå. Den har tillkommit därför att en motsvarande bestämmelse finns i den nya landstingslagen som kommitterade föreslagit — det hindrar inte att bestämmelsen kan tagas bort där — och vi har velat ha överensstämmelse mellan lagarna. Utskottet har funnit att motsvarande förslag i landstingslagen är välmotiverat, och därför har vi föreslagit samma formulering.

En brist som har diskuterats rätt uttömmande i utskottet är att man inte kunnat se efter i handlingarna hur ledamöterna av ett landsting har röstat i en viss fråga, och vi tycker att

Ang. förslag till kommunallag.

det skulle ha en viss betydelse för framtiden om man ur de kommunala protokollen kunde utläsa vilken ställning de olika ledamöterna intagit till en viss fråga. Jag tycker det kan vara värt besväret — det kommer naturligtvis att bli något besvär — att få veta hur fullmäktigledamöterna ställt sig till en viss fråga. Öppen omröstning förekommer ju inte så ofta i kommunala organ att besväret skulle bli särskilt stort, och är ledamöterna i någon nämnd så stridbara att de ständigt begär omröstning, får de också åsamka sig det besvär detta kan innebära.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga ett par ord om besvärsinstitutet.

Det är alldeles riktigt som herr Fast sade, att utskottet här har gått längre än riksdagen gjort vid tidigare tillfällen då den motsatt sig införande av ett sådant besvärsinstitut. Jag tror att rätt mycket har vunnits därmed. Det besvärsinstitut som finns i Stockholm har fått korrigera beslut från underordnade organ. Det visar att ett besvärsinstitut innebär en viss garanti för att synpunkter tillgodoses som ofta företrots av tjänstemännen.

Jag är fullt överens med herr Nihlfors när han säger att man skall undvika centralisering, men man kan inte komma ifrån det förhållandet, att betydande tjänstemannagrupper, t. ex. läroverkslärare, anser att tjänstetillsättningar skall ske hos Kungl. Maj:t. Antingen man anser att de har rätt eller inte innebär deras ståndpunktstagande en viss, och ofta naturlig kritik mot de kommunala organen. Man kan inte generellt deklarerat såsom herr Nihlfors gör, att man inte vill ha någon centralisering, när denna stora kår vill att regeringen skall ha utnämningsrätten.

Jag anser att utskottet här har kommit med ett ur vissa synpunkter positivt förslag, som kan innebära ett stärke

kande av den kommunala självstyrelsen. Men skulle det visa sig att detta besvärsinstitut är otillräckligt för att tillgodose synpunkter som tjänstemännen håller på för att det skall bli objektivitet i tillsättningarna, får man väl ta frågan under omprövning.

Detta behöver inte innebära någon kritik mot ett visst parti — regeringen har ju samma partipolitiska sammansättning som majoriteten av kommunerna — men det har ju funnits fall då ett besvärsinstitut haft en annan åsikt än övriga kommunala organ som tidigare haft avgöranderätten, och det visar att förhållandet inte är helt tillfredsställande.

Jag anser att det finns mycket som talar för herr Ekdahls förslag om suppleanter, men med hänsyn till att man bör hålla på den kommunala självbestämmanderätten och då kommunerna gått emot förslaget kan jag i nuvarande läge tyvärr inte acceptera det. Jag tror att ett suppleantinstitut i vissa situationer kan stärka de kommunala organens beslutanderätt, motsvarande vad fallet skulle vara om vi hade suppleanter i riksdagen som fallet är i en del andra riksdagar.

Vidare yttrades ej. Utskottets förslag till lydelse av 1 § godkändes.

2—4 §§.

Godkändes.

5 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1 av herrar Englund och Hammar.

Herr PETERSSON i Norregård (bf): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av

Ang. förslag till kommunallag.

herrar Englund och Hammar avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 5 § i konstitutionsutskottets föreliggande förslag till kommunallag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herrar Englund och Hammar avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

6—7 §§.

Godkändes.

8 § föredrogs. Därvid yttrade:

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen nr 2.

Herr PETERSSON i Norregård (bf): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervä-

gande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 8 § i konstitutionsutskottets föreliggande förslag till kommunallag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hammar begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 75 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

9—23 §§.

Godkändes.

24 § föredrogs; och anförde därvid:

Herr LUNDQVIST (s): Herr talman! Jag yrkar bifall till den ändring, som jag under överläggningen föreslagit beträffande förevarande paragraf.

Herr PETERSSON i Norregård (bf): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels

ock på godkännande av paragrafen i den lydelse herr Lundqvist under överläggningen föreslagit; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 24 § i konstitutionsutskottets föreliggande förslag till kommunallag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som under överläggningen föreslagits av herr Lundqvist.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

25—31 §§.
Godkändes.

32 § föredrogs. Därvid yttrade:

Herr NILSSON i Göingegården (h):
Herr talman! Jag ber få yrka bifall till reservationen nr 3 av herr Herlitz m. fl.

Herr PETERSSON i Norregård (bf):
Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i

Ang. förslag till kommunallag.

den lydelse, som föreslagits i den av herr Herlitz m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göingegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 32 § i konstitutionsutskottets föreliggande förslag till kommunallag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Herlitz m. fl. avgivna med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

Återstående delar av utskottets förslag till kommunallag.
Godkändes.

De i utskottets hemställan under 2)—5) upptagna lagförslagen.
Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.
Förklarades besvarad genom utskottets beslut i fråga om nu behandlade lagförslag.

Punkten B mom. a)—c).
Vad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning av *mom. d)* anförde:

Ang. uppskov med behandlingen av vissa motioner.

Herr HAMMAR (fp): Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herrar Spångberg och Hammar avgivna med nr 7 betecknade reservationen.

Herr PETTERSSON i Norregård (bf): Herr talman! Jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i mom. d) dels ock på bifall till den av herrar Spångberg och Hammar avgivna, med 7) betecknade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hammar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i punkten B. mom. d) i utskottets utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Spångberg och Hammar avgivna, med 7) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets ifrågasvarande hemställan.

Mom. e) — g).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Ang. uppskov med behandlingen av vissa motioner.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 23, angående uppskov med behandlingen av vissa motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! I januari i år väckte några riksdagskamrater och jag en motion om snabbutredning av organisationen av riksdagsarbetet, bland annat i syfte att söka undvika höstriksdagar. Det kan ju synas som en ironisk gest att just den motionen blev uppskjuten till höstriksdagen, men jag förstår att motivet varit att man förutsåg att man skulle behöva en höstriksdag, att det då skulle bli en ganska liten arbetsbelastning och att man då i lugn och ro skulle kunna diskutera och förbereda denna fråga.

Nu föreligger i dag ett memorial från konstitutionsutskottet, där man yrkar på att behandlingen av frågan skall ytterligare uppskjutas till nästa års riksdag. Vid ett ytligt betraktande skulle man kunna tro, att det ärevärdiga konstitutionsutskottet har blivit så sydlandskt av sig, att det ersatt det gamla hederliga ordspråket: »Uppskjut inte till morgondagen, vad du kan göra i dag», med det spanska »mañana», — i morgon.

Emellertid ligger det inte så illa till. Regeringen har sagt ifrån att den önskar reformera på detta område, och det finns mycket som tyder på att det nu inte bara är fråga om fromma önsningar, utan att man vidtagit åtgärder för att undvika den kraftiga försening av avlämnandet av propositioner, som vi kunde erfarä inte minst vid detta års vårsession. Jag är mycket villig att instämma i all den kritik, som har riktats mot detta försenade propositionsavlämnande, och det kan ligga något

Ang. uppskov med behandlingen av vissa motioner.

i den synpunkten att hur väl riksdagsarbetet än hade varit organiserat, hade man inte kunnat undvika den forcing som ägde rum i slutet på denna vårriksdag.

Men samtidigt som jag säger detta vill jag framhålla med kraft, att det räcker inte med denna åtgärd. Riksdagen måste också själv vidtaga åtgärder för att få till stånd en bättre organisation av arbetet.

Nu har det meddelats mig — det framgår inte av memorialet — att man redan inom konstitutionsutskottet har tillsatt en delegation som skall behandla denna fråga, gå igenom ärendet och förbereda det. Det skulle alltså inte bli så, att när vi kommer till slutet av nästa vårriksdag, vi då skulle få ta ställning till huruvida vi skulle göra en sådan snabbutredning, utan man kan i stället förutsätta, att man inom konstitutionsutskottet redan nu har påbörjat den undersökning om en lämpligare organisation av riksdagsarbetet, som motionen går ut på.

Jag tänker inte ta upp någon ingående sakdebatt i frågan. Mitt syfte är att önska denna delegation och utskottet lycka till i sitt arbete.

Vad jag emellertid skulle vilja framhålla är det som också har framhållits i vår motion, att det är angeläget att konstitutionsutskottet tillkallar utomstående experter, som är vana vid organisationsarbete. Det är en allmän erfarenhet som man gör när det gäller organisationsarbete, att det då och då behöver komma en utomstående expert, som har en oförvillad blick och som kan ta itu med frågorna och bryta igenom den slentrianbarriär, som ofta uppstår i en gammal institution.

Jag hoppas nu att konstitutionsutskottet kommer att på det sättet verkligen gå igenom arbetssättet i utskottet, i utskottens kansli och i kamrarna, granska talmanskonferensens sätt att fylla sina uppgifter och även ta upp den fråga som väcks i motionen,

om det inte till äventyrs skulle behövas en verkställande ledamot i talmanskonferensen, som kunde samordna och planlägga arbetet.

Alla de saker som jag nämnt — och det finns flera andra åtgärder, som man skulle kunna rekommendera — ligger innanför de nuvarande grundlagsbestämmelsernas ram. Men jag anser det vara viktigt att man får fram denna snabbutredning i så god tid, att man kan konstatera, huruvida det räcker med dessa partiella reformer eller om man blir tvungen att göra en mera genomgripande omorganisation, som skulle kräva grundlagsändringar. I så fall är det viktigt att man blir klar med den saken i tid och kan tillsätta en utredning, som kan komma fram med förslag senast till 1956 års riksdag, så att det inte blir ett ytterligare uppskov i denna viktiga angelägenhet.

Herr talman! Jag har inget yrkande i övrigt.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALLEN (s): Herr talman! Jag tycker att den ärade motionären egentligen bör känna en viss tillfredsställelse över att vi med kammarens medgivande överför detta ärende till nästa års riksdag, ty om vi skulle ha behandlat det nu är det mycket osäkert, vilket öde motionen kunnat röna. Dess reella innehåll sammanhänger nämligen med så många andra spörsmål, till vilka vi i dag inte kan ta ståndpunkt.

Jag menar därför att motionärens yrkande, som kan vara av värde att penetrera, kan komma i bättre belysning och i en bättre situation, då vi under nästa år sett hur den ändrade ordningen angående propositionsavlämnandet, som ställts i utsikt, kommer att verka.

Ty hur denna nya ordning i Kungl. Maj:ts kansli kommer att te sig, kan vara av betydelse för vissa av de frågor, som berör spörsmålet om riksdagsarbetets rationella ordnande.

Ang. översyn av sexualundervisningen.

Att vi då skall ta upp denna fråga liksom en hel del andra spörsmål i sitt sammanhang är uppenbart.

Det är mycket riktigt så, som motionären sade, att vi inom utskottet har tillsatt en delegation för att följa dessa ärenden och behandla inte bara motionärens yrkande utan också den sak som den andre motionären, landshövling Olsson, upptagit, nämligen frågan om sessionstiden samt den roll talmanskonferensen bör kunna spela när det gäller rationalisering av arbetet. Därmed menar jag att det är riktigt att detta ärende överflyttas till nästa års riksdag.

Hans excellens herr statsministern ERLANDER: Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att polemisera vare sig mot konstitutionsutskottets ordförande eller herr Gustafson i Göteborg. Jag vill bara med ett par ord kommentera de rader i memorialet, som behandlar vad utskottet kallar den betydelsefulla omläggningen av tiderna för propositioners framläggande för riksdagen. Det är alldeles riktigt att regeringens konsulter i våras tog upp frågan om förseningen av propositionerna och förordade en omläggning av arbetet för att förhindra ett uppreparande av det som hände under förra riksdagen och vad som hänt många riksdagar förut. Vi har redan i somras gjort upp en arbetsplan som är avsedd att följas. Det nya i denna arbetsplan är, att vi inför en frivillig begränsning av propositionstiden, så att vi skall försöka att inte annat än undantagsvis lämna budgetpropositioner efter den 10 mars och att inte lämna lagpropositioner senare än den 1 april. Men naturligtvis måste vi reservera oss för de undantag, som med all säkerhet kommer att inträffa. Jag vill till kammarens protokoll ha understrukit att detta är ett försök, som göres i syfte att åstadkomma ett snabbare och jag vill också hoppas jämnare propositionsavlämnande än vad

som varit fallet tidigare. Regeringen kan emellertid icke lämna någon garanti för att dessa nya riktlinjer skall kunna slå igenom och ge full effekt under första riksdagen de prövas. Det var närmast för att påpeka detta som jag begärde ordet.

Propositionsarbetet är en allvarlig historia. Det som skall upp till 1954 års riksdag började man planera i maj månad i år. Det är inte så lätt att under hösten åstadkomma så stora förändringar i de planer de olika departementen redan har gjort upp. Omläggningen, som regeringen kommer att sätta in all sin kraft på att driva igenom, kommer med all sannolikhet att ge vissa resultat redan under nästa riksdag. Men man kan inte räkna med att omläggningen skall få sin verkliga betydelse förrän detta system fått tillämpas under mer än en riksdag. Det är emellertid, som sagt, min förhoppning att det skall bli en förbättring till nästa års riksdag och att förhållandena skall bli än hyggligare när de nya riktlinjerna har prövats och tillämpats under längre tid än vad som nu står till vårt förfogande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Ang. översyn av sexualundervisningen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 182, i anledning av väckt motion angående översyn av sexualundervisningen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Fru ERIKSSON i Stockholm (s): Herr talman! Som den avvisade ensamma motionären har man inga större utsikter att väcka något ytterligare intresse för motionen än det mycket ringa intresse, som utskottet spillt på den. När jag skrev motionen vägledades jag av egna erfarenheter genom de kontakter jag har med ungdomar. Jag påstod att man även

i de största städerna i vårt land kan passera fyra års folkskola, fyra års realskola och fyra års gymnasium utan att ha haft en enda timmes sexualundervisning, trots att vi har förordningar som säger, att det skall finnas sexualundervisning i alla dessa tre skolformer. Mitt påstående har senare bestyrkts genom intervjuer, som en del tidningar under året gjort med ungdomar. Vid en intervju med gymnasister visade det sig, att det flesta inte haft någon sexualundervisning och att någon haft högst två timmars sexualundervisning under sin skoltid, och då hade man fått den i sista ringen. I sista ringen är eleverna 18, 19, 20 och 21 år gamla. Det är, om man får tro Kinsey, den tid då de har den största sexuella potensen, och det är något sent att då ha två timmars undervisning, om man menar att den skall få någon betydelse för individen. Man har gjort en annan rundfråga, och enligt denna hade endast 11 av 100 elever fått sin första sexualundervisning i skolan och mycket få i hemmet, man hade i allmänhet fått lita till s. k. självstudier. Vid en intervju i radio påstod alla de intervjuade ungdomarna, att de inte hade fått någon sexualundervisning i skolan.

Jag har nog intrycket att utskottet alltför lätt låtit sig avvärjas av skolöverstyrelsens försäkringar och att skolöverstyrelsen alltför lätt låtit sig övertygas av de dimmiga och i allmänna ordalag uttryckta påståendena att skolorna har sexualundervisning. Jag är övertygad om att eleverna inte har märkt någonting av ett ökat intresse för sexualundervisningen efter de påstötningar som gjorts, utan att de får fortsätta att samla sitt vetande från samma grumliga källor som herrar och damer riksdagsledamöter anlitat.

Utskottet pekar på den i reciten lämnade redogörelsen för läroverkens sexualundervisning, där det sägs att den är tillfredsställande. Jag förstår

Ang. översyn av sexualundervisningen.

inte vad det är i redogörelsen, som gör utskottet så lugnt. Man hänvisar ju endast till ett cirkulär till läroverken från skolöverstyrelsen 1950 om vissa ändringar i instruktionen om sexualundervisning. Såvitt jag kan se finns det inga garantier för att dessa anvisningar verkligen har följts eller att de utgjort en förbättring av instruktionen.

Vid folkskoleseminarierna hade åtminstone 1950 hälften av de där samma år intagna studenterna inte haft någon som helst undervisning i sexualfrågor. Det tyder inte på att den undervisning som påbjudits från skolöverstyrelsen har varit så särskilt märkvärdig eller gjort så stor nytta. Jag förvånar mig därför över att man i utskottsutlåtandet till och med vågat tala om att åtgärderna givit tillfredsställande resultat. Hur har man kunnat kontrollera det? Man har inga andra upplysningar därvidlag än skolöverstyrelsens rapport, och den säger just ingenting.

Beträffande folkskolorna återoppar skolöverstyrelsen en enkät, som företogs i november 1950. Denna kom inte helt spontant från skolöverstyrelsen utan hade sin lilla förhistoria i en artikel i seminaristernas tidning, där man med stöd av en undersökning av doktor Wintzell klagade över den urygla sexualundervisningen vid seminarierna — där den över huvud taget fanns! Nämnda undersökning och tidningsartikel satte tydligen skolöverstyrelsen på spåret och gjorde att man där uppmärksammade missförhållanden, som man dittills inte märkt — eller brytt sig om, jag vet inte vilket. Det sändes då ut en rundfråga till folkskolorna genom 57 folkskoleinspektörer. Den besvarades naturligtvis med varierande entusiasm, och frågan har också bedömts mycket olika vid olika skolor. Det är därför svårt att få någon riktig statistik över hur mycket sexualundervisning man haft vid folkskolorna och hur grundlig den varit

Ang. översyn av sexualundervisningen.

samt vilka resultat som nåtts. Jag vill emellertid göra några axplock ur den rapport som lämnats in.

En inspektör i Uppland har fått svar från 64 distrikt. Där sägs att undervisningen bedrivits »i stort sett enligt handledningen» — alltså enligt vad förståndigt folk hade kompromissat sig till — i 19 fall. Det är fortfarande ytterst sällan, nästan aldrig, man helt följer handledningen, men i stort sett hade alltså undervisningen i 19 fall bedrivits enligt handledningen. I 25 fall hade man haft sexualundervisning i samband med andra ämnen, i 10 fall utan närmare precisering och i 10 fall hade man inte haft någon sexualundervisning alls.

I en rapport från 26 överlärare i Blekinge framgick, att endast 4 distrikt undervisade efter handledningen, 12 i huvudsak efter handledningen och 10 hade inte haft någon undervisning alls. Blekingeinspektören har en kommentar till rapporten, som säkerligen är typisk för flera områden. Den låter ungefär så här: »Orden 'i huvudsaklig överensstämmelse' torde innebära, att man helt går förbi eller tar med mycket lätt hand på de avsnitt, som man finner besvärliga. Sammanfattningsvis kan alltså sägas, att sexualundervisning i full överensstämmelse med skolöverstyrelsens handledning bedrivs i mycket ringa utsträckning. I ett stort antal läraravdelningar förekommer ingen eller endast mycket ytlig sexualundervisning.»

I ett område mycket nära Stockholm har i 17 fall av 44 ingen sexualundervisning meddelats. I vissa delar av landet har man mött starkt motstånd från föräldrahåll, särskilt på västkusten — men i utskottsutlåtandet säges att motståndet har minskat — där man har ansett att okunnigheten är det bästa skyddet för moralen. Denna uppfattning har vi i riksdagen inte velat godkänna, och vi har därför beslutat att sexualundervisning skall meddelas. Det

är då mycket egendomligt, att man i så fall bryr sig om att följa vårt beslut.

Felet ligger naturligtvis till stor del i lärarutbildningen. Vid seminarierna är dock undervisningen obligatorisk — trots detta har inte någon undervisning förekommit alls på vissa håll och en mycket bristfällig undervisning bjudits på andra håll. Om nu ämnet är så svårt att undervisa i, är det märkvärdigt att man inte lagt sig vinn om att särskilt trimma lärarna för detta. Undervisningen har varit mycket slumpartad. En hel del undervisningsmoment, som man tycker borde vara naturliga att meddela undervisning i, har helt förbigåtts vid seminarierna. Ibland har man undervisat i några detaljer, som inte har så stort allmänt intresse, samtidigt som man helt har gått förbi mycket viktiga ting i sexualundervisningen.

Det är troligt att inte heller övnings-skolorna vid seminarierna har haft den föreskrivna sexualundervisningen. En seminarierector svarade på enkäten, att man inte får vara för grundlig i sin undervisning, ty man måste skilja på lärarutbildning och barnmorskeutbildning. Han ville väl vara kvick, och det är ofta så man försöker komma ifrån denna fråga. Man ägnar den inte det allvarliga intresse, som den är värd.

När man i diskussionen om sexualundervisningen i skolorna enade sig om en kompromiss, en handledning, så trodde man att frågan därmed var i hamn. Det är en vanlig tro, att i och med att vi har fattat ett beslut, är detta detsamma som att frågan är genomförd.

Jag tror inte mycket på de uppmaningar som skolöverstyrelsen sänt ut, men utskottet kan ju ha fått ytterligare underhandsupplysningar. När det talas om åtgärder som skolöverstyrelsen planerar för framtiden, hoppas jag att det är mera handgripliga och påtagliga saker än cirkulär med försiktiga upp-

maningar att följa förordningarna. Jag delar alltså inte utskottets mening att frågan om sexualundervisningen har utvecklats, eller att vi har kommit längre i det fallet än för några år sedan. Jag tycker vi har stått på samma ställe länge. De pådrivande krafter som drev fram frågan till beslut är inte längre så framträdande, och man har underlåtit att skapa det nödiga intresset för frågans fortsatta utveckling genom en grundläggande undervisning vid seminarierna.

I kampen mot könssjukdomarna har man från medicinalstyrelsens expertis förordnat användande av radio, gramfon och film som hjälpmedel i undervisningen. Det bör stå till buds även för den mera grundläggande undervisningen i sexualkunskap. Jag är också övertygad om att man skulle kunna utnyttja många flera lärarkrafter än man nu gör, t. ex. gymnastiklärarna. Många tror att de är militärer, som inte är särskilt lämpliga. Men man känner då inte till den moderna undervisningen där. Där finns mycket att bygga på i deras lärarutbildning, som man skulle kunna använda sig av just för undervisningen i hygien och sexuella frågor. Det är naturligtvis av stor vikt att man också har en förankring för sexualvetenskap vid universiteten, men jag vet att det inte går att få förståelse för den saken nu. Jag tror att det är större utsikter för en fostran till sedlig moral, en ungdomen får en vetenskapligt inriktad kunskap om sexuallivet genom en lärare än genom sensationsavslöjanden i tidningarna om mer eller mindre berömda storheters sexualliv.

Till sist en liten reflexion. Jag undrar om jag inte, ifall jag i stället för att skriva en motion hade interPELLERAT ecklesiastikministern och ställt mig i angreppsställning till honom, kunnat få större anklag bland en del kammarledamöter åtminstone inom ett visst parti än nu, när jag nu i motionen

Ang. översyn av sexualundervisningen.

siktat längre och vänder mig mot en stor grupp, som heter skolöverstyrelsen, folkskollärare, seminarielärare m. fl. Nu blir det väldigt tyst, då är man rädd att rikta anmärkningar och mån om att tro alla vittnesmål från dem det gäller.

Ja, jag är ledsen över att utskottet inte velat dra sitt strå till stacken för en förbättrad sexualundervisning i skolan. Nu kan sexualundervisningen gå och lägga sig ostörd en massa år framåt; den har sovit hittills utan att det märkts, och den har stora utsikter att kunna få sova i ro ganska lång tid framåt också.

Den föregående talaren, herr Gustafson i Göteborg, sade att han velat tränga genom en slentrianbarriär. Det är också vad jag ville att riksdagen i detta sammanhang skall försök göra, att riva ner slentrianbarriären kring sexualundervisningen.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf): Herr talman! Jag är inte ense med fru Eriksson i Stockholm om att utskottet behandlat denna fråga med ringa intresse. Tvärtom är det så, att vi i utskottet lagt ned mycket tid och mycket arbete på att noga penetrera denna fråga. Vi har visserligen inte använt de källor, om vilka fru Eriksson talade, utan har nöjt oss med skolöverstyrelsen. Vi har nämligen ansett att det varit säkrare så. Vi har då konstaterat, som här mycket riktigt står i utskottets betänkande, att sexualundervisningen i stort sett bedrivs på ett tillfredsställande sätt vid de allmänna läroverken och högre skolorna, under det att denna undervisning av naturliga skäl är av mera varierande art i folkskolorna. Vi har också kunnat konstatera, att såvitt angår seminarierna har den inte varit så som man skulle önska att den vore.

Det är naturligt att det finns brister i detta avseende — därom behöver det inte råda delade meningar — men vi

Ang. översyn av sexualundervisningen.

borde också kunna vara överens om att det inte är så lätt att åtminstone hastigt försöka åvägabringa några förbättringar på detta svåra område. Skolöverstyrelsens och vår uppfattning är överensstämmande därutinnan, att vi önskar att det skall bli en effektivisering och en förbättring av undervisningen med de krafter som står till buds och med de möjligheter som föreligger. Vi har ju också gått motionären så till vida till mötes, att vi understrukit skolöverstyrelsens anmaning till seminarierna om ett bättre resultat, men vi skall när vi diskuterar denna fråga inte glömma bort att detta är ett mycket ömtåligt undervisningsämne och att det ställer mycket stora krav på lärarna. Vi måste utgå ifrån att därvidlag krävs speciella förutsättningar, och vi kan inte i vårt avlånga land överallt få lärare, som är lämpade för uppgiften den dag som i dag är. Vi måste därför anse det som en framtidsfråga att kunna få fram den undervisning i detta ämne som man avser. Jag är emellertid för min del av den uppfattningen, att om en lärare är olämplig för denna uppgift är det bättre med ingen undervisning alls på området; jag tror att det är svårt att jäva det påståendet.

Likaså har jag nog den uppfattningen, att såvitt angår målsmännen får man väl i någon mån höra även deras invändningar, och det måste väl bli en tidsfråga att även där få bort motståndet. Det är ju, såsom fru Eriksson själv konstaterat och som vi också kunnat konstatera, på väg att gå så, och jag tror att vi för egen del kan vara nöjda med att skolöverstyrelsen fortlöpande söker förbättra undervisningen. Jag tror också att det kommer att gå bättre hädanefter än det hittills gjort av den anledningen, att de handledningar som numera finns tillgängliga för uppgiften inte har varit i bruk mer än ett eller två år. Motionären och vi är i varje fall ense om önskvärdheten av att un-

dervisningen skall ske på sådant sätt, att det länder till det resultat som man avser med densamma men det är också önskvärt att utvecklingen på detta område inte går fortare än att bakslag kan undvikas.

Med vad jag här anfört, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken OLSSON (s): Herr talman! Det är bara en liten detalj som jag vill understryka — jag kan inte finna att den är nämnd här — och det är läroböckernas roll i detta sammanhang. De nya läroböcker, som kommer ut efter hand, tar upp även detta ämne och behandlar det på dess naturliga plats, t. ex. i biologiläroböckerna. Efter hand som de gamla läroböckerna mönstras ut och vi får ämnet med i de nya kommer det in i sitt naturliga sammanhang, och då blir det inte lika lätt som tidigare att helt enkelt glömma bort eller hoppa över det.

Jag tror inte att vi kommer mycket längre än där vi är nu genom bestämmelser och förordningar, utan saken måste få mogna så småningom. Det område som vi direkt kan rå på är just läroböckerna och seminarierna. Sedan kommer det nog — hur ledsen jag än är för den saken — att dröja ganska länge, innan vi får det som vi vill ute i alla förgreningar av skolväsendet. Men jag vill understryka vad här sagts, att det är dock på väg, även om det går långsamt. Särskilt vill jag betona vad herr Johansson i Mysinge sade, att i detta ämne är det bättre med ingen undervisning alls än med en olämplig. Man kan inte ålägga en lärare att undervisa i sexualhygien, om han känner med sig att han är olämplig för det.

Herr BLIDFORS (s): Herr talman! Det är ingen tvekan om att fru Eriksson i Stockholm i sin motion tagit upp ett mycket viktigt problem. Motionen syftar ju i första hand till att effekti-

visera lärarutbildningen och kanske i andra hand till en översyn av sexualundervisningen i folkskolan i allmänhet.

Nu måste jag emellertid säga, sedan jag lyssnat till fru Eriksson här i dag och tagit del av hennes motion, att hon har tecknat en väl mörk och orättvis bild av läget. Hon har plockat ut vissa exempel. Jag förnekar inte dessa exemplars riktighet, men de är inte karakteristiska för läget i stort. Jag erinrar om en sådan detalj som fru Eriksson nämnde i sitt anförande, då hon hänvisade till undervisningen vid universiteten. Det är dock så, att vid universiteten förekommer en kurs, visserligen liten, i hygien för biologilärare, och däri ingår även vissa timmar sexualhygien. Jag beklagar att detta, enligt uppgift, inte också förekommer vid Stockholms högskola, men jag hoppas att saken skall rättas till.

Jag sade att fru Erikssons framställning blivit orättvist mörk. Det beror, tror jag, i viss mån på att det material hon lägger fram är en smula gammalt; jag bortser då från hänsyftningarna på tidningsreferat och vissa intervjuer. När jag säger att materialet i viss mån är gammalt, är jag medveten om att det bygger på folkskoleinspektörernas rapporter 1950 och vissa andra från 1952. Vi bör nämligen komma ihåg vad ordföranden i avdelningen sade för en stund sedan, att de utgivna handledningarna vid denna tidpunkt inte alls var gamla. De hade med andra ord inte hunnit verka ute bland lärarna i tillräcklig omfattning.

Så föreslår motionären en effektivisering av sexualundervisningen vid seminarierna och är därmed inne på ett verkligt allvarligt problem. Jag delar motionärens uppfattning, att skall vi få en rätsida på problemet, måste vi börja i seminarierna. Vi skall dock inte göra oss några överdrivna förhoppningar om att detta skall leda till ett hundra procentigt resultat. Hur effektiv ut-

Ang. översyn av sexualundervisningen.

bildningen än blir kommer vi i alla fall att få lärare, som inte är uppgiften vuxna.

Vid undersökningar, som gjorts av folkskoleinspektörerna och som fru Eriksson också här pekat på har det visat sig att många lärare inte vill undervisa i sexualhygien, därför att de känner sin utbildning otillräcklig. Av en annan undersökning, som fru Eriksson också berörde och som är gjord av dr Wintzell tillsammans med seminariernas elevkärer, framgick det att undervisningen vid seminarierna var åtskilligt bristfällig. Men detta har utskottet observerat och i sin skrivning hänsyftat på det meddelande från skolöverstyrelsen med begäran om en effektivisering av undervisningen, som gått ut till seminarierna. Utskottet har fäst så stort avseende vid att denna effektivisering sker, att det i en särskild mening har skrivit: »Utskottet förutsätter härjämte att överstyrelsens ovan omnämnda anmaning till seminarierna leder till åsyftat resultat.»

Det finns anledning, menar jag, att i dagens situation avvakta vad som kommer att ske. Det är för tidigt att fälla en dom över seminariernas undervisning, innan vi får se resultatet av cirkulärskrivelsen från skolöverstyrelsen. Jag delar fullt motionärens intresse för effektiviseringen av seminariernas undervisning i detta ämne, men jag tror att vi i dagens läge bör kunna nöja oss med vad utskottet har anfört i sin skrivning.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RIMMERFORS (fp): Herr talman! Kammaren torde utan tvivel vara överens med motionären om önskvärdheten av en sund, effektiv och vederhäftig sexualundervisning inom våra olika skolformer. Jag är övertygad om att den gamla tidens mörkläggning av frågan är på retur. Det är säkert ett sundhetstecken. Vi är glada över all

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

den goda och riktiga undervisning, som föräldrar kan känna sig pliktiga att ge. Denna väg är kanske, när allt kommer omkring, den bästa. Vi är också tack samma mot alla läkare som vill hjälpa oss.

Men jag är också ense med fru Eriks-son om att skolornas undervisning är av banbrytande och grundläggande karaktär. Jag tror att en god undervisning på detta område också är ett vaccin mot den ovederhäftiga sexualundervisning, om man nu skall använda ett så fint uttryck om den sexualpropaganda som kommer till uttryck i vissa pressorgan.

Motionären och utskottet skiljer sig väl egentligen blott i uppfattningen om hur fort vi skall gå fram. Alla är överens om att riksdagens beslut skall verkställas och alla önskar en god undervisning. Men det förefaller mig som om vi borde ge oss till tåls och se efter vart utvecklingen kan bära hän, när undervisningen fått fortgå några år och när vi fått bättre handledningar. Jag skulle därför vilja yrka bifall till utskottets förslag och instämma i de synpunkter, som kommer till uttryck i slutet av utskottets skrivning, nämligen att man inte i dagens läge bör verkställa en omprövning utan vänta och se vart utvecklingen leder. Jag är ense också med fröken Olsson om att det här säkerligen är fråga om tid. Jag tror inte att man i otid skall rycka i nysatta plantor för att se om de har slagit rot utan i stället låta utvecklingen mogna fram.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 8.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 183, i anledning av väckt motion om ökat utrymme för undervisning i barnavård inom olika skolformer;

nr 184, i anledning av väckta motioner om inrättande av en professur i näringslära; och

nr 185, i anledning av väckta motioner om främjande av vetenskaplig forskning och allmän folkupplysning genom upptagning av kulturhistoriska filmer.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 186, i anledning av väckta motioner om en översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt angående fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I: 220) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Ljungskile *m. fl.* (II: 310), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av de statsfinansiella resurserna under de närmaste åren och av kostnaderna för de aktuella socialpolitiska reformerna i syfte att ge riksdagen möjlighet att bedöma reformtaket med hänsyn till samhällets såväl ekonomiska som personella resurser och till önskvärheten av lägre direkta skatter.

Vidare hade i en inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* väckt motion (II: 304) hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hem-

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

ställa om en utredning rörande fördelningen av socialförsäkringens kostnader statsverket och övriga berörda parter emellan.

Utskottet hemställde,

a) att motionen II: 304 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

b) att motionerna I: 220 och II: 310 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sundelin, Axel Andersson, Svensson* i Ljungskile, *Nihlfors, Löfroth* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet i punkten a) bort hemställa att riksdagen måtte med bifall till motionen II: 304 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning rörande fördelningen av socialförsäkringens kostnader statsverket och övriga berörda parter emellan;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin, Bergh, Axel Andersson, Svensson* i Ljungskile, *Kyling, Nihlfors, Birke, Löfroth* och fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet i punkten b) bort hemställa att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 220 och II: 310 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av de statsfinansiella resurserna under de närmaste åren och av kostnaderna för de aktuella socialpolitiska reformerna i syfte att ge riksdagen möjlighet att bedöma reformtakten med hänsyn till samhällets såväl ekonomiska som personella resurser och till önskvärdheten av lägre direkta skatter.

Vad utskottet hemställt föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **AGER** (fp): Herr talman! Till statsutskottets utlåtande nr 186 är två reservationer fogade, därav en på grundval av herr Ståhls m. fl. motion, i vilken han begär att en utredning skall ske angående fördelningen av so-

cialförsäkringens kostnader emellan statsverket och övriga berörda parter. Riksdagen har ju tagit ställning till och behandlat flera av våra socialförsäkringar, såsom sjukförsäkringen och dess premiefördelning, men jag anser ändå att det skulle vara värdefullt att få en utredning i ett sammanhang om fördelningen av samtliga socialförsäkringar. Jag har inte något mera att tillägga om denna reservation, utan jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 1.

I den andra reservationen, som bygger på en motion av herr Svensson i Ljungskile m. fl. hemställs om en översyn av de statsfinansiella resurserna under de närmaste åren och av kostnaderna för de aktuella socialpolitiska reformerna i syfte att ge riksdagen möjlighet att bedöma reformtakten med hänsyn till samhällets såväl ekonomiska som personella resurser och till önskvärdheten av lägre direkta skatter. Jag kan inte dela utskottets uppfattning om denna motion. Jag anser att det skulle vara synnerligen värdefullt för riksdagen att få en prognos över det statsfinansiella läget för de närmaste åren, dels vad gäller fördelningen mellan de olika huvudtitlarna och dels en nationalbudget, där effekten av de olika skattetrycken skulle utvisa de olika statsinkomsterna. Det är givetvis en prognos som bygger på delvis osäkra antaganden, men den skulle ändå kunna ge ett underlag för ett praktiskt politiskt handlande.

På grundval av dessa prognoser skulle de av motionärerna framförda synpunkterna om en kostnadssammansättning rörande de aktuella socialpolitiska reformerna kunna göras, vilka vi väl alla önskar skall bli genomförda under de närmaste åren. Men vi vet ändå att det svenska samhällets och statens ekonomiska resurser är sådana, att vi med mycket stor sannolikhet inte kan genomföra detta reformprogram i

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

den takt som vi önskar. Genom en sammanställning av kostnaderna för dylika reformförslag skulle man kunna få en överblick över de olika socialreformernas angelägenhetsgrad och sålunda se i vilken ordning vi bör genomföra de olika reformerna. Vi anser alltså att en avvägning bör ske med hänsyn till våra ekonomiska resurser. Samtidigt vill vi framhålla önskemålet, att detta bör ske under hänsynstagande till att vi skall uppnå lägre direkta skatter.

Utskottet uttalar stor tveksamhet om en översyn, då en sådan skulle kunna innebära ett avstannande av det successiva reformarbetet. Jag kan inte dela den uppfattningen. Motionärerna har ju också tydligt påpekat att det gäller en översyn som bör ske synnerligen snabbt. Det gäller ju bara en prognos för de närmast kommande åren. De påpekar ju att det redan finns utredningar färdiga, det finns delförslag och det finns pågående utredningar, vilket i och för sig skulle göra det möjligt att få en sammanställning av det arbete, som det ligger närmast för riksdagen att gripa sig an med.

Jag tycker att det skulle vara synnerligen värdefullt att få en överblick över hela detta område, då vi skall ta ställning till de olika reformförslag som kommer att läggas fram under de närmaste åren.

Med de synpunkter, som jag här har framfört och med utgångspunkt från min absoluta uppfattning att utskottet haft en ovanligt negativ inställning till dessa motioner, yrkar jag bifall även till reservationen nr 2 av fröken Andersson m. fl.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Egentligen är det två ganska vitt skilda ämneskomplex som utskottet har sammanfattat i utlåtandet nr 106. Det ena tar sikte på en mera långsiktig planering och då också på en tidsuppdel-

ning av kostnaderna. Det andra gäller, som kammarens ledamöter ser, en fördelning av kostnaderna för olika socialförsäkringar på det allmänna och på de försäkrade. Å andra sidan ligger de ju till sin karaktär så pass nära varandra att det inte i och för sig kan vara onaturligt att sammankoppla dem så som här har skett.

När jag nu är motionär och står med avstyrkt motion från utskottsmajoritetens sida, är jag litet fundersam och tycker att situationen är en smula underlig, eftersom just socialdemokraterna, som annars brukar berömma sig av att planera både på kort och lång sikt, i detta fall, när det gäller en planering på detta viktiga område, anser att något behov av planering inte föreligger. Jag hör inte till dem som är dogmatiskt troende på planeringar i alla situationer, men på det område av riksdagens verksamhet som jag närmast sysslar med, försvaret, har vi mer och mer arbetat på att få så pass långsiktiga planeringar, att vi vet vad vi gör från det ena året till det andra. Socialvården representerar ju ett i det närmaste lika stort kapitel, delvis ännu större, och det förefaller därför som om planeringen för social verksamhet skulle kunna jämföras med den andra statliga verksamhet, som jag här har nämnt, och vara i minst samma behov därav.

Jag har här i kammaren vid flera tidigare tillfällen haft anledning att konkretisera de allmänna synpunkter som det här är fråga om. Man rör sig alltför lätt med allmänna talesätt, och det blir mera levande om man ger praktiska exempel.

Vad är det vi på socialvårdens område står inför, som är verkligt trängande och oundgängligt? Jo, enligt min mening är det bl. a. de i motionen redovisade stora och eftersatta vårdbehov som vi har inom sinnessjukvår-

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

den, inom vården av lättskötta sjuksjuka, inom vården av de kroniskt sjuka, inom vården av de alkoholsjuka o. s. v. Det är en hel rad trängande och ytterst kostnadskrävande uppgifter som skall lösas av stat, landsting och kommun. Man undrar verkligen om utskottets majoritet, när den nu avvisar en tanke på planering i detta avseende, verkligen är så övertygad om att dessa stora reformer kan genomföras utan några bekymmer på längre sikt, att man kan ta dagen som den kommer. Jag måste i så fall uttala min förvåning över detta, och jag kan inte finna att det som utskottsmajoriteten här har anfört, nämligen att man tidigare har sagt nej till olika delförslag, skulle vara något skäl till att man nu ställer sig avvisande till en mera långsiktig planering. Jag misstänker att vi alla i det här huset och människor långt ute i landet har den känslan, att den dagen närmar sig, när det blir svårare och svårare att skaffa fram erforderliga medel till de sociala reformer som är påkallade, och det kusliga är just att när man börjar närma sig detta läge har man — åtminstone jag — i långa stycken den känslan, att de kanske mest angelägna reformerna är de som inte är gjorda, att det är de som har blivit eftersläpande. Jag hänvisar till vad jag nyss sade om vården av sinnessjuka och av kroniker.

Jag kan därför inte förstå att här finns skäl för en avvisande hållning till planering.

Om jag sedan får säga ett ord om motionen nr 304, som jag närmast står för, tar ju denna sikte på fördelningen av kostnaderna mellan den enskilde och det allmänna. Där vill jag understryka en synpunkt som jag ofta har stött på i samtal med menige man, nämligen den, att om de skall känna någon trygghet för att det allmänna blir i stånd till att fullfölja en reformpolitik — låt

6 — *Andra kammarens protokoll 1953.*

vara att den kan skjutas kanske på längre sikt, därom skall jag inte här uttala mig — så skulle en sådan trygghetskänsla ökas om de hade det medvetandet, att här kommer kostnaderna att fördela sig på det och det sättet. Man är medveten om att man såsom hittills inte bara kan räkna med insatser ifrån det allmännas sida, att det allmänna icke kan ta ut av den enskilde allt vad som behövs för att stat, landsting och kommun skall kunna svara för kostnaderna, utan att här behövs även finansiering på andra vägar. Men om man räknar med att detta är en oundgänglig princip för att få trygghet för ett fortsatt reformarbete, då är det också nödvändigt att i tid planera och fundera över frågan: Hur skall en sådan fördelning mellan de olika parterna ske, och vilken bör en rimlig storleksordning vara för en sådan fördelning?

Jag skulle kunna nöja mig med att framhålla detta. Jag tror att det är nödvändigt att skattebetalarna får något större klarhet över detta ingalunda lätta ämne och att det inte minst skulle vara ett led i den sociala trygghetspolitik som vi har försökt att bedriva, detta att i god tid ge en uppfattning om kostnadsfördelningen. Jag måste säga, med all respekt för utskottsmajoriteten, att den omständighet som är anförd på sidan 2 i utskottsutlåtandet, att riksdagen i olika sammanhang har avvisat olika propåer om större eller mindre andel i form av försäkringsavgifter, väl ändå inte är något skäl för att man principiellt skulle ställa sig avvisande till den mera långsiktiga undersökning som jag har tillåtit mig att föreslå.

Jag ber, herr talman, att med hänvisning till vad jag här har anfört få instämma i fröken Agers yrkande om bifall till reservationerna.

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

Herr ONSJÖ (bf): Herr talman! De motioner som vi här har att behandla är ju av den sort, kan man säga, som riksdagen har behandlat upprepade gånger under årens lopp och som den också sannolikt kommer att få behandla i fortsättningen. Ur den synpunkten skulle jag nästan kunna säga att de här motionerna är så bra att de har något litet av evighetsvärde över sig.

Det oaktat har ju utskottet inte kunnat gå på bifall till motionerna, men jag vill säga att detta nog inte beror på att man har ansett att de önskemål, som här har framförts, i och för sig är oberättigade eller oriktiga, utan det beror nog bara på att man inte tror på att det över huvud taget är möjligt att tillgodose dessa önskemål. Skulle det tillsättas utredningar blev det väl utredningar för utredningarnas egen skull.

Den första av de båda föreliggande reservationerna bygger ju på herr Ståhls motion, där herr Ståhl yrkar på en utredning av fördelningen av socialförsäkringens kostnader mellan staten och berörda parter, som det heter. Det är klart att det vore mycket bra med en sådan utredning, men vi skall inte förbise att det i sista hand är riksdagen som beslutar. Det är politiska frågor det gäller i detta fall, och det finns väl ingen utredning som där kan beröva riksdagen beslutanderätten. Så sent som vid årets riksdag har det ju beslutats om tre stora socialförsäkringar, av vilka ju bara folkpensionerna tar ungefär hälften av alla våra socialförsäkringsutgifter. Vi har ju bara i år beslutat reformer som tar i anspråk mer än hälften av de totala utgifterna. Meningarna var visserligen delade — det fanns motioner i olika riktningar — men i sista omgången gick riksdagsmajoriteten in för de framlagda förslagen. Jag har med detta velat visa, att när det gäller hälften av

de sociala utgifterna är det knappast tänkbart att det så snart efteråt skulle kunna ske någon ändring.

Reservation nr 2 bygger ju på den andra folkpartimotionen — partimotionen, såsom herr Ståhl sade — men eftersom denna delvis sammanfaller med herr Ståhls motion, rör även reservationerna delvis samma sak. I denna senare folkpartimotion finns det fyra olika yrkanden. För det första vill man få en skyndsam prognos rörande den sannolika utvecklingen av statens finanser med hänsyn till automatiska utgiftsstegringar och en möjlig utveckling av statsinkomsterna vid olika nationalinkomstutveckling och skatetryck, en översyn vilken inte bör begränsas till en beräkning av de automatiska utgiftsstegringarna. Alla skulle väl gärna önska att få ekonomiska prognoser som sträckte sig över någon längre tid, men erfarenheten har ju visat att det är mycket svårt att göra sådana prognoser, därför att det inte finns så mycket att ta fasta på. Konjunkturinstitutet lämnar ju årligen en konjunkturrapport, som gäller bara ett år framåt, men inte ens denna kostsiktiga prognos brukar alltid peka rätt. Utvecklingen kan ibland gå åt rakt motsatt håll.

De automatiska utgiftsstegringarna har ju för övrigt redan blivit föremål för en utredning och det kan väl knappast vara någon mening med att på den punkten göra en ny utredning.

Jag tror sålunda knappast att en prognos för någon längre tid skulle ha något värde, utan jag undrar om den inte rent av skulle kunna vara till skada. Det företogs ju en gång en stort upplagd planering, nämligen av efterkrigsplaneringskommissionen, men nu efteråt är det fråga om huruvida det inte varit lika lyckligt att denna utredning aldrig blivit gjord. Utvecklingen

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

har ju gått stick i stäv mot vad man beräknat.

Som punkt nr 2 bland motionärernas önskemål kommer en sammanställning av kostnaderna för de aktuella socialpolitiska reformerna och i samband därmed upprättande av en på de olika reformernas angelägenhetsgrad grundad turordning. Detta är, såsom jag tidigare sagt, politiska frågor som riksdagen i sista hand får besluta om. Dess bättre har vi ju i riksdagen under senare år varit ganska eniga när det gäller dessa spörsmål, men i den mån så inte blir fallet, är det klart att det utslagsgivande blir den uppfattning som riksdagsmajoriteten har, oavsett vilka utredningar som göres om angelägenhetsgraden hos olika reformer. Det kan väl inte gärna överlämnas åt någon slags överdomstol vid sidan av riksdagen att fatta beslut om den rätta turordningen, utan det är riksdagen som i sista hand får avgöra saken från fall till fall.

Punkt nr 3 i motionen avser en utredning rörande personalbehovet inom socialvården under ett antal år framåt. Detta önskemål är redan tillgodosett genom de undersökningar som utföres av 1949 års arbetskraftsutredning.

Punkt nr 4 gäller en avvägning mellan de ekonomiska och personella resurserna ävensom önskvärdenheten av lägre direkta skatter, å ena sidan, samt de anspråk, ett förverkligande av de aktuella socialpolitiska reformerna skulle aktualisera, å den andra sidan. Speciellt folkpartiet brukar vilja göra gällande att det går i spetsen när det gäller det sociala reformarbetet, samtidigt som man gärna talar om att man står i första ledet när det är fråga om att begära skattesänkningar. Jag har aldrig kunnat förstå, hur dessa olika önskemål skall kunna förenas. Kunde det på denna punkt göras en utred-

ning som ledde till något resultat, vore det tacknämligt. Jag undrar emellertid, om inte folkpartiet, som väl har förut-sättningar därför, alldenstund dess ledare själv är nationalekonom, internt borde göra en undersökning för att se om det verkligen är möjligt att bygga ut socialvården på ett tillfredsställande sätt och samtidigt sänka skatterna. Mig förefaller det som om en statlig utredning aldrig skulle kunna leda till en lösning av problemet.

Herr Ståhl finner det underligt att socialdemokraterna, som så gärna vill planera, inte har gått med på en utredning. Jag har inte någon anledning att försvara socialdemokraterna, men om det är så, att de gärna vill planera och det oaktat inte gått med på motionärernas önskemål, är det kanske ett bevis för att den anvisade vägen inte är framkomlig.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Jag vill i korthet säga att jag i stort sett ansluter mig till de synpunkter herr Ståhl utvecklat. Om skattebördan har nått en sådan höjd att man måste ta större hänsyn till densamma, när man planerar de sociala reformerna, och det måste ske en noggrannare avvägning än någonsin mellan avgifter och skatter, så är det alldeles nödvändigt att man i detta läge får till stånd en sådan utredning som herr Ståhl i sin motion har begärt och som påyrkas även i reservation nr 1. Det synes mig uppenbart att om skattetrycket är så högt att man tvekar om de sociala reformernas utformning, men man gärna vill göra en avvägning, då bör det ske en sådan utredning att varje grupp får reda på vilka kostnader bidragslinjen skulle medföra.

Jag vill säga några ord till herr Onsjö om prognoserna. Det är givet — det

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

framgår också av professor Lundbergs senaste bok — att det är svårt att ställa prognoser. Men hade vi inte en sådan ram för hela vårt politiska handlande, skulle man säga att all politik vore kortsiktig. Skulle man inte kunna vilja försöket att göra några långtidsprognoser, skulle man inte heller kunna ta hänsyn ens till långtidsutredningen, ty även Thomsons kommitté arbetade med mycket osäkra kalkyler. Nästan varje befolkningsutredning har ju visserligen räknat fel. Men att av detta dra slutsatsen att vi inte skulle kunna ta hänsyn till befolkningsstrukturen i framtiden och till att det kommer att finnas flera personer i de äldre årsgrupperna, är väl ändå att sätta onödigt snäv gräns för all planering och principiell debatt. Jag är inte någon planhushållare och tycker att det är mycket värdefullt att det från bondeförbundshåll och än mer från socialdemokraterna kommit fram, att det är mycket svårt att planera för framtiden, men man kan väl ändå fastställa en viss ram, ett visst kunskapsstoff att röra sig inom och med när det gäller framtidsreformernas planering. Man kan i varje fall precisera i vilka avscenden man över huvud taget kan göra en något så när sannolik prognos och i vilka det aldrig går att göra en prognos. Då får man en avgränsning av vad debatten kan röra sig om. Att man på detta centrala område inte skulle kunna göra några prognoser förefaller mig mycket egendomligt, ty då kan man över huvud taget inte diskutera den framtida planläggningen och då kan man inte tillmäta de utredningar som tidigare försökt göra sådana prognoser något värde. Jag tror förvisso att herr Onsjö har rätt, när han ställer sig skeptisk till många prognoser. Men man får väl ändå försöka använda all den vetenskapliga expertis man har och se hur man kan avgränsa sådana

frågor, och skaffa sig mesta möjliga kunskap om dem som den som herr Ståhl framför här i sin motion om socialförsäkringskostnaderna och avgifter och skatter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

I detta anförande instämde herr *Hagård* (h).

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! Det är ett par ord till herr Onsjö som jag har behov av att säga utöver vad herr Braconier redan sagt. Herr Onsjö verkade för att vara talesman för utskottet med förlov sagt nästan otillåtligt förbryllad över tanken, att man skulle kunna göra något slags planeringar eller avvägningar av kostnaderna. Vi har väl ändå, herr Onsjö, redan nu en viss, som herr Braconier sade, »angelägenhetsgradering» och också en viss planering. Varför låg vi t. ex. på sjukförsäkringsreformen så länge som vi gjorde, om inte därför att detta behövdes för att inpassa reformen i den samhällsekonomiska planen? Detta borde väl inte vara så förbryllande för herr Onsjö och hans likatänkande som det tydligen är.

Inte heller är det väl meningen att den föreslagna utredningen skulle bli någon »överdomstol» över riksdagen, som herr Onsjö uttryckte sig. Den skulle vara hjälpmedel för riksdagen och även för regeringen och för dem som skall åtnjuta socialvård. En sådan planering kunde ge dem ett visst mått av trygghet och kanske i förväg låta dem veta litet närmare vad de har att bidra till.

Herr Onsjö sade att han inte kunde se någon lösning av frågan, hur man skulle kunna sänka skatterna i detta sammanhang. Det är en pessimism och fatalism, som förefaller mig alldeles obegriplig.

Jag vill bara till sist lägga fram ett

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

exempel. När vi genomförde folkpensioneringen utgick vi ifrån att alla skulle få åtnjuta den lika. Den hade varit i kraft åtskilliga år, då det till-sattes en utredning, som har lett till resultat i så måtto, att de folkpensionärer som är intagna för vård sann-erligen inte erhåller hela sin folkpen-sion utan som bekant bara en liten del av den. Vi vet ju alla hur detta be-slut verkade på detta klientel. Det slog ned som en bomb för många av dem. Jag skall inte här diskutera själva sa-ken. Jag tror mig förstå från min kom-munala erfarenhet, att ändringen var nödvändig. Men nog hade det varit bra mycket bättre, att man hade planerat förändringen i förväg, så att vårdta-garna vetat om den innan de togs in för vård, än att samhället flera år efter det reformen genomfördes skulle be-höva behandla dem på ett sätt, som de själva ansåg oskäligt. Jag vill säga detta bara som en tankeställare för att visa att den gradering och planering vi begärt i hög grad är påkallad.

Herr ONSJÖ (bf) kort genmäle: Herr talman! Herr Braconier säger, att vi helt enkelt inte kan leva utan prognoser, och han frågar, om jag inte anser, att vi först bör ta hänsyn till befolk-ningsutvecklingen. Jo, det är alldeles uppenbart att vi bör göra det, men för det behövs väl ingen utredning. Vi har väl material till det. Men vad det här gäller är givetvis den ekonomiska sidan av saken, och det är denna jag trycker på. Utbyggnaden av de sociala refor-merna beror naturligtvis på våra eko-nomiska resurser, och det framhåller man också, när frågan kommer på bor-det. Alla erfarenheter visar ju, att det inte går att göra tillförlitliga ekono-miska prognoser.

Sedan säger herr Ståhl, att jag ver-kade förbryllad. Ja, det kanske jag var. Men detta gäller i så fall den folkpar-

tistiska propåen att man skall bygga ut socialreformerna samtidigt som man sänker skatterna. Jag får verkligen er-känna, att det gör mig förbryllad.

Herr Ståhl sade också, att vi under reformarbetet har gjort angelägenhets-graderingar. Det instämmer jag i. Jag kan använda hans argument. Vid varje reform söker riksdagen göra en sådan gradering, men jag vill ingalunda påstå att riksdagen alltid handlat riktigt i det fallet. Härvid har jag en gång varit inne på samma linje som herr Ståhl.

Herr BRACONIER (h): Herr talman! Herr Onsjö säger, att när det gäller be-folkningsutvecklingen vet vi ju, vad som kommer att hända. Så enkelt är det inte! Våra befolkningspolitiska re-former har varit föregångna av vissa föreställningar om befolkningsutveck-lingen. Det är alldeles klart, att om man som herr Onsjö har den uppfatt-ningen, att man har alla fakta på bor-det, anser man sig ha kunskap nog. Men vi anser inte, att vi har de kun-skaper som behövs, och menar att vi måste få fram alla fakta och en värde-ring av de olika fakta. Jag anser, att det för att kunna diskutera planeringen av socialpolitiken är nödvändigt att få fram bättre underlag för våra beslut. Med hänsyn till kommande debatter och all angelägenhetsgradering vore det värdefullt att få en sådan utredning till stånd.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr OHLIN (fp): Herr talman! Jag skall endast be att få ytterligare un-derstryka ett par synpunkter, som re-dan har vidrörts, och kanske tillägga någon enstaka. Jag gör det, därför att det förefaller mig ganska väsentligt, att den fråga som här behandlas inte skjuts åt sidan såsom varande av mind-re betydelse.

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

Vad som begärts i den föreliggande motionen är bland annat att man skall göra en översikt över kommande *inkomsttegringar* för statskassan under olika antaganden rörande nationalinkomstens utveckling och även med hänsyn till olika antaganden om skatetrycket. Jag frågar mig, hur det kan finnas någon som kan bestrida, att det är av stort intresse att få en sådan bild. Tidigare har man begärt uppgifter om automatiska *utgiftstegringar*. Det har förr inte funnits så stort intresse för detta, men nu har regeringen låtit göra en översikt över sådana automatiska utgiftstegringar. Vill man ha en belysning av finansernas framtida läge måste man också kunna något så när bedöma de mer eller mindre automatiska inkomsttegringarna. Till detta förslag svarar regeringspartierna: »Nej, det är vi inte med på.»

Jag tror inte, att utskottsmajoriteten kan vara alldeles säker på att inte en vacker dag en sådan utredning kommer till stånd genom regeringens försorg. Det får vi ju se. Det är väl sannolikt, att vi här i landet inte får råd att på en gång förverkliga allt vad vi skulle önska genomföra på det sociala området och på andra områden, att vi alltså tvingas till hushållning. För att man skall kunna hushålla med framgång och på längre sikt måste man ha en så god kännedom om de statsfinansiella förutsättningarna som det går att få, även om framtiden alltid är oviss. Det finns en lång rad viktiga problem, som jag tror alla i denna kammare gärna skulle se lösta med större energi. Man kan dock inte begära allting på en gång. Om man tvingas att välja mellan saker och ting, som alla anser i och för sig önskvärda, måste man ju välja vilket som skall genomföras först och vilket som kan vänta. Detta förutsätter inte bara en kalkyl i pengar utan också hänsyn till tillgängliga personella re-

surser. Jag är säker på att vi är överens om den saken.

Man har från vår sida begärt — och även från högerhåll har detta föreslagits — och regeringen har satt i gång en utredning, 1949 års utredning, som bl. a. skall försöka göra en prognos rörande personalbehovet på det socialpolitiska och andra områden. Tyvärr har man — jag har redan förut påvisat detta i en debatt med statsrådet Sträng — sölat mycket med detta arbete. Vi har ännu inte fått någon rapport, trots att kommittén nu har suttit i över fyra år. När det gäller dessa behov av kvalificerat folk har man i alla fall i princip erkänt att det vore bra med en prognos, som ju bl. a. skulle möjliggöra en rationell disposition när det gäller utbildningsproblemens lösning. Vi får inte några kvalificerade människor utan att sörja för erforderliga utbildningstillfällen.

Mot allt detta invänder nu utskottet en del. Majoriteten i utskottet säger bl. a., att en prognos rörande statsfinanserna skulle bli så osäker, att den inte kunde utgöra något underlag för ett praktiskt-politiskt handlande på längre sikt. Ja, visst blir denna prognos osäker, men eftersom allt vårt handlande gäller framtiden är man hänvisad till att söka bedöma framtiden så gott man kan, och *någon* kunskap är väl bättre än ingen.

Jag vet inte, herr talman, om jag vågar använda en liknelse. Det är många som inte tyckter om sådana. Jag skulle dock vilja säga att utskotts-majoritetens ståndpunkt påminner mig om en bilist, som är ute och kör i ganska svår dimma och resonerar som så, att eftersom han inte kan se tydligt framför sig är det ingen mening med att ha lyktorna tända och försöka se så gott det går. Det är riktigt att man ser dåligt i den dimhöljda framtiden, men man kan väl ändå försöka genom-

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

lysa den så långt som möjligt genom en analys av de olika för utvecklingen bestämmande faktorerna och en framtidsbedömning så gott det går.

Herr Onsjö tycktes göra gällande att folkpartiet kunde roa sig med en sådan bedömning privat. Det är dock uppenbarligen ett gemensamt intresse för regeringen och hela riksdagen att få bättre möjligheter att rationellt disponera över våra tillgångar i framtiden. Varför kan då inte det allmänna, som obestriddligen har tillgång till en större expertis än ett enskilt parti kan förfoga över, sörja för en sådan utredning?

Jag vill påminna herr Onsjö och utskottsmajoriteten om att man ju för några år sedan, det var 1946, gjorde ett försök till en sådan prognos över statsfinansernas utveckling — inte endast de automatiska utgiftsstegringarna utan även de sannolika inkomstökningarna. Att sedan denna prognos var orealistisk eftersom man fick två inflationsperioder och eftersom förhållandena strax efter ett krig alltid är onormala, det kan sannerligen inte tas till intäkt för att det skulle vara olämpligt eller omöjligt att under nuvarande förhållanden försöka göra en liknande prognos. Hade utskottet 1946 haft att ta ställning till den prognos, som dåvarande statsrådet Wigforss lätit göra, då kan jag inte förstå annat än att utskottet med sin motivering av i dag skulle ha sagt att detta skall man inte bry sig om. Jag vill alltså konstatera att utskottet kommit till en ny insikt, när man säger att man inte skall fortsätta på den tidigare inslagna vägen då man vill eftersträva en planmässig hushållning. Utskottet har ett annat argument, som förefaller nästan ändå märkligare. Man säger, att om man skall göra en sådan här kostnadssammanställning för olika reformer, då måste reformarbetet avstanna under en tydlig

ganska väsentlig tid. Detta förefaller verkligen vara en mycket ansträngd reflexion. Reservanterna har påpekat, att man ju mycket snabbt kan göra överslagsberäkningar så att man i stora drag får fram en bild av kostnaderna för den ena och den andra reformen. Det tarvas inte för den skull någon precisering av beloppen till så och så många tusen eller hundratusen kronor.

Vidare har utskottet framfört det argumentet, att man inte med någon obestriddlig objektivitet kan avgöra rangordningen mellan olika reformer och statliga utgiftsbeslut. Det var ju också intressant att höra att man inte kan med obestriddlig objektivitet välja mellan det som är mera önskvärt och det som är mindre önskvärt. Ibland har det nästan förefallit mig som om endast det regeringspartierna tyckte och tänkte var objektivt riktigt. Nu har vi i alla fall fått fastställt att detta inte är objektivt riktigt. Det är självklart, herr talmän, att ingen någonsin ifrågasatt att det skulle kunna konstateras med obestriddlig objektivitet vilken reform eller vilka reformer som är viktigast. Detta är ett val vars själva natur gör det hela starkt subjektivt och om man så vill starkt politiskt betingat.

Uppgiften att bedöma i fråga om utgifternas rangordning kommer emellertid först i andra hand. På det första stadiet gäller det att göra en beräkning rörande de väntade inkomsthöjningarna och utgiftsstegringarna under olika förutsättningar. På grundval av ett sådant material — vilket så vitt jag förstår experter på ett objektivt sätt kan sammanställa även om det blir med stora osäkerhetsmarginaler — kommer sedan uppgiften på det andra stadiet, nämligen det politiska valet, där varje parti för sig eller varje ledamot för sig får försöka att bedöma vilka slutsatser man kan och vill dra. Men för att kunna göra upp en rangordning för arbetet

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

måste man först ha fältet kartlagt. Därför är det verkligen egendomligt om riksdagen säger att statens experter inte bör hjälpa till med detta. Det verkar nästan som om man ville göra det så svårt som möjligt för riksdagens ledamöter att själva ta ställning. Jag tänker inte bara på oppositionspartiernas utan även på regeringspartiernas ledamöter. De skall vänta tills regeringen kommer med sina utformade förslag, om de inte råkar sitta i en statlig utredningskommitté. — Detta att man inte kan göra själva avvägningen objektivt utgör enligt min mening inte något argument alls mot de yrkanden som motionen och reservationen innehåller.

Utskottet säger vidare, att om man vill bedöma reformtakten, kan man inte göra t. ex. en tioårsplan; man måste göra en ständig anpassning efter förhållanden som skiftar och inte kan bedömas i förväg. Ett alltför energiskt fasthållande vid en tioårsplan är inte bra, säger utskottet. Nej, men vem har sagt att man alltför energiskt skall fasthålla vid en plan? Meningen är väl att man skall söka få vägledning av planen, och sedan får man ständigt vara beredd att göra modifikationer i den mån förutsättningarna avviker från dem man räknat med. Att man måste vara beredd att göra modifikationer betyder inte att hela försöket till en mera långsiktig bedömning skulle vara omotiverat.

Vill man dra ut konsekvenserna av den ståndpunkt som utskottsmajoriteten har intagit, förmodar jag, herr talman, ehuru jag inte i dag skall göra något försök att motivera det, att det blir ödeläggande för hela den samhällssyn som det största regeringspartiet representerar. Detta parti borde mer än något annat parti känna behovet av att man försöker någorlunda långsiktigt bedöma utvecklingstendenserna och planera med ledning därav.

Enligt min mening, herr talman, är det en mycket viktig förutsättning för en god hushållning med allmänna medel som vi här diskuterar. Om man vill välja reformerna med omsorg och om man vill undvika ett onödigt hårt skattetryck, måste man ha situationen så klar för sig som möjligt när det fattas beslut om nya utgifter. Man måste väga angelägenhetsgraden av sådana utgifter mot angelägenhetsgraden av andra ting som kanske inte är aktuella just för dagen men som kan bli aktuella ett halvt eller ett år senare och som kan inkräkta på finansieringsmöjligheterna. En viss återhållsamhet med nya utgifter över huvud taget tror jag är en förutsättning för att man skall kunna åstadkomma ett måttligt skattetryck.

Jag gör den lilla utvikningen, att direkta besparings- och rationaliseringsmöjligheter också bör utnyttjas till fullo. Konkreta rekommendationer på den punkten finns i den av herr Wedén m. fl. väckta motionen som behandlas i utlåtandet nr 192, där man diskuterar möjligheten av att åstadkomma ett effektivt rationaliseringsarbete. Däremot erkänner jag, herr talman, att mera allmänt tal om inskränkning av den statliga verksamheten kanske gör mindre nytta. Bättre är att därvidlag framföra konkreta åtgärder, vilket också har gjorts bland annat från vårt håll. Då får man tre olika vägar till god hushållning: den som jag först har berört, de mera tekniska rationaliseringsmöjligheterna och en inskränkning av verksamheten på speciella punkter, t. ex. krisregleringen. Det är tre åtgärder som alla tillsammans men på olika sätt underlättar en effektiv hushållning och uppnåendet av ett rimligt skattetryck.

Om jag, herr talman, skall ta ut den synpunkt som förefaller mig mest överraskande i utskottsmajoritetens negativa hållning i dag, blir det den som

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

Jag nämnde i början. När man är med på att beräkna mer eller mindre automatiska utgiftstegringar, varför är man då inte med på att försöka beräkna mer eller mindre automatiska inkomststegringar — på det att man med hjälp av dessa båda sifferserier skall kunna göra det lättare att disponera allmänna medel på ett rationellt sätt?

Herr PETTERSON i Degerfors (s):
Herr talman! Den fråga som här föreligger har så stor räckvidd, att den skulle kunna diskuteras i många timmar. Den kanske inte omspannar hela vår politiska debatt, men i varje fall omspannar dessa motioner och detta utlåtande halva området för de politiska diskussionerna. Man kommer här in på hela vår socialvård, på skattestrycket o. s. v.

Jag begärde ordet när herr Ståhl frågade varför inte socialdemokraterna vill vara med om en utredning när de annars brukar vara anhängare av planering och utredningar. Jag vill säga till herr Ståhl, att det finns så många utredningar i gång på detta område och det utreds dagligen inom Kungl. Maj:ts kansli och olika kommittéer, att vi är rädda för att få för många utredningar, så vi inte kommer någonstans. Herr Ståhl liksom herr Braconier har talat om sinnessjukvården, och de har sagt att det är mycket ogjort härvidlag och behövs utredningar. Jag vill då påpeka att vi har en utredning färdig och andra utredningar som fortgår. Det kan också påpekas, att riksdagen redan har fastställt en plan för i vilken takt sinnessjukvården skall utbyggas här i landet.

Utskottet säger i sitt utlåtande att vi är intresserade av att åstadkomma kalkyler och analyser över den ekonomiska utvecklingen, om statens finanser och om socialvården. När det gäl-

ler statens finanser har vi, som även herr Ohlin talade om, nationalbudgeten som årligen åtföljer statsverkspropositionen, och man kan väl inte få en utredning som på ett mera tillförlitligt sätt än nationalbudgeten tar upp problemet om förändringar i statens inkomster och utgifter.

När herr Ohlin är litet ironisk mot den utredning om arbetskraftsproblemet, som ju efter 1½ år inte kommit fram till något resultat, måste jag säga att det kanske också är med den baktanken vi inte vill ha nya utredningar i gång. Vi vet att utredningar alltid tar tid. Vi säger också i vårt utlåtande att nya utredningar kan fördröja mycket nödvändiga reformer, som vi står inför. Om man skall ha en ny allmän utredning, vågar man inte göra någonting förr än denna är färdig.

Herr Ohlin tog upp bilden om bilen och dimman. Vi kan här komma in i ett utredningsväsende, som medför sådan dimbildning att vi blir urståndsatta att göra någonting. Jag är i övrigt inte så tvärsäker på experternas uppgifter. Jag skall be att få ta två minuter i anspråk för att berätta en historia för kammaren. Jag kom för något år sedan ofrivilligt att lyssna på en hemkonsulent, som tog upp frågan om våra husmödrars arbete och de stora köken. Konsulenten utdömde de stora köken där husmodern fick gå så och så många mil per dag för att kunna utföra sitt arbete; det var en omänsklig arbetsbörda. Denna hemkonsulent förordade mindre kök, där husmodern kunde stå eller sitta på ett ställe och nå allting. Jag tyckte själv att det var ganska förnuftigt, och jag sade mig att det måste ligga någonting i det. Men bara någon månad efteråt hörde jag en annan hemkonsulent hålla föredrag om husmodern och köket, och hon sade att det vore rena djurplågeriet att ha en husmoder sittande som en höna i en bur utan att

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

kunna röra sig. Nej, det stora köket, där husmodern kunde ta ut stegen ordentligt, gav henne vila och krafter. Ja, herr talman, så där kan det gå när för många experter ger sig på samma frågor.

Jag behöver inte uppehålla mig vid detta längre. De motiveringar, som här skulle kunna anföras för vår ståndpunkt, finns i utskottsutlåtandet. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle: Herr talman! När herr Petterson i Degerfors resonerar får man samma intryck som av herr Onsjö om den stämning, som tycks ha behärskat behandlingen av detta ärende i tredje avdelningen, nämligen att medlemmarna haft en besynnerlig uppfattning om vad motionerna i verkligheten innehåller. Här talar herr Petterson i Degerfors om sinnessjukvården och säger att det inte behövs någon långtidsplanering, ty det finns redan en plan för sinnessjukvården och en utredning om hur den skall utföras. Men det är ju inte alls det som motionerna handlar om, utan motionerna handlar om hur man på lång sikt i den allmänna samhällsekonomiska utvecklingen skall kunna inpassa den serie av sociala reformer som vi ser framför oss. Det gäller bl. a. sinnessjukvårdens utbyggnad men dessutom flera andra reformer, av vilka jag här tidigare nämnt ett antal. Det är ju detta det är fråga om, och det är mot detta som det icke har gjorts någon invändning i sak.

Sedan säger man att man i nationalbudgeten kan utläsa det ekonomiska utrymmet. Men nationalbudgeten överspänner endast det närmast framförliggande året, medan det här är fråga om en långtidsplanering.

Vad sedan beträffar detta att planering kan fördröja nödvändiga reformer må jag säga, att om vi här i riksdagen

har varit överens om att en reform är angelägen, har jag då aldrig varit med om att den fördröjts på grund av att man arbetar på en långtidsplanering.

Att vi har många utredningar är riktigt, men socialdemokraterna har sannerligen aldrig röstat ned någon utredning på grund av att vi redan tidigare har många. Tydligt är det så, att man antingen ingenting vill eller också inte kan förstå angelägenheten av det fortsatta sociala utbyggnadsprogrammet och som grundval därför en planering av detta slag.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Petterson i Degerfors hänvisar till nationalbudgeten, som ju är en prognos. Jag vill då fråga hur man kan vara så övertygad om att det absolut inte lönar sig att göra en prognos för mer än ett år framåt. Med den allmänna skepsis herr Petterson visade beträffande experterna borde han egenligen komma till slutsatsen att man inte borde göra nationalbudgeten heller. Herr Petterson i Degerfors säger nu att utredningarna blir många, de kan försvåra för oss att se klart, de bidrar till att skapa en dimma. Han tog som exempel två hemkonsulenter, som hade olika mening om köken skulle vara stora eller små.

Jag har kanske litet svårt att fatta ibland, men jag kan inte inse att frågan om kökens storlek och den olika mening som man kan ha om det, kan ha något att göra med möjligheten och lämpligheten att göra en bedömning av de framtida förutsättningarna för vår allmänna hushållning.

Om herr Petterson i Degerfors är angelägen om att vi inte skall förlora oss i en snårskog av alltför många utredningar, då skall han just stödja att man får en bättre överblick över vad vi med hänsyn till våra ekonomiska resurser har möjlighet att orka med.

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

Kanske resultatet av denna utredning blir, att man kan uppskjuta en del specialutredningar, som inte är så aktuella som man tidigare trott. Det är mycket troligt att resultatet kan bli, att man får ett mindre utredningsväsende under de allra närmaste åren än man får, om man låter bli att eftersträva den bättre allmänna orientering som motionärerna och reservanterna syftar till.

Herr PERSSON i Växjö (s): Herr talman! Om man skall göra en kort resumé av vad motionärerna önskat, kan man sammanfatta det i följande: en översyn, en kostnadssammanställning och en turordning för de socialpolitiska reformerna.

I motion nr 310 i denna kammare har man också talat om vilka önskemål som uppställer sig och som förut varit på tal här, nämligen en allmän höjning av folkpensionerna, förbättrad åldrings- och ungdomsvård samt en effektiviserad fångvård, vidare förbättrad alkoholistvård, kroppssjukvård och sennesjukvård. Dessutom behövs förbättrade möjligheter att bekämpa folksjukdomarna, en bättre familjevårdande politik med ökade barnbidrag och hjälp vid barnsbörd. Men i samma motion säges, att det samtidigt skall ses till att man uppnår något lägre direkta skatter. Det är ju detta som har väckt ett visst uppseende, när vi behandlade motionen. Man är tydligen så optimistisk, att man anser sig kunna förverkliga allt detta och därtill rätt snabbt, eftersom det föreligger så akuta behov, och ändå kunna sänka skatterna.

Utskottet har utförligt motiverat sitt ställningstagande. Herr Ohlin, som snabbt kommit till undsättning åt herr Ståhl och en annan folkpartist, som talat här, har på en punkt alldeles miss-tolkat vad utskottet i verkligheten sagt. Vi har sagt i detta utlåtande, att när det gäller de automatiska utgiftsföränd-

ringarna har vi redan fått en utredning. Dessutom är motionärernas önskemål i vad gäller de ekonomiska konsekvenserna i viss utsträckning tillgodosedda genom nationalbudgeten. Vidare har vissa kommittéer, exempelvis utredningen för utarbetande av slutligt förslag till allmän pensionsförsäkring, haft att grundligt pröva de samhällsekonomiska verkningarna av de förslag, till vilka man kommer. Utskottet har sagt, att om man skall tillgodose motionärernas önskemål, skall man komplettera de redan igångsatta och avslutade utredningarna med en utredning, som avser de icke automatiska utgiftsstegringarna. Dessutom skall man utsträcka nationalbudgetarbetet till att avse icke blott det nästkommande året.

Nu säger utskottet att det kan hålla med motionärerna om att en prognos som gäller statsutgifterna av typen långtidsplanering kan ha ett visst intresse, men att den kommer att bygga på så osäkra antaganden — och det har vi erfarenhet av — att utredningen icke kan tjäna som underlag för praktiskt politiskt handlande på längre sikt.

Herr Ohlin sade i sitt anförande att det i utskottsutlåtandet sagts, att man inte kan göra en sådan här kostnads-sammanställning utan att stoppa det sociala reformarbetet. Det har utskottet ju ändå inte riktigt sagt, herr Ohlin, utan det har sagt, att om man skall ha en kostnadssammanställning för de aktuella socialpolitiska reformerna och en turordning efter deras angelägenhetsgrad, blir man nödsakad att stoppa upp reformarbetet. Om det vid denna översyn visar sig att det pågår en utredning som kan beräknas framlägga förslag i ett ärende, som inte kommer förrän i slutet på turordningslistan, skulle det också vara motiv för att stoppa denna utredning.

Vi har inte kunnat komma till annat resultat än att om man skall göra en

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

kostnadssammanställning och en tidtabell, måste det vara rimligt att man stoppar upp det nu och under den närmaste tiden aktuella reformarbetet till dess man fått se vad den stora översynen ger för resultat och till dess man vet i vilken ordning de olika reformerna skall aktualiseras. Tar man tidtabellen med i resonemanget blir det ett annat resultat än det herr Ohlin kom till, och det resonemanget kanske inte blir så ansträngt som herr Ohlins.

Vi har också hänvisat till att 1949 års arbetskraftsutredning redan är tillsatt. Herr Ohlin tycks som vanligt vilja göra gällande, att detta berodde på någon förtjänst hos oppositionen och hans parti, men utredningen tillsattes ju redan år 1949. Jag kan för min del inte finna annat än att det utskottsutlåtande som här föreligger ger ett rimligt svar på motionärernas frågor och är hållet i sådan ton att motionärerna egentligen borde vara tillfredsställda. Jag skulle vilja direkt fråga om det inte är rimligt, i fall man skulle kunna helt bifalla motionärernas önskemål, att man stoppar upp det socialpolitiska reformarbetet under den närmaste tiden. Herr Ohlin har ju sin glädje i att använda bilder från kommunikationsområdet. Bussen har kört i diket och vad kamelelen beträffar, som inte kom fram till oasen, så vet jag ingenting om hans fortsatta öden. Det har inte kommit någon historieskrivning på den punkten. Nu har herr Ohlin kommit fram till bilarna och menar, att om man kör i dimma är det bättre att tända lyktorna när man tar sig fram ytterligare. Men skall vi följa herr Ohlins propåer och motionens förslag behöver vi inte tända lyktorna, ty då blir i varje fall reformbilen stående stilla. Då kan vi nöja oss med att tända parkeringsljuset.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp): Herr talman! Herr Persson i Växjö lade i sitt resonemang tyngdpunkten på den argumentationen, att om man bifölle reservationen och motionerna, skulle man därigenom stoppa det pågående sociala reformarbetet, och han ställde till oss en direkt fråga om inte detta måste bli följden.

Jag skulle då vilja säga att det förefaller mig som om herr Persson i Växjö inte tänker sig in i den konkreta situationen sådan den är för närvarande. Här pågår ett stort socialt reformarbete. Vi bygger genom landstingens försorg nya anstalter och nya sjukhus. Vi bygger sinnessjukhus och andra anstalter genom statens försorg, fast alldeles för sakt. Finns det något av allt detta som skulle behöva stoppas därför att vi vet, att vi behöver exempelvis mycket kostnadskrävande alkoholistsjukhus, som föreslagits för många år sedan och som statsmakterna tydligen inte ser sig någon råd att åstadkomma? Om vi beträffande kronikervården och alla andra eftersatta vårdområden gjorde en långsiktigsplanering, skulle då allt det som i dag och under den närmaste framtiden pågår i landet behöva eftersättas på grund därav? Om herr Persson i Växjö tänkt sig in i hur det sociala reformarbetet fortskrider, hade han aldrig behövt ställa en fråga, vars svar är så självklart.

Vad sedan beträffar hans argumentation, att det är orimligt att göra den katalog över sociala reformer, som finns i motionen, och samtidigt tala om en skattesänkning, så tyder det på ett statiskt samhällstänkande, som är rätt obegränsat när det kommer från en ung, progressiv socialdemokrat som herr Persson i Växjö. Ty vad är det vi räknar med, inte minst för den bostadspolitik, som herr Persson sysslar med, om inte de ständigt stigande inkomsterna? Och vad är det vi tänker på i detta sam-

Ang. översyn av de statsfinansiella resurserna för de aktuella socialpolitiska reformerna samt ang. fördelningen av kostnaderna för socialförsäkringen mellan statsverket och övriga berörda parter.

manhang om inte att möjliggöra både sociala reformer, andra samhällliga uppgifter och den skattesänkning, som såvitt jag förstår även inom herr Perssons egna kretsar ter sig alltmer ofrånkomlig och oundgänglig. Även på denna punkt gör sig herr Persson skyldig till ett allvarligt tankefel.

Herr PERSSON i Växjö (s): Herr talman! Jag skulle vilja be herr Ståhl att tänka sig in i vad utskottet har skrivit. Vad för det första beträffar pågående utredningar har utskottet hänvisat till årets riksdagsberättelse. Vidare uttalar utskottet att de för den samlade översynen erforderliga utredningarna på de olika specialområdena bör kunna verkställas utan alltför stor omgång. För min del menar jag, att man får lugna sig åtminstone till dess man ser vad som kommer fram genom dessa utredningar. Jag håller det inte för otroligt att man en gång kommer i den situationen, att man behöver en översyn på alla dessa områden, men vi har inte kunnat finna att vi är i det läget i dag. Det utesluter naturligtvis inte att man en vacker dag, som herr Ohlin sade, kommer att behöva det, och då kommer givetvis herr Ståhl och andra folkpartister att säga: Här ser ni vad vi åstadkommit med den motion vi väckte! Där emot kan jag inte tro, herr Ståhl, att en sådan utredning, åtminstone inte förrän den är verkställd och kanske inte då heller, skulle ge oss de ekonomiska möjligheterna att genomföra alla dessa kostnadskrävande reformer och åtgärder på olika områden och dessutom ge oss möjlighet att något sänka de direkta skatterna.

Jag kan inte finna att det framlagts några skäl som ger kammaren anledning att bifalla motionen utan vidhåller mitt yrkande.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början be-

träffande punkten a) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Sundelin m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten a) i utskottets utlåtande nr 186, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Sundelin m. fl. beträffande denna punkt avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 69 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten a).

Beträffande utskottets i punkten b) gjorda hemställan gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ager begärde emellertid votering, i anledning varav efter given var-

Ang. genomförande av en allmän regionplanering över hela landet m. m.

sel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten b) i utskottets utlåtande nr 186, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den reservation, som beträffande denna punkt avgivits av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Fröken Ager begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 121 ja och 74 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten b).

§ 10.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 187, i anledning av väckta motioner om utredning angående samordning av det statliga anstaltsväsendet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Ang. genomförande av en allmän regionplanering över hela landet m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 188, i anledning av väckt motion om genomförande av en allmän regionplanering över hela landet m. m.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde

Herr ANDERSSON i Brämhult (bf):
Herr talman! Jag har i detta sammanhang begärt ordet, dels för att till utskottet få framföra ett tack för den välvilliga behandlingen av denna fråga, dels för att få ge en kort antydan om bakgrunden till motionen och syftet med densamma.

Jag kanske inte behöver gå närmare in på det allmänt kända förhållandet: avfolkningen på landsbygden. Det kanske räcker att säga att man ännu vid sekelskiftet räknade med att ungefär tre miljoner människor var sysselsatta i jordbruket, ett antal som nu sjunkit till ungefär hälften och som man kan förutsätta kommer att inom ett par decennier sjunka till ungefär en miljon.

I den mån avfolkningen av landsbygden är liktydig med ungdomens flykt från jordbruket innebär detta förhållande en sak, som man diskuterat men som kommer att fordra ännu mera ingående debatter och åtgärder. En undersökning på olika håll visar att det är framför allt två faktorer som medverkar till avfolkningen, nämligen för det första sysselsättningsfrågan i den mån denna inte kan lösas och för det andra trivselproblemet. Därmed vet man i någon mån var stötarna skall sättas in. Det har från statens sida vidtagits flera åtgärder, åtgärder som diskuterats vid många tillfällen, men det visar sig så småningom, att man behöver ett vidare grepp över hela problemställningen för att komma till rätta med detta. Om man är på det klara med att vårt land behöver en landsbygdsbefolkning får man även ta sin ställning därtill, men när det gäller denna samlade syn är det ett faktum, att vi vet för litet om vår bygd och dess förhållanden. Frågan ställs om det över huvud taget lönar sig att för framtiden investera kapital. Det är möjligt att denna regionala planering skulle kunna vara ett instrument för att lösa den frågan. Vi måste veta något om den blivande befolkningsutvecklingen, vi måste nämligen känna

Begränsning av den statliga kontrollen över den kommunala verksamheten.

de resurser bygden har, vi måste kunna ge anvisningar, som är nödvändiga för att en allmän upprustning av landsbygdens villkor skall kunna ske.

Med utgångspunkt från den politik som föreslagits i motionen om en sådan kartläggning måste det vara ett statens intresse detta, inte minst med hänsyn till de medel man här investerar och med hänsyn till problemet om landsbygden skall bestå eller inte i framtiden.

En sådan kartläggning löser inte i och för sig något problem, men den anvisar de vägar man kan beträda för att åvägbringa en annan ordning. Erfarenheten visar att det funnits möjligheter att göra en sådan planläggning inom ramen för den regionala planeringen som den nuvarande byggnadslagstiftningen talar om, och det torde också vara klart att denna form av planering f. n. faktiskt är den enda i vilket det ges möjlighet för lekmanaintresset att göra sig gällande, varigenom vi får ett bredare underlag för planeringen. Man måste vara på det klara med att inga åtgärder är möjliga att genomföra med framgång, om de inte omfattas av en bred opinion bland de människor det i första hand gäller. När jag därför har uttryckt förhoppning om att det skulle vara möjligt att åstadkomma en planläggning av vilka åtgärder som är nödvändiga och var de bör sättas in, har det varit med erfarenhet från det arbete som tidigare utförts på olika områden.

Vid remissbehandlingen av denna fråga har det diskuterats, huruvida det är möjligt att inom ramen för lagstiftningen åstadkomma en sådan planering. Jag kan då inte finna annat än att lagstiftningen medger, att vi här går ganska långt och åstadkommer vad jag talar om i min motion, nämligen en ordentlig bygdeplanering. Om lagstiftarna från början tänkte sig att planeringsproblemen fanns och finns inom tätorterna, så har utvecklingen nu vi-

sat att de verkliga problemen möter i glesbygderna. Där är det helt enkelt fråga om huruvida bygden skall leva vidare eller överges av de människor som ännu finns kvar.

Vidare har jag i motionen fört fram tanken på en statlig investeringsfond för ändamålet. Den pågående utredningen kommer nämligen kanske att visa, att det på detta område föreligger behov, som vi hittills inte gjort oss någon föreställning om, men som måhända är nödvändiga att tillgodose, om vi vill att landsbygden skall fortbestå, och som helt enkelt är underlaget för hela den diskussion, som man hoppas skall följa denna debatt i spåren.

Utskottet har som sagt intagit en mycket välvillig hållning till denna fråga, och jag vill här uttrycka förhoppningen att denna välvilliga inställning också skall komma att återspeglas i det sätt, varpå Kungl. Maj:t framdeles eventuellt kommer att behandla detta viktiga spörsmål.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Begränsning av den statliga kontrollen över den kommunala verksamheten.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 189, i anledning av väckta motioner angående begränsning av den statliga kontrollen över den kommunala verksamheten.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr LARSSON i Luttra (bf): Herr talman! I samband med förarbetena till den kommunallag, som vi antog här på förmiddagen, säger kommunallagskommittén, att »kommunerna bör åtnjuta största möjliga frihet och ordna sin förvaltning och sina verksamhetsformer med hänsyn till skiftande lokala behov». Sedan säger man att lagstiftningen inte bör innehålla några tvingande

Begränsning av den statliga kontrollen över den kommunala verksamheten.

bestämmelser i andra avseenden än sådana, i fråga om vilka det ur allmän synpunkt erfordras fasta regler, och att man inte bör ingripa i kommunernas rörelsefrihet. Det uttalandet från kommunallagskommittén tror jag har tillkommit på förekommen anledning.

Kommunerna har en känsla av att den statliga inspektionen utvecklats till att bli ett förmyndarskap över kommunerna. Särskilt i landskommunerna har man erfarenhet av detta. Där brottas man nämligen med en del problem, som är okända för övriga kommuner. Jag tänker då bland annat på frågan om tjänstebostäder för exempelvis lärare och provinsialläkare m. fl. Med nuvarande bestämmelser åsamkas kommunerna väsentligt större utgifter här för än vad de skulle ha, om kontrollen från skolmyndigheternas sida vore mindre rigorös, och på samma sätt är det på andra områden. Man frågar sig, om exempelvis inte länsbostadsorganen skulle kunna få hand om dessa frågor, så att de inte behövde gå via folkskoleinspektörerna, såsom nu sker.

Man kan säga att den statliga kontrollen utvecklats från att ha varit en kanske i många fall värdefull rådgivning till att bli en besvärande detaljreglering av kommunernas verksamhet. Detta är anledningen till att vi på vårt håll tagit upp denna fråga, och sedermera har ju också höger- och folkpartiledamöter genom motioner anslutit sig till vår linje. Vi menar, att tiden nu är mogen för att man skall vidta vissa åtgärder på detta område. Det finns två, ja kanske tre speciella anledningar därtill. För det första är kommunindelningen genomförd, och därigenom har vi fått större och bärkraftigare kommuner. För det andra har vi tidigare i dag antagit den nya kommunallagen, som ju bland annat syftar till att ge kommunerna större självständighet och större rörelsefrihet. För det tredje föreligger det ett utredningsförslag om andra bestämmelser

för statsbidragen till kommunerna, vilket tar sikte på att man skall kunna utforma ett enhetligt driftsbidrag. Hur det går med det förslaget är ännu inte klart, men ur landskommunal synpunkt är det synnerligen angeläget att få en förenklad bidragsgivning till kommunerna och en bidragsgivning som innebär en förbättrad skatteutjämning för dem.

Vi befinner oss alltså, såvitt vi på vårt håll kan bedöma, vid en tidpunkt, då det kan vara lämpligt att gå från ord till handling i denna fråga. Utskottet har varit ense med motionärerna om att man bör kunna komma framåt på den föreslagna vägen, men det har hänvisat till pågående specialutredningar.

Jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t inte skall försitta någon tid, när det gäller att realisera den målsättning som kommit till uttryck i motionerna. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr ONSJÖ (bf): Herr talman! Utskottet har ju tillmötesgått motionärerna så långt som det över huvud taget varit möjligt — så långt till och med, att den av motionärerna som nyss talade kunde yrka bifall till utskottets hemställan, vilket ju var glädjande.

Inom den avdelning, som behandlade motionerna, har vi nog också varit på det klara med att inskränkningar och förenklingar bör kunna göras i kontrollen över kommunerna. En kontroll behövs givetvis, det är det väl ingen som bestrider, men det bör ju kontrolleras med måtta. Vi som arbetar litet inom det kommunala området, och det är många i detta hus, har nog gjort den erfarenheten, att kontrollen från statens sida många gånger är minst sagt besvärande.

Jag begärde egentligen ordet för att stryka under vad utskottet sagt nederst på s. 5 i sitt utlåtande: »Härvidlag bör

Begränsning av den statliga kontrollen över den kommunala verksamheten.

särskilt beaktas vikten av att kommittéer, som redan är i verksamhet eller framdeles tillsättes, vid behandlingen av sina specialfrågor ägnar det av motionärerna aktualiserade principspörsmålet tillbörlig uppmärksamhet. Det förefaller utskottet vidare sannolikt, att väsentliga förenklingar redan nu skulle kunna genomföras bland annat inom det kommunala skolväsendet och inom socialvården.»

Jag poängterar detta uttalande därför att jag har färsk erfarenheter av hur det är t. ex. vid byggandet av bostäder för lärare ute i kommunerna. Staten lämnar ju ett visst bidrag, till lärarbostäder 18 000 kronor och till lärarinnebostäder 12 000 kronor. Sedan en arkitekt gjort upp ritningar, skall kommunen insända dessa till folkskoleinspektören för förhandsgranskning, och sedan går de till skolöverstyrelsen. När de kommer tillbaka därifrån skall de återigen till inspektören, därefter går de till länsstyrelsen, så ännu en gång till skolöverstyrelsen och så till Kungl. Maj:t, allt för att man skall få veta det som står i lagen, nämligen att kommunerna har rätt att få 18 000 respektive 12 000 kronor i statsbidrag, om bostaden har en viss storlek och standard. Bestämmelserna i författningen är ändå ganska noggrant utformade. Skulle kommunen, när det hela äntligen blivit klart, vilja göra en liten ändring, så går det inte med mindre än att karusellen sätts i gång på nytt och alla instanser får göra en granskning trots att kommunen betalar den huvudsakliga delen av kostnaden för bostaden.

Att t. ex. folkskoleinspektören skall göra en teknisk detaljgranskning av en ritning, som en arkitekt gjort upp, tycker jag är alldeles orimligt, ty denne har ju ingen som helst utbildning för en sådan uppgift.

Värdet av kontrollen skall jag inte yttra mig om, men inte har den medverkat till att förbilliga lärarbostäderna,

så mycket är säkert. Att bygga en bostad till en folkskollärare kostar f. n. ungefär 20 000 kronor mer än det kostar att bygga en lika stor bostad till en vanlig människa. Då är det något fel, då fungerar i varje fall inte kontrollen på riktigt sätt. Jag tycker att det bör räcka om man för det första kontrollerar behovet — detta måste ju fastställas av myndigheterna — och för det andra kontrollerar, sedan arbetet är utfört, att kommunen har byggt bostaden enligt författningens bestämmelser. Är detta fallet, då bör kommunen vara berättigad att få statsbidrag utan att det skall behöva bli en så förfärlig karusell.

Jag vill säga detta i förhoppning att den pågående utredningen — jag ser nu att ecklesiastikministern är närvarande och jag vill adressera denna anmärkning också till honom — skall titta på detta. Det måste gå att åstadkomma en bättre ordning härvidlag utan att en tillbörlig kontroll eftersättes.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h): Herr talman! Jag kan instämma i många av de synpunkter som herr Onsjö och den andre talaren här anfört. Närmast har jag emellertid begärt ordet för en kort personlig deklARATION. Det gäller något som inte har blivit klart för mig först i dag, utan något som jag haft en bestämd uppfattning om så länge jag tillhört riksdagens andra kammare.

Så länge vi ständigt kräver nya och högre statsbidrag — det gör man ofta från riksdagens sida — så länge kommer kommuner och landsting också att få ha ett överförmynderskap från statens sida. Ty det är väl otänkbart att den som släpper till pengarna inte också skaffar sig en rätt till medinflytande över deras användning.

Med de mindre kommuner vi hade tidigare och där man hade ett mycket ojämnt skatteunderlag fanns det nog skäl för statsbidrag i olika former. Men i och med att det blivit en utjämning i

Utredning ang. de s. k. folksjukdomarna.

fråga om kommunernas storlek, jag skulle tro också en viss utjämning i fråga om skatteunderlaget, så bör vi ute i kommunerna i större utsträckning än tidigare försöka klara oss utan att skicka fram riksdagsmän för att på olika punkter ständigt begära ökade statsbidrag. Det är min uppfattning, herr talman.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Utredning ang. de s. k. folksjukdomarna.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av väckta motioner om utredning angående de s. k. folksjukdomarna.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid

Fröken HÖJER (fp): Herr talman! Även om hemställan i motionerna I: 117 och II: 167 om en sammanfattande utredning av de i motionerna berörda frågorna inte vunnit utskottets gillande, är utlåtandet i sin helhet så positivt i själva sakfrågan, att jag för min del finner att avsikten i motionerna därigenom i väsentlig mån förverkligats. Jag kommer därför att yrka bifall till utskottets hemställan. Samtidigt vill jag understryka nödvändigheten av att den positiva anda, t. ex. beträffande bidrag till forskningen på olika områden, som kommit till uttryck i utlåtandet, även blir rådande vid den fortsatta handläggningen av detta ärende.

Tag t. ex. sinnessjukvården — den har nyss varit på tapeten — där vi rent medicinskt alltjämt har så mycket utforskat. Den lilla bit av vägen som tillryggalagts visar i alla fall att här är mycket att vinna: för den enskilda människan i fråga om förbättrad hälsa och för det offentliga i fråga om avkortad liggetid på de fullbelagda an-

stalterna. Ett mänskligt problem och en ekonomisk fråga, båda av stora mått, väntar här på sin lösning. Endast en intensifierad forskning kan bringa oss framåt i båda dessa avseenden.

Jag är tacksam för att utlåtandet ger denna forskning en viss grad av prioritet. Utskottets förutsättning, att bl. a. kommunala huvudmän bör ägna organisations- och vårdfrågorna all den uppmärksamhet som omständigheterna medger, vill jag kommentera med några ord. Dessa frågor, som naturligtvis i sig även rymmer inte så små ekonomiska och personella spörsmål, påfordrar uppmärksamhet, det tror jag att alla sjuka människor, som anser sig behöva anstaltsvård men inte kan få den, ger mig rätt i.

Hur mycket kan inte vinnas för hemvården, om hjälpen till hemmen till dels ger oss hemsamariter, hemvårdarinnor — de senare en riksdagsfråga — och i hemmen arbetande sjukvårdspersonals arbetskraft genom en smidig och rationell organisation. Detta torde vara områden där man kan vinna mycket om man får dem utredda ordentligt. Vissa landsting har också gjort en del experiment som man kan lära åtskilligt av. Till dels är det en fråga om statsbidragsbestämmelser. I föregående utskottsutlåtande togs den frågan upp och utskottet ställde sig mycket positivt till en önskan, att vi snart skulle få till behandling det i statsbidragsutredningens principbetänkande framförda förslaget i det här avseendet. Till dels är det kommunernas beslut i olika avseenden i de här frågorna som pockar på ändringar till förmån för ett resultat, syftande till förbättrat hälsotillstånd och förbättrad sjukvård utan oöverstiglig kostnad.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat understryka den positiva andan i detta utlåtande, samtidigt som jag yrkar bifall till detsamma.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av väckta motioner om begränsning och rationalisering av den statliga verksamheten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ewerlöf m. fl.* (I: 221) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson m. fl.* (II: 331), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att en begränsning och rationalisering av den statliga verksamheten enligt dess uppfattning vore ofrånkomlig som förutsättning för en sund statsfinansiell och samhällsekonomisk utveckling i vårt land, samt anhålla om de konkreta förslag som därav kunde föränledas.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 221 och II: 331 icke måtte föränleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson*, herrar *Bergh*, *Kyling* och *Birke*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 221 och II: 331, i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla, att en begränsning och rationalisering av den statliga verksamheten enligt riksdagens uppfattning vore ofrånkomlig som förutsättning för en sund statsfinansiell och samhällsekonomisk utveckling i vårt land, samt anhålla om de konkreta förslag som därav kunde föränledas;

2) av herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Svensson* i Ljungskile, *Wedén*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth* beträffande motiveringen till utskottets hemställan.

Sedan utskottets hemställan föredragits meddelade herr talmannen, att överläggningen i detta ärende finge omfatta jämväl utskottets utlåtande nr 192 (se § 15).

Herr *BIRKE* (h): Herr talman! Även i år är det endast högerreservanterna i statsutskottet som har yrkat ett oförbehållsamt bifall till högermotionen om begränsning och rationalisering av de statliga arbetsuppgifterna. Motionens syfte är icke att riksdagen nu skall kunna ta ställning till av motionärerna framlagda konkreta förslag till hur en rationalisering, förenkling och begränsning av statsapparaten skall kunna ske, utan det väsentliga är att tillfälle lämnas riksdagen att göra ett uttalande som visar dels att riksdagen vill uppmana regeringen att bryta de senare årens ständiga stegring av statsutgifterna men dels också att riksdagen tar det politiska ansvaret för en dylik restriktiv utgiftspolitik.

Föregående år, då dessa frågor ganska ingående debatterades här i kammaren, kom diskussionen till en del att röra sig kring spörsmålet, om det arbete, som redan år 1947 hade påbörjats av statsrådet Danielson för motverkande av det s. k. krånglet inom statsförvaltningen, hade lyckats eller inte. Problemet om en rationalisering av den statliga verksamheten utgör emellertid endast en begränsad del av det område som motionärerna har berört i sin motion. Man har icke i motionen haft för avsikt att skjuta in sig enbart på den tungroddhet och otymplighet som vidläder den statliga apparaten. Det är visserligen ett allmänt önskemål att man får till stånd en smidigare förvaltningsform än den nuvarande, så att de enskilda medborgarna på ett enklare sätt kan få sina önskemål tillgodosedda av vederbörande myndigheter, men hur denna rationalisering skall ske och hur förenklingen skall komma till stånd, det kan inte riksdagen i detalj uttala sig om, utan det måste den göra i mera allmänna ordalag. Det är därför inte heller min mening att framföra någon kritik mot de två särskilda institutioner, nämligen sakrevisionen och statens organisationsnämnd, som för närvarande ägnar sig åt dessa uppgifter.

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

Vad det här gäller är att skapa bättre förutsättningar för det rationaliseringsarbete, som för närvarande bedrivs, vare sig det görs av sakrevisionen eller inom själva förvaltningarna. Dessas arbete skulle emellertid såvitt jag förstår i hög grad underlättas om vederbörande myndigheter kände på sig att det fanns en allmän målsättning från statsmakternas sida, innebärande en fast beslutsamhet att begränsa de statliga utgifterna. Kan en dylik besparingsanda komma att genomsyra förvaltningen skulle man enligt min uppfattning på ett smidigare sätt än genom centrala, utifrån kommande direktiv kunna åstadkomma en rationalisering och begränsning av de statliga arbetsutgifterna.

Även om man kan åstadkomma mycket på rationaliseringsvägen räcker det emellertid inte med detta. I sista hand måste det ske en avvägning och en begränsning av de statliga utgifterna, sedda ur skattebetalarnas synpunkt. Detta betyder en omprövning av en lång rad av statliga utgifter.

Man kan då fråga sig vad det är som har hänt som gör, att man nu med större intresse än tidigare bör på detta sätt söka få till stånd en begränsning av de statliga utgifterna. Här antecknar sig då först det resultat, till vilket den av regeringen själv tillkallade utredningsmannen kom, när han hade gått igenom de automatiska utgiftsstegringar som kan förväntas under en femårsperiod, räknad från 1954/55 till år 1959. Han kom fram till en sammanlagd ökning av ungefär 850 miljoner kronor. Härav faller inte mindre än 448 miljoner kronor på det kommande budgetåret. Vid en hypotetisk uppskattning av sådana automatiska utgiftsstegringar som till beloppen inte är så lätta att fastställa, såsom effekten av vissa löneklassförskjutningar, räntekostnader och kostnader för nya kapitalinvesteringar, kommer man fram till en utgiftsstegring på inte mindre än

1 300 miljoner kronor, varav 576 miljoner kronor belöper sig på nästa budgetår. Utredningsmannen har på ett såvitt jag kan förstå följdriktigt sätt sammanfattat konsekvenserna av dessa stora utgifter, som riksdagen tidigare har beslutat. Han säger att »man har att välja mellan mycket stora utgiftsstegringar eller en mycket restriktiv utgiftspolitik. Utan att närmare ingå på de allmänna ekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna i framtiden torde det stå klart, att man mycket lätt kan komma i ett läge, där inga marginaler finns för att möta oförutsedda påfrestningar.»

Icke endast vetskapen om att vi har att vänta oss avsevärda lagbundna utgifter under de närmaste åren utgör emellertid en maning till försiktighet när det gäller vår utgiftspolitik. I själva det ekonomiska klimatet ligger enligt vår mening en uppmaning att på ett mera påtagligt sätt än tidigare söka skära ned utgifterna. Utan att närmare beröra orsakerna vill jag säga att man inte kan frigöra sig från den uppfattningen, att det under det senaste året har skett en avsevärd avmattning i konjunkturen. Detta har ju bl. a. tagit sig uttryck i markerade svårigheter för finansministern att finansiera kapitalbudgeten. Driftsbudgetsidan ser ju inte heller ljus ut. Under inflationsåren 1948—1952 rådde det ingen brist på pengar i statskassan. Skatteunderlaget steg successivt genom uttagande av högre skatt. Diskussionen kom under dessa år kanske icke så mycket att röra sig om varifrån man skulle få pengar för att bestrida de utgifter som regeringen och riksdagen beslutat, utan snarare om huruvida man skulle suga upp det överskott av pengar som marknaden hade, och man talade om att tillgripa ett budgetöverskott.

Förhållandet är emellertid i dag ett annat. Skattestrycket har ökat i en sådan omfattning, att de dokumenterade skadeverkningarna av alltför höga skat-

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

ter har börjat göra sig alltmer märkbara. Diskussionen rör sig icke nu mera om lämpligheten av ett budgetöverskott — något sådant lär väl knappast kunna åstadkommas — utan man hyser en viss oro för om budgeten över huvud taget skall kunna balanseras. Visserligen söker finansministern att sedan nu möjligheten att genom en höjning av de direkta skatterna är stängd, genom en ökning av de indirekta skatterna tillföra statskassan nödvändiga medel. De senast tilltänkta objekten för ökad beskattning är ju som allmänt bekant sprit-, tobaks- samt bilbeskattningen. Skattebelastningen är emellertid redan på dessa områden så hög, att det är utomordentligt tveksamt om det över huvud taget är möjligt att öka den ytterligare.

Den enda möjlighet, som då kvarstår för att få till stånd en balansering mellan inkomster och utgifter är helt enkelt att skära ned utgiftssidan. Problemet om en begränsning av statsutgifterna är ju ingalunda en till Sverige isolerad företeelse, ty samma problem möter man även i ett flertal andra länder. Det kanske mest realistiska exemplet på varthän det kan leda, om man låter statsutgifterna svälla alltför mycket, är det finska exemplet. Ett sådant radikalt ingrepp som i Finland är visserligen inte för närvarande aktuellt här i Sverige, men börjar man icke nu att föra en mera påtagligt restriktiv utgiftspolitik, kan den tiden komma, då vi befinner oss i samma läge som Finland f. n. är i.

Accepterar man förhållandet, att en inkomstexpansion är stängd för staten, finns det enligt min mening icke någon annan möjlighet än att på ett medvetet sätt begränsa och skära ned de statliga utgifterna. Vill emellertid riksdagen icke uttala sig för minskade utgifter, har den indirekt utsagt, att den inte tar någon nämnvärd hänsyn till skattebetalarnas berättigade krav på en skattehindring, och den kommer, såvitt jag

förstår, att tvingas säga ja till regeringens skattepropositioner.

Besvaras en besparingsaktion med ja, uppkommer å andra sidan en ny frågeställning, nämligen spörsmålet om vem det kommer att åligga att vidtaga de erforderliga besparingarna. Här har tidigare i kammaren framförts kritik emot våra besparingsförslag, som påståtts icke vara tillräckligt konkreta och praktiskt utformade. Denna kritik är emellertid oberättigad och skjuter över målet. Det kan inte åligga enskilda motionärer och inte heller riksdagen själva att utan nödvändig insyn i detalj föreslå på vad sätt besparingarna skall genomföras. Tidigare har regeringen låtit geddesyxan gå, och det finns ingen anledning att nu ändra denna statsrättsliga praxis. Riksdagens uppgifter är endast att uttala, att den tar det politiska ansvaret för en besparingsaktion, som ledes av regeringen. Gör riksdagen detta, öppnas större möjligheter för de krafter, som f. n. sysslar med rationalisering och förenkling av statsarbetet; över huvud taget skulle en atmosfär åstadkommas, där önskemålet om en begränsning av de statliga utgifterna skulle göra sig mera gällande än vad som tidigare har varit fallet.

Under åberopande, herr talman, av vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation nr 1 av fröken Andersson, som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 191.

De synpunkter, som här har kommit till uttryck är också motivering till den blanka reservation, som av fröken Andersson m. fl. fogats till statsutskottets utlåtande nr 192.

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! De båda utlåtanden från statsutskottet, som vi nu diskuterar på en gång, behandlar frågan om riksdagens möjligheter att bättre medverka till resultatgivande besparings- och rationaliseringsarbete inom den statliga verksamheten. I den motion, som jag har medverkat till att

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

bära fram, har det gjorts ett försök till en gränsdragning mellan två olika slag av avgöranden, som i det här fallet kan ske från riksdagens sida.

Till det ena slaget av avgöranden skulle jag vilja hänföra de principbeslut, som riksdagen fattar om utsträckning av den statliga verksamheten på olika områden. Riksdagen godkänner t. ex. att staten och dess organ skall reglera byggnadsverksamheten samt priserna. Riksdagen satsar pengar på bostadspolitiken och barnfamiljerna, på att upprätthålla och utvidga kommunikationer av olika slag, och riksdagen fortsätter med att förbättra de sociala åtgärderna på olika områden.

Angående det sista slaget av åtgärder, har folkpartiet i den föregående debatten i dag hävdad behovet av en omsorgsfull planering, gradering av olika önskemåls angelägenhet i förhållande till varandra och avvägning av desamma mot de faktiskt befintliga resurserna och de skattekrav det är rimligt att ställa på medborgarna. Vi kan nu bara beklaga, att riksdagsmajoriteten inte velat medge behovet av en sådan omsorgsfull planering. I andra avseenden — det gäller framförallt vissa regleringar — har vi yrkat på inskränkning av den statliga verksamheten. Till exempel regeringens nyss företagna omprövning av byggnadsreglering visar att dylika strävanden ingalunda är gagnlösa. I andra frågor återigen, som berör den statliga verksamhetens omfattning, har vi varit överens med regeringen.

Gemensamt för hela denna grupp av avgöranden, som jag här försökt karakterisera, är att de bestäms helt och hållet av den styrka som de olika politiska meningsriktningarna har i riksdagen. För min del beklagar jag naturligtvis t. ex. att vi inom folkpartiet inte haft tillräcklig parlamentarisk styrka för att långt tidigare förena en berättigad bostadssocial politik med större frihet för bygghuset. Jag beklagar finansmi-

nisternas och regeringspartiernas framhårdande i att arbeta med så vidlyftig marginal i budgeten att en verklig skattesänkning för dem framstått som omöjlig. På punkt efter punkt när det gällt de konkreta frågeställningarna har vår politik klart preciserats. Det gäller skatterna, regleringarna, bostadspolitiken och socialpolitiken. Det är givet att jag försöker göra det lilla jag kan för att uppmuntra de svenska medborgarna att i ökad utsträckning ge sitt stöd åt den politiska meningsriktning jag anslutit mig till och vars politik jag förordar. Men detta är också, tror jag, enda möjliga metoden att åvägabrinda en ändring av sådana avgöranden beträffande den statliga verksamhetens omfattning som beror av politiska maktförhållanden.

Den metod, som den högermotion vi nu behandlar går in för — och som en liknande högermotion förra året också ville tillämpa — synes mig däremot mera orealistisk. Den går i största korthet sagt ut på att riksdagen i fråga om skatterna, regleringarna, bostadspolitiken och mycket annat i dag skulle skriva till regeringen och be regeringen vara snäll att föra en helt annan politik än regering och riksdagsmajoritet i går eller för ett par veckor sedan eller för några månader sedan faktiskt bestämde sig för att föra. Jag tvivlar på effektiviteten hos den metoden. Jag är övertygad om att det finns bättre medel att argumentera för den politiska linje man själv står för. Det är av dessa skäl som jag inte har kunnat ansluta mig till den skrivelse, som i högermotionen förordas till regeringen, och till den däri förebragta motiveringen, även om jag i de stycken som anges i vår reservation delar de synpunkter som där framläggs.

Det andra slaget av åtgärder, varmed riksdagen kan bidra till att besparings- och rationaliseringskraven tillgodoses, består i prövningen av den statliga verksamhet, som upprätthålls

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

för att fullfölja statsmakternas beslut. Det är ju klart, att även om regeringen och riksdagsmajoriteten i vissa avseenden har fattat beslut som medför enligt min mening onödigt regleringskrångel eller liknande, är ju detta inget skäl för att vi skulle ställa oss likgiltiga till kraven på effektivitet och sparsamhet vid det praktiska utförandet av de åtgärder som riksdagen i alla fall beslutat. Och framför allt, även beträffande sådan statlig verksamhet som alla meningsriktningar i och för sig är överens om nyttan och nödvändigheten av, anser vi att riksdagen på bättre sätt än hittills borde kunna verka för dessa krav. Den tanke som ligger bakom vår motion är att inom förvaltningen själv skall skapas ett organ, som på ett effektivt sätt härvidlag kan stödja riksdagen. Detta var också rationaliseringsutredningens huvudlinje.

Statskontoret har ju hittills haft den uppgiften, och vi har i motionen sagt att de förhållanden som utvecklingen skapat minskat statskontorets reella betydelse för riksdagens ställningstaganden. Jag är angelägen att säga att detta inte är någon kritik mot detta gamla ämbetsverk, utan endast ett konstaterande av vad jag tror vara faktiska förhållanden, som statskontoret i sin nuvarande form inte haft förutsättningar att riktigt bemästra.

Som utgångspunkt för mitt resonemang i detta fall kan jag ta några satser ur statskontorets remissyttrande: »Bortses kan emellertid inte ifrån att ämbetsverket, på grund av den starka anhopning av arbete som måste fullgöras under en begränsad tid och avsaknaden av för mera ingående undersökningar oundgänglig personal, saknat möjligheter att ägna framförda förslag en så grundlig granskning som i och för sig varit önskvärt.» Jag tror att detta är riktigt, men det bestyrker ju min uppfattning att statskontoret i många fall tvingas hävda i och för sig mycket berättigade besparingskrav på ett kanske

mer schablonartat sätt och utan att alltid kunna förebringa det sakmaterial som för det mesta gör ett starkt intryck på riksdagens utskott.

Nu torde det emellertid vara ett faktum att detta sakmaterial, den vidare och djupare belysning av fältet för möjliga besparingar som statskontoret alltså självt deklarerat att det ofta inte är i stånd att pretera, kan i många fall tillhandahållas av två andra organ inom statsförvaltningen, nämligen sakrevisionen och organisationsnämnden. Den verksamhet, som dessa organ utövar, har i och för sig varit av stor nytta. Det är klart att deras arbete och de synpunkter, som de i olika sammanhang framför, har lett till besparingar inom statsförvaltningen och till en värdefull belysning av besparingsmöjligheterna inom olika grenar av förvaltningen. Men ett fel i systemet har varit, att dessa specialorgans värdefulla synpunkter och sakmaterial sällan blir till fyllest presenterade för riksdagen och dess utskott och samordnade med statskontorets under de förhållandevis korta perioder då utskotten har att ta ställning till konkreta anslagsäskanden.

Detta fel, som enligt min mening är allvarligt, skulle rättas till, om rationaliseringsutredningens förslag genomfördes. Detta gick ju ut på en koncentration av dessa tre organ, statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden, till ett gemensamt verk, arbetande under fria former och försett med en ledning, vari ingick skickligt folk från näringslivet och organisationerna. Jag tror att en sådan ordning skulle kunna leda till återupprättandet inom den svenska statsförvaltningen av något som denna säkert nu är i stort behov av, nämligen en instans som med obestridlig saklig tyngd kunde hävda besparingssynpunkterna både i förhållande till kanslihuset och riksdagen.

När statsutskottets majoritet ändå inte kunnat för närvarande vinnas för denna tankegång, beror det uppenbarli-

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

gen på att statens sakrevision och statens organisationsnämnd i motsats till statskontoret intagit en närmast negativ hållning till det hela. Organisationsnämnden medger emellertid i sitt remissyttrande utan vidare de stora svårigheter som för närvarande möter riksdagens besparingsarbete. »Det är», säger nämnden, »numera ofta mycket svårt att med ledning av i anslagsäskanden eller dylikt tillgängliga uppgifter träffa ur ekonomisk synpunkt riktiga avgöranden.» Men på den då ganska naturliga frågan om det inte borde eftersträvas en ordning som skaffar statskontoret direkt tillgång till organisationsnämndens vetande och som gör det möjligt att erbjuda riksdagen en mer effektiv och klarläggande remissbehandling, så svarar organisationsnämnden närmast nej. Ett sådant förfarande skulle, säger nämnden, verka hindrande på nämndens systematiska organisationsundersökningar. Samtidigt säger dock nämnden, att allteftersom dess undersökningar framskrider från verk till verk ökas möjligheterna att få fram sakliga remissvar, innefattande de detaljerade fakta som erfordras för en konkret prövning av budgetäskandena. Nämnden tänker sig tydligen att den, såsom hittills i viss mån skett, i framtiden skall i ökad utsträckning fungera som en instans för dylika remisser, alltså i viss utsträckning fungera på samma sätt som statskontoret hittills har gjort.

Nämnden säger också att den för närvarande håller på med en kartläggning av hela den statliga förvaltningen, varvid organens verksamhet samt ställning i förhållandet till varandra skall belysas. Denna kartläggning skall tjäna som grund för inriktningen av nämndens fortsatta arbete med organisationsundersökningar.

Jag skulle vilja fråga: Är det inte just en sådan kartläggning, grundad på långvarig, ingående och värdefull kännedom om statsförvaltningens alla

instanser och irrgångar, som statskontoret på grund av själva arten av sin verksamhet har skaffat sig och som statskontoret från år till år tvingas hålla aktuell? Denna kartläggning finns alltså redan i mycket stor utsträckning färdig hos statskontoret, och bakom densamma ligger en samlad erfarenhet av statsförvaltningen som, såvitt jag kan förstå, måste vara av stor betydelse när det gäller inriktningen och uppläggningsen av organisationsnämndens arbete.

Det är nämligen ingalunda säkert, att den plan för rationaliseringsarbetets bedrivande som t. ex. organisationsnämnden för närvarande följer och som gör att nämnden är angelägen om att inte bli störd av alltför ivriga motionärer, som begär bättre upplysningar åt riksdagen, ur allmänna statliga rationaliseringssynpunkter är den allra bästa. Det är väl ett känt faktum att t. ex. sakrevisionen, som från sina utgångspunkter också arbetar på att avhjälpa fel och brister hos statsförvaltningen, temporärt tvingats lägga upp egna organisationsundersökningar. Anledningen har varit att man inom sakrevisionen helt enkelt inte har stått till svars med att underlåta att skyndsamt vidtaga åtgärder, när organisationsnämnden inte på lång tid kunnat åtaga sig sådana, därför att den har varit bunden av sin undersökningsplan, vid vars uppgörande statskontorets enligt min mening mycket betydelsefulla erfarenhet eller sakrevisionella påpekanden inte har tillfredsställande utnyttjats.

Dessa betraktelser, herr talman, synes mig kunna leda till den slutsatsen att en central bedömning — som såväl rena besparingssynpunkter som sakrevisionella och organisatoriska synpunkter får inverka på — av frågan om besparings- och rationaliseringsarbetets planläggning och utformning inom statsförvaltningen är att föredraga. En sådan central bedömning skulle man

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

onekligen kunna få till stånd om man sökte sig fram efter den av oss förordade linjen. Det skulle, som vi i motionen sagt, bli en koordinering av besparingsviljan med rationaliseringsarbetet och den sakrevisionella kontrollen.

Att ett organ, som uppfyller dessa önskemål, även skulle bli bättre i stånd än statskontoret för närvarande faktiskt är att för såväl regeringen som riksdagen effektivt och sakligt slående underbygga besparingskrav och påvisa besparingsmöjligheter synes mig ganska obestriddligt.

Den enligt min mening kanske mest betydelsefulla invändning, som gjorts mot rationaliseringsutredningens förslag, är organisationsnämndens påpekande, att de statliga verkens öppenhet för rationaliseringskravens berättigande och deras ärliga framlägganden av brister i förvaltningen skulle kunna ofördelaktigt påverkas, om det organ, som ytterst ledde rationaliseringssträvandena, även, som en annan gren av sin verksamhet, skulle ha revisionell kontroll. Det är närmast psykologiska skäl som kan tala för den synpunkten. Vi har också i motionen understrukt, att besparings- och rationaliseringsåtgärder måste förberedas i intim kontakt med berörda verk, inrättningar och personalorganisationer.

Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om denna invändning i praktiken har så särskilt stor tyngd. Även statens sakrevision torde i de allra flesta fall ha ett gott samarbete med av dess verksamhet berörda organ, och även den har, som jag nyss sade, fått ägna sig åt en del rent organisatoriska uppgifter av samma karaktär som de organisationsnämnden normalt sköter. Någon klar gränsdragning föreligger icke i detta fall. Det finns såvitt jag känner till inte några belägg för att statliga verk och inrättningar skulle vara mera återhållsamma i fråga om ett öppet och ärligt framläggande av problem och brister gentemot sakrevisio-

nen än gentemot organisationsnämnden. Det skulle vara mycket anmärkningsvärt, om så vore fallet. Det råder såvitt jag vet knappast något kallt krig mellan sakrevisionen och de organ, vilkas verksamhet den följer. Jag vill dock inte helt bestrida att det kan finnas psykologiska skäl som här bör beaktas, men jag tror att det är i hög grad sannolikt att detta kan ske genom en överarbetning av rationaliseringsutredningens förslag utan uppgivande av dess huvudlinje.

Jag skall, herr talman, fatta mig mycket kort om den särskilda fråga, som förutom den av mig nu behandlade, är upptagen till diskussion i utskottsutlåtandet och vår reservation, nämligen frågan om en omprövning av den nuvarande fördelningen av arbetsuppgifter beträffande jordbrukets rationalisering på lantbruksnämnderna, hushållningssällskapen och lantmäteriorganen. Egendomligt nog då jag är stadsbo har denna fråga — vid sidan av en eller ett par andra, vid vilkas behandling jag haft tillfälle att deltaga sedan jag kom till riksdagen — orsakat särskilt många spontana instämmanden i mina synpunkter i form av brev och på annat sätt från jordbrukare, lantmätare och andra tjänstemän. Det förefaller mig därför ganska klart, och det framgår även av remissutlåtandena, att det på detta område förekommer svagheter, som icke endast sammanhänger med att nya organ ännu inte överallt lyckats finna de rätta arbetsmetoderna, utan även med den organisatoriska grunduppläggnigen.

Jag har en känsla av att en del onödiga prestigesympunkter har mängt sig in i diskussionen av dessa frågor, vilket kan verka fördröjande och förhindrande på frågornas rationella lösning. Det är därför vi velat ha en mera positiv skrivning och en direkt hänvändelse från riksdagen till Kungl. Maj:t, markerande riksdagens krav på

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

att man verkligen försöker driva fram snara förbättringar.

Med dessa ord, herr talman, ber jag få yrka bifall dels till reservationen nr 2 till statsutskottets utlåtande nr 191 och dels till reservationen nr 1 till utskottets utlåtande nr 192.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Som herr Birke tidigare anförde diskuterade vi även förra året sparsamhet inom statsförvaltningen, och såvitt jag kan förstå har ingendera parten i dag några nya synpunkter att komma med.

Jag gick i våras och tjuvtittade litet på hur vi här betedde oss, när det kom en kungl. proposition på riksdagens bord, och jag har inte något minne av att vi givit några större uttryck för vår sparsamhetsvilja. I regel har det varit tvärtom. Än den ene och än den andre har kommit med förslag på betydande utgiftsökningar. Den adressen är inte riktad till något speciellt parti, utan det torde vara en synd, som är mer eller mindre gemensam för oss alla i större eller mindre utsträckning. Somliga kanske har en känsla av att man har något slags förpliktelse mot valmanskåren att visa upp hur duktig man är, när det gäller att föra fram yrkanden om ytterligare förmåner.

När man tar denna diskussion som en dagen-efter-diskussion, ber jag om ursäkt om jag i någon mån kommer att tänka på en artikel, som fanns införd i Grönköpings Veckoblad för några år sedan. I den artikeln berättas det om riksdagsmannen Krökén i Kröken. Han var hemma på sin enligt Grönköpings Veckoblad obligatoriska veckända. Han skulle på lördagen hålla ett stort tal, där han berättade för Grönköpings invånare om att han på den och den punkten föreslagit så och så många miljoner kronor mer än den snåle Wigforss ville medverka till — det var nämligen på herr Wigforss' tid som detta inträffade. På söndagskvällen höll han ytterligare ett tal. Det var på Grön-

köpings skattebetalares förening, och där talade han väldeliga om den store skatteplågaren Wigforss.

Grönköpings Veckoblad har där — i någon mån karikerat förstås — i viss utsträckning lyckats fånga en hel del av det som sker i detta hus. Det är nämligen på det viset, att man först motionerar om utgifter på olika områden. Man är ganska angelägen om att ge litet mer än regeringen vid samma tillfälle. Sedan kommer man och talar om sparsamhet som ett påbröd till det hela. Hur skulle det vara om vi tog oss själva i kragen och i praktisk gärning försökte göra någonting av den sparsamhetsvilja, som vi alla pratar om?

Jag förmodar att den pressdebatt som kommer efter denna riksdagsbehandling liksom förra årets pressdebatt kommer att tala om att vi inte vill vara med om någon sparsamhet. För min personliga del är detta en ganska ovan ställning jag intagit, ty jag har hittills haft den rollen att jag alltid fått tala om sparsamhet gentemot motionärer, som önskat utgiftsstegringar. Då jag i dag talar mot ett bifall till dessa motioner, beror det inte på att jag ändrat inställning. Detta har i stället samband med att jag tror, att vi inte kan lösa detta problem endast med en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det är ett alltför lättvindigt sätt att komma förbi den mycket allvarliga problemställning, som riksdagen ställdes inför genom den Nothinska utredningen. Där gjordes nämligen klart, att vi i statsförvaltningen har att räkna med mycket stora automatiska kostnadsökningar. Om vi skall få ordning på statsfinanserna, måste vi ta vederbörlig hänsyn till dessa innan vi väcker våra motioner, som skulle stimulera vissa människor ute i samhället.

När det gäller sparsamheten i statsförvaltningen, så kan man inte endast en gång göra en ansträngning, utan man måste ständigt arbeta härför. Förden skull har man ju också skapat vissa

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

organ, som har till uppgift att följa statsutgifterna och deras utveckling, att undersöka hur medlen används och huruvida man genom andra åtgärder kan erhålla ett förbilligande. Vi har riksräkenskapsverket, vi har statskontoret och vi har organisationsnämnden samt sakrevisionen. Dessutom finns — åtminstone inom affärsverken — vissa rationaliseringsorgan, vilkas uppgift det är att söka åstadkomma en reduktion av kostnaderna. Jag tror att det är på dessa områden som vi även i framtiden får lov att arbeta. Vi måste arbeta med ett rätt starkt eftertryck, samtidigt som vi måste visa den moderation, som de ekonomiska möjligheterna inom nationen bestämmer. Jag tror nämligen inte som herr Wedén, att det inom den nuvarande budgeten finns så stora marginaler som han lät antyda i sitt förra anförande. Åtminstone har den Nothin-ska utredningen givit oss en helt annan bild av statsfinanserna. Jag tror således för min del inte, herr talman, att de s. k. opinionsyttringar som man här velat göra sig till tolk för egentligen leder till några positiva resultat på sparsamhetens område.

Sedan berörde herr Wedén ett annat avsnitt i sin motion, där han syftade till en sammanslagning av statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden. Den frågan har ju även tidigare varit föremål för prövning och förslag inom rationaliseringsutredningen. Jag måste för min del säga — och detta har också utskottet framhållit — att man måste beakta de synpunkter som anförts emot denna sammanslagning. Det har i remissvaren framhållits, att statskontoret i stort sett är ett reviderande organ och att det då ur rationaliseringssynpunkt skulle vara mindre lämpligt att sammanföra de organ, som skall gå ut i de olika statsförvaltningarna och där genomföra vissa rationaliseringar. Man säger från organisationsnämndens sida att man tror, att man kommer längre i fråga om in-

timt samarbete, om organisationsnämnden får vara ett fristående organ och alltså inte en revisionsmyndighet, som bara kommer och sätter sig på verket. Jag tror för min personliga del — och det har även utskottet givit sin anslutning till — att det ligger en hel del också i den synpunkten, och därför har vi inte velat medverka till en skrivelse till Kungl. Maj:t, där vi utan vidare betänkligheter skulle beställa den sammanslagning, som herr Wedén i sin motion har förordat.

Vad gäller de övriga propåerna i herr Wedéns motion kan man väl där tillämpa det gamla ordspråk, som fanns på våra milstolpar: I gode herremän, faren ej så fort, det som göras skall är redan gjort. När det gäller de övriga punkterna är de ju i olika avseenden föremål för prövning.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till statsutskottets förslag.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle: Herr talman! Först vill jag säga till herr Lindholm, att vad beträffar det uttryck om marginaler inom budgeten, som jag använde, var ju det en karakterisering av en period som vi har gått igenom. Vad framtiden bär i sitt sköte på det området vet vi ingenting om. Men jag skulle vilja framhålla, att innan man med säkerhet kan uttala sig, i varje fall med de mycket pessimistiska tonfall jag tyckte herr Lindholm ville anlägga, får man, som tidigare i dag påpekats i andra sammanhang, inte bara ta hänsyn till de utgiftsökningar, som herr Nothin har presenterat, utan även till beräkningar över inkomstökningar, som ett normalt fortskridande framsteg för med sig.

Jag begärde emellertid ordet för att tillfoga ett par synpunkter till herr

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

Lindholms bemötande av mitt resonemang beträffande en effektivisering av rationaliserings- och besparingsarbetet inom statsförvaltningen genom en sammanslagning av dessa tre organ på ett eller annat sätt. Som jag hade väntat mig och som jag redan i mitt första anförande var inne på, tog herr Lindholm fram den synpunkten, att det kanske inte var så klokt att sammanföra organ med revisionella uppgifter och rationaliseringsuppgifter. Jag vill bara upppepa vad jag sade förut, och vilket torde vara obestriddligen riktigt, att även sakrevisionen i rätt stor utsträckning sysslar med organisatoriska uppgifter, att jag inte känner till att sakrevisionen har dåligt samarbete med de verk som står under prövning av den instansen och att jag fortfarande bestämt håller på att statskontorets betydelse för riksdagen som remissinstans och som stöd när det gäller besparingssträvanden oundvikligen skulle växa, om statskontoret samtidigt med sina remissyttranden kunde presentera det sakmaterial, som sakrevisionen och organisationsnämnden vid en samordning lättare kunde stå till tjänst med.

Sedan säger herr Lindholm, bl. a. apropå det avsnitt som berörde den yttre rationaliseringen inom jordbruket och där inblandade organ, att man om den här motionen kunde tillämpa ordspråket, att vad som göras skall är allaredan gjort. Jag vill bara där göra den kommentaren, att om herr Lindholm av alla dem, som haft att göra med dessa organ i rationaliseringsfrågor, hört att de anser att allt som kan göras redan är gjort, måste det betyda att dessa människor i många fall icke har så särskilt stor tilltro till nuvarande Kungl. Maj:ts förmåga att göra någonting på detta område.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Till det sist anförda vill jag bara erinra om att herr Wedén har begärt utredning och att vi från ut-

skottets sida har konstaterat att det redan pågår utredning om dessa ting. Då torde man väl ha all anledning att säga att vad som skall göras redan är gjort.

Vad sedan gäller herr Wedéns uttalande om marginalerna är det ju alldeles klart, att om herr Wedén avsåg den period då vi hade en överbalanserad budget, så var det riktigt att det då fanns marginaler. Men jag trodde att herr Wedén talade om nuläget och inte om det som var för något år sedan.

Herr HJALMARSON (h): Herr talman! Vårt starka intresse i den fråga, som nu behandlas och som ju utgör en av de viktigaste som varit uppe under hela höstriksdagen, sammanhänger med en önskan från vår sida att skapa en hållfast och varaktig grund för effektiva skattesänkningar. Härunder ligger självfallet en politisk värdering, och jag håller med herr Lindholm om att de politiska värderingarna i detta sammanhang spelar en mycket stor roll. I valet mellan en fortskridande offentlig expansion, som tar i anspråk en oförändrad eller sannolikt växande andel av våra inkomster, och en långsammare expansion, som lämnar mera kvar för den enskilde att disponera över, föredrar vi det senare alternativet. Det innebär inte att vi i och för sig skulle förneka att det allmänna genom att vidga sina uppgifter skulle kunna tillföra människorna fördelar. Men det betyder att vi bestämt hävdar, att det i nuvarande skede är ett större värde att det socialt och ekonomiskt representerar en mera framstegsvänlig politik att söka öka de enskildas förfoganderätt över sina personliga inkomster.

Att det här rör sig om en värdering säger oss ju också, att det är meningslöst att påstå att den ene har rätt och den andre fel. Djupast sett gäller det ett val, inför vilket varje människa personligen ställs. Inom högerpartiet har vi tagit vår ståndpunkt, och jag utgår

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

från att också regeringen har tagit sin ståndpunkt. Regeringen har bestämt sig för att satsa på en politik, som ytterligare stegrar det allmännas inflytande på bekostnad av den enskildes rörelsefrihet. Att även regeringens värderingar i enskilda fall snabbt kan skifta vill jag därför inte bestrida. För bara några veckor sedan vågade vi från vårt håll fråga regeringen, under vilka förutsättningar regleringarna skulle kunna avvecklas, om man inte nu ansåg sig kunna avveckla dem. Särskilt tillät vi oss fästa uppmärksamheten på nödvändigheten av en omprövning av bostadspolitiken, bl. a. i syfte att pressa byggnadskostnaderna. Majoritetsblockets representanter förklarade då med en mun, att vi alldeles hade missförstått situationen. Beslutet efter så kort tid att häva byggnadsregleringen och sänka de generella bostadssubventionerna ter sig naturligtvis då minst sagt överraskande, men regeringen har tydligen ändå funnit att det legat någonting i oppositionens synpunkter. Detta är, herr talman, lika ovanligt som glädjande.

Jag skyndar mig att försäkra att jag visst inte vill överdriva betydelsen av vad som sker. En svala gör ingen sommar — det gör inte ens två svalor. Jag föreställer mig att oppositionens glada framtidsvärld måste ha något av det förbjudnas lockelse för en övertygad socialist. En eller annan gång gör man en raid in i denna värld men drar sig hastigt tillbaka igen — någon vana får det absolut inte bli. Huvudlinjen i regeringens politik — fortsatt offentlig expansion — består alltjämt.

Att jag har velat uppehålla mig vid dessa synpunkter beror endast på att också jag gärna vill stryka under, att möjligheterna att begränsa statsutgifterna i hög grad måste sammanhånga med rent politiska ställningstaganden.

Naturligtvis skulle problemet inte vara så besvärligt om vi vågade räkna med en gynnsam utveckling av statens

inkomster i relation till de sannolika utgifterna, men vem vågar på allvar räkna härmed? Normalt — om man får begagna det ordet — skulle väl statens inkomster stiga med mellan 300 och 500 miljoner kronor per år, men utgifterna förefaller att öka lika mycket eller mera. Därtill kommer att produktionsökningen nu har upphört eller i varje fall sker i vida långsammare tempo än tidigare. Nog synes det därför åtminstone oss inom högerpartiet vara mest realistiskt att säga, att villkoret för att vi skall kunna genomföra bestående skattesänkningar är att vi kan reducera statens utgifter. Den stimulans för hela vårt ekonomiska liv som en sådan skattesänkning komme att medföra skulle å andra sidan på något längre sikt kunna bidra till att förbättra även statens resurser. Mot bakgrunden av den bild som Nothinutredningen har ställt framför oss skulle man enligt vår övertygelse rent av kunna uttrycka saken så, att staten inte borde anse sig ha råd att undvara en effektiv skattelättnad.

Hur skall man då kunna begränsa statsutgifterna? Först och främst: det måste ofta vara lättare att motsätta sig nya utgifter än att angräpa utgifter som utgått kanske sedan lång tid tillbaka. Självfallet står man många gånger också här inför ett politiskt val, som fallet var i våras med den allmänna sjukförsäkringen, då vi ville ha uppskov men regeringen drev igenom saken. I en sådan situation har regeringen ett särskilt stort ansvar för att riksdagen får möjlighet att ingående pröva kostnaderna för den föreslagna åtgärden och att dess ekonomiska konsekvenser verkligen är ordentligt utredda. Ingen kan med bästa vilja i världen påstå att så var förhållandet med sjukförsäkringen. Särskilt synes man ha underskattat dess indirekta kostnader för staten på grund av att avgifterna i väsentlig omfattning måste bli avdragsgilla. Vad har följden blivit? Jo, att dessa ting måste utredas efter det att riksdagen har fat-

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

tat sitt beslut. Det är sannerligen från riksdagens horisont en högst otillfredsställande ordning. Och saken blir naturligtvis inte bättre om det rykte talar sant som cirkulerat i pressen, att man tänker stoppa in sjukförsäkringsavgiften i det allmänna, i och för sig otillräckliga försäkringsavdraget. De människor som själva har gjort en extra ansträngning för att skaffa sig större trygghet för framtiden skulle alltså få betala en extra kostnad. Det tycks vara något av en naturlag att de styrandes försummelse alltid skall gå ut över spararna. Inte bara den omedelbara kostnaden för en ny statlig åtgärd måste till fullo redovisas. Minst lika viktigt är att de mera långsiktiga verkningarna blir klarlagda så att riksdagen verkligen kan bedöma vad den ger sig in på.

Jag förmodar att läsningen av Notinutredningen blev en chock för många — åtminstone blev den det för mig. Här fick man nu för första gången en överblick över de ekonomiska konsekvenserna av den hittills förda politiken och över ansvällningen av den administrativa apparaten. Man kan t. ex. peka på den beräknade utvecklingen av statens pensionskostnader som en följd av denna ansvällning. I år uppgår de till 525 miljoner, om fem år till 627 och om ytterligare tio år till över 800 miljoner kronor. De tycks alltså under den närmast överskådliga tiden öka med cirka 100 miljoner vart femte år. Ändå vet vi att dessa siffror inte tar hänsyn till att pensionsfrågan för vissa grupper av äldre befattningshavare knappast ännu har fått en helt rättvis lösning.

Allt detta inskräper vikten av att regeringen lämnar riksdagen så fullständiga kostnadsredovisningar som möjligt, inte bara för stunden utan på något längre sikt, varje gång en ny utbyggnad av den statliga organisationen föreslås. Framför oss ligger nu ställningstagandet till en rad pågående eller icke slutbehandlade utredningar.

Låt mig, herr talman, göra en mycket hastig summering.

Socialdepartementet:

Änkepensioneringskommittén,
bostadskollektiva kommittén,
ungdomsvårdsskoleutredningen,
socialförsäkringsutredningen,
1952 års åldringsvårdsutredning.

Justitiedepartementet:

1951 års fångvårdsutredning,
säkerhetsanstaltsutredningen,
strafflagberedningen.

Kommunikationsdepartementet:

Genomförande av olika investeringsplaner, som föreslagits av bl. a. 1944 års fiskehamnsutredning,
1946 års vatten- och avloppssakkunniga,
1944 års hamnutredning.

Ecklesiastikdepartementet:

Nationalmuseiutredningen,
universitetsutredningen,
läkarutbildnings-, juristutbildnings-
och tandläkarutbildningskommittéerna,
studentsociala utredningen,
bokutredningen — för att inta tala om de fortlöpande utredningarna i samband med den nya skolans genomförande.

Jordbruksdepartementet:

Utredningar som berör lantmäteriets och kartverkets organisationer och som berör det förhållandet att framlagda förslag till utbyggnad av lantbruks-, veterinär- och skogshögskolorna hittills endast delvis genomförts.

Inrikesdepartementet:

Frågan om statens bakteriologiska laboratorium,
tandvården,
sinnessjuk-, sinnesslö- och psykopatvården,
sinnessjukvårdens personalutbildning,
karolinska sjukhusets utbyggnad och organisation,

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

ett ifrågasatt rikssjukhus i Norrland,
vanförevården,
kronikervården,
sjuksköterskeutbildningen,
statens bidrag till avlöningar åt distriktssköterskor och distriktsbarnmorskor,
alkoholistvården,
polisväsendet.

Var och en inser att flera av dessa frågor förr eller senare måste få sin lösning. Ingen tänker sig ett idiotstopp i det fortsatta reformarbetet. Men kostnaderna måste i fortsättningen i varje särskilt fall bli fullständigt framlagda och redovisade. Och så ytterligare en sak. Varför skulle inte regeringen kunna göra en regel att när en ny utökning av statsapparaten förberedes undersöka, om inte en motsvarande minskning skulle kunna ske på andra håll? Jag är därmed inne på de gamla utgifterna.

Om två ting råder det säkert enighet. För det första: vi behöver ett fortlöpande rationaliseringsarbete, även om man kan diskutera det lämpligaste tekniska tillvägagångssättet. Denna fråga har illustrerats ofta, och den kan väl illustreras på flera områden. Vi har pekat på åtskilliga områden i vår motion till årets riksdag och till fjolårets riksdag, men i anknytning till den debatt, som fördes här i kammaren i går, skulle jag vilja illustrera detta på ett för närvarande utomordentligt betydelsefullt område. Jag tänker på den statliga handläggningen av vatten- och avloppsfrågor.

De statliga organ, som i olika sammanhang och avseenden har att ta ställning till dessa frågor, är: medicinalstyrelsen, länsstyrelsen och förste provinsialläkarna samt andra tjänsteläkare, institutet för folkhälsan, länsarkitekterna och byggnadsstyrelsen, vattendomstolarna, lantbruksingenjörerna, fiskeristyrelsens tillsynsavdelning, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och distriktsingenjörerna för vatten- och av-

lopp, länsbostadsnämnderna och bostadsstyrelsen, länsarbetsnämnderna och arbetsmarknadsstyrelsen, lantmäteritjänstemännen och lantmäteristyrelsen, lantbruksnämnderna och lantbruksstyrelsen samt länsbrandinspektörerna och civilförsvarsstyrelsen.

Det är 21 olika myndigheter och institutioner som har att handlägga dessa ärenden. Nu angivna organ, vattendomstolarna oräknade, sorterar under fyra olika departement, inrikes-, kommunikations-, social- och jordbruksdepartementen. Det icke minst anmärkningsvärda är att icke något av de uppräknade organen har något huvudansvar eller någon samlad uppgift på vatten- och avloppsområdet. Nog finns det en del att göra även här, om man vill!

För det andra: en mycket väsentlig del av statsutgifterna är bundna. Ingen ifrågasätter deras nödvändighet. Man kan som exempel peka på utgifterna för folkpensioneringen, barnbidragen och försvaret.

I förbigående, herr talman, kanske jag kan få redovisa vår syn på försvarskostnaderna, eftersom det tycks vara på modet i statsrådsrådet att ställa frågor till oss just på det området. Vi har alltid ansett att försvarsutgifternas storlek mindre bestämmas av oss själva än av det utrikes- och militärpolitiska läget. Vi har inte samma möjlighet att påverka dessa kostnader som utgifter på det inrikespolitiska planet. Nu har vi tyckt oss märka, inte bara att regeringen i detta fall har samma grundsyn som vi utan även att den bedömer riskerna i vårt läge ungefär på samma sätt som vi. För oss har det då varit naturligt att eftersträva samförstånds lösningar i försvarsfrågan. Vi har gjort det många gånger förut. Vi deklarerade önskemålet härom så sent som i höstens remissdebatt, och vi skulle anse det synnerligen värdefullt om samarbetet i försvarspolitiken mellan regeringen och riksdagspartierna kunde komma i gång tidigare i år än i fjol.

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

Då och då har regeringen och riksdagsmajoritetens förespråkare betecknat detta samförstånd som en vinning, och vi har delat denna uppfattning. Har man en annan åsikt härom i dag? Eller har någon väsentlig förändring ägt rum i den utrikes- och militärpolitiska bedömningen? Då bör naturligtvis detta sägas klart ut med angivande av skälen. Om inte, ja, då är frågorna om vår speciella ställning till försvarsutgifter-na fullständigt meningslösa.

Vi har aldrig stuckit under stol med vårt starka försvarsintresse, och det gör vi inte nu heller. Men vi har precis samma önskan som alla andra om en så rationell disposition som möjligt av försvarspengarna. Vi betraktar det fortfarande som en gemensam tillgång, om försvarsfrågorna kan lösas i enighet mellan de demokratiska partierna.

Utänför sektorn av helt bundna statsutgifter finns det emellertid områden med mer eller mindre rörliga marginaler. Vi har pekat på några sådana områden i våra motioner. Tillåt mig att nu endast framlägga några kompletterande synpunkter.

Under senare år har en rad ämbetsverk kommit till, antingen helt nya eller utbrutna ur redan existerande ämbetsverk. I flera fall måste kostnadsutvecklingen i dessa ämbetsverk te sig oroande. Se t. ex. på fiskeristyrelsen, skogsstyrelsen, medicinalstyrelsen plus veterinärstyrelsen — man måste ju slå ihop dessa båda ämbetsverk eftersom veterinärstyrelsen är utbruten ur medicinalstyrelsen — och se på lantbruksnämnderna. I de sistnämnda utgjorde 1948/49 avlöningarna 5,5 milj. kronor och omkostnaderna 1 350 000 kronor. I år uppgår avlöningarna till över 9 miljoner kronor och omkostnaderna till närmare 2,3 miljoner kronor. Med all hänsyn tagen till engångsinflationens konsekvenser: kan detta verkligen sägas vara en utveckling, som motsvarar riksdagens intentioner från början?

Över huvud taget: varför skulle vi

inte, herr talman, i den statliga förvaltningen kunna få in en ny ambition, ambitionen att söka få fram nettobesparingar? Man svarar: Det går inte, ty det måste vara en naturlig benägenhet hos varje offentlig institution att vidga ramen för sin verksamhet. Men beror inte detta åtminstone i någon mån på den anda, som behärskar de styrande? Skulle inte ambitionen ändras om det stode klart, att vi nu står inför nödvändigheten att sänka statens andel i våra samlade inkomster? Är det orimligt att tänka sig att det efter ett par decenniers så gott som oavbruten statlig expansion vid närmare eftersyn skulle visa sig finnas en mängd uppgifter, som skulle kunna utföras billigare eller helt enkelt läggas ner?

Hur går det till i ett enskilt företag eller i en vanlig familj, när man står inför tvånget att — exempelvis, herr finansminister, på grund av att man fått en obehaglig kvarsattsedel — hålla sig inom en mera begränsad utgiftsram? Jo, alla får i uppdrag att noga tänka igenom vad som kan göras. Har inte många även i denna kammare en livlig erfarenhet av vad en sådan ny inställning kan utlösa av uppslag att utföra saker och ting på enklare sätt eller att avstå från en del ting, som vid närmare eftertanke befinns vara mindre väsentliga, bara alla hela tiden haft en bestämd målsättning för ögonen? Varför skulle inte för en gångs skull något liknande kunna ske i den statliga förvaltningen?

Det är överväganden av denna art som ligger bakom vårt förslag att regeringen inom vissa områden skulle försöka ge myndigheterna i uppdrag att utarbeta alternativa budgetförslag, ett efter gamla principer och ett med tillämpande av generella besparingsnormer. Om vi beslöt oss för ett besparingsalternativ skulle ingen kunna tala om standard-sänkning sett från hela folkhushållets synvinkel. Vad vi till äventyrs förlorade på den statliga sidan skulle uppvägas av

Om begränsning och rationalisering inom den statliga verksamheten.

fördelen för människorna av minskat skatteuttag.

Till sist, herr talman, skulle jag bara vilja säga ett par ord om riksdagens möjligheter att påverka och kontrollera finanspolitiken. Det måste väl stå klart för oss alla i denna kammare, att dessa möjligheter har oerhört försvagats i samband med den väldiga ansvällningen av den statliga verksamheten. För att riksdagen skall kunna återvinna åtminstone något av sin gamla ställning måste den få en helt annan inblick i budgetens uppläggning än vad som går att åstadkomma under nuvarande förhållanden. Dessutom måste riksdagen organisera sitt eget arbete så, att den blir i stånd att hålla en fast hand över budgetutvecklingen.

Såvitt jag förstår kräves härför tre ting. För det första: en ännu starkare koncentration av budgetarbetet till statsutskottet än för närvarande. Statsutskottet måste ha hela ledningen av detta arbete i sin hand. För det andra: statsutskottet måste ha inte bara de formella utan också de reella möjligheterna att utnyttja den administrativa apparaten på ungefär samma sätt som finansdepartementet. För det tredje: alla utgiftsbeslut bör betraktas som preliminära i avvaktan på det slutgiltiga ställningstagandet till budgeten i dess helhet, avseende såväl inkomster som utgifter.

Endast härigenom, synes det mig, kan riksdagen skaffa sig ett effektivt inflytande över den totala statliga kostnadsramen, och endast härigenom kan oppositionen beredas tillfälle att presentera mera utarbetade budgetalternativ. Regeringen brukar begära sådana alternativ av oppositionen, och det är enligt min åsikt ytterligt angeläget att man verkligen ordnar det så att oppositionen kan tillmötesgå regeringens önskemål. Vi har alltså exakt samma uppfattning som regeringen i detta spörsmål. Oppositionen fyller en lika viktig uppgift i statsskicket som regeringen. Då 8 — *Andra kammarens protokoll 1953.*

bör den också få arbeta om inte på lika så i vart fall på mera jämbördiga villkor i förhållande till regeringen än vad för närvarande är fallet.

Jag tror också att detta skulle ha en gynnsam inverkan på statbehandlingen över huvud taget. Det skulle kanske kunna bidra till att förhindra en del lättvindiga spekulationer i att vara med på så många s. k. populära utgifter som möjligt utan att riktigt behöva ta ansvaret för varifrån pengarna skall tas.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid denna fråga. Den kommer kanske att bli ytterligare belyst från vårt håll i den fortsatta debatten. En ståndpunkt är emellertid under alla förhållanden absolut orimlig: att både fordra mera konkreta alternativ av oppositionen och samtidigt vägra att medverka till de anordningar, som är nödvändiga för att kunna utforma dylika alternativ. Jag hoppas att ingen inom majoriteten reflekterar på att inta en sådan ståndpunkt, utan att vi i denna högst betydelsefulla fråga skall få i gång — kanske inte i dag med hänsyn till den långt framskridna tiden men i varje fall någon gång längre fram — ett fruktbarande meningsutbyte om vad som bör göras, och att detta kan göras snart.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få motivera min anslutning till den meningsyttring, som högerreservationen utgör, och yrkar även jag bifall till densamma.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i utlåtandet nr 191 dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till den av fröken Andersson m. fl. därvid avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Om effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.

Hjalmarson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 191, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 30 nej, varjämte 38 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

I avseende å motiveringen gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av den motivering, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Wedén begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering i utskottets utlåtande nr 191, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den motivering, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde dock rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 43 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

§ 15.

Om effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 192, i anledning av väckt motion om en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.

I en inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* väckt motion (II:269) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t dels anhålla att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande och syftande till en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen, dels begära att Kungl. Maj:t ville uppdraga åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnäm-

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

derna tillkommande uppgifterna på hus-hållningssällskapen, lantmäteriorganen och andra lämpliga organ, dels ock anhålla att Kungl. Maj:t föranstaltade om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande.

Utskottet hemställde, att motionen II:269 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ohlon, Sundelin, Svensson* i Ljungskile, *Wedén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionen II:269, i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) anhålla att Kungl. Maj:t efter överarbetning av rationaliseringsutredningens betänkande måtte för riksdagen framlägga förslag i enlighet med huvudlinjerna i betänkanudet,

b) i övrigt giva till känna vad reservationerna anförde;

2) av fröken *Andersson*, herrar *Bergh, Kyling* och *Birke*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr WEDÉN (fp): Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wedén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 192, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Wedén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 121 ja och 44 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16.

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 193, i anledning av väckta motioner angående omedelbar behandling av frågan om förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ahlberg m. fl.* (I:152) och den andra inom andra kammaren av herr *Kyling m. fl.* (II:194), hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att 1951 års pensionsutredning finge i uppdrag att utbryta frågan beträffande förhöjningar av äldre tjänste- och familjepensioner och upptaga denna till omedelbar behandling samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag utredningen kunde föranleda.

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 152 och II: 194 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Bergh*, *Staxäng*, *Birke*, *Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 152 och II: 194, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att frågan om förhöjningar av äldre tjänste- och familjepensioner upptoges till omedelbar utredning samt att Kungl. Maj:t för riksdagen måtte framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda;

2) av herrar *Ohlon*, *Svensson* i Ljungskile och *Nihlfors*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr STAXÄNG (h): Herr talman! I den motion som reservanterna grundar sitt yrkande på i detta ärende, I: 152, framhålles bland annat följande: »Samtidigt med proposition till 1947 års riksdag med förslag till allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m. framlade Kungl. Maj:t proposition angående reglering av vissa tjänste- och familjepensioner m. m. Enligt sistnämnda proposition, som bifölls av riksdagen, skulle samtliga då utgående pensioner — äldre, nyare och nyaste — i princip omregleras till de belopp, som skulle utgå med tillämpning av de från och med den 1 juli 1947 gällande pensionsgrunderna.»

Motionärerna säger vidare: »Detta riksdagens beslut, som innebar, att även de äldre pensionärerna utan särskild prövning skulle få del av de pensionsförbättringar vilka följde med den senaste löneregleringen, mottogs av dessa med allmän tillfredsställelse. Många av dem som ej fått vara med om senaste löneregleringar blev åtminstone i pensionshänseende likställda med sina yngre kolleger.»

Motionärerna framhåller i det följande: »Vid såväl 1951 som 1952 års riksdagar har löneuppflyttningar ägt rum i stor omfattning. Härigenom har på nytt åstadkommit en sådan skillnad i pensionshänseende som förekom innan 1947 års beslut genomfördes. Det synes oss angeläget att rättelse härutinnan sker snarast möjligt. Enligt vår mening bör 1951 års pensionsutredning få till uppdrag att utreda denna fråga med förtursrätt.»

Utskottets majoritet har enligt reservanternas mening alltför kategoriskt motsatt sig den hemställan till Kungl. Maj:t, som motionärerna begärde och jag nyss citerade. Jag kan inte underlåta att beröra vissa avsnitt i utskottets motivering.

Utskottet framhåller t. ex.: »Den nu uppkomna, av motionärerna påtalade differentieringen i pensionshänseende mellan äldre och nytilträdande pensionärer har däremot sin upprinnelse, inte i en allmän löne- och pensionsreglering, utan i de senaste tjänsteförteckningsrevisionerna, som gällt ändringar i tjänsternas inbördes placering på lönegradsskalan. Differentieringen står således helt i överensstämmelse med grunderna för 1947 års reglering av äldre statspensioner.» Utskottets upplysning på denna punkt är enligt min uppfattning överflödigt, och delvis visar också utskottet för mycket. Att löneregleringen år 1947 skedde genom att det blev en höjning av beloppen inom lönegraderna och att lönelyftningen enligt tjänsteförteckningskommitténs förslag åstadkoms genom att vissa befattningar uppflyttades i högre lönegrad är allmänt bekant. Men att hävda att differentieringen, som utskottet tycks mena, står helt i överensstämmelse med grunderna för 1947 års beslut, måste vara en verklighetsfrämmande bevisföring.

I den bevisföring, som utskottet synes vilja förebringa, tycks den lönegrad, som den avgångne befattnings-

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

havaren innehaft under tjänstetiden, vara den absolut ofrånkomliga grunden för pensionen. Det är givetvis en mycket enkel och fast hållning som utskottet här intar. Men är den, herr talman, rättvis?

Det är att märka, att när riksdagen nyligen fattade beslut i enlighet med tjänsteförteckningens förslag, så innebar detta att i vissa fall hela grupper tjänstebeställningar uppvärderades i högre lönegrad utan att vare sig högre utbildning krävdes eller förändring i arbetet skulle ske. Kan det då vara rättvist att de befattningshavare, som har slutat sina tjänster, i fortsättningen inte skall få jämföras i pensionshänseende med dem som nu är i tjänst och som utträttat samma arbete som de avgångna? Och ännu orättvisare måste detta te sig för pensionärerna, då tjänsteförteckningskommitténs uppflyttning av vissa tjänster innebar en omvärdering av tjänsternas lönegradsplacering, vilket logiskt sett måste leda till den uppfattningen, att dessa tjänster förut i hög grad varit orättvist lönegradsplacerade. Detta påstående understryks av ett uttalande, som på sin tid gjordes från auktoritativt håll och som tas upp i reservationen, när det framhålls »att under åren närmast före 1951 begärda och planerade tjänsteuppflyttningar i många fall skjutits på framtiden just i avvaktan på de nu verkställda tjänsteförteckningsrevisionerna».

Reservanterna begär i sitt yrkande inga orimligheter. När man år 1947 genomförde likställigheten för de gamla pensionärerna var saken givetvis enklare, eftersom löneflyttningen skedde inom lönegraderna. Nu är det betydligt svårare att realisera likställighetsprincipen, och i de fall där tjänsterna måste utlysas till ansökan lediga i vanlig ordning kan likställighetsprincipen inte genomföras. Däremot anser reservanterna att i de fall, då hela grupper av befattningshavare erhållit lönegradsuppflyttning, synes tekniska svårigheter

inte föreligga att genomföra en likställighet i pensionshänseende. Vi hemställer att en utredning av dessa fall genom Kungl. Maj:ts försorg måtte komma till stånd, enär det har uppgivits att en undersökning av detta slag inte skulle kunna inrymmas i 1951 års pensionsutrednings uppdrag.

Herr talman! Jag ber att med vad jag här i korthet anfört få yrka bifall till den vid utlåtagandet avgivna reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Vi diskuterade vid den förra punkten på dagordningen möjligheterna till ökade besparingar i statsförvaltningen. Nu har vi gått ifrån vårt sparsamhetsintresse och återfallit, skall vi säga i den normala arbetstakten, där man förordrar betydande utgiftsstegringar och motiverar dem med vissa rättviseskäl.

När herr Staxäng här med sådant patos talade om rättvisesynpunkten såsom det dominerande, fick, förmodar jag, en del av kammarens ledamöter den uppfattningen, att här på något sätt hade begåtts en orättvisa gentemot de pensionerade statstjänstemännen. Men, herr Staxäng, det är inte på det sättet att staten har begått någon orättvisa i denna fråga. Staten har i större grad än den varit skyldig infriat sina förpliktelser.

När herr Staxäng drar en parallell mellan den pensionsreglering som ägde rum 1947 och den tjänsteförteckningsrevision, som ägde rum åren 1951 och 1952, och vill ta detta till intäkt för ett yrkande om bifall till den i ärendet väckta motionen, måste jag säga mig att herr Staxäng har blandat ihop två från varandra vitt skilda ting. Ty vad ägde rum 1947? Jo, då hade statstjänarna pension efter tre olika grunder. Det var äldre, nyare och de nyaste pensionerna som samordnades till en pension på lika grund.

Vad är det som ägt rum 1951 och 1952, herr Staxäng? Jo, tjänsteförteck-

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

ningsrevisionen konstaterade efter bedömning av de olika tjänsterna, att det var motiverat att lyfta upp dem en eller annan lönegrad. Men detta kan inte påverka pensioner till tjänstemän, som har lämnat statsförvaltningen tidigare. Herr Staxäng har här således sökt skapa ett principiellt samband mellan å ena sidan en pensionsreglering, som ägde rum 1947, och å andra sidan en tjänsteförteckningsrevision, som ägt rum fyra å fem år därefter. Ett sådant samband kan man inte skapa.

Också i motionen är det en hel del ting som visar hur orimligt motionsyrkandet är. Man föreslår helt enkelt att statstjänstemännen skall lyftas upp i pensionshänseende till den pension, som nu tjänstgörande statstjänstemän skall få när de en gång som pensionärer drar sig tillbaka. Det går inte att tekniskt ordna den saken. Efter tjänsteförteckningsrevisionen var det nämligen ett betydande antal tjänster som annonserades till ansökan lediga. På vilka grunder har motionärerna tänkt sig att man skulle få en riktig bedömning av frågan, vilka av pensionärerna som skall ha den ena och vilka av dem som skall ha den andra av de till ansökan spikade tjänsterna, när man skall bedöma deras pensionsförhållanden? Nu invänder kanske herr Staxäng att man har begränsat sig till en hel grupp. Men vart tar då herr Staxängs rättvisepatos vägen? Är det bara de som kan ha möjlighet att jämföra sig med en hel grupp, som skall vederfaras rättvisa, men inte de andra? Ånej, herr Staxäng, det är inte så, att staten på något sätt har misshandlat dessa tjänstemän.

Om vi ser på löneutvecklingen och den pension, som staten ger, får vi en helt annan bild än man fått, då man har lyssnat till herr Staxängs tal om rättvisa. Det har varit mycket populärt i den agitation som bedrivits i denna fråga att ta dem som står i de lägsta lönegraderna som buffert. Man har pekat på folk i 9 lönegraden, som skulle

få någon tia till om året, men man har inte talat om byråcheferna, som skulle få tusenlappar i ökad pension.

Kan vi, om vi ser på den utveckling som förekommit på detta område, påstå att staten har misshandlat de anställda? Om jag tar t. ex. tjänster i 9 lönegraden, så var lönen där 1938 på medeldyr ort 273:25 kr. i månaden och på högsta dyrort 328:25 kr. 1943 var den 357:15, respektive 426:10 kr. 1948 var lönen 500, respektive 543 kr. Genom den samordning av pensionerna som ägde rum 1947 beviljades tjänstemän i 9 lönegraden en pension på 471:24 kr. i månaden. Där finns alltså en del tjänstemän som i pension får väsentligt större ersättning än de någon gång under sin tjänstgöring haft i månadslön.

Går jag till 21 lönegraden möter jag där precis samma företeelse. 1938 var medeldyrortslönen 534:15 kr., på högsta ort 625:99 kr. 1943 var den 685:80 respektive 805:60 kr. 1948 var den 879 respektive 955 kr. Den pension som nu utgår är 810 kr. i månaden. Den som tidigare hade 534:15 kr. i månaden i lön när han fullgjorde sin tjänst uppbär alltså nu en pension på 810 kr. i månaden. Kan man med någon större grad av vederhäftighet påstå att här föreligger anledning för statsmakterna att vidta en förändring?

Går jag sedan över till byråchefsgraden möter jag exakt samma bild. Där var 1938 begynnelselönen på medeldyrort 978:25 kr. och på högsta dyrort 1 068:25 kr. År 1943 hade den stigit till 1 236:50 kr. på medeldyrort och till 1 330:25 kr. på högsta dyrort för att 1948 stiga till 1 496 kr. på medeldyrort och 1 564 kr. på den högsta dyrorten. Den utgående pensionen är 1 392:30 kr. Även där finner vi alltså att man från statens sida har gjort betydande justeringar uppåt beträffande pensionerna.

Om det nu är så, att man i högre grad vill slå vakt om pensionärernas möjlighet att föra en bekymmerfri tillvaro,

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

finns det, mina damer och herrar, ute på den öppna marknaden ett fält, som ger rikare tillfällen både att begagna sig av ett rättspatos och att åstadkomma positiva åtgärder.

Om man studerar de förhållanden, som i dag råder på den öppna marknaden, finner man, att tjänstemännens pension i allmänhet belöper sig på 60 procent av den lön, som pensionären hade 80 månader innan han slutade sin tjänstgöring. I vissa fall kan lönejusteringar efter denna tidpunkt i mindre utsträckning påverka pensionen. Jag vill i det sammanhanget erinra om att i statsförvaltningen gäller i jämförelse därmed 24 månader.

Det finns dessutom ute på den öppna marknaden en betydande grupp, som inte har någon pension alls utöver folkpensionen att falla tillbaka på. Jag tänker på industriarbetarna. Jag har inte förmärkt att man på högerhåll har visat någon större lidelse då det gäller att tillerkänna dem den rätt, som samhället på det sätt, som jag har angivit, har givit åt sina anställda. Skulle det inte vara lämpligt, om man nu skall mobilisera rättspatos, att inrikta det på detta område, där det föreligger ett faktiskt behov av ett rättspatos.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr STAXÄNG (h) kort genmäle: Herr talman! Jag är ganska förvånad över den argumentering, som herr Lindholm begagnar, då han anför en rad exempel på att dessa äldre pensionärer skulle få högre pension än de förut hade i lön. Jag tror att herr Lindholm skulle ha kunnat redovisa samma ståndpunkt vid 1947 års principbeslut, om han då hade diskuterat detta problem. Detta beslut ledde ju dock till att de gamla pensionärerna lyftes upp jämsides med de nya. Även då måste det givetvis slå på det sätt, som herr Lindholm här med ett visst patos fram-

höll. Jag anser att detta inte säger tillräckligt i denna sak.

Det är även något annat som jag vill framhålla: här har inte kommit fram någon beskyllning från vår sida att staten gjort någon något orätt. Det är inte det vi har framfört. Det som har hänt efter den likställighet för pensionärerna som genomfördes 1947 är löneuppliftningen via tjänsteförteckningskommittén. Detta innebär inte någon anklagelse mot denna kommitté, som företog en objektiv omvärdering av de olika tjänsternas lönegradsplacering. Men det måste vara bittert för många av de äldre pensionärerna när den tjänst, som de förut har haft, har omreglerats och fått en rättvisare lönegradsplacering. Det är samma tjänst utan ökade krav på utbildning och samma arbete, men pensionären får inte samma pension som den, som kommer att tilldelas befattningshavaren i den nya lönegraden. Det är frågan om huruvida man på denna punkt kan återföra den jämställdhet som i princip genomfördes 1947. — Det är det man önskar få utrett.

Herr Lindholm anförde vidare att det för vissa tjänster är omöjligt att genomföra denna jämställighet. Ja, det var det som jag anförde i mitt första anförande. Det är ju bekant att det var en hel rad tjänster, som efter ansökan måste tillsättas på nytt; där kan givetvis inte en jämställighet genomföras.

Jag håller fortfarande fast vid det yrkande jag framställt.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Staxäng tycks inte fatta innebörden av det spörsmål, varom vi nu talar. Han vill göra gällande att man genom tjänsteförteckningsrevisionens förslag skulle ha försämrat pensionsförhållandena för de äldre pensionärerna, men så är inte alls fallet. Vad herr Staxäng begär är att pensionärerna skall få pension efter högre lönegrad än den de hade när de innehade sin tjänst. Men det är ju ändå på

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

det sättet, att man vid en anställning gör upp om anställningsvillkoren. Denna uppgörelse reglerar dels den kontanta ersättning, som han skall ha, och dels de sociala förmåner, som han skall åtnjuta i form av sjukersättning, pension m. m. På den punkten har inte staten på något sätt visat sig vara någon sämre arbetsgivare än andra i vårt samhälle, utan den är tvärtom ett gott föredöme. Skulle man kunna få sådana regler, som staten tillämpar mot sina anställda, genomförda för samtliga i detta samhälle, då skulle Sverige bli ett gott land för alla gamla.

Herr NIHLFORS (fp): Herr talman! Jag har tillsammans med herrar Ohlon och Svensson i Ljungskile antecknat mig för en blank reservation. Jag vill passa på tillfället att närmare, ehuru inte alls långrandigt, förklara anledningen till denna blanka reservation.

Jag har den uppfattningen — och jag tror att mina medreservanter har den också — att denna fråga är i behov av en utredning. Vi har också ansett oss kunna ansluta oss till själva yrkandet i högerreservationen, men däremot har vi inte ansett det vara av behovet påkallat att i alla delar ha den motivering, som huvudreservanterna har ansett sig böra framlägga. Det är ju dock så, att 1951 års pensionsutredning pågår, och vi vet att man där överväger just hela frågan om pensioneringssystemet i statstjänst. Det är då ganska naturligt att den utredningen, utan några förutfattade meningar från riksdagens sida när det gäller specialproblem, får ta ställning även till sådant, som har kommit fram i denna motion. Min uppfattning är den, att 1951 års pensionsutredning nu har så många problem att syssla med, att det vore värt en ansträngning från statsrådet Lingmans sida att förstärka denna utredning med expertis, mer expertis än den för närvarande förfogar över, för att påskynda detta utredningsarbete, som så många

väntar på och beträffande vilket så många är oroliga över att det fördröjs alltför länge.

Vid den debatt, som har förekommit här mellan herr Lindholm och herr Staxäng, har ju herr Lindholm på sätt och vis lagt fram ett visst mot reservanterna riktat utredningsmaterial. Jag tycker att detta är relativt onödigt, allra helst som utskottsmajoriteten i sitt yttrande i utlåtandet bl. a. säger, att det finns visst fog för motionärernas kritik av den ojämnhet, som enligt det statliga systemet uppkommer mellan pensionärer, som avgått strax före respektive omedelbart efter en tjänsteförteckningsrevision. Det är tydligen så, att tjänsteförteckningsrevisionen i viss utsträckning inte var annat än en löne-reglering. Jag tänker på den oerhörd stora gruppen av tjänstemän i 9 lönegraden. De flyttades samtliga upp i 10 lönegraden. 9 lönegraden liksom ströks ut. Det är ganska klart att det är svårt att göra gällande, att det är någon principiell skillnad mellan den lönelöfningen och en allmän löne-reglering.

Det är alltså enligt min uppfattning nödvändigt att detta spörsmål utreds och att 1951 års pensionsutredning påskyndar sitt arbete.

Herr talman! Jag slutar detta resonemang med att yrka bifall till reservationen nr 1.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Jag kan mycket väl instämma med herr Lindholm i hans yttrande, att om de privata arbetsgivarna behandlade sina anställda så som staten gör, skulle det inte vara någon nöd. Det är alldeles riktigt. Men det är ju inte den saken vi sysslar med nu, och då jag tänker rösta för reservationen har jag velat begagna tillfället att motivera detta med några ord.

Det är ju ändå så, att pensionärerna vid statsverk har behandlats på ett sådant sätt, att när det har blivit en standardförbättring har även gamla pen-

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

sionärer fått del av den. Det är den saken som också helt karakteriserar 1947 års riksdagsbeslut.

De senaste tjänsteförteckningsrevisionerna omfattar ju uppflyttning av hela grupper, och av grupper som delvis har fått vänta i många år. Jag syftar då på de lägsta, som kanske aldrig fått någon uppflyttning och av vilkas befattningshavare rätt många hade hunnit bli pensionärer innan den senaste uppflyttningen skedde. De väntar sig att det, på samma sätt som har skett tidigare, skall bli en förbättring i deras pensioner, och jag måste vid mina samtal med dem säga att jag tycker att det är rätt rimligt, ifrån deras synpunkt sett.

Den föreliggande reservationen är ju rätt mjukt formulerad, och den mynnar ut i begäran om en utredning. I viss mån skiljer den sig sålunda från tidigare väckta förslag, och den står inte helt i överensstämmelse med motionen.

Reservanterna erkänner att det kan möta väsentliga svårigheter att skipa full rättvisa för ifrågasvarande pensionärer. Det är samma synpunkt som herr Lindholm har och som vi ju kan ansluta oss till. Det är inte lätt då det har skett flyttningar av vissa enstaka tjänster. Men så säger reservanterna vidare, att i sådana fall, där hela grupper av befattningshavare erhållit en höjd placering, vilket har skett i stor utsträckning, borde det inte föreligga några tekniska svårigheter. Nej, det vill jag också understryka, och när det gäller de lägsta grupperna gör jag det så mycket mer som man hela tiden har varit medveten om att de har varit felplacerade och borde ha blivit omplacerade långt tidigare och sålunda borde ha fått del av den pensionsförbättring, som kom till genom 1947 års riksdagsbeslut.

Reservanterna säger vidare, att om det vid utredningen skulle visa sig vara ogörligt att åstadkomma en reglering av alla äldre pensioner, som här kan komma i fråga, bör detta inte få hindra

en uppflyttning av pensionerna i de fall där detta rimligen kan ske. Det ges sålunda, om reservationen bifalles, möjlighet för en utredning att framlägga förslag, som kan leda till att de minst gynnade av pensionärerna får del av de förbättringar, som de långt tidigare borde ha erhållit.

Detta gör, herr talman, att jag avsluter mig till reservationen.

Herr SENANDER (k): Herr talman! Det är riktigt som herr Lindholm säger, att staten inte har några juridiska förpliktelser mot de pensionärer det här gäller. Men staten genomför väl ofta olika åtgärder till förbättring av läget för medborgarna utan att ha juridiska förpliktelser därtill.

Däremot kan man inte komma ifrån att staten har en moralisk förpliktelse mot här ifrågasvarande befattningshavare. Jag tänker då närmast på dem som tidigare stod i lönegrad 9, vilken ju omsluter ett mycket stort antal statstjänare. Denna lönegrad ger ju, även sedan vissa förbättringar under senare tid genomförts, en löneställning som är allt annat än lysande. De pensionärer, som avgick före den 1 juli 1952, d. v. s. innan tjänsteförteckningsrevisionen trädde i kraft, måste självfallet känna sig missnöjda och missgynnade i förhållande till de kamrater, som pensioneras efter den 1 juli 1952 och som kanske får pension efter lönegrad 11, alltså en två lönegrader högre pension.

Det är formellt sett fullt riktigt, när man här gör den invändningen, att det inte var fråga om någon lönereglering, när det skedde en lönegradsuppflyttning, men i realiteten var dock syftet att åstadkomma ett slags lönereglering för befattningshavarna i lönegrad 9, där, såsom jag nyss framhöll, en mycket stor del av den statliga personalen såsom stationskarlar, banvakter, tullvakter, brevbärare o. s. v. var placerad. I motiveringen skulle det visserligen inte talas om någon lönereglering, men

Ang. förhöjning av äldre tjänste- och familjepensioner.

i praktiken var det fråga om en sådan, när man genomförde denna uppflyttning av befattningshavare i lönegrad 9 till respektive lönegrad 10 och 11 för att bereda dem en bättre löneställning. Det var nämligen inte, åtminstone inte mera allmänt, fråga om förändrade arbetsuppgifter, och det ställdes inte högre krav på utbildning. Under sådana förhållanden tycker jag att man bör betrakta hela detta spörsmål på samma sätt som skedde, då man åstadkom likställighet mellan »äldre», »nyare» och »nyaste» pensioner vid löneregleringen år 1947.

Då det här inte är fråga om att fatta något konkret beslut — i så fall skulle jag ha haft betänkligheter att resa — utan endast om att hos Kungl. Maj:t begära en utredning, anser jag mig böra instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s): Herr talman! Herr Spångberg anförde här i debatten ett argument, som jag inte kan låta stå oemotsagt. Han sade att om lönegradsuppflyttningen hade skett tidigare, skulle inte ifrågavarande befattningshavare ha kommit i en så besvärlig situation. Men detta hade ju, herr Spångberg, bara inneburit att man flyttat gränsen något år tillbaka i tiden. Oavsett om uppflyttningen skedde 1949 eller 1950, hade det blivit en gräns som måste överskridas.

Först om statstjänarnas löner läses fast vid ett bestämt tak, som inte får ändras, slipper man alla dessa besvärliga historier. 1951 års pensionsutredning har också fått till uppgift att undersöka detta gränsdragningsproblem. Jag skall gärna erkänna att den, som slutar sin tjänst den ena månaden, kan känna sig missnöjd över att han kanske skulle ha fått litet bättre pension, om han stannat kvar till den andra månaden. Det är klart att detta kan verka irriterande. Men den argumentering som framföres i dag är inga-

lunda hållbar, ty det har i alla fall visat sig att pensionsbeloppen är så stora, att praktiskt taget samtliga, som hade lön före 1943 års reglering, har större pension än de någon gång haft i lön. Det måste väl vara ett uttryck för att de har fått del av den allmänna standardhöjningen i samhället.

Herr SPÅNGBERG (s): Herr talman! Det är möjligt att jag uttryckte mig något oklart. Men det är väl tydligt, att om dessa grupper, exempelvis befattningshavarna i lönegrad 9, före 1947 hade erhållit den uppflyttning, som de var berättigade till men som de hade fått vänta på i många år, hade pensionerna utgått efter det högre belopp som nu utgår till dem som blir pensionerade i dessa tjänster.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Staxäng begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 193, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

propositionen. Herr Staxäng begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 109 ja och 68 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 17.

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 194, i anledning av väckta motioner om pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Fritjof Thun m. fl.* (I:195) och den andra inom andra kammaren av herr *Thapper m. fl.* (II:108), hade hemställts, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, efter verkställd utredning, utfärda bestämmelser om att de av staten övertagna enskilda järnvägarnas pensionärer skulle få sina pensioner omreglerade så, att i princip full likställighet med motsvarande pensionärer vid statens järnvägar ernådades.

Utskottet hemställde, att motionerna I:195 och II:108 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Andersson* och *Hesselbom*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:195 och II:108, bemyndiga Kungl. Maj:t att, efter verkställd utredning, utfärda bestämmelser om att de av staten övertagna enskilda järnvägarnas pensionärer skulle få sina pensioner omreglerade så, att i princip full likställighet med motsvarande pen-

sionärer vid statens järnvägar ernådades.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **THAPPER** (s): Herr talman! Statsutskottets femte avdelning har även i år avstyrkt våra motioner om likställighet i pensionshänseende mellan de förutvarande befättningshavare vid de av staten övertagna enskilda järnvägarna, som avgått före förstatligandet, och dem som pensionerats vid dessa järnvägar sedan järnvägarna övertagits av staten. De nu gällande bestämmelserna innebär, att den som avgått före statens övertagande endast får 80 procent av de pensioner, som erhålls av dem som avgått efter det statliga övertagandet. För dem som nu endast erhåller 80 procent av sina kamraters pensioner framstår detta naturligtvis som synnerligen obilligt. De anser sig, och jag tycker med all rätt, ha gjort samma insats i samfärdselns och därmed i samhällets tjänst som de kamrater, som avgått bara någon eller några månader senare men efter statens övertagande och därför får full pension. Det understryks också från dessa som anser sig missgynnade, att de på en liten inkomst ofta fått betala rätt dryga pensionsavgifter till sin pensionskassa, som när den övertogs av staten enligt uppgift uppgick till cirka 168 miljoner kronor.

Nu är jag inte främmande för att man träffar på sådana tröskelproblem litet varstans. Man kommer inte ifrån dem, men de är alltid otrevliga. Om det inte medför oöverstigligen svårigheter hör man försöka medverka till att de elimineras. Jag skall inte använda ordet orättvis i fråga om deras behandling — det ordet har använts i flera andra sammanhang i debatterna här i dag — men å andra sidan kan staten inte undgå åtminstone ett visst ansvar för att dessa är mera ogynnsamt be-

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

handlade än deras kamrater, som avgått efter förstatligandet.

Redan 1939 fattade riksdagen ett principbeslut om övertagande av de enskilda järnvägarna. Att det sedan kom att dra ut över betydligt längre tid än då var avsett, skall man kanske inte heller lasta staten för. Det var ju många omständigheter som medförde det. De som i varje fall inte hade något inflytande på den saken var emellertid denna personal, som sålunda kom att kvarstå i de enskilda företagens tjänst. Här kan man också ta fram exempel bl. a. från den ort varifrån jag är, nämligen Finspång, där personalen hade önskemål om att så tidigt som möjligt få övergå i statstjänst men där förhandlingarna drog ut över mycket lång tid, innan beslut om förstatligande kunde fattas. Nu kan man ju säga att det kanske var det enskilda företags fel, eftersom det inte var tillräckligt medgörligt. Å andra sidan kan man emellertid inte frigöra sig från den tanken, att man även från statens sida är en hård förhandlare, och detta gjorde säkerligen också att det hela drog ut på tiden. De som under denna utdragna förhandlingstid avgick från sin tjänst fick endast 80 procent därför att man inte kom överens om övertagandet — personalen hade ju inte något inflytande i detta fall. De som avgick några månader därefter fick 100 procent. Det är klart, att det är svårt att förklara för dem som endast fått 80 procent att de behandlats lika rimligt som den personal, som avgick efter förstatligandet.

Att vi återkommit med motionen i år berodde delvis på att vi ansåg, att man vid föregående års behandling från utskottets sida inte presterat några ekonomiska kalkyler för vad en sådan här likställighet skulle kosta samhället. Denna gång kan jag ge utskottet den elogen, att det i sitt utlåtande har en ekonomisk utredning, som är verkställd av järnvägsstyrelsen.

När man tittar på denna ekonomiska utredning medger jag gärna att det — åtminstone om denna likställighet skall genomföras just nu — är fråga om rätt mycket pengar. Utskottet säger att det gäller inte mindre än 3,6 miljoner kronor per år. Då skall vi emellertid ha klart för oss att det här rör sig om gamla människor, som vid pensioneringen i regel uppnått 65 års ålder. Antalet pensionärer kommer alltså genom dödsfall att decimeras ganska kraftigt. Detta är tydligen också järnvägsstyrelsen medveten om, ty man säger i sitt utlåtande bl. a. följande: »I avseende å den konstnadsökning, som den av motionärerna ifrågasatta pensionsregleringen skulle medföra, kan visserligen sägas, att utvecklingen av densamma torde komma att ske relativt snabbt på grund av dels pensionärsavgången till följd av dödsfall, dels ock inträdande minskning av pensionsbeloppens storlek allteftersom pensionärerna uppnå folkpensionsåldern. Med hänsyn till bl. a. storleken av nu utgående rörligt tillägg komma emellertid kostnaderna att för närvarande bli betydande och ogynnsamt påverka statens järnvägars redan hårt belastade pensionskostnads-konto.»

Detta är alldeles klart. Men även om man här tidigare förfäktat sparsamhetssynpunkter — och jag vill gärna instämma häri — tycker jag att starka skäl talar för ett bifall till detta förslag. Man vet också att denna utgift endast en kort tid kommer att belasta budgeten, och då är det ytterligare ett skäl för ett bifall. Om man fortfarande vill anlägga sparsamhetssynpunkter på detta kan man ju tillägga, att vi tidigare talat om att ett beslut brukar medföra automatiska utgiftsstegringar. Detta kan inte vara fallet här, utan utvecklingen blir den rakt motsatta. Vi vet, att även om kostnaden i dag förefaller relativt stor så kommer den mycket snabbt att sjunka.

Jag tycker alltså att det vore rätt-

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

visande — jag vågar använda det uttrycket — och ur samhällets synpunkt billigt, om man gjorde ett försök att skapa likställighet till förmån för dem som nu har endast 80 procents pension.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet av herrar Karl Andersson och Hesselbom fogade reservationen, som i sin kläm går ut på att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att, efter verkställd utredning, utfärda bestämmelser om att de av staten övertagna enskilda järnvägarnas pensionärer må få sina pensioner omreglerade så, att i princip full likställighet med motsvarande pensionärer vid statens järnvägar ernås.

I detta anförande instämde herrar *Bark* (s), *Mellqvist* (s), *Sundström* (s) och *Lundqvist* (s), fru *Johansson* i Skövde (s), herrar *Odhe* (s), *Sjölin* (fp), *Nilsson* i Göteborg (s), *Staxäng* (h), *Edberg* (s), *Andreasson* (s), *Svensson* i Göteborg (s), *Königson* (fp), *Ekdahl* (s), *Nestrup* (fp), *Nelander* (fp), *Johansson* i Södertälje (s), *Gustafsson* i Bogla (s), *Andersson* i Ronneby (s) och *Nyberg* (fp), fru *Eriksson* i Ängelholm (s) samt herrar *Rimmerfors* (fp), *Larsson* i Stockholm (fp), *Dahlén* (fp) och *Hagård* (h).

Herr **LINDHOLM** (s): Herr talman! Sedan närmare halva antalet av kammarens närvarande ledamöter instämt med den föregående talaren kanske det skulle vara meningslöst att över huvud taget diskutera denna fråga. Jag skall i alla fall be att få anföra några synpunkter vid sidan av känslotänkandet. Det blir några synpunkter på själva sakfrågan.

Kammarans ledamöter bör observera, att det här är fråga om en personalgrupp, som tidigare hade sin tjänstgöring reglerad genom ett avtal med enskilda järnvägar. Det gäller en perso-

nalgrupp, som icke har haft en enda dags arbete i statens tjänst.

Vid det resonemang som jag fört med representanter för denna personalgrupp har jag frågat, hur de kunde godkänna det låga pensionsbelopp som man träffade uppgörelse om vid förhandlingar med Bergslagens järnväg och en del andra enskilda företag. På den frågan fick jag det svaret, att dessa järnvägars ekonomi icke var sådan att de kunde ge större pensioner än dem man då träffade uppgörelse om. Detta var motivet till att man inte från personalens sida pressade hårdare på den punkten. Skall man nu tolka de instämmanden som gjorts här i kammaren som ett uttryck för att dessa järnvägar helt plötsligt genom det statliga övertagandet har fått en så utomordentligt god ekonomi, att de kan sörja för full pensionering i enlighet med det statliga reglementet — inte bara åt dem som följde med vid förstatligandet utan jämväl åt dem som aldrig haft en dags tjänst i statligt företag?

Det sägs här, att de bara får 80 procent. Jag skall inte ta upp tiden med alltför många exempel, men om kammarens ledamöter studerar utskottsutlåtandet så framgår det av den statistik som däri presenteras, att staten även i detta fall har uppträtt som mönsterarbetsgivare. Samtliga här avsedda personer har fått en väsentligt bättre pensionering än de skulle ha fått därest företaget icke övertagits av staten.

Herr Thapper sade, att riksdagen fattade ett principbeslut år 1939. Det är riktigt, men tiden därifrån och till beslutet om övertagandet var späckad av många händelser, bland annat ett världskrig, och det är klart, att det som då hände ute i världen och på hemmamarknaden kanske bidrog till att förhålla frågan. Men menar herr Thapper, att det statliga övertagandet av dessa järnvägar skedde uteslutande för att bereda personalen en bättre tjänste-

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

ställning? Herr Thappers argumentering går ut på att staten hade haft skyldighet att övertaga dessa företag i ett tidigare skede för att på det viset bereda den då anställda personalen en bättre pensionering. Skall löne- och pensionsfrågor behandlas på det sättet skall jag be att få slippa vara med i diskussionen.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr THAPPER (s) kort genmäle: Herr talman! Herr Lindholm har beskyllt mig för känslotänkande i denna sak, men så är nog inte förhållandet. Jag erinrade själv om att vi haft ett världskrig och att detta möjligen fördröjt förstatligandet, men det har säkerligen även funnits andra orsaker. Frågan är, om dröjsmålet skall gå ut över pensionärerna eller över statens järnvägar. Jag är böjd för att anse det senare.

Jag har ingalunda betraktat förstatligandet så att det uteslutande skulle ha skett för att bereda personalen bättre pensionsförmåner, men jag har utgått ifrån att dessa skulle bli en följd därav. Jag är medveten om att även de 80 procent som pensionärerna får innebär ett steg i rätt riktning. När man då redan brutit principen, är frågan bara om man skall ta steget fullt ut eller inte, och däri ligger skillnaden mellan herr Lindholms och min uppfattning.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp): Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i herr Thappers synpunkter, men jag vill säga ytterligare ett par ord om pensionärerna i Bergslagens järnvägar för att låta kammaren förstå, varför dessa anser att det finns vissa moraliska skäl för att de skall få en bättre pensionsställning.

Vid övertagandet av Bergslagens järnvägar låg det liksom i luften, att

meningen skulle vara, att pensionärerna där skulle få samma förmåner som de vid SJ. Därvid åberopades en av stadskollegiet i Göteborg vid denna tidpunkt avgiven skrivelse, vari det heter: »Vid de förhandlingar, som på sin tid fördes mellan representanter för Göteborgs stad och vederbörande statliga myndighet rörande överlåtelse till staten av aktiemajoriteten i Bergslagens järnvägsaktiebolag, förutsattes bl. a. — även om detta icke tydligt kom till uttryck i den sedermera träffade överenskommelsen rörande nämnda överlåtelse — att pensionärerna vid ifrågavarande bolag i pensionshänseende icke skulle bli sämre ställda än pensionärerna vid statens järnvägar. Stadskollegiet har sedermera bekräftat denna ståndpunkt i sitt yttrande till stadsfullmäktige den 19 februari 1947.»

I den socialdemokratiska tidningen Ny Tid skrevs vid denna tidpunkt i en redaktionell artikel, att man ansåg, att enkel rättvisa skulle kräva att pensionärerna utan vidare skulle komma i åtnjutande av samma pensioner som utgått vid statens järnvägar. Herr Lindholm kan naturligtvis säga för det första att detta är känslotänkande och för det andra att det icke uttryckligen intogs i överenskommelsen och därför inte kan juridiskt åberopas. Det håller jag med om, men jag har velat framföra dessa synpunkter när kammaren nu skall taga ståndpunkt i denna fråga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle: Herr talman! Som en liten komplettering till herr Gustafsons i Göteborg historieskrivning vill jag erinra om att den genomförda pensionsregleringen är resultatet av en uppgörelse mellan representanter för järnvägsmannaförbundet och staten.

Herr SENANDER (k): Herr talman! Jag tror att det kanske inte skulle vara

Ang. pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda järnvägar.

ur vägen om herr Lindholm tillägnade sig litet känslotänkande i stället för att i varje fråga, som rör de sämst ställda i samhället, anlägga juridiska och affärsmässiga synpunkter. Skulle man anlägga juridiska och affärsmässiga synpunkter på allt vad vi behandlar här och särskilt när det gäller statens egen personal, skulle inte många komma i åtnjutande av de förmåner de nu har, allra minst de som är anställda i statens järnvägars tjänst. Deras pensioner skulle vara mycket sämre i dag om man anlagt affärsmässiga och juridiska synpunkter på dessa spörsmål.

Förra året röstade den kommunistiska gruppen för en liknande motion, och vi kommer i år att ge vår anslutning till föreliggande motion.

Herr SJÖLIN (fp): Herr talman! Jag vill endast påpeka ett sakförhållande. När det var fråga om förstatligandet av TGOJ överenskomms med detta järnvägsföretag, att det inte skulle förstatligas, på det villkoret, att personalen skulle ha samma löner som statens järnvägars personal och alltså samma pensioner. Därest Bergslagernas järnvägar fått fortsätta att vara ett enskilt företag skulle, såvitt jag är riktigt underrättad, pensionerna också komma att utgå enligt statens järnvägars föreskrifter.

När man sammanställer dessa omständigheter och även tar hänsyn till BJ:s pensionskassa tror jag det finns ett reellt stöd för den uppfattningen, att dessa järnvägsmän som nu är i fråga bör få pension enligt det för statens järnvägar gällande pensionsreglementet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr

Thapper begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 194, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Thapper begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 74 ja och 75 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 18.

Föredrogos vart efter annat:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet samt angående handräkning i skatteärenden, m. m.; och

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap;

bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om pension åt f. städerskan vid riksdagshuset Karin Andersson;

första lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner angående skärpt lagstiftning om straff för bilstölder m. m.; och

andra lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckta motioner angående förhandlingsrätt för arbetstagarförening med avseende å till denna avslutna pensionärer, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden och utlåtanden hemställt.

§ 19.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 406, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmö-

genhet samt angående handräckning i skatteärenden, m. m.; och

nr 407, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Danmark för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å kvarlåtenskap.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 415, till Konungen angående val av ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 416, för herr Nils Walter Sundström att vara ledamot i styrelsen över riksdagsbiblioteket; och

nr 417, för herr Elis Wilhelm Håstad att vara suppleant för en av riksdagen utsedd ledamot i riksdagsbibliotekets styrelse.

§ 20.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 6.25 em.

In fidem
Gunnar Brith.